

A

HUNYADMEGYEI

TÖRTÉNELMI ÉS RÉGÉSZETI TÁRSULAT

TIZENEGYEDIK

ÉVKÖNYVE

MEGJELENIK ÉVENTE NÉGY FÜZETBEN

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTETTE

Dr. VERESS ENDRE

TÁRSULATI TITKÁR

KÉT KÉPPÉL ÉS EGY HASONMÁSSAL

DÉVA

NYOMATOTT HIRSCH ADOLF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1900

TARTALOM.

Lap

Dr. <i>Amlacher</i> Albert: Adalékok a Makray-család származásához (A család 1577-iki ítéletlevele nyomán)	153
<i>Bátori</i> Ármin: Népszámlálási adatok az 1787—1845-iki évekből	76
<i>Girauschek</i> Adolf: Hunyadmegye a kolozsvári nemzeti színházért (Dr. Ferencki Zoltán könyve nyomán)	70
Dr. gróf <i>Kuun</i> Géza: Elnöki megnyitó. (Társulatunk húszadik közgyűlésén.)	1
<i>Mailand</i> Oszkár: Ethnologiai párhuzamok (A magyar és román nép szokásainak köréből.)	19
Dr. <i>Sólyom-Fekete</i> Ferencz: Visszaemlékezések Szilágyi Sándorra	12
» » A Hunyadiak rokonsága (Adalékok dr. Wertner Mór Hunyadi tanulmányához.)	137

Hunyadmegye nemes családjai.

Előszó, A szerkesztőtől.	49
<i>Kőváry</i> László: Hunyadmegye kihalt családjairól. (Adalék Dobai nyomán, a hunyadmegyei családok aranykönyvéhez.	51
Dr. <i>Wertner</i> Mór: Hunyadmegye legrégebbi tisztikara. (A XV. század végéig).	58
» » A Hunyadiak. (A család eredete és nemzedékrendje.)	89

Hunyadmegyei oklevéltár.

Dr. <i>Amlacher</i> Albert: Adatok Szászváros történetéhez. (1602, 1603, 1620, 1686)	148
<i>Szabó</i> Károly: Károly Róbert Brithoniáról. (1315.)	78
Dr. <i>Veress</i> Endre: Három oklevél Gyulafehérvárról. (1601, 1636, 1716)	80

Hivatalos értesítő.

Húszadik, rendes évi közgyűlésünk (1899 november 5.)	35—48
Titkári jelentés	37
A régészeti múzeum ere	40
Választmányi ülések	83, 86, 151 és 177
Társulati névkönyv 1900 december hó közepén	179
Társulatunk eddigi kiadványai	187

Képek jegyzéke.

Hunyadi János pecsétje (1450-ből)	95
» » bővített címere (1453-ból)	96
A Hunyadiak őseire vonatkozó legrégebbi (1360-iki oklevél kicsinyített hasonmása, (Színes képmelléklet.)	111

Elnöki megnyitó.

(Társulatunk húszadik közgyűlésén.)

Húsz évvel ezelőtt alapítottatott meg a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat«; magában véve kevés idő és mégis sok nemcsak az emberi életben, de még az egyesületek életének első szakaszában is. Kedvezők voltak az alapításnak a jövőre szóló előjelei; akkortájt friss, üde szellem áradt hazánkon s éreztük mi is a megfrissült levegő folyamát. Általánossá kezdett lenni az a tudat, hogy a nemzeti fejlődésnek ép oly kevésbé lehet főcélja — hogy ne mondjam végcélja — az anyagi érdek, a mint hogy ez nem célja az egyéni fejlődésnek sem, hanem mindkettő lényegileg, hivatásukhoz képest magasrendű szellemi érdekek kielégítésére törekszik és kell, hogy törekedjék mindenütt, a hol a közállapot egészséges s az egyéni fejlődést kártékony tényezők befolyásai nem akadályozzák.

Azon idők áramlata határozottan nemzeties volt, úgy az iskolában, mint az életben, s telített a jóhívés azon fűszerével, mely hasonlóan a balsamfából kicsepegett nedűhöz, nemcsak jó illatot áraszt, hanem egyszersmind gyógyítólag is hat a közöny és kislelkedés okozta nehéz sebekre. Hiszen úgyszólván társulatunkkal egyidejűleg alakult az »Erdélyrészi magyar közművelődési egyesület« is, a nemzeti érzés e hatalmas fellendülése, a mely nagy céljai elérésére nézt szintén a jóhívés elvét vallotta, a melyet a józan ész számításainak határain belül sem mellőzni nem lehet, sem kicsinyleni nem szabad!

Éreztük, hogy a honismeret hazánk iránti kötelesség, hogy a fölényt minden téren a tudomány adja, s ez adja egyedül. Ez az érzés felhívás volt a cselekedet terére kilépni, s ugyanez edzett meg minket a kezdet nehézségeivel megküzdő munkára. Örömmel

s olyan érzéssel pillantunk vissza társulati életünk kezdetére, mint a hogy az ember az év előre haladt időszakában a tavaszra szokott visszaemlékezni, az üdítő fuvallat, a kéklő ég, virágfakadás, zöldelő vetések évszakára: tele vágygal, tele reménnyel, vagy az élet könyvének valamelyik későbbi fejezetében egy eltűnt ifjúkorra!

Elmondhatja nagyérdemű elnöktársam: én plántáltam, Apollós öntözött; igenis mindnyájan, a kik az első alapítók közé tartozunk, igyekeztünk történelmi és régészeti társulatunkat megyénk talajába meggyökereztetni. Hazánkban mindenütt, a hová alapításának híre eljutott, rokonszenvvel fogadták. A magas kormány, megyénk akkori főispánja, tiszlikara, a rokon természetű egyletek, a Magyar történelmi társulat, a Magyar Tud. Akadémia, az Erdélyi múzeum-egylet, kiváló tudósaink, a magyar társadalom támogatták s pártfogásába vette. Egyesületünk hivatalnokai, választmányi tagjai kivették részüket a nagy munkából, múzeum-igazgatónk — a ki most is az, társulatunk díszére s javára — elévülhetlen érdemeket szerzett magának társulatunk múzeuma körül. A megyénk történetében hazafias szolgálatok s jeles tettek által fényeskedő családok közül többen, minő a Barcsay, báró Jósika-családok és mások, siettek alapító vagy rendes tagjaink közé sorakozni. Nagy-Klopotivai Pogány György ny. főispán, kinek főispánsága alatt alakult társulatunk, ha a megye székhelyén volt, egyetlen választmányi ülésünkön se hiányzott, s volt eset rá, hogy azokra távolról is eljött.

A Bonus Eventus és Bona Fortuna kezdő társaságunkat kegyükbe vették, mert hiszen épen a kezdet elején került napfényre Várhelyen a syr isteneknek szentelt felirat s az ottani Mithraeumnak több maradványa. Várhelyi ásatásaink társulati munkásságunk elején mindjárt, s leginkább elején, kiváló nagy sikerrel jártak, s meglepő eredményekben gazdagok voltak. Az 1882-ik év nyarán sikerült ásatásaink szakavatott s lelkes vezetőinek a Mithra-szentélyt közvetlen környezetével, s 1883 augusztus 14-ikétől kezdve peribolosával együtt feltárni. E valóban fényes eredmények a külföldi régészek figyelmét is felénk fordították, s mióta e leletek dévai múzeumunkba kerültek, számos külföldi régész tett tanulmány-utat Dévára, beható tanulmányozásukra. Így a nagyérdemű dr. Benndorf Ottó, bécsi egyetemi tanár, jeles tanítványával, dr. Studniczka Ferenczcel 1883 májusában, dr. Jung Gyula, prágai egye-

temi tanár 1885 áprilisében s azóta többször, s ő volt az, ki azt a jelentékeny kijelentést tette, hogy annak, ki a Mithra-cultussal akar foglalkozni, elmúlaszthatlan kötelessége a dévai Mithra-leleteket megszemlélni; dr. Domaszewski Alfréd 1886 júliusában, Franz Cumont, a »Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithra« cz. nagy munka szerzője, 1890 júliusában s még egyszer 1893 júniusában. Azon magyar tudósok közül, kik társulatunk iránt való érdeklődésüknek jeleit adták, kettő volt olyan, ki azt valódi atyai szeretettel karolta fel, u. m. Szilágyi Sándor és Torma Károly, az előbbi mind halálig, az utóbbi mindaddig, míg hazánkban működött. Örök hála érte!

Senki sem gyűjtött társulatunknak annyi tagot, senki olyan buzgón nem igyekezett jó barátai és ismerősei széles körében a társulatunk iránt való érdeket felébreszteni s ébren tartani, mint b. e. br. Jósika Géza, mert nagyrészt neki köszönhetjük, hogy társulatunk első éveiben annyian léptek be tagjai sorába megyénk határán kívül is. Társulatunknak nincs és nem lesz olyan közgyűlése, melyen a míg csak életünk tart, áldott emlékét fel ne elevenítsük, tisztelt nevét ne említsük. De a hunyadmegyei hölgyek is meleg érdeklődéssel támogatták igyekezeteinket s ezek egyike, kit nem szükséges megneveznem — neve mindnyájunk emlékében él — társulatunk csekély évi jövedelmeit nem egy általa rendezett élvezetes társas-estély bevételeivel gyarapította.

Ezek voltak társulatunk alapításának a jövőre nézt kedvező előjelei, a derűs egen jóval biztató csillagképek, szerencsecsillagok összetalálkozásai. Ámde sok szép reggel, jót ígérő s jóval kecsesgető, változik nagy gyorsan borúlatra; s vajjon nem így történt-e társulati életünk reggeli derűjével is?

Nem egészen így, de valljuk be őszintén (az ilyen vallomás mindig haszonnal jár), nem is épen úgy nappalodott, mint a hogy az ügy érdekében kívánatos lett volna!

Dicső emlékü Barcsay Ábrahám nemesen érző szíve lángot vetett minden legkisebb hazai igyekezet látására s elhitette magával, hogy a hazai állapotok már is teljesen kielégítők, s így énekelheté ezt a versét:

Örömmek könnyei folyják el szememet,
Midőn virágozni látom Nemzetemet,
Már eleget éltem!

E szavakra Döbrentei Gábor, a nagy hazafiról s költőről írt

czikkében helyesen jegyezhetette meg, hogy »több már harmincz esztendejénél, miólta ez a vers ismeretes; mégis, ha csendes megfontolással nézzük által Nemzetünk állását a' tudományokra nézve, így kell megváltoztatnunk:

Örömmek könnyei folynak el szememet,
Midőn virágozni látnám Nemzetemet.«¹

Bizony mi is ha csendes megfontolással vizsgáljuk meg társulatunk állását, azt több tekintetben fogyatékosnak fogjuk látni. Igaz, mutathatunk fel örvendetes vívmányokat, hivatkozhatunk a jól teljesített munkára s annak eredményeire, ámde ez az érem előlapja, de hátlapján hiányok, sajnálatos mulasztások mutatkoznak. Az egyesületi élet akkor mondható igazán virágzóznak, ha fejlődése bel- és külterjes, tartós és összehangzó, ha az érdeklődés iránta nőttön-nő, vagy legalább nincs apadóban, ha környezetére gyakorolt hatása fokozódik. Látjuk-e ezt társulati életünkben, vagy talán az itt felsorolt tényezők egyikét-másikat illetőleg nem ennek épp ellenkezőjét látjuk?

A »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat«-ra nézt nagy, eléggé meg nem szívelhető baj, hiány és akadály, hogy gazdag gyűjteményei, nagyhírű múzeuma ma is, húsz év után, úgyszólván hajléktalan. Hogy lehet ez?! Hiszen más megyékben, a hol ilyen gyűjteményre valamelyes kilátás van, már előre épül a múzeum, a remélhető tárgyak befogadására, s nálunk — hol a nagy gyűjtemény megvan, híre messze elszárnyalt s a bel- és külföldi tudósok messze földről Dévára utazva keresik — tudakozódnak utána, de csak részben találják meg, mert egy része ládába pakolva hever s ki nem pakolható, mert nincs hova kiállítani; másik része előbb a kir. törvényszék tornácán s most megyénk igen tisztelt alispánjának engedelméből a megyeházban állítottatott fel. Megint egy másik rész az ajándékozóknál van, a kik a beszállítással a múzeum kellő elhelyezésének idejére várnak, olyanok is vannak, s úgy látom nem kevés számmal, a kik majd csak akkor adnák át múzeumi tárgyaikat, a mikor tudnák, hogy azok biztos helyen kiállíthatók. Mondom, nálunk mind ez óráig múzeum-épületünk nincsen. Ilyen viszonyok közt hogyan gyarapodhassék múzeumunk évről-évre kellőképen!

¹ Ld. »Erdélyi Múzeum«-a I. füzet (Kolozsvárt, 1814) 19—20. l.

Ezen a bajon segíteni kell, még pedig minél gyorsabban, s nagy érdemet s hálás elismerést fognak magoknak mindazok szerezni, kik a baj elhárításán közre fognak működni s legnagyobb lesz annak érdeme, ki ez iránt az elfogadható indítványt megteszi s végérvényesen elfogadtatja. Ezek érdemeit nemcsak a jelen nemzedék, de a késő jövő is méltányolni fogja. Ha a közoktatásügyi kormány látni fogja, hogy a megye, város és társadalmunk megmozdult a »Hunyadmegyei múzeum« érdekében, erősen remélem, maga részéről is hozzájáruland az építendő múzeum költségeinek fedezéséhez. Tehát csak kezdeményeznünk kell a nagy célhoz méltóan, de sürgősen, mert a késedelemben múzeumunk ügyére veszély rejlik!

Az »Erdélyi Múzeum«-ban Szentgyörgyi Pál írónk az 1896—98. évekről kiadott Évkönyvünkről szólva, a következő, igen figyelemre méltó megjegyzést teszi, melyet itt néhány szó kivételével, egész terjedelmében közlök:

»A társulat névkönyve a tisztikar, választmány, a tiszteleti, valamint az alapító és évdíjas tagok névsorát közli. Némi meglepetéssel kell megjegyeznünk, hogy Hunyadmegye előkelőségeiből és történeti családjaiból még igen sokan nem méltatják figyelmükre ezt a társulatot, mely pedig annyi buzgalommal szolgálja a megye szép múltját. Szinte az a kopott észrevétel tolúl elé: hogy sokan, igen sokan távollétükkel tündökölnék még. Hisz Hunyadmegyéből nem 85 alapító és 160 évdíjas tag telhetnék ki s egy kis jóakarattal meg kellene kétszereződni ezen számcsoportoknak. A taggyűjtést ajánljuk tehát úgy a hunyadmegyei hatóságoknak, mint az értelmiségnek, mert ez a társulat igazán »*hunyadmegyei*« csak akkor lesz, ha a megye minden számottevő tényezőjét pártolói és munkásai közt szemlélhetjük. Épp úgy feltűnő, hogy sem Déva, vagy Vajda-Hunyad, Hátszeg, Szászváros városok vagy a nagyobb községek még rendszeres évi segélyre sem méltatják ezt a jóra való társulatot, mely néhány lelkes tagjának köszönheti ezt a tartalmas Évkönyvet is. A vidéki társulatok első feltétele volna, hogy a közvetlen környezet hozza meg első sorban érettük áldozatait s ne csak a szaktudósok lelkesedjenek azokért. A hunyadmegyei társulat teljesen rászolgált eddigi sikereivel a megyei társadalom támogatására . . . , kár volna, hogy ez a társulat is a »névben élők« közé kerüljön. Különösen a társulati múzeum megépítését ajánljuk a megye értelmiségének figyelmébe.«¹

¹ Ld. az »Erdélyi Múzeum« 1899. évfolyama 247. lapján.

A Bonus Eventus és Bona Fortuna éveken át nem kedveztek a megye monographiájára irányuló igyekezeteinknek. Későn fogtunk hozzá s a mint tudva van, számos akadályba ütköztünk; egy év óta javult a helyzet s már most reméljük, hogy a várva-várt I. kötet nemsokára megjelenik, még pedig oly dolgozatokkal, melyek a méltányos igényeket kielégíthetik.

A dévai tanuló-íjfűsághoz intézett felszólításomnak már is volt eredménye, szavam nem hangzott el, mint szó a pusztában, melyet a lég rezgő hullámai tova visznek szerteszélllyel, a nélkül, hogy valaki hallja s feleljen reá hallható szóval, erős szándékkal vagy tettel; s mint annyi buzdító szózat hazánkban!

Már most úgyszólván, csak napok kérdése s egy új század virrad reánk. Kezdjük ez új évszázad szent fogadalmakkal, visszavonhatlan, megtörhetlen fogadalmakkal, melyeknek egyike, elseje az legyen, hogy a hazát híven szolgáljuk: nem pusztá szóval, hanem tettel, áldozati készséggel és vasakarattal. A legközvetlenebb haza, kinek-kinek megyéje, hol bölcsője rengett, a melyhez a boldog gyermekkor első emlékei s benyomásai csatolják, hol élete nagy útját hívatott megtenni, a kezdettől a végig. Tennünk kell különösen hazánk, illetve megyénk művelési céljaira, mert ezek a legfontosabbak s mert minden dolognál a helyi viszonyokhoz való alkalmazkodás jön tekintetbe s a magában véve egyenlőképpen fontos ügyek sürgőssége ennek mértéke szerint állapittatik meg; nálunk a régészet művelése s a történelmi érzék fejlesztése, tehát épen az, a minek érdekében társulatunk alakult, a legsürgősebb feladatok közé tartozik.

Hunyadmegye classicus földjén, melyben oly sokszor az ekevas a tudomány kincseit hozza fel rejtett helyeiről, s a pusztá véletlen nem egyszer vezetett jelentékeny felfedezésekre, a melyen át a történelem nagy útja világosságának első derengésétől fogva korszakokon keresztül napjainkig vezetett, a mely színhelye volt saját nemzeti történelmünk annyi nagy eseményének: ezen a földön, megyénk földjén, egyik főteendőnk, feladásunk, kötelességünk épen művelési céljaink, tehát a legfontosabb célok előmozdítására, arról gondoskodnunk, arra tennünk, hogy minél előbb egy a kor és a tudomány igényeinek megfelelő múzeumot építsünk, melyben aztán gazdag gyűjteményeinket, annyi éveken át folytatott ásatások eredményeit, a Bonus Eventus adományait, nemeslelkű

honfiak és honleányok ajándékait, végre valahára kellőképen kiállítanunk lehessen a nagy közönség, tanuló ifjúság, saját magunk, idegenek, szaktudósok és mások művelődési, oktatási s tanulmányozási céljainak hathatós előmozdítására, díszéül s javára meggyénknek s városunknak.

És nemcsak ez, hanem a múzeumügy sikeres és gyors támogatásánál nem kisebb kötelessége a megyebeli értelmiség azon részének, mely eddig (nem kutatva miért) még nem lépett tagjaink közé, hogy minél előbb zászlónk körül sorakozzék; ez kötelessége mindazoknak ép úgy hazájuk, illetőleg megyéjük, mint saját magok s őseik iránt, kiknek földi részei immáron a megye földjével egyesültek, példájuk intelem az utódoknak élni s tenni, mint ők éltenek s tevének, s emléküik immár tárgyát alkotja kutatásainknak, mert hiszen társulatunk a megye múltjának felderítésére alakult s a mily arányban oszlik levéltári kutatásai vagy mások ilyes tanulmányai folytán a múltakat fedő sűrű köd s a feledésnek sötétítő pora az elmúlt idők okmányairól, világosodik meg emléküik s egy újabb határtalan élet, a historiai örökkévalóság esik osztályrészökül.

Megyénk tisztviselőiről egész a mohácsi vészig keveset tudunk, de még az eddiginél is sokkal kevesebbet tudtunk, mielőtt dr. *Wertner* Mór s mások gondos tanulmányai folytán e térre is némi viláosság áradt; s e homályos pont felvilágosítására nézt különösen Wertneré az érdem. Megyénknek egyik nem kis része akkor még Fehérmegyéhez, egy másik része Zarándhoz tartozott s az illetékesen megapadt terület is két megyére oszlott, u. m. Hátszegre s Hunyadra. Hátszegnek 1276-ban Szalánczi Péter de genere Aba volt főispánja, a kinek atyja Dávid volt, az abaújmegyei Szaláncznak részbirtokosa; 1274-től 1279-ig királyi főlovászmester, Szolagyőr s 1276-tól fogva Hátszeg¹ s 1279-től fogva Szebennek is főispánja; 1280-ban curiai bíró lett s 1281-től 1283-ig főtárnok. Hunyadmegye első ismert főispánja László (mint erről már egy más alkalommal is szóltam) Miklós fia, a ki 1295 április 19-ikétől fogva Déva castellanusa s hunyadi főispán, a mely minőségében Barcsán a bujturi urak egy birtokháborítási ügyében ítéletet mond.² Mint hunyadmegyei szolgabírák a következők említettnek: Pestesi

¹ Wenczel: Árpádkori új okmánytár XII. köt. 174. 1.

² A Hazai okmánytár VIII. köt. 350. 1.

István 1295-ben, Csanád fia; a mondott alkalomból szintén megjelent Barcsán; Pestesi Mihály ugyanezen évben, Bencze fia; szintén ott volt Barcsán, László főispánnal; Harói Demeter 1290-ben. 1365-ben egy Saul nevű főispán említettik, a kinek emléke az oláh Seulia vagy Saulesti helységnévben (magyarul Sárfalva) mainap is él; Apródpálfalvi Bertalan birtokháborítási ügyében 1365-ben ítéletet hozott.¹ Ez a Saul a Barcsay-nemzetségnek volt tagja, mert egész 1848-ig létezett egy *metalís compositio* a nemzetség egyik ágának levéltárában, melynek rendjén Saul és Ruben testvérek megosztzkodnak és Saulnak jut Saulfalva possessio, baresai birtok.

A megyénkre tartozó történeti tanulmányok terén pár év óta eléggé nem dicsérhető munkásságot fejt ki dr. Veress Endre tanár, társulatunk titkára, mint erről Évkönyveink tavalyi s idei köteteinek olvasói lépten-nyomon meggyőződhetnek. Dr. Amlacher Albert t. tagunk már eddig is igen becses adalékokkal járult megyénk történetéhez s monographiánk középkori historiai részében szép tér nyílik meg számára ide vonatkozó levéltári kutatásai értékesítésére.

Franz Cumont már idézett nagy munkája I—IV. kötetének megjelenése után, a f. évben megjelent első kötetének első része is, mely a bevezetést tartalmazza, s méltó kezdete a nagy munkának, mely az eddig ismert Mithra-emlékek leírását foglalja magában. E bevezetés első fejezetében reámutat arra a különbségre, mely a római birodalom Mithrája s az Avesta, illetőleg a zend irodalom Mihir-je (Mithrája) közt létezik; a római Mithra, a Sol invictus, egy nagyhatalmú cultus központjává, maga Mithra ezen cultus értelmében a világ teremtőjévé s megváltójává lett, míg az avestai Mihir nem több a Jazata-k egyikénél s ezt a különbséget a kettő közt a Mithra-cultus történeti fejlődésének tulajdonították, illetőleg az eredeti hitrege sémi, kappadociai, phrygiai, hellén mythologiai perceptiókkal való összeelegyedésének.

A legújabb avestai tanulmányok ezt a feltevést s az erre támaszkodó magyarázatot megingatták. Darmesteter kimutatta, hogy az Avesta szerkesztése nem régibb a Sassanida-dynastia uralkodása idejénél, s következőleg a Mithra-tanok különbözhetnek tőle a nél-

¹ Dr. Moritz Wertner »Siebenbürgens Komitatsbeamtenkörper bis zum Ende des vierzehnten Jahrhunderts«; az »Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde« új folyamának 1899-iki XXIX. kötete 255—266. lapján.

kül, hogy ezért szükségképen ellenkezniök kellene az eredeti mazdeismussal. A régi magusok tanai sokkal hívebben maradhattak meg a mysteriumok hagyományos tanításában, mint azon munkában, melyet azok legteljesebb kifejezésének tartottak. Az avestai tan, bármily régi korra vezessük vissza eredetét, mint Cumont megjegyzi, nem a régi Iránban terjedt el. Cyrus utódai s az udvari nemesség a Vendidad rendeleteit soha sem követték. Az a kevés adat, a mely a perzsa állami vallásról reánk maradt, a Mithra-mysteriumok tanaival több olyan pontban egyezik meg, melyekben azok az Avestától különböznek. Erre nézve Cumont igen érdekes példákat hoz fel az Achemenida-dynastia ékíratú felírásaiból, a melyekben Artaxerxes Memnon idejétől fogva Ahura Mazdán kívül névszerint még két főistenség említettik, u. m. Anahita s Mithra, a római birodalom Magna Mater-e s Deus Sol Invictus-a.

Igen tisztelt múzeum-igazgatónk történeti, régészeti s nyelvészeti adatok felhasználásával Herodotosnak (kit méltán neveznek a történetírás atyjának) az Aldunával határos területre tartozó föld-s néprajzi becses följegyzéseit beható tanulmány tárgyává tevén, a hazai tudománynak kiváló szolgálatot tett. A M. Tud. Akadémia kiadásában ez év tavaszán megjelent munkájának czíme: »Herodotos Daciára vonatkozó adatainak kritikai méltatása.« Az erdélyi szász tudósok közül Herodotnak Daciára vonatkozó földrajzi feljegyzéseivel behatóan foglalkozott Goos Károly »Studien zur Geographie und Geschichte des Trajanischen Daciens« és még előtte Schuller Károly »Siebenbürgen vor Herodot und in dessen Zeitalter«¹ című művében; a magyar tudósok közül Király Pált említem meg, a ki úgy »Apulum«, mint »Dacia Provincia Augusti« cz. művében szintén sok tudással és éles elmével magyarázza Herodotnak Daciára s az Istros mellékfolyóira tartozó adatait.

A legfőbb nehézség Herodot következő szövegében rejlik: »A Haemus bércei közül — írja — három más nagy folyó ered s északi irányba haladva ömlenek bele [a Dunába]: az Atlas, Auras és Tibisis.« Ilyen három a Dunába ömlő nagy folyó a Balkánból nem ered, s így a három említett folyó, mint Király Pál helyesen jegyzi meg, a balpartra tartozik kétségtelenül. »Hogy miképen tévedhetett Herodot ily nagyot — írja Király — annak alig lehet

¹ Ld. az »Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen« (Bécs, 1885 XIV. köt. 97—107. lapján.

de nem is szükséges okát adnunk.«¹ Téglás Gábor jeles tanulmányában megmutatja azonban, hogy nem Herodot tévedett, hanem magyarázóí, a kik csak egy Haemosról tudtak, u. m. a thrakiairól, s nem gyanították, hogy ez az elnevezés más hegységet is jelenthet s az adott esetben a déli Kárpátok nevéül is szolgálhatna, s ha ez így van, akkor a három nagy folyóra könnyen lehetne a Duna baloldalán reá találni. Téglás a Haemost ez esetben a déli Kárpátok nevének tartja, összekapcsolásban az Alduna jobb partján elterülő Haemossal s az északi folyást: *πρὸς βορρῆν ἄνεμον* nem észak felé folyásnak értelmezi, hanem ígeviszonyítólag² tekintettel a Duna jobb partjára, honnan már a tulsó oldal észak s azon víz, a mely ott folyik, már északi tartományon folyik. Különben már Borovszky Samu is ez értelemben nyilatkozott s erről így ír: »nagyon valószínű, hogy Herodotos hazánk hegytömegét is belefoglalja a Haemus névbe.«³

Hogy a hegyek nevei egy hegységről a másikra vitettek által a népvándorlások, felfedező utazások következtében, a geographiai láthatár kiszélesbülésével, s még más okokból, eléggé ismert tény, mely bebizonyításra nem szorúl, s az ó-kori utazók előtt sem volt ismeretlen a hegységek folytatólágosságáról szóló tan, sőt ilyent ott is véltek feltételezhetni, a hol az nem volt. A makedoniai hódítók a Hindukushoz érve, azt »indiai Kaukasos«-nak nevezték, s még sokkal előbb a phoenikiaiak az általok először látott hegyeket az általok jól ismertekről nevezték el. Téglás a kérdés akadályát elhárítván, az Atlasban az Oltot s a Tibisis-ben a Temest állapította meg, az Auras-t pedig a Karas-sal azonosítja, eltérőleg Goos Károly és Király Pál véleményétől.

Visszapillantva társulati életünknek a mai nappal bezáruló évére, történeti mozzanatai közt a legfájóbb annak elvesztése, ki atyai szívvel csüggött társulatunkon örömben, búban, s minden alkalmat megragadott atyai szívének iránta való kinyilatkoztatására; örvendett minden örvendetesen, a mi érte, osztotta aggodalmait, de azokat egyszersmind eloszlatni törekedett, fájt neki a közöny, a melylyel nem egyszer épen azoknál találkoztunk, kiknél legkevesbbé vártuk volna, s ilyenkor vígasztaló szót intézett hozzánk,

¹ Ld. »Dacia Provincia Augusti« (Nagy-Becskereken, 1893) I. köt. 2—3. l.

² Ilyen szószerkezet *πρὸς φιλίον* stb.

³ »A Dákok« (Budapest, 1883) cz. művében.

a történettudósét, a ki a múltak tapasztalataival rendelkezik s vígaszait azokból meríti; ha csüggedtünk, szavaival s példájával erőt, a bizalom erejét öntötte lelkünkbe; s az általa szerkesztett »Századok« igyekezeteinknek hű tükrét nyújtották. Ez volt nekünk Szilágyi Sándor! S mit szóljak én, kit hozzá hosszú, hű barátság csatolt, elhallgatok néma fájdalomban. A szív legmélyebb érzései nyilvánvalók ugyan s mégis kimondhatlan titkok. Ha látjuk, hogy sokan minő fagyos közönnyel fogadják igyekezeteinket, melegedjünk a Szilágyi Sándorra való visszaemlékezésben. Dicsőség nevére s áldás emlékére!

Társulatunknak még egy halottjáról kell megemlékeznünk. Választmányunkból a kérlelhetlen halál csak kevéssel ezelőtt ragadta ki galaczi id. Buda Imrét. Karddal és tollal szolgálta a hazát s hazájáért lelkesülő szíve ragadtatta meg vele egyaránt a kardot és tollat.

A társulat forgalmához lényegileg hozzá tartozik az együttérzés, melynél fogva tagjai egymás iránt meleg érdeklődéssel viseltetnek, egyik a másik méltó bánatját osztja s méltó örömben részt vesz. Ez nemcsak nemes humanizmus, hanem az összetartás érzéséből eredő viszonzosság, mely a társulatok erkölcsi minőségének lényeges alkotó része, s a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« ezen erkölcsi minőségében, bizvást mondhatjuk, hiba nem esett. Az öröm fokozódik, tekintettel a személyes okokra s tárgyánál fogva, mert a tárgy nagysága örömünket növeli. Felettebb nagy volt örömünk értesülni arról, hogy társulatunk tiszteleti tagját, Torma Zsófia ő Nagyságát, ki arra lankadni nem tudó munkásságával annyi fényt árasztott, a kolozsvári Ferencz József tudomány-egyetem t. tudorává avatta, s ez oly kiváló mértékben megérdemelt kitüntetés felett való nagy örömünknek a mai közgyűlést megnyitó beszédemben kifejezést adni szerencsémnek tartom.

Megnyitó beszédemnek végére értem. A közgyűlés tagjait, a tudományos társulatok s társégyesületek küldötteit s a nagy közönséget melegen üdvözölve, ezennel a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« XX-ik, rendes évi közgyűlését megnyitottnak nyilvánítom.

DR. GRÓF KUUN GÉZA.

Visszaemlékezések Szilágyi Sándorra.

Közbejött akadályok miatt társulatunk igazgató-választmánya f. 1899. évi jan. 8-án gróf Kuun Géza ő Nagyméltósága elnöklete alatt tartott rendes ülése után csak ápr. hó 22-ik napján tarthatott ismét ülést. Mikor elnökünk távol lévén, az elnöklés mellett nekem jutott az a szomorú feladat, hogy ezen év jan. 12-én 72 éves korában elhunyt Szilágyi Sándor tiszteleti tagunk halálát bejelentsem róla megemlékezzem. Jeleztem nagy vonásokban, hogy Szilágyi Sándor egyik legkiválóbb tagja volt azon koszorúnak, melylyel társulatunk mindjárt megalakulása után 1881 május 29-én tartott első közgyűlésén körülövezte homlokát és emelte nimbuszát, s fölemeltem, hogy Szilágyi szinte feltűnően érdeklődött s a legnagyobb lelkesedéssel viseltetett a mi kis vidéki társulatunk működése iránt.¹ Különösen első Évkönyvünk megjelenése után, a midőn vele Budapesten találkoztam, keblének egész melegét kiöntötte előttem és megígérte, hogy lehető gyakran el fog látogatni közgyűléseinkre. »De hát ez, kedves barátom, nem is oly nagy dolog, ha az ember hozzá gondolja, hogy gróf Kuun Géza vendége lehet, úri lakásában a Múzsákkal társaloghat és kellemes szüneteket élvezhet annak a pompás úrilaknak még pompásabb parkjában« — mondá, jobbot rázogatva. Megemlékező szavaimat azon óhajtással zártam be, vajha kérésünknek engedve, gróf Kuun Géza elnökünk, párját ritkító nagy emlékező tehetségének segélyével valamelyik ülésünkön részleteket mondana el Szilágyi Sándornak a maros-németi kastélyban időzéséről, kedélyének megnyilatkozásairól és jellemző szerepléséről. De választmányunk azon nézetben volt, hogy elnökünk az idén hosszasabban marad távol, fürdően keresve üdülést; és hogy Torma Károly tiszteleti tagunk fölött csak nemrég tartott emlékebeszéde által oly munkásságot fejtett ki, hogy egyéb tudo-

¹ Lásd tavalyi, X. Évkönyvünk 142. lapján.

mányos működésétől társulatunk szerénytelenség nélkül nem vonhatná el: s ezért a választmány csekélységemet szólította fel, hogy az általam megpendített eszmének testet adjak. Ha e föladatomnak gyarlón felelek meg, tulajdonítsák fogyatkozásaimnak!

Az előrebocsátottakból tisztán áll tehát, hogy sem választmányunk, sem magam nem gondoltunk arra, miszerint Szilágyi Sándor fölött emlékbeszédet tartsak. Erre nagyobb szabású tudományos társulataink és nálamnál hívatottabb egyéniségek vállalkoznak. Mindamellet Szilágyi történetírói munkásságának e körben is méltatása szempontjából felsorolom a következőket.

Szilágyi Sándor egészen fiatalon, 18 éves korában, fordításokkal lépett a nyilvánosság elé. Szülővárosában Kolozsvárt! 1845-ben jelent meg tőle *Gutzkow* Károly »Czoff és Kard« cz. történeti vígjátéka. Élete utolsó perczéig nem ismert lankadást, mert a munka neki életszükség volt. Megnyilatkozott e jellemvonása már 1848-ban, midőn a szabadságharcz földet rázó és eget verő zajában a krónikás szerepére vállalkozva, megírja és ugyancsak Kolozsvártt kiadta »Forradalmi mozgalmak Bécs—Pest—Kolozsvártt« cz. munkáját. Szabadságharczunk leveretése után nemcsak ellenségeink, de magunk is azt hittük, vége a magyarok történetének. Az általános kétségbeesés e sötét éjszakájában gondviselészerű fénysúgárként yillant föl Szilágyi Sándor azon műveivel, melyekben az alig elhantolt sírokba hanyatlott hősökre és martirokra mutatva, s a lezajlott titáni harcokat méltatva, nemzetének fülébe törekedett harsogni: a mely nemzet kebeléből ily fiak kelnek ki, a mely nemzet ily harcokat vív, az nem szünhetik meg létezni. *A magyar forradalom napjai julius elseje után, A magyar forradalom férfjai 1848—49-ből, Magyar nők forradalmi életéből, A magyar forradalom története, Kossuth a forradalom végnapjairól, Pesti röpirvek*, mind 1850-ben jelentek meg Pesten. Hogy e művek akkor s a zsarnoki censura figyelmének mintegy kijátszásával megjelenhettek, tán az is a gondviselés jóvoltának köszönhető.

Mindazáltal a censura késői elszörnyűködése érezhető lett, és írónkat tárgyai megválasztásában más tέρre utalta. »Szeleme Erdély bérczei mögé« vonúlt, s megírta *Erdélyország történetét, tekintettel művelődésére* (Pest, 1866). A maroknyi Erdély történetében mutatta meg nemzetének, hogy ha megoszolva nem veszhetett el, annál kevésbbé kell aggódnia jövője miatt, ha egyetért és

egygyé forrott. Ugyancsak szellemének ily irányú buzdító termékei ama monographiák, melyekben »elmélyedt azon fejedelmi alakok életébe, kiknek gondolkozásában, államszervező munkásságában legtisztábban nyilatkozott meg a nemzeti genius, ama genius, melynek lelkesítő és éltető ereje: a nemzeti önállóság és függetlenség eszménye; s melynek védett szentélye: a gondolkozás, a vallás szabadságának eszméje. E nagy férfiak szellemét, e dicső kort állítá Szilágyi nemzete elé s szívébe, hogy e szellem erejében ébredjen nemzeti önállóságra és szellemi szabadságra.« Idézem dr. *Schneller* István kolozsvári egyetemi tanár, s a bölcsészeti kar dekanjának Szilágyi Sándor, mint azon tudomány-egyetem tiszteletbeli bölcsészeti doktorának emlékezetére tartott szónoklatából az idevágó szavakat.¹

A jellemzett forrásra és törekvésre vezethetők vissza Szilágyi Sándornak következő munkái: *Bethlen Gábor és a svéd diplomácia* (Budapest, 1882.) *Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai* (Budapest, 1884.) *Bethlen Gábor fejedelem trónfoglalása* (Pest, 1867.) *Adalékok Bethlen Gábor szövetezéseinek történetéhez* (Pest, 1873.) *I. Rákóczy György és a diplomácia* (Budapest, 1878.) *I. Rákóczy György első összeköttetései a svédekkel* (Budapest, 1883.) *Levelek I. Rákóczy György keleti összeköttetései történetéhez* (Budapest, 1883.) *A két Rákóczy György családi levelezése* (Budapest, 1875.) *Okmánytár I. Rákóczy György svéd és francia szövetezéseinek történetéhez* (Budapest, 1873.) *Rákóczy és Pázmány*. Történeti rajz a két államférfi levelezésével és okmánytárral ellátva (Pest, 1870.) *A Rákócziak kora Erdélyben* (Pest, 1868.) *A Rákóczy család a XVII. században s a XVIII. elején*. Képmagyarázatul. (Pest, 1861.) *II. Rákóczy György és az európai diplomácia* (Budapest, 1878.) *Okmánytár II. Rákóczy György diplomáciai összeköttetéseihez* (U. o. 1874.) *Erdély és az északkeleti háború*. Levelek és okiratok (U. o. 1890.) *Történeti rajzok* (U. o. 1880.) *Bánffy Dénes kora és megöletése* (U. o. 1859.) *Rajzok és tanulmányok* (U. o. 1875.) *Nádasdy Tamás első követsége Erdélyben* (U. o. 1875.) *Carillo Alfonz diplomáciai működése* (U. o. 1877.) *Lorántfi Zsuzsánna* (U. o. 1872).

Alkalmoszerű, vagy forrásközlések becsével bírnak következő munkái: *A linzi béke okirattára* (Budapest, 1885.) *Frank András napló-*

¹ Ld. az »Erdélyi Múzeum« 1899. évf. 117. l.

jegyzetei (Budapest, 1888.) *A gróf Eszterháziak családi naplója* (Budapest, 1888.) *Zrinyi Péter és társai ligája s a rendkívüli törvényszékek* (Lipcese, 1867.) *Rajzok a forradalom utáni időkből.* Az első magyar katonai tanintézet (Budapest, 1876.) *Vértanúk a magyar történelemből* (Pest 1867.) *Emlékbeszéd Urházi György felett* (Budapest, 1888.) *Révai Péter és a szent korona* (Budapest, 1875.) *Emlékbeszéd nagy-ajtai KovácsIstván felett* (Budapest, 1877.) *Jelentés a gyulafehérvári káptalani levéltárban tett kutatásokról* (Budapest, 1880.) *Nápolyi Péter* (U. ott 1881.) *Emlékbeszéd Szabó Károly felett, Török-magyar-kori történelmi emlékek, Magyar emléklapok.*

Lelkes híve lévén az ev. ref. egyháznak, e téren is lerótta adóját a »Magyar protestáns irodalmi társaság« tudományos vállalatában, és 1866-ban: Kocsi Csergő Bálint *Kösziklán épült ház ostroma* kiadásával; de a tanuló ifjúságról sem feledkezett meg és azt pár kézikönyvszerű munkával ajándékozta meg. Ilyen: *Egyetemes történet*, és *A magyar nemzet története.*

Már valóságos dithiramb »A magyar nemzet története,« mely a maga 10 kötetével, az ezredév betöltékor egy fényes nemzeti múlt rajzolásával emeli népe önértetét s hitét a jövőben. Hatalmas gyűjteményes munkái mutatják, hogy mindig a forrásokig ment vissza s tömérdék okiratos kötetével *Fejért* is elérte, ha felül nem haladta a publikált oklevelek számával. Sőt épen azzal vádolták, hogy túlságba vitte a nyers anyag közlését. Pedig senki sem tett annyit a feldolgozások érdekében is. Régibb vállalatait mellőzve, a »Századok,« a »Magyar történelmi életrajzok« (melyben megírta Rákóczi Zsigmond, I. és II. Rákóczi György életrajzait) s legjobban már említett *milleniumi története* a feldolgozók egész csapatát mozgósította.

A jelenkori történetírás újabb irányának megadásában igen nagy része volt, kétség kívül, személyes szeretetreméltóságának révén is.

Mennyire szeretetreméltó volt egész lénye, és mennyire megtudta modorával nyerni a vele érintkezőket vagy összeköttetésben állókat: erre nézve néhány — fájdalom már élenkségökből az idők folytán veszített — visszaemlékezésemhez akarok nyúlni. A megboldogult tudós és magas állású hivatalnok még a 70-es években barátságával tüntetett ki. Gyakran találkoztunk az Eggenberger-féle budapesti könyvkereskedésben, mely tulajdonosai — Hoffmann és Molnár — kiváló szakképzettsége és a könyvpiacra tájékozott-

sága következtében: gyűlhelye vala íróknak, tudósok és tanároknak. Midőn 1879-ben a »Magyar történelmi társulat« közgyűlését Maros-Vásárhelytt tartotta, siettem szabadságidőt venni igénybe és a dévai törvényszék vezetését helyettesemre bízva résztvettem az említett közgyűlésen. Sok jó barátomnak adtam ott találkozót. Mindjárt odaérkezésemtől fölkerestem Szilágyi Sándort, ki a gróf Teleki-levéltár előzetes átbúvárlása végett már jó régen ott dolgozott a fiatal munkatársak egész csapatával; s habár épen az ő fáradozásai következtében először megnyílt Teleki-téka minden idejét és figyelmét lekötötte, megpillantásomkor mégis hozzám sietett és kérdezte, hogy mi iránt érdeklődöm, azután pedig kezemhez adatta a kívántakat. Vásárhelyt és követőleg Segesvárt, Nagy-Szebenben és másutt szerzett adataim és benyomásaim érlelték meg azt az eszmét, hogy Hunyadvármegye classicus földjén történelmi társulatot és múzeumot kell létesíteni.

Fönnebb már jeleztem Szilágyinak társulatunkat illető szeretetét és érdeklődését, a mely fokozta irántam is már régibb keletű barátságát és vonalmát. Egyizben sem mulasztotta el, hogy lakásomon föl ne keressen, mikor is gyermekeimet elhalmozta nyájas czirogatásaival.

Legelőször 1884 jun. 15-én tartott közgyűlésünket szerencseltette Torma Károlylyal együtt. Legjelentékenyebb és legélénkebb közgyűléseink egyike volt az 1885 junius 10-én Déván tartott, melyen Szilágyival együtt Pulszky Ferencz, továbbá Bécsből dr. Benndorf Ottó archeologiai tanár is résztvettek. Múzeumi gyűjteményeinket napokon át tanulmányozó nevezett tudósok és házi gazdájok: gróf Kuun Géza elfogadták a családi hajlékomban tiszteletükre adott vacsorára való meghívásomat. A különben meglehetősen kimért Pulszky Ferencz is lelkileg kimelegedett állapotban érkezett a múzeumból, hol az érdekes új feliratok és főleg Mithra-reliefek kihozták sodrából. Az étkezés közben megeredt pohárköszöntők egyikét a ház asszonyára Szilágyi mondotta. »Kétszeresen hozzájárulok a mi fiatal gavallérunk kívánataihoz — toldotta meg Pulszky az elhangzott felköszöntőt — és a magam részéről hálás elismerésemet fejezem ki a ház úrnője iránt azért is, hogy engem egy gondtól megszabadított; egész együtt időzésünk alatt azt forgattam eszemben, miként tudnék ezzel a némettel — Benndorfra mutatva — megízleltetni néhány igazán magyaros ételt és ime itt mind-

azokból, még az elsősorban általam áhított malacz-tokányból is, részesültünk.« Hangos kacaj jutalmazta Pulszky mondását és a legvidámabb hangulatban folyt tovább a társalgás és sűrű koczingtatás.

Egy évre rá 1886 őszén ismét volt szerencsénk Szilágyihoz, ki egyik napon lakásomra jöven, véletlenül a folyosóra iramodott leánykám: Margit elé tárta két karját és fokozott szeretetreméltósággal hangoztatá: »Mekkora leány lett, mióta nem láttam.« Ettől a fogadástól kezdve Margit leányomnak nem is volt, a házamnál szívesen látottak közt egy-egy kedvencezbb bácsija, mint Szilágyi bácsi.

Hányszor látogatott el hozzánk társulati közgyűléseink alkalmából Szilágyi és mindannyiszor miként mutatta ki érdeklődését, azt jegyzőkönyveink futólagosan örökíték meg. Legbiztosabb kaulauz tehát erre a maros-németi úri lakban vezetett vendégkönyv, melybe az azon évben első ízben megjelent látogató avagy ritka előzékenységgel fogadott vendég, a keltet és nevet múlhatlanul beírja, mire a ház ura, gróf Kuun Géza különös figyelmet fordít. E vendégkönyv kétségtelen adatai szerint Szilágyi Sándor társulatunk kebelében megjelent és köztünk időzött 1880 szeptember, 1882 augusztus, 1883 május, 1884 június, 1885 június, 1886 szeptember és 1887 július hónapokban. Mindenkor elnökünk vendégeként Maros-Németiben szállott meg és onnan együtt jöttek be Dévára, a gyűlésekre. Voltak bizonyára mindezen időzéseinek és köztünk szereplésének kedves epizódjai, de ezeket én nem figyelhettem meg, mivel Maros-Németiben csak elnökünk által közgyűléseink napján, vagy az azt követő napon rendezett díszebédeken vettem részt, többi meghívott társaimmal. Egy-két esetet utólag beszélt el gr. Kuun Géza. Ilyen — ha nem tévedek, 1886-ik évi időzéséből — a következő.

Egész váratlanul toppant be Szilágyi Sándor és Torma Károly a maros-németi kastélyba; hímzés-hámozás nélkül kijelentve az eljők siető grófnak, hogy ők bizony a Budapest belvárosában megindult képviselőválasztási mozgalmak izetlenségei elől menekültek ide. Mosoly volt a viszonzás, és az e közben előrobogott kocsira mutatva, e szavak: »Bizony szeretett barátim, a mi elől menekültetek, az itt a mai napon nagy hullámokat ver. Épen indúlok Dévára, hogy ellenzéki jelöltemre leszavazzak. Mire Szilágyi oda veté: »No csak ki ne essék kocsitok kereke, ha ellenzékire akartok szavazni.« A gróf rózsás reményekkel érkezett vissza, hogy jelöltje győzni fog; azonban késő estve leverő tudósi-

tást kapott. Szilágyi nem fojthatta el e megjegyzést: »Hála Istennek! No, no azért, hogy már itt legalább véget ért a választás.«

A szokott étkezések és társalgás által el nem foglalt egész idejét a parkban sétálgatással töltötte Szilágyi. Kissé előre hajlott fővel, választékos öltözékében, melyhez rendszerint a fehér mellény tartozott, fürgén szabdalta a sétaútakat. Ha szerét tehetete, szívesen csatlakozott vagy intett magához mindenkit, kivel gondolatait kicserélhetni vélte, vagy a kinek valami mondanivalója volt. Az 1886. évi közgyűlésünk utáni társas-ebéd bevégeztével engem karonfogva, sétára hívott, miközben rátért Hunyadvármegye monographiájának kérdésére s mintegy követelő hangon mondá: »Ezt a monographiát te fogod megírni, neked kell megírnod!« Ugyanakkor tudatta, hogy a »Magyar történelmi társulat« közgyűlését Déván fogják megtartani, csak eszközöljük ki, hogy meghívassék. Kapva-kaptam e biztosításon és a hivatottak megnyerésével minden megtörtént.

Igy részesült Déva és Hunyadmegye abban a szerencsében, hogy 1887 július havában a »Magyar történelmi társulat« közgyűlése csakugyan itt folyt le, gr. Széchen Antal elnök és Szilágyi Sándor titkár vezérlete alatt. A történettudósok és előkelő vendégek egész serege állított be hozzánk. Örökre emlékezetes, kedves napok voltak azok, melyeket július 24—27-ig együtt tölténk. A gyűléseket és kirándulásokat Maros-Németiben nagyszabású kerti vacsora zárta be. Szilágyi ez időzésének is munkásság volt egyik fűszere, miről tanuskodik a »Gróf Kuun Géza maros-németi levéltára« (Budapest, 1887.) cz. műve.

Ezzel, fájdalom, bezárultak Szilágyi Sándornak hozzánk jövevelei is. Egészségi állapota mind gyöngébb lett, és szabad idejét fürdők használatára kellett fordítania. Budapesten, találkozásaink alkalmával, őszinte sajnálatát fejezte ki, hogy megint le kellett mondania a hozzánk látogatásról. De ha fizikailag nem is jelent meg körünkben, lelkileg mindig közöttünk volt. Tapasztaltuk továbbra is érdeklődését, mely abban is megnyilatkozott, hogy Hunyadvármegyét illető és kezei közé került okiratokat, vagy egyes adatokat szorgalmasan küldözgetett nekünk.

Emléke él lelkünkben, ideáljait kövessék hazánkban mindenha!

Ethnológiai párhuzamok.

(A magyar és rumén nép szóhagyományainak köréből.)

Az ethnologia egyik legszebb feladata az egymással érintkező egy földrajzi területen érdekközösségben lakó népek hasonló szellemi és lelki vonásainak kutatása. Mert valamint az egyes családok tagjain bizonyos lelki habitusok (bár elütő jellembeli alkotásnál is) ismertető jelekként kerülnek felszínre, úgy valamely geographiai terület különböző nemzetiségű népei is (elütő nyelv, szokások, teljesen különböző nemzeti aspirációk mellett is) nem tagadhatják meg azokat az érdek- és érzelme-közösségből származó lelki megnyilatkozásokat, melyeket a hasonló törekvések, szenvedélyek dalban, mythosban, legendában felszínre dobnak.

A népegyed, legyen az magyar, német, oláh, tót vagy cigány, ugyanazon területen, hasonló viszonyok között születve, növekedve, ugyanazon foglalkozások, küldelmek közepette — bár elütő faji vonások mellett — gondolkozásban, hitben föltétlen hasonló vonásokat visz be szellemi életébe: költészetébe, mythosába.

Hogy a magyar és oláh nép szellemi termékeiben is találunk kell közvetlen a nép lelkének bensejét érintő érintkezési pontokat, ezt sejtettük, de a positiv adatok megállapítása mindkét nép szellemi termékeinek tanulmányozását tételezvé fel, ilyenek kimutatása csakis az adatok alapos összehasonlítása, megrostálása s esetleg az általános emberi vonások kiküszöbölése után válik lehetségessé. Mert az általános vonások vezethetnek legkönnyebben tévútra, s ezért ezek kikutatása egyik feladata az ethnológiának. Csak ezek megállapítása után lehet szó összehasonlításról. Az összehasonlítás tárgyát csak a faji és nemzeti vonások képezhetik, mivel a népegyed lelki világát csak ezek tárják fel a maga valóságában. Hisz,

hogy egy pár példával szolgáljak: minden nép, szenvedélye fátyolán át nézve kedvesét, azt szépnek tartja s madárhoz, lepkéhez, majd virághoz hasonlítja, sőt megszemélyesíti. E költői képzetek épen általánosságuknál fogva népegyedi vonást nem képezhetnek. De, hogy a megszemélyesített madár vagy lepke mikor és miért repül a kedveséhez, a lepke miért száll erre vagy amarra a virágra, mit jelképez, mit visz szárnyán s a megszemélyesítést mily szenvedély-hullámok dobják felszínre, mit mond, mit sirat el a megszemélyesített állat, virág: ezek már faji vonások, melyek finom érzelmi szálakkal vezetnek el azon szövőszékhez, a hol a nép benső élete szövetébe lelke sajátos érzelmeinek szálaít szövöi be.

De lássunk egy másik vonást. Tudjuk, hogy minden nép szenvedélye kitérőseikor, vagy bosszúja tehetetlenségében átkozódik. De miként átkozódik ez vagy ama nép? Mit átkoz meg? Átkának súlya bensőbb dolgokra vagy csak külső javakra vonatkozik-e? Átká az engesztelhetlenségig zord-e, vagy enyhébb, kiengesztelődésnek rést nyitó-e? Mert, hisz a népek szenvedélyeinek e kitérőse fajra jár. Ezeken csillámlik át a faji jelleg, mert a nép lelke mélyéből tör elő s más néppel nem közös.

Hogy hasonló emberi vonások mellett e faji vonások miként érvényesülnek, arra legjellemzőbb példát szolgáltatnak a nép himzése, szöveite. A magyar, valamint az oláh nép himzéseiben találunk egyszerű, úgyszólván az egyenes vonal összerakásából álló kezdetleges alakokat. Megtaláljuk ezeket a szomszéd népeknél is, sőt a madagascok, az abessynek himzése, sem nélkülözi e chablon-szerű alakokat. Természetes, hogy ezek faji vonást nem képezhetnek, mert annyira primitívek, hogy a nép — művészi hajlamai ébredésekor — okvetlen rájött, mert részben a mindenütt egyformán jelentkező mindennapi természeti tünemények s alakok utánzásainak eredményei. De hogy a magyar nép a szegfűt, a fenyőt, a pávát, az oláh a fenyüt, meander-szallagot, a napot jelképező csillagalakokat varrja be himzéseibe, ez már sajátos vonás s az ethnologust rávezeti arra, hogy ezt vagy azt hímezve, a nép benső életét mily eszmék, mily szenvedélyek inspirálják. Hisz e himzések sokfélesége, a színek jellegzetes változata nem lehet esetleges? A nép lelke emanatióinak kaleidoskopszerű megnyilatkozásai ezek, melyekben lelki szemünkkel mintha látnók a siető kezekkel, kigyúladt arczczal munkálkodó menyasszonyt, a könnyáztatott szállal,

téveteg kezekkel varró megcsalt lányt vagy árvát, majd az öreg anyókat, a ki az élet küzdelmeiben megfásult lelkében még egyedül megmaradt — a gazdaság köréből vett — képzeteket himzi be reszkető kezekkel!

Hogy az egymással érdekközösségben, ugyanazon vidék természeti jelenségeinek benyomásai alatt élő nép faji vonásai természetesen megegyeznek, azt a következő, a magyar és azzal rokon népek és az oláh népnek megyénkben általam gyűjtött szellemi termékeinek összehasonlításával igyekszem kimutatni.

Néhai *Szathmári* György min. tanácsos, ki (nagy elfoglaltsága mellett is) nemes lelkesedéssel ragaszkodott mindahhoz, a mit szülőföldje szépet felmutathat, megyénk magyarul a vidékeinek tanítóival népszokásokat, verseket gyűjtetett s e gyűjteményekből kettőt kevés halála előtt nekem küldött felhasználás végett.

Egyik lozsádi gyűjteményben a következő ballada fordul elő:

Egy nagy hegynek a tetején
Menyen egy lány és egy legíny,
Legíny megyen a ló hátán,
Leány csak a maga lábán,
Szedegetve virágokat,
Egyet kiesít, egyet nagyot.
Mond a leány a legínynek:
»Végy fel engem is a lóra!
Igen sokat gyalogolok,
Elfáradok és meghalok.«
Mond a legíny a leánynak:
»Én a lóra felvennélek,
De a lovam kicsin fajta,
Én is alig megyek rajta.«
Lány szól a legínyhez sírva,
És ötet nagyon átkozva:
»Ha te elhagysz rózsám engem,
Verjen meg téged az Isten.
Csináld ki a mit csináltál,
Hogy te engem így megcsaltál.
Egyebet nem cselekedtem:
A hajadot kíméltettem
S a vizen lebocsátottam.

Ekkor ilyen átkot mondtam:
A hogy megy hajad a vizen,
Úgy égjen szíved érettem.
Elég volt az a csalfaság,
Verjen meg a szentháromság;
Ezen hegynek tetejében,
Ülvén lovadnak nyergében,
Hol legrosszabb lesz menésed,
Foljon patak módra véred.
És a lovad megbotoljon,
De az soha meg ne álljon.
Szüret kezdetétől fogva
Folydogáljon patak módra,
Míg a hordók kiürülnek,
Ne legyen szünte vérednek.
Mikor eljön a szép tavasz,
Légy szép piros, mint a viasz;
De te csak úgy lógadozzál,
Mint tavasszal a szép fűszál,
A kit az a kasza levág,
S nem gyógyít semmi orvosság.
Égjen lábadon a csizmád,
Mint ég az elhagyott rózsád.«

Meglepő, mennyire egyezik e balladával egy Nagy-Muncselen feljegyzett oláh ballada alábbi első része,

Ott a hegyen a hegyélen,
 Egy ifjú s egy leány megyen.
 A legényt a lova viszi,
 A leány gyalog követi.
 A leányka szóval szóla:
 »Végy fel engem is lóhátra,
 A hátadhoz tégy fel engem,
 Mert a lábam már nem viszen.«
 »Felvennék, én kedvesem,
 De a lovam csötörtöki,
 Kettőt el nem tudna vinni.«
 A leányka szóval szóla:
 »A ló elbír kettőt, hármát,
 Hát még minket ifiakat.
 Falunk felett az ég alja,
 Mint a friss tej, olyan tiszta.
 Csak egy kis köd lebeg rajta,
 Megútált engem a bátya.
 Nem útált meg, mert rút vagyok,
 De mert rossz nyelvek megverték,
 Gonosz szavak megmérgeztek,

Pe cel deal, pe cel colnie,
 Mere o pruncă și un voinic
 Voinicul mere călare,
 Prunca mere pe picióre,
 Ea din gură așa-mi grăia:
 »Suiemă bade¹ călare,
 La spatele Dumnetale,
 Că nu mai poți de picióre.«
 »Te-ași sui mândre, sui,
 Dar'mi calu d'intrun joi
 Și nu-mi póte duce doi.«
 »Ea din gură așa-mi grăia:
 Calul duce doi și trei,
 Dar pe noi nescie copii!
 Că peste tóte satele,
 E senin ca laptele,
 Numa peste satul meu
 Este un pui de noruři greu
 Că me-o urit badea meu.
 Nu me-o urit, că-sü urita,
 Ci me-o urit, că-sü pírita
 De vorbe re otrëvită.«

Az alapeszme ugyanaz, a motívumok az átkozódásra meg-
 egyeznek, csak az átok hiányzik. Hiányzik, mert e vers-töredék,
 a mit bizonyít az, hogy egy Boóson feljegyzett vers hasonló előz-
 mények mellett már az átkot is tartalmazza. A vers fordításban
 így hangzik:

Túl az erdőn, két országon,
 Ifjú erdő nőtt a nyáron,
 Ifjú legény megy át rajta,
 Kis leánnyal kezenfogva.
 A leányka szóval szóla,
 Az ifiút így átkozza:
 »Bátya, bátya, kedves bátya!
 Verjen meg az anyám átka,
 Verjen meg a vásártéren;
 Vadúlt lovad földhöz verjen,
 Földhöz verjen, felszedjenek
 Félholtan hazavigyenek.«

Lányka, lányka, kedves lányka,
 Az ifiú emigy szóla:
 Megátkozni megátkoztál,
 Most már én reám hallgassál:
 Állj a tűvel a küszöbre,
 Legyen czérna belefűzve,
 De mikor varráshoz fognál.
 A tűvel szúrni ne tudjál,
 Nyolcz orvos legyen melletted,
 Egyik se segítsen neked.
 Négy megkenjen, négy gyógyítson,
 Mind a nyolcz betegen hagyjon!

A magyar ballada első része majdnem szó szerinti fordítása
 az oláh balladának. Erre mutat a magyar ballada erőltetett nyelv-

¹ Bade, baciú: Juhász, pásztor, sajtőkészítő-legény; idősebb fitestvért is je-
 lent. A rumén népköltészetben kedves, szerető a jelentése. E jelentés kétségkívül
 ősi, azon időkből való, mikor még minden oláh férfi csakis júhtenyézséttel fog-
 lalkozott. Ily jelentésben meg van az albán nyelvben is.

vezete, s a gondolatátvitel szaggatottsága. De az átokban is megegyezik a két ballada, s noha így csak a rumèn nép átkozódik, fel-felcsillámlik egy-egy magyar faji vonás, az a fellobbanó szenvedélyek tüzéből kipattanó szikra, a mely az utánzásnál is faji jelleget hord kifejezéseiben. De, daczára annak, hogy a — föltétlen utánzó — magyar népköltő átkába faji vonásokat vitt be, e ballada eredete mégis rumèn, mert a főbb vonásokban, alapeszmében és formában e népfaj el nem vitatható, s jellegzetes szellemi termékeinek vonását tünteti fel.

Az intenzíve, az alapeszmét hordó s mintegy a végkifejlésben csúcsosodó átok, nem magyar jellemvonás. Jellemvonása ez a rumènek népköltészetének s aligha van népköltészet, melyben az átok oly nagy szerepet játszana, mint a rumènben.

II.

Az ily szószerinti s részben egyszerű fordításon alapuló egyezések még az egymással érintkező népeknél is ritkaság-számba mennek, s csak annyiban fontosak, hogy a tájékozatlan ethnologist könnyen megtéveszthetik. De találunk bensőbb, a néplélek lényegét érintő egyezéseket is, a melyek gondolkozásba ejtenek s a néppszichologusnak nem egy érdekes themát szolgáltatnak.

Egy magyar virágének (sajnos, nincs feljegyezve, hogy mely vidékről) így hangzik :

Haromféle virág vetekedik vélem,¹
 Mit vetekedsz vélem ékes szép virágom?
 Mikor megyek véled, maradsz ékességem.
 Búzavirág mondja, ne vetekedj vélem,
 Mert bizony énvelem széles e világ él,
 Mit vetekedsz vélem ékes szép virágom?
 Mikor megyek véled, maradsz ékességem.
 Szőlővirág mondja, mit vetekedsz vélem?
 Mert bizony énvelem áldozatot tesznek.
 Mit vetekedsz vélem ékes szép virágom?
 Az ibolya mondja, ne vetekedj vélem.
 Miért, hogy énvelem lányok dicsekednek,
 Mit vetekedsz vélem . . . . .

Az oláh népszellem legősibb megnyilatkozását e nép legendái képezik, de a virágének is — bár sajnos, igen csekély számban — képviselői egy oly kor költői termékeinek, mely a magyar

¹ Kandra Kabos »Magyar Mithológiá«-ja 227. 1.

nemzet ismert szellemi termékeinek bölcsőjét látta. A virágok e vetekedését két hunyadmegyei rumên legendában is megtaláltam. Egyik a bor, szőlő és myrha virágának megteremtéséről szól. A másikban a három virág vetekedik, hogy ki jobb a másiknál. Isten megnyugtatja mindhármat avval, hogy előtte mindhárman egyformán kedvesek, mert hisz fia véreből, verejtékéből származtak.

Ime szövegök, sorközötti fordításukkal:

Ea rësare în astă séră,

Feltűnik ez estén

De mi-sü maï rësare ;

Nekem felkél ;

În tóte laturile, în tóte părțile

Minden oldalról, minden részen

Și maï cã rësare

És, hogy felkél,

Și la asta casă

Ezen háznál is,

Din cruci de feréstă,

Az ablak keresztjén,

Și-n dalbe de masă

A fehér asztalnál

Trei corni de masă

Az asztal harmadik szegletén,

Sünt trei flori d'aleasă,

Három választott virág van

Cei trei flori d'aleasă!

Ti három választott virág!

Nu vë flori muștrați

Ne faggassátok egymást!

Tóte sünțeți bune,

Mindnyájan jók vagytok,

Tot p'acésta lume.

Ezen a világon.

Tufa grăului,

A búzának bokra :

Că-i pelița mea

Mert ez az én bőrom,

Róda vinului

A bor termése,

Că-i singele meu.

Mert az én vérem.

Flórea mirului

A myrha virága.

Că-i botezul meu

Az én keresztelóm

Voï trei flori d'aleasă,

Ti három választott virág

Nu vë flori muștrați!

Ne faggassátok egymást!

Și voï d'umbleați

És csak járkáljatok

Sus la Rușalim

Fenn Jeruzsálemnél

Și maï sã vedem,

És, hogy csak lássuk,

Holdele de lapte

A tejjel folyó szántókat

Vite strugusete

Szőlőgazdag szőlőket

Mniruri d'amnirate

Myrhás myrhákat

Și noi sã maï dă-mi

És, hogy mi még adjuk

Mana cãmpului

A mező manáját

Róda grânelor

A búza termését

Și a vinetilor,

És a szüreteket

Mirea florilor,

Myrha virágokét,

Zvon d'albinelor.

A méheknek mezét,

Glas ângerilor:

Az angyalok hangja:

Și te veselește [gazdă]

És csak örülj gazda!

Ősi, Európa több népénél előforduló szokás az úgynevezett tűzgrás. Nálunk is Parád és Bodony községekben a Szt. Iván napját megelőző napon a falu apraja-nagyja kimegy a község határára s itt valamely dombon tüzet gyújtva, a felcsapó lángokon átszökik. A tűzgrás általában faji vonást, épen elterjedt voltánál fogva, nem képezhet, de sajátos hogy a rumênben és a magyarban a tűzgrás alkalmával használt versikék feltűnően megegyeznek.

Kandra Mythológiájában egyik tűzgráló ének így hangzik :

A tengeren által hajlongott.
Egyik ága hajlott Bartha udvarába,
Selyem Sárhaju Magyar Ilonának.
Hajon felül gyöngykoszorú, György a másik végén
Hajlott Bartha udvarába . . . . .

A hiányos szájhagyomány e vers alakját, hogy úgy mondjam összetörte. A vers töredék s úglátszik több képzet kiesett belőle. A lényeg azonban, mely abban áll, hogy egy ifjút s egy leányt, kik egymás iránt érdeklődnek, igyekeznek e szokás egymással összeköttetésbe hozni, kitűnik e pár sorból is.

A rumên tűzgráló énekekben ugyanazon alapeszme mellett az ágat híd helyettesíti. Egy Dilsán feljegyzett oláh tűzgráló éneken is a híd szerepel :

Auđi bade, auđi!

Hallod legény, hallod!

Ce-ți bade, ce-ți?

Mi bajod van legény?

Ce sě-mi fie, sě nu mař fie!

Mi bajom legyen, hogy ne legyen!

M'o mânat cine m'o mânat,

Elküldött a ki küldött.

Petru luř Florea la Măria,

Florea Péterje Máriához.

Luř voinie sě-ř fac:

A legénynek, hogy csináljak

Pod de dobleți pân'la undeți

Döbleczből hídát a tűzhelyig

Pod de aramă, pân'la Măriă

Rézből hídát Máriáig

Pe trei slăiniș sě fiu alunecat

S három szalonnán, hogy csússzam

Pân'la Măriă în pat.

Máriáig, Mária ágyáig.

Mindkét népnél a nevet épen akkor kiáltják, mikor a tűz fölött elugranak. Ósáldozati vonását e szokás elvesztette. De az ifjakat összefűző humor talán komolyabb háttérrel bír s mintegy áldozat útján való megpecsételése, állandósítása egyik-másik viszonynak.

E szokás az oláh nép közt kiveszőben van. Egy Popesden följegyzett ily alkalommal dalolt tűzgráló éneket is ide iktatok.

Bőjtfogyáskor ifjak és lányok kimennek a határra, szalmát kötnek össze, meggyújtják (Hodaiza) s fölötte átszőkdösve, a legények ezt éneklik:

Mănă-mě, mănă!	Küldjél, küldjél!
Pănă unde?	Hová?
Pănă la fata lui Todoruți	Todorucz leányáig
Că are călți,	Mert van szősze,
Il pune pe grindă	Felteszi a gerendára
Și sě uită în oglindă,	És benéz a tükörbe.
Și îl bagă într'un coș,	És beteszi a méhkasha,
Și-l mănă un cocos.	Hogy megegye a kakas.
Și-l pune într'o bute,	S beteszi a hordóba,
Și sě duce la joc	És elmegy a tánczba,
Și călțu-l bagă în foc.	És a szőszt a tűzbe dobja.

Meglepő egyezés mutatható ki egy magyar tűzrakodó ének s több rumên keresztény, de a kereszténység órvé alatt pogány hagyományokat őrző legenda között.

A magyar tűzrakoló leány így dalol:

Tűzet megrakoljuk. Négyszögre rakoljuk.
Egyik szögén ülnek szép öreg emberek,
Másik szögén ülnek szép öreg asszonyok.
Harmadikon ülnek szép ifjú legények,
Negyediken ülnek szép hajadon lányok . . . . .

Kandra Kabos megjegyzi, hogy: »Mintha ezen elrendezés többet akarna jelenteni és jelezni, mint közönséges csoportosulást. Mintha itt többről lenne szó, mint egyszerű profán vígalomról.«

Ebben Kandrának igaza van; sajnos, hogy e vers töredék, de az elveszett sorok valószínűleg magyarázataát adnák ez elrendezésnek, a mely véletlen semmi esetre sem lehet. Bizonyítja ezt több oláh legenda, melyben az elrendezés állandó.

Csak egyet, egy Boóson feljegyzett legendát iktatok ide, magyar fordításával együtt:

Colo sus și mai d'insus
 Colo sus la răsărit
 Mîndru pom a d'inflorit
 Dar la d'umbra pomului,
 Frumósă masă-î intinsă.
 Dar la cornu — Dómne — de masă
 A domnilor șeđurî,
 Șeđurî de mătasă
 D'oî șed, Dómne mai șed ?
 Șede domnul Sfîntul Juon.
 Dar l'al doilea corn de masă
 A domnilor șeđurî,
 Șeđurî de mătasă.
 D'oî șed Dómne mai șed
 Șede Maica Domnului.
 Dar l'al treilea corn de masă
 A domnilor șeđurî,
 Șeđurî de mătasă.
 D'oî șed Dómne mai șed
 Șede dragî fetele ei.
 Dar l'al patrelea corn de masă
 Șeđurî de mătasă.
 D'oî șed Dómne mai șed
 Șede dragî ficiorii lui.

Amott fönn és feljebb,
 Amott fönn keleten,
 Szép gyümölcsfa virágzott ki,
 Kivirágzott szépen.
 A gyümölcsfa árnyékában,
 Szép asztal van megterítve.
 Hát az asztal szegletén ?
 Az uraknak selyemszéke,
 De ki ül rajta, Istenem ?
 Szent János ül rajta épen.
 Hát a második szegleten ?
 Az uraknak selyemszéke,
 De Istenem ki ül rajta ?
 Hát az Urunk édes anyja.
 Hát a harmadik szegleten ?
 Az uraknak selyemszéke.
 De Istenem ki ül rajta ?
 Hát az Isten szép leányi.
 Hát a negyedik szegleten ?
 Selyemszékek én Istenem,
 Hát azokon kik is ülnek ?
 Hát fiaí az Istennek !

A szentek kérik Szt. Jánost, adná el nekik a kristály poharat. János vonakodik, mert Istentől kapta akkor, mikor megkeresztelték.

A sorrend azonossága mellett meglepő, hogy a személyek is ugyanazok. Csakhogy, míg a magyarban egyszerű emberekről van szó, itt isteni alakok szerepelnek. A rumên legenda ez elrendezése az égmythos körébe tartozik. A fa, a több helyen előforduló világfája, mely központja a rumên égmythos eseményeinek. A magyar virágénekből talán kiestek a mythosi képzetek, de hogy ilyenek körül foroghatott a teljes magyar legenda, azt a tűz körüli elhelyezés is mutatja. Talán mindkét legenda archetyponja a tűz- vagy napimádás valamely ténykedése. Igazolja e felfogást az is, hogy a magyar istentan, épen úgy, mint a rumên ősvallásé, isteneit bizonyos patriarchalis együttélésben képzelte, melynek volt gazdája, gazdasszonya s ezeket ifjak s lányok vették körül.

III.

Ámbár a költészetben, mint a lélek legközvetlenebb s idegen befolyásoknak legkevésbé hozzáférhető megnyilatkozásokban feltehető egyezések az összehasonlító mythologia kutatásaira nézve legfontosabbak, nem kevésbé lényegesek azon egyezések, melyeket a világteremtésről szóló mythosokban, mesében, regében és mondában kimutathatunk. Itt az egymástól távolabb eső népek szellemi termékei is gyakran tüntetnek fel egyező vonásokat, lévén az emberi szellem a természet megfejthetetlen tüneményeivel szemben — még a tudás és intelligencia magas fokán is — bizonyos, a természeti tünemények által megszabott határok közé szorítva. Így magyarázható meg, hogy a teremtésről szóló mondák alapfelfogásukban sokszor egymástól távolabb eső népek, meg minden érintkezést kizáró viszonyok közt is, feltűnő hasonlóságokat tüntetnek föl.

A magyar és oláh nép ilyszerű mondáiban egy pár feltűnő egyezést találtam. Kálmán Lajos torontáli gyűjtése szerint a földet, illetőleg az egész világot három czethal tartja, a három czethal minden három esztendőben megfordul a másik oldalára s ekkor a föld megzörög.¹

A rumên népfelfogás szerint is az egész földet két nagy hal tartja, de míg az egyik bizonyos időben megmozdul, addig a másik tartja a földet s nem engedi, hogy felfordúljon. A fentartó és romboló, a jó és gonosz elem küzdelme ez.²

Magyar mythosok szerint a méh Isten teremtménye, kedvelt állatja. Evvel szemben ördög teremti a legyet. Rumênben a méh viszi hírül Istennek, mi gonoszt forral az ördög. Isten ezért avval jutalmazza, hogy mézét megáldja. A szépasszonyok, a »frumósele«-k, a garabonciás diák, »Salomonai,« a sárkányok, az ördög családja és egész rokonsága meglepően hasonló perceptiókban szerepel úgy a magyar, mint az oláh népnél. Bizonyítja mindez azt, hogy mindkét népnél, mint ősvallás a samanizmus szerepel, mert a földet, eget, vizet, sajátos hasonló vonásokkal felruházott szellemek lakják, a melyek bár félszellemek és nem Istenek, az emberekkel jó vagy gonosz befolyásaikat éreztetik.

A samanizmus ölében születik meg a legtöbb ősvallás. A nagy

¹ A Temesközben: Lőrinczfalván. Magyar-Szentmihályon, s másutt pedig négyen vannak a czethalak.

² A hunyadmegyei Kersetz, Al-Gyógy, Diód, Drassó községekben gyűjtött legendák szerint.

természeti tünemények impressiói alatt, mintegy meggörnyedő emberi szellem kapkod, kibontakozást keres. Remeg az ismeretlen, sorsát befolyásoló gonosztól és símúl a fentartó, életadó szellemekhez. De épen sorsa változandóságából s a körülötte szemlélt természet küzdelméből, következtetnie kell, hogy a sorsát irányító nagy szellemek egymással küzdelemben vannak. Idővel természetesen a jó principiumnak kelle győznie s a pantheismus, majd a polytheismus természetszerű phasisain átmenve, eljutott az emberiség a monotheismushoz.

A samanismus, de néhol henothoismus korszakában keletkeztek a világteremtésről s általában a föld részeinek, lényeknek megteremtéséről szóló mythosok.

A magyarral rokon népek világalkotó mythosait összehasonlítva a rumên nép hasonnemű mythosaival, meglepő egyezésekre akadtam, melyek ha őseredeti, függetlenül keletkezett perceptiók, a néplélek sajátosságos találkozásai, ha pedig valamely közös ősforrás, vagy talán érintkezés útján jutottak e népek lelkébe, igen fontos néppszichologiai elmékedésekre adhatnak alkalmat. A vjatkoi kormányzóságban Luk faluban a következő, az égrombolásról szóló mondát jegyezték fel.

Midőn Sataniel a tizedik eget akará megalkotni, az úristen ezt nem tűrhette tovább s megparancsolá arkangyalának, hogy taszítsa le Satanielt az égből. Az ördögök ekkor mind a földre hullottak. A ki mely helyre esett, oly nevet kapott. Az erdőbe esetből lett erdei manó, a ki a vízbe esett, vízi manó lett.

A rumên égrombolásról szóló mythos, melyet *Griden* (Hunyadmegyében), de töredékes alakban Puj és Gredistye vidékén is feljegyeztem, a következő:

Isten az égben széket csinált magának. Tarton a főangyal magasabbra akarta helyezni székét. Isten megtudta Tarton gondolatát (a méh útján) s kinyitotta az eget s erre az angyalok mind kihullottak az égből. Tarton legelőbb esett le az égből. Szent Ilyés megköté vasláncokkal, elment Istenhez s kérdé tőle: Mit csinálunk Istenem, mert ha az angyalok az égből mind kihullanak, az ég szentek nélkül marad. Isten erre azt parancsolta, hogy mindenki ott álljon meg, a hol van. Ekkor minden angyal ott állott meg, a hol az Isten parancsa érte. Egyik a levegőben, másik az erdőben, a harmadik a vízben. Egyik-másik félig a földben. Ezek kiállanak

a földből s mai napig is, a hol az ember megbotlik, ott ördög áll ki a földből. Éjjel, ha csillag hull, ez esőfélben levő ördög, a kit a többi csillagok kergetnek.

A földre esett, ördöggé vált angyalok rosszra viszik az embert, hogy e földből is poklot csináljanak.

De még feltűnőbb az egyezés az alábbi mythosban. Grid községben egy 70 éves öreg ember, Bota Sándor, a következőket mesélte el nekem:

Isten az ördöggel sétál. A világot akkor csak víz borította. Isten leküldi az ördögöt, hogy hozzon fel a tenger fenekéről fővényt, mert a földet akarta megteremteni. Az ördög leszállt a tengerbe, de semmit sem hozott fel. Isten észreveszi, hogy az ördög körme alatt valami feketeség van, kiveszi onnan, gombolyagot csinál belőle s a tengerbe dobja. Ez nő, folyton nő s meg volt teremtvé a föld.

A magyarral rokon népek mythosában előforduló változatok közül csak a következőket iktatom ide.

Egy a földteremtésről szóló vogul monda szerint: Kiméne a fiú bűvárkacsabőrbe öltözve. Megint szent tenger vizében úszkála, aláméne. Sokáig járt s rövid ideig járt, egy maroknyi földdarabot bukkanta ki. Előfelé gördíté, ha kis folyóképen gördíté, mint kis folyó olyanná lett, ha nagy folyóképen gördíté, olyanná lett. Másodszer méne le, sokáig ment, rövid ideig ment, maroknyi földet hozott fel. Előre gördíté stb.¹

Egy másik mondában a teremtő így szól Saitánhoz, »No, szállj tehát alá a fenékre, fővényt hozni. De Saitán mindaddig, míg saját és nem Csám-Páz nevét említi, nem képes fővényt felhozni, csak mikor Csám-Páz nevét mondja ki, hozhat fel egy szájni fővényt.

Ugyaníly alakban találjuk meg a mythost a finn-cseremiszeknél, a hol Jumó parancsolja meg a végnélküli vizeken gácsér képeben úszó keremetnek, hogy szálljon le a vizekre s hozzon fel földet.²

A földnek a tengerből való felhozása, mint a mythos alapeszméjének hordozója meg van egyik-másik magyar mondában is. Így Kálmán Lajos egy torontáli elbeszélésében: Istentől kéri az

¹ Barna Ferdinánd »A mordvinok pogány istenei s ünnepi szertartásai« című művéből.

² Kandra Kabos idézett műve 33. l.

ördög a részeg ember lelkét. Isten neki ígéri a lelket, ha egy kötél homokot hoz fel a tenger fenekéről. Az ördög leszáll a tenger fenekére, de nem bír homokot felhozni s így a részeg ember lelkét nem kapja meg.

IV.

Az ösfelfogásban mesés alakok megszemélyesítőiként előfordulnak megfejthetetlen, majd keresztény színezetű háttérrel egyes állatok. Megszemélyesítésük, szereplésük teljesen érthetetlen; lényegükhöz tartozik az üldözöttség, és az, hogy az erősebb által legyőzetnek. E mythosi képzet nem lehet esetleges s ezért egy-maga, de különösen az egymással érintkezésben lévő népeknél egyező előfordulása, fontos nyílt kérdés, annál inkább, mert e perceptio e népek mythológiájának bensőbb lényegével szoros kapcsolatban van.

A rumên költészetben általános az a sujet, hogy a legény vadászatra menvén, oroszánt lát, ezt megakarja löni, de az oroszán így szól: Ne lőjj meg, nem vagyok az, a kinek látszom. Az ifjú megkötözi a vadat és hazaviszi falujába. Lakodalmi versekben, különösen a leány kikérésénél mondani szokott versekben ez alapeszme általános. Csakhogy a vad majd oroszán, majd szarvas, majd őz, majd nyúl.

Rumên ethnographusoknál általános a felfogás, hogy e versekben az üldözött vad csak a menyasszony lehet. Igaz, hogy e verseket a leánykikérésnél szokták énekelni, de az üldözött vad gyakran oly viszonyok között szokott szerepelni, a melyeknél mindenre inkább gondolhatunk, csak a menyasszonyra nem. Az üldözött vad mögött mindenesetre valamely, most már christianizált pogány felfogás lappang. A kérdés nyílt s csak akkor lesz tisztázható, ha több adat áll majd rendelkezésünkre.

Az üldözött vad a Cserisoron feljegyzett alábbi legendában¹ Szent János:

De Bumbekos Péter erre
Veszi ijját, hogy lelőjje,
Meglőjje jobb oldalába,

De a nyúl emígy szólítja:
Péter, Péter! Édes testvér,
Életemre ó ne törjél!

¹ A Kisfaludy Társaság »Évlapjai« XXV. évfolyamában »Újabb adatok az oláh nép költészetéhez« czímen közölt értekezésem 92. l.

Mert nem vagyok kinek látszom,
Mert Szent János az én nevem.
Anyám megátkozott engem :
Hogy vad légyek az erdőben,
Kilencz évig, kilencz hétig,

És azután kilencz napig.
Hogyha ezek mind letelnek,
Búcsút mondok az erdőnek,
Ismét leszállok a földre,
Hosszú ruhába öltözve.

A legenda teljes szövegében, eredetiben ez :

Vênători d'acest crăciun !
Vadászai ezen karácsonnak
Mult umblară, de'-mî vênară
Sokat jártak és vadásztak
Și nimic nu-mî săgetară
És semmit sem nyilaztak le
Până joî de cătră sêră,
Míg csütörtök este fele,
Măndre feare de-mî vênară
Szép vadat vadásztak
Un seșior cam mărișor,
Egy nyúlát nagyocskát,
Sus la pene surișor,
Fönn szórére szürkét.
Pe picioré gălbior.
A lábára sárgát.
Dară Petru Bumbecos,
De Péter Bumbekos,
Trase areu sê-l săgete
Felhúzta íjját, hogy lelőjje,
Sê-l săgete pe direpte.
Hogy lelőjje jogosan.
Seșior din graiū grăia
Nyúl azonban szóval szóla
Petre Petre, frate Petre,

Péter Péter, testvér Péter
Nu grăbi pre mórtea me,
Ne törj halálomra,
Că eu nu-sû cine-ți pare ție
Mert nem vagyok, kinek gondolsz
Eu-sû Juon, cel Sfînt Juon
Én János, Szent János vagyok
Maiea mea m'a blăstemat,
Anyám megátkozott engem,
Să fiu fearea codrului
Hogy az erdő vadja legyek :
Nouă ani și nouă zile
Kilencz évig s kilencz napig
Nouă d'albe septămăne
Kilencz áldott hétig
Dacă aceii l'oi împlini
Ha azokat betöltöm,
Jos la șes oi cobori
A lapályra leszállok
Haîne lungi oi îmbrăca,
Hosszú ruhákat felöltök,
La mănăstiri oi turna,
A zárdákba bemegeyek,
Slujbă sfîntă oi cânta.
Szent szolgálatot teszek.

Ugyanezt tárgyalja ez a másik legenda is :

Bate-mî vînturile,
Fujnak a szelek
In tóte lăturile.
Minden oldalra,
Mai curînd sê-mî bate,
De leginkább fujnak

In cel brădiu rotund.
Ama kerek fenyvesben,
Cel rogoz mărunț.
A kicsiny nádasban,
Și el sê-mî găsescă,
S hogy ő megtalálja

Cel cerbuți murguți.

Ama piros szarvast.

Din gură-mi grăia,

Szóval emigy szóla:

Mirel tinerel:

Vőlegény fiatal

Nu mă săgeta,

Ne lőjj le engem,

Că ai mai săgetat

Mert még meglőtted

Nouă frați d'ai mei,

Kilencz fivéremet,

Mai mari, de cât mine

Nagyobbakat nálamnál

Mai frumoși ca mine.

Szebbeket nálamnál.

Cu cărnele lor

Az ők szarvaikkal

Curți ai inornat,

Udvarokat láttál el

Cu săngele lor

Az ők vérükkel

Curți ai zugrăvit,

Udvarokat festettél,

Cu peiile lor

Az ők bőreikkel

Curți ai tîndelit,

Udvarokat akasztottál be

Cu carnea d'alor

Az ők húsuikkal

Domni țî-ai d'ospĕtat.

Urakat vendégeltél meg.

Și ei te-or lua

És ők majd elfognak

Și te-or arunca

Téged majd eldobnak

Peste munți crunți,

A zöld hegyeken túl,

La liveți verși,

A zöld ligetekbe,

La izvóre reci,

Hideg forrásokhoz,

Din fețe de greci,

Hogy görög lányokból,

Și tu sĕ-ți d'alegi

Hogy válassz magadnak

Fata greculi,

A görög leányát,

Haia mai micuța,

A legkissebbiket,

Haia mai frumoșă,

A legeslegszebbet,

Și mai óchișă.

A legbarnábbikat.

A mordvin mesében a kacsakirály így szólítja meg az őt célzbavevő vadászt: Ne lőjj meg fenséges királyfi, két kis fiókom van otthon, azok meghalának éhen, ha nem hordanék nekik enni-valót. Ne lőjj meg engem vadász — mond egy másik változat — nem vagyok vadrécze, a nagy Isten küldöttje vagyok, a nagy király, a nagy leányok kegyeltje. Elmpi Numi-Tarom fia majd kacsá, majd vörös evet, majd fejes evet bőrében jelenik meg atyjának.

Ez adattal egy általános, majdnem minden nép mythologiai perceptiói lényegéhez tartozó alapfelfogáshoz jutottunk el, t. i. a felsőbb lények állatalakban való képzetéhez, melylyel az ind, perzsa, egyiptomi ősvallás istenségeinek sokoldalú felfogásában találkoztunk. Ez egyezés épen e vonás általánossága miatt, inkább azért érdekes, mert egy közös ősforrás sejtelmét kelti.

De távol legyen tőlem, hogy a feltűnő egyezések nyomán következtetésekre ragadtassam magamat, hisz igen jól tudom, hogy ily időelőtti, csak töredékes adatok összehasonlításából vont következtetésekkel, új tudományunknak csak árthatunk. Célom volt kimutatni, hogy az egymással érintkező népek ethnographiai anyagának összehasonlítása közben sok érdekes hasonlóságra, megegyezésre bukkanunk s hogy ezek kimutatása, a belőlük idővel levonható termékeny igazságok reményében nemcsak meg van engedve, de föltétlen szükséges, főleg azért, hogy a faji vonások s az ethnologiai perceptiók — ha nem is eredetiek — hovatartozandóságának megítélésében csalódásoktól óvjuk meg tudományunkat.

MAILAND OSZKÁR.

HIVATALOS ÉRTESTŐ.

Huszdik, rendes évi közgyűlésünk.

Társulatunk 1899 nov. 5-én vasárnap d. e. 10 órakor kezdődőleg tartotta huszdik, rendes évi közgyűlését — ezúttal a »Dévai nemzeti kaszinó« nagytermében, mely zsúfolásig megtelt tagokkal, érdeklődőkkel, s a távolból érkezett vendégekkel; a terem egyik részét pedig a főreáliskola és tanítóképző intézet ifjúsága foglalta el.

Jelen voltak dr. gróf Kuun Géza elnöke alatt:

Rendes és választmányi tagok: dr. Apáthy Árpád, Barcsay Gábor, Biró József, Boga Károly, Borostyáni Béla, Buda Imre, Csürös Imre, Diósi Sámuel, Fogolyán Sándor, Hollaki Arthur, Issekutz Antal, br. Jósika Lajos, br. Kemény József, Klimó Mihály, Kolumbán Samu, László Ignác, Lázár Árpád, Mailand Oszkár, dr. Ottobán Nándor főorvos Brassóból, Pais Elek, dr. Pajor Kálmán, Pietsch Lajos, dr. Réthi Gyula, Réthi Lajos, dr. Sólyom-Fekete Ferencz, Schuber Mátyás, dr. Szász Iván, Szöllösy Lajos, Téglás Gábor, Tóth Ferencz, dr. Török Albert ny. főispán Sz.-Udvarhelyről, Török Béla, dr. Veress Endre.

Mint vendégek: Barcsay Lajos, Boér Gábor, Csulay Albert, Felszegi Kálmán, Hajtman Pál, Kilyén Ferencz, Köveskúti (Kutnyánszki) Jenő, Lázárics János, Nádasdi Nándor, K. Sándor Lajos, Simionasiu János, dr. Veress József.

Rokonegyesületek és hatóságok képviselőiben: Danila György, Frischholz Árpád, Kozma László, Kovács János, Kuzskó István és helyből: Kontz Domokos, Réthi Lajos és Téglás Gábor.

Hölgyek: Borostyáni Béláné, Fáy Béláné (gróf Kuun Irma), özv. Geřey Lajosné, br. Jósika Lajosné, gr. Kuun Gézáné, Téglás Gáborné, alapító, vál és r. tagok. — Barcsay Margit, Barcsay Róza, Csáky Katalin grófnő, Kolumbán Samuné, K. Kozollyay Róza, László Ignáczné, Mailand Oszkárné, Mangesius Hermin, Pecher Henriette, Sólyom-Fekete Margit, Schlupni Sarolta, Schuber Mátyásné, Vitán Vilma, Zeyk Elle és Zeyk Janka, mint vendégek.

A közgyűlést dr. gróf Kuun Géza nagyhatású beszéddel nyitotta meg, mely e fűzetünk élén olvasható. Az elnök megnyitója végén a hazai rokon-egyesületek és hatóságok képviselőiben megjelent küldötteket és vendégeket üdvözölte, a kik következők voltak:

Kozma László orsz. képviselő Zomborról, a »Bács-Bodroghvármegyei történelmi társulat« képviselőjében.

Kovács János unitárius főgimn. tanár Kolozsvárról az »Országos középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre« s az E. M. K. E. képviselőjében.

Kuszkó István múzeumőr Kolozsvárról az »Országos történelmi ereklye-múzeum-egyesület« képviselőjében.

Réthy Lajos kir. tan. tanfelügyelő az »Erdélyi irodalmi társaság« képviselőjében.

Téglás Gábor főreáliskolai igazgató (mint levelezőtag) a Magyar Tudományos Akadémia s a »Magyar történelmi társulat« képviselőjében.

Kontz Domokos polgármester Déva város tanácsa képviselőjében.

Danila György polgármester és Frischholz Árpád Vajda-Hunyad város tanácsa képviselőjében.

Ezeken kívül képviseltette magát a »Verein für Siebenbürgische Landeskunde« dr. Amlacher Albert ev. lelkész, t. tagunk által, a ki elmaradását kimentette; továbbá az »Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român« dévai fiókegyeletének választmánya által, melyből azonban ünnepélyünkön senki sem jelent meg.

Levélben üdvözölte a közgyűlést: a »Szilágyvármegyei Weselényi-egylet« dr. Petri Mór elnök által Zilahról; Szászváros város tanácsa Acker Frigyes polgármester által; a »Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum-társulat« Deschán Achill elnöke és Patzner István főtítkára által Temesvárról; táviratban pedig: »A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége« dr. Fraknói Vilmos cz. püspök, t. tagunk által a fővárosból, és végül az »Alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egylet« dr. Kóródy Péter títkára által.

Az igazgató-választmány tagjai közül kimentették távolmaradásukat: gr. Bethlen Miklós főispán, Markup Ferencz kudzsiri vasgyár-igazgató és Schallát József vajda-hunyadi bánya-tanácsos.

Ezután Réthy Lajos tanfelügyelő köszönte meg az elnöknek egy költői és szónoki szépségekben gazdag ragyogó beszédben, azt az élvezetet, melyet nagyszabású megnyitójával a hallgatóságnak szerzett s azt a nemes lelkesedést, melylyel a társulat ügyét szívében viseli. Kolumbán Samu pedig engedélyt kérte, hogy a beszéd — ép társulatunk fejlődése érdekében — a »Hunyad«-ban is megjelenhessék.

Erre Súlyom-Fekete Margit k. a. olvasta fel csengő szép hangon atyja: dr. Súlyom-Fekete Ferencz alelnök »Visszaemlékezések Szilágyi Sándorra« cz. dolgozatát, melyet fűzetünk 12—18. lapján közlünk.

Nem kevésbé elegáns felolvasó volt *Mailand* Oszkár vál. tag, a ki »Ethnologiai párhuzamok« rövid címén Hunyadmegye magyar, rumén és szász népeiről, lelki életéről olyan tanulmányt mutatott be, melynél szebbet (olvasd e számunk 19—34. lapján) megyénk néprajzával foglalkozó kiváló kutatónk — tudtunkkal — még nem írt. Sietett is az elnök elismerő szavaival lefoglalni Évkönyvünk számára; a közönségben pedig, (mely 25 perczen át gyönyörködött az értekezés hatásában s élénk tapsal jutalmazta szerzőjét) azt az óhajtást keltette, vajha százakra menő rumén-magyar népköltészeti gyűjteményét és korábbi néprajzi tanulmányait önálló kötetben is kiadná!

Az ezutáni előterjesztéseket az idő előrehaladottsága miatt már csak megfogyatkozott közönség hallgatta végig.

Kis szünetre dr. *Veress* Endre olvasta fel alábbi titkári jelentését:

Mélyen t. közgyűlés!

A t. közgyűlés előtt fekvő új X. Évkönyvünk füzeteinek »Hivatalos értesítő« cz. rovata híven és elég bőven igyekszik visszatükröztetni a leltelt év munkáját, társulatunk működését, s így talán elegendő, ha ez évi jelentés csupán a főbb tények és adatok összefoglalására szorítkozik.

Az igazgató-választmány tartott 4 rendes és egy rendkívüli választmányi ülést, melyeken 5 szerző (úgy mint: Issekutz Antal, Kanyaró Ferencz, Kontz József, dr. gróf Kuun Géza és a titkár) 7 értekezése vagy dolgozata olvastatott fel. Valamennyi megjelent Évkönyvünkben, mely immár — mint évnegyedes folyóirat — itt nyomul megyénk székhelyén modern új betűkkel s olyan kiállításban, mely kiállja a versenyt rokon egyesületeinknek a fővárosban nyomtatott hasonló kiadványaival is.

Társulatunk köréből az eltelt egyesületi év folyamán elhunyt: dr. Szilágyi Sándor tiszteleti, id. Buda Imre választmányi, Kovács Ferencz apát-plébános, Pataky Sándor m. alszámvevő és Schusnek Albert gyógyszerész rendes tagunk. Tagtársaink száma azonban szaporodott: egy alapító és 33 rendes taggal, úgy, hogy jelenleg (leszámítva a halálozásokat és törlést) 299 tagunk van, s ebből 21 tiszteleti, 83 alapító és 195 rendes tag. Az évi növekedés tehát nem valami nagy, de biztató és reménykeltő. Vajha minél több olyan tagtársunk lenne, mint Makray Aladár kőrösbányái szolgabíró a ki egymaga 12 új tagot gyűjtött. Lelkes buzgóságát a választmány is kiemelte jegyzőkönyvileg, s reméljük, hogy példáját mások is követik.

Társulatunk virágzása első sorban megyénk művelt közönségétől

függ, s ha azok kérelmünket b. figyelmökre méltatják, s mindegyik csak egy új tagot ajánl és szerez társulatunknak, anyagi erőnk megkét-szereződik.

Nem jubilálunk, s még kevésbé rekriminálunk társulatunk mai húszadik, rendes évi közgyűlése alkalmából, de ha tekintetbe vesszük, hogy Évkönyveink szerint: 1882-ben 544, 1884-ben 454, 1886-ban 318, 1888-ban 358 (s ebben 56 hunyadmegyei község), 1889-ben már csak 230, 1891-ben 209, 1893-ban 220, 1897-ben 210 és 1898-ban ismét 251 tagunk volt — lehetetlen nem csodálkoznunk e számadatok saját-szerű hullámzásán, s lehetetlen vissza nem kívánnunk a lelkesedésnek azt a tüzét, mely 20 év előtt hatodfélszáz tagot soroz nemes törekvésünk zászlója alá. Pedig mi lett az elmúlt két évtized alatt abból a kis körből, melyet a k ö z s z ü k s é g néhány lelkes férfi támogatásával megteremtett. Kell-e ezt részletezni, azok után, a miket gróf-elnökünk ő Excellentiája megnyitójában is hallottunk? Szabadjon csupán társulatunk külterjes fejlődéséről és összeköttetéseiről megjegyezmem, hogy immár 52 rokonegyesülettel vagy tudományos intézettel állunk csereviszonyban, még pedig 34 hazai magyar, 4 német, 1 román és 1 horvát társulattal; továbbá 4 bécsi, 1 belgrádi, 1 bukaresti, 2 gráczi, 2 krakói, 1 lemergi, 1 prágai és 1 sarajevói egyesülettel, illetve könyv- és levéltárral; melyek nemesak nagybecsű kiadványaikkal viszonzozzák Évkönyvünket, hanem még könyvek és kéziratok leküldése útján is támogatják tudományos törekvéseinket.

E cserepéldányos rokonegyesületek az alábbiak:

Hazai intézetek.

Kölesey-egyesület	Arad.
Békésvármegyei régészeti és művelődéstörténelmi társulat	Békés-Gyula.
Brassó város levéltárának könyvtára	Brassó.
Budapest székesfőváros könyvtára	Budapest.
A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára	Budapest.
A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára	Budapest.
A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege	Budapest.
A múzeumok és könyvtárak országos tanácsa	Budapest.
A királyi magyar Országos levéltár	Budapest.
Kir. m. tud. Egyetemi Könyvtár	Budapest.
Magyar történelmi társulat	Budapest.
Országos régészeti és embertani társulat	Budapest.

Szent-István társulat	Budapest.
Kisfaludy-Társaság	Budapest.
Magyarországi néprajzi társaság	Budapest.
Alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természet- tudományi egylet	Gyulafehérvár.
Magyarországi Kárpát-Egyesület	Igló.
Felső-Magyarországi Múzeum-Egylet	Kassa
Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára	Kolozsvár.
Országos történelmi ereklye-múzeum-egyesület	Kolozsvár.
Erdélyi Kárpát-Egyesület	Kolozsvár.
Szepesmegyei történelmi társulat	Lőcse.
Mosonmegyei történelmi és régészeti egylet	Magyar-Óvár.
Csanádmegyei régészeti és történelmi társulat	Makó.
Nagy-Szeben város levéltárának könyvtára	Nagy-Szeben.
Verein für Siebenbürgische Landeskunde	Nagy-Szeben.
Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften	Nagy-Szeben.
Siebenbürgischer Karpathenverein	Nagy-Szeben.
Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român	Nagy-Szeben.
Biharvármegyei és nagyváradai régészeti és törté- nelmi egylet	Nagyvárad.
Pozsonyvármegyei régészeti és történelmi egyesület	Pozsony.
Székely nemzeti múzeum	Sepsi-Szent-György.
Fejérvármegyei és Székesfejérvár városi történelmi s régészeti egylet	Székesfejérvár.
Vasmegeyi régészeti egylet	Szombathely.
Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum- társulat	Temesvár.
Délmagyarországi természettudományi társulat	Temesvár.
Trencsénvármegyei természettudományi egylet	Trencsén.
Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat	Zombor.
Hrvatskoga arheoloskoga društva	Zágráb.

Külföldi intézetek.

Haus- Hof- und Staatsarchiv	Bécs.
K. u. k. Hofbibliothek	Bécs.
K. u. k. Kriegs-Archiv	Bécs.
Institut für oesterreichische Geschichtsforschung	Bécs.
Arheoloskog društva	Belgrad.

Academia română	Bucuresei.
Historischer Verein für Steiermark	Graz.
Naturwissenschaftlicher Verein für Steiermark	Graz.
Jagiello-egyetemi könyvtár	Kraków.
Muzeum XX. Czartoryskich	Kraków.
Az Ossolinski nemzeti intézet könyvtára	Lemberg.
Wissenschaftlicher Verein für Volkskunde und Linguistik	Prag.
Boszniai múzeum	Sarajevo.

Felszaporodott könyvtárunk ma kellő helyiség híján jóformán még fel sem állítható, de már is olyan gazdag, hogy ma, midőn a magas kormány támogatásával a korszellem követelése egymásután állítat fel hazánkban is könyvtárakat, hivatva van egy leendő hunyadmegyei nyilvános könyvtár alapjául szolgálni. E tekintetben a kutatónak jelenleg is becses forrása és mindenesetre kiegészítője megyénk négy nagyobb könyvtára: a maros-németi gróf Gyulai, a szászvárosi Kún-collegium, a dévai állami főreáliskola, s a dévai nemzeti kaszinó szakgyűjteményeinek.

De más téren is biztató reménységgel s megíjodott erővel lép társulatunk élete harmadik évtizedébe, mert hiszi, hogy most, a mikor működési tere növekedett, és tudományos kiadványaival fokozottabb mértékben buzgólkodik megyénk történeti múltjának felderítése körüli munkájában, nem hagyja el az a kicsiny, de lelkes sereg, mely eddigelé is vezette és fentartotta!

Téglás Gábor múzeum-igazgató jelentése így hangzott:

A régészeti múzeum éve.

(1898 november elejétől 1899 október végéig.)

Társulatunk múzeuma jóformán már eljutott mostani kezdetleges elhelyezésében addig a határig, a hol a tovább-terjeszkedés szinte lehetetlenné vált s a társulat sürgős intézkedését, Hunyadmegye hathatós támogatását igényli a végleges elhelyezésnek annyiszor megpendített kérdéséhez, ha kiakarjuk kerülni a fényes múlttal összhangzásba sehogyssem hozható stagnálást, sőt az elháríthatatlan hanyatlást.

A múzeum ez idő szerint egy nagyon is ideiglenes jellegű, korhadozó épületnek két nagyobb és egy harmadik szobájában van összezsúfolva, úgy a mint a térviszonyok lehetővé tették; de a minő helyzetben azt sokáig tartani már biztonsági és tanulmányi érdekből sem lehetséges. A helyiségekből a legkisebb magában foglalja a Dacia történelméhez oly

becses adalékul szolgáló téglabélyegtárunkat, a Mithra-táblák apróbbjaival. A középső nagy szobát a várhelyi Mithra-oltárkövek, a gyönyörű hosszúteli Mithra-oltár, melyet gr. Teleki Arvéd drassói birtokos nagylelkűségének köszönhetünk, az Alduna Kozla-örvényénél általam felfedezett Domitianus sziklatábla gypsmásolata foglalják el, Várhely (Sarmizegetusa) Veczel (Micia), Kis-Kalán (Ad Aquas), Gyulafehérvár (Apulum) több felírtos és szobrászati emlékeivel. A harmadik szobába jutottak várhelyi apróbb emlékeinkből, különösen a Nemezisz-szentély tábla, a Liber pater, Libera mater márvány-ábrázolatával, Minerva egy kezdetleges féldomborművével és a Gyulafehérvárról megszerzett, valamint Várhelyről kiegészített Diana-csoportozat. Ide helyeztük praehistorikus becsebb leleteinket, a római bronztárgyakat néhány díszes mécsessel, a gyalári vasbányász-eszközöket, a teleki, dévai (Besán s Bessenyo-hegyi) bányász-eszközökkel. Külön szekrényt szenteltünk ethnographiai kis gyűjteményünknek, melyet több százados hímzés is gazdagít. Ugyanide jutott könyvtárunk is, és egy nagy szekrénybe összezsúfolva — rendezetlenül — hunyadmegyei okmánygyűjteményünk.

Ez a futólagos vázlat is kellő tájékozást nyújthat arra nézve, hogy a múzeumot célszerűen fejleszteni, abban tudományos munkásságot végezni, a közönség érdeklődését kellően ébren tartani így nem lehetséges. Épen azért bátor vagyok javaslatba hozni, hogy miután dr. Wlassics Gyula cultusminister ő Excellentiája dícséretes buzgólkodásából a vidéki múzeumok dotatiója 1900-tól tetemesen emelkedik: bizza meg a mélyen t. közgyűlés elnök ő Excellentiáját, hogy legközelebbi Budapestre utazása alkalmával, amennyiben én ráérnék, csekélységgel, mint a múzeum viszonyainak hivatalbeli képviselőjével s a megyénkbeli országgyűlési képviselő urakkal küldöttségileg kérelmezné társulati múzeumunk végleges elhelyezésére az államsegély engedélyezését.

Minthogy azonban az e célra megkívántató nagyobb összegre legalább egy év alatt reménységünk a legjobb akarat mellett sem lehet: keresse meg a közgyűlés mai üléséből Hunyadmegye törvényhatósági közgyűlését is arra nézve, hogy legjobb belátása szerint a múzeum építését akár a megyeházi alappal kapcsolatosan, akár más módon anyagilag is elősegíteni s a megyei múzeumnak már-már becsületbeli tartozássá vált megfelelő elhelyezését megyei ügyként magáévá tenni és mielőbb sikerhez juttatni szíveskedjék. Egyúttal pedig küldjön ki a közgyűlés, elnökünk elnökletével a megyei fő- és alispán urak bevonásával, egy múzeum-építető bizottságot, mely a társulatnál, a nagy közönségnél, a vármegyénél

és a magas kormánynál a szükséges érdeklődést és áldozatkészséget állandóan ébren tartva, felfrissítve, juttassa olyan megoldáshoz ezt a kérdést, a minőt a társulat szép, tudományos hírneve és a megye fényes múltja után méltán megvárhat tőlünk a hazai közvélemény.

A múzeum szervezése és gyarapítása néhány szerencsés esztendő kedvezéséből úgyszólván zajtalanul és feltűnés nélkül sikerülvén, ideje, hogy emlékeztessük megyénk közönségét is a mindnyájunkra háruló további teendők és áldozatok halaszthatatlanságára, mert az isten kegyelméből oly hirtelenséggel s oly csekély áldozattal összehalmozott anyag így válhatik igazában közkinccsé, művelődésünk és nemzeti önérzetünk éltető forrásává. S hol van erre nagyobb szükség, mint épen Déván, melynek nagy múltja daczára egykorú fényes történeti szereplésének emlékeit a török pusztítások majdnem mind megsemmisíték s hol az örvendetesen virágzó tanintézetek ifjúságának nemesítésére is hathatós élesztő eszközül volna hívatva társulati múzeumunk!

Addig, a míg ez a már messze nem maradható kedvezőbb helyzet elkövetkezhetnék, örömmel jelenthetem, hogy a dr. Sólyom-Fekete Ferencz ny. kir. törvényszéki elnök jóvoltából 1882-től a kir. törvényszék bérházának folyosóján elhelyezett gyulafehérvári, algyógyi s részben várhelyi és városvízi lapidarium Hunyadmegye székházának lépcsőházába, a megye fő- és alispánjának engedélyével át van költöztetve, s így azon kövek, melyeknek némelyike a nagy Kovácsóczy Farkas gyulafehérvári és Bethlen Gábor palotáját díszítette, ismét méltó helyen szemlélhetővé vált a nagy közönségre is, és megtörtént mintegy az első lépés a múzeum megyei jellegének külső kifejezésére is.

Ezek előrebocsátásával jelenthetem, hogy a Várhelyen tervezett ásatásokat a remélt államsegítség elmaradása következtében az idén végre nem hajthattuk. Apróbb adományokkal többen megemlékeztek most is társulatunkról s különösen *Lázár Farkas*, *Goró Ede*, *Makray Aladár* főszolgabíró urak, buzgalruk elismerésre méltó tanújelét adták. Aranyról (Petris) egy új *Silvanus domesticus* felíráttal gyarapítá K. *Sándor* Lajos birtokos úr múzeumunkat, míg Kis-Kalánról (Ad Aquas) *Istvánfy* Lajos jegyző úr volt szíves Rettegi Gyárfás közvetítésével szintén egy felíratot ajándékozni. Várhelyről fájdalom, mit sem birtunk ez évben szerezni s épen azért a megyei hatóságok gondos figyelmét kérte ki választmányunk a leletekre, mert hír szerint onnan is idegen helyre vándorolt egy ez évbeli leletünk.

Kisebb-nagyobb adományokkal emlékeztek meg múzeumunkról a

megnevezetteken kívül: Böszörményi Karolina úrnő, Czako Károly nyug. m. kir. honvédőrnagy, Farkas Árpád algyógyi kir. járásbíró, Fodor Gyula szászvárosi főszolgabíró, Halaváts Gyula országos főgeológus (a fővárosból), Herbay Ágost vezeli körjegyző, a kudzsiri kir. vasgyári hivatal, Pogány György nyug. főispán, Xántus Ignác guraszádai ny. tanító és »A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege« — a mint adományozásokról Évkönyvünk illető rovata részletesen beszámol.

Fogadják e helyen is hálás köszönetünket, s engedje meg az igen t. közönség, hogy ezt az érdeklődést még fokozottabb mértékben jövőre is kérhessük.

Múzeumunk iránt távolabbi vidékekről is állandóan érdeklődnek. Így a múlt évben br. Bornemisza Károly Szolnok-Doboka vm. főispánja épen egy megyei múzeum tervezésének eszméjével, Czárán Gyula aradmegyei birtokos és ismert természetrajzi író, dr. Vangel Jenő egyetemi m. tanár, Gohl Ödön n. múzeumi tisztviselő, a kolozsvári állami tanítónőképző IV. oszt. növendékei, Heinrich Józsa igazgatóval és Radnóti Dezső kárpát-egyesületi titkár vezetése alatt látogatták meg sok mással a múzeumot.

*

A jelentést a közgyűlés örömmel fogadta, a múzeum-építés ügye megvalósítására pedig (melyet úgy az elnök, mint a múzeum-igazgató nyomatékosan hangsúlyozott) külön bizottságot választott, melynek tagjai: az elnök, alelnök, titkár, múzeum-igazgató, gróf Bethlen Miklós főispán, Mara László alispán, Kontz Domokos polgármester, s a megye hat orsz. képviselője: Baresay Kálmán, báró Jósika Samu, Lázár Árpád, br. Nopcsa Elek, Ponory Sándor és báró Szentkereszty György.

Téglás Gábor ajánlatára egyúttal táviratilag üdvözölte a közgyűlés dr. *Wlassics* Gyula közoktatásügyi miniszter urat, kinek nyomban el is küldetett a következő távirat:

A »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« közgyűlése megbízásából hódolatteljes üdvözetünket tolmácsolva, Nagyméltóságod további kegyeibe ajánljuk társulatunkat és annak új hajlékra szoruló múzeumát.

Dr. gróf Kun Géza
elnök,

Issekutz Antal előadván a számadások és a pénztár megvizsgálására kiküldött bizottság jelentését, (mely szerint a társulat vagyona 6123 frt 26 kr, 401 frt 61 krral több, mint tavaly) a felmentvény megadatott *Szöllősy* Lajos pénztárosnak, s köszönet szavaztatván a pénztár lelkiis-

meretes gondozásáért, egyúttal 1900 korona összegben megállapított a jövő évi költségvetés; az 1899—1900-iki számadások és a pénztár megvizsgálására pedig kiküldettek: dr. Apáthy Árpád, Issekutz Antal és Pietsch Lajos.

A választmány kilépő egyharmada, valamint az elhunyt id. Buda Imre helyébe közfelkiáltással megválasztottak: Boga Károly, Borostyáni Béláné, *Fekete* Károly főszolgabíró, Fogolyán Sándor, Hollaki Arthur, Klimó Mihály, *Koutz* Domokos polgármester, László Zsigmond, *Mara* László alispán, Mérő István, dr. *Papp* Domokos kir. törvényszéki elnök, Pietsch Lajos, *Pogány* Béla főjegyző, Rátz Pál, Téglás Gáborné és *Török* Béla főszolgabíró.¹

Az indítványok során dr. Sólyom-Fekete Ferencz alelnök megokolt ajánlatára *Kováry* László akadémiai tag, az erdélyi történetírók Nesztora, a ki jövő évben tölti be élete 80-ik évét, első művét 1842-ben, »Erdély történelme« I. kötetét pedig ép 40 évvel ezelőtt adta ki, a közgyűlés a társulat tiszteleti tagjává választá, s egyben felkérte a jelenlevő két kolozsvári küldöttet, hogy erről — addig is, míg azt az elnökség írásban teheti — előszóval értesítsék az ősz tudóst.

A közgyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére (alapszabály szerint) a társulati elnök és titkár mellé kiküldettek: Biró József, báró Jósika Lajos, Mailand Oszkár, dr. Réthi Gyula és Schuber Mátyás.

A választások megejtése után lélekemelő szép látványt nyújtott, miként járultak egymásután az elnöki szék elé a rokon-egyesületek képviselői: Kozma László, Kovács János és Kuszko István, hogy köszönetet mondva a meghívásért, megbízóik üdvözetét tolmácsolják; úgyszintén Hollaki Arthur főispán és dr. Török Albert ny. főispán, hogy a társulatot rokonszenvük és támogatásuk felől biztosítsák. Sok szép dicséret és további működésre buzdító lelkesítés hangzott el e kitüntető beszédekben,² melyek így következtek:

Kozma László orsz. képviselő: Méltóztassanak megengedni nekem, hogy az ülés végén egy kedves rámbízott kötelességet teljesítve, átadjam a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat«-nak fiatalabb, hogy úgy mondjam: testvéröcsésének, a »Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társu-

¹ A *düll* betűkkel szedettek új tagok, kik a társulat november 4-iki választmányi ülésén vétettek fel.

² E beszédeket *Schuber* Mátyás tanár vál. tagunk kiváló tanítványai: Engel Dávid, Jaszenovics Géza, Téglás Dezső és Géza főreáliskolai tanulók írták le gyorsírással, elismerésre méltó pontossággal.

lat«-nak üdvözetét. Első értesülésre talán szokatlan lesz, hogy társulatuk 20-ik közgyűlésére messze-messze, az ország egyik szélén megmozdul az ott működő történelmi társulat, hogy elküldje megbízottját ide az ország másik szélére, hogy az önök örömében, ünnepében résztvegyen. De ez a szokatlanság csak látszólagos, mert ennek természetes oka van mélyen t. közgyűlés, hogy mi ott, az egykori vojvodina, mindig szeretettel gondolunk a kis Erdélyre, sokszor aggódó szeretettel is. Ennek a mai közgyűlés meghívójának vétele alkalmával kedvező alkalomnak tünt fel előttünk, hogy itt képviselőnk által élőszóval is adjunk kifejezést annak a meleg érdeklődésnek, a melylyel mi közelebről a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« működéséért és általában mindazon mozgalmakért és tevékenységért viseltetünk, melyek akár politikai, akár társadalmi, akár tudományos jellegűek, a nemzeti közszellem ápolására, szilárdítására törek-szenek. Téhát mélyen t. közgyűlés, az én reám annyira megtisztelő megbízásom, mandátumom által, a közös érzés — céljainkon kívül — igazán a testvéri érzés van felmutatva. Ezt hoztam én magammal, ezt az üdvözetet adom át ma a »Bács-Bodrogh vármegyei történelmi társulat« részéről a hunyadmegyei idősebb testvérnek, s miután nekünk is meggyőződésünk, hogy a történelmi tudás fejleszti a hazafiságot, neveli a nemzetet, méltóztassanak a mi üdvözetünket jó néven venni és kegyesen fogadni az ehhez fűzött szerencsekívánataimat. (Éljenzés !)

Gróf *Kuun* Géza elnök: Társulatunk nevében a bács-bodrogh-megyei rokon-egyesület t. kiküldöttjét, valamint magát a távoli társulatot a legmelegebben üdvözlöm s ugyanazon testvéri érzéseket fejezem ki a mi részünkről is, melyeknek kifejezését hallottuk igen t. képviselőjük által. Ezeknek a társulatoknak Magyarországon ily módon való érintkezései mindenesetre nagyban hozzájárulnak azon érdekeknek előmozdításához, melyeknek előmozdítására az illető társulatok hívatvák; és hogy tudományos haszon ebből igen sok ered, arra azt hiszem, sem példát, sem érvet felhozni nem szükséges.

Kovács János kolozsvári unitárius főgimn. tanár: Előadván, hogy utóljára ezelőtt 26 évvel járt Déván két amerikai barátjával, összehasonlítja az akkori falut mai városunkkal, mely amerikaiasan fejlődött még abban is, hogy történelmi és régészeti társulatának kiadványa fűzetekben, évnegyedenként jelenik meg; s aztán felolvassa megbízója üdvözetét, mely így hangzik:

Mélyen Tisztelt Elnökség!

Kitünőek azok az érdemek, melyeket dévai tanár-társaink a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat«-nak úgy alapításában,

mint — immár két évtized óta — fentartásában és felvirágoztatásában szereztek. Bebizonyították, mit tehet egy-egy tanártestület a magyar közműveltség javára a látszólag legelszigeteltebb helyzetben is, ha föladatát egész terjedelmében fölismerván, kész erőt és észet áldozni annak valóítására.

Kétszeres örömmel fogadtuk tehát a tekintetes elnökségnek az idei közgyűlésre való szíves meghívását; mert a tudománynak ezt az ünnepét egyúttal az erdélyrészi magyar tanárság ünnepének tartjuk, melyen nagy örömmel sietünk oly buzgón fáradozó tanártársaink s általán a mélyen tisztelt társulat üdvözlésére.

Ezt az üdvözetet tanári körünk nevében az igen tisztelt társulatnak s különösen a meghívó elnökségnek és böles vezetőjének, dr. Kuun Géza gróf úr Ő Nagyméltóságának tagtársunk és képviselőnk, *Kovács János* unitárius gymnasiumi tanár úr személyesen fogja kifejezni; s azért őt, mint képviselőnket, a mélyen tisztelt elnökség kegyes jóindulatába ajánljuk.

Kolozsvár, 1899. nov. 2.

Kitünő tisztelettel

az Országos Középiskolai Tanáregyesület Kolozsvári Köre
elnökségének nevében:

Dr. Márki Sándor

elnök

Gróf *Kuun* Géza elnök: Szívesen üdvözlöm az Emkét és a kolozsvári tanári kört s mindkettőnek kiküldött képviselőjét társulatunk nevében, és azt a tartalmas szép üdvözetet, melyet itt mi nekünk kifejezett, s azt a biztató visszapillantást, melyet a régi Dévára vetett, összehasonlítva a múltat a jellel és a mindenesetre tett haladásra minket figyelmeztett.

Kuszkó István, a kolozsvári Ereklje-múzeum őre: Szívesen jöttem ide Dévára, mert tudtam, hogy itt tanulni, tapasztalataimat gyarapítani fogom. E közgyűlésen örömmel tapasztaltam m. t. közgyűlés, hogy nemcsak tanultam, hanem oly kellemes benyomást is szereztem magamnak, melyet sokáig lelkemben, szívemben megfogok őrizni. Nem akarok mind ezekre kiterjeszkedni, de ha megméltóztatnak engem hallgatni, megbízatásomhoz képest felolvasom a megbízó múzeum üdvözlő levelét, melyet erre a közgyűlésre küldött:

Nagyméltóságú elnök úr!

A társulat folyó évi november 5-én tartandó közgyűlésére vonatkozó barátságos meghívást vettük, s a figyelemért múzeumunk igazgatósága nevében hálás köszönetet mondunk.

Tisztelettel bejelentjük, hogy a közgyűlésen Erekye-Múzeum-Egyesületünket *Kuszkó* István múzeumőr által fogjuk képviseltetni.

Megragadjuk ezúttal az alkalmat arra, hogy a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« tiszelt tagjait huszadik évi közgyűlése alkalmából tisztelettel üdvözöljük.

Társulatuk nemzeti és hazafias missziót teljesít, amennyiben e magyarlakta föld múltjának és történelmi adatainak összegyűjtése nemcsak kulturális feladat, hanem egyúttal hazafias és nemzeti is.

Midőn a múltak adatait gyűjtjük, egyúttal a jövőnek teszünk szolgálatokat s a bekövetkező független Magyarország hatalmas életfájának lombkoronájához fűzünk minden adalékkal egy-egy levelet. E korona enyhet adó árnyékában unokáink hálával és elismeréssel fognak gondolni arra a munkára, melyet a mai nemzedék az ő számukra sikerrel végzett.

A történelmi adalékok gyűjtésének szép, rendszeres és legsikeresebb eredményeit látjuk a hunyadmegyei társulatnál, s ez a czél-tudatos és rendszeres munka mind a belső kezelésben, mind a kiadványok tartalmában egyaránt példászerűen nyilatkozik meg.

Fájdalom, ez a nemes példa Magyarország megyéiben oly kevés helyen talál követésre. De annál inkább kötelességünk tisztelni és megbecsülni azt a munkát, mely kitartó akeziójával egyúttal üttörő s a hazarész többi vidékeinek a legszebb, legtökéletesebb mintát szolgáltatja.

E társulatnál különben a mű dícséri a mestert se tekintetben Hunyadmegye és e társulat valóban büszke is lehet mesterére: dr. Kuun Géza gróf elnök ő Nagyméltóságára, a ki a tudományok és ismeretek gazdag tárházával rendelkezvén, kivívta, a mit nem keresett; kivívta azt, hogy a külföld széles körből a tisztélet, a hódolat és elismerés koszorújával illette. Ő Nagyméltósága ez elismerések mellett is megmaradt hazánk, kulturális és egyházi ügyeinek szolgálatában, megmaradt hazarészünk kebelében, megmaradt szeretett megyéjében, Hunyadmegyében, hol őt, a mintaférfiút, családfőnek tekintik, kinek lánglelke hevít, ösztönöz a munkára, irányít a haladás felé, nemes szívének melege pedig boldoggá teszi azokat, a kik vele ebben a békés családi körben, (mert úgy hiszszük, annak nevezhető) együtt munkálkodhatnak.

Midőn tisztelettel, hálával és elismeréssel üdvözöljük a rokon-egyesületet ünnepi közgyűlésén, óhajtjuk, hogy a magyar kultúra érdekében kifejtett munkálkodását mindig az a nemes hév és kitartás vezesse, melyhez az irányítást s az erőt szeretve tisztelt elnökétől, ő Nagyméltósága dr. Kunn Géza gróftól nyerte.

Hazafiúi üdvözlettel

Kolozsvártt, 1899. november 4-én.

az »Országos történelmi ereklye-múzeum-egyesület« igazgatósága nevében:

Kuszkó István
a múzeum őre

Deák Albert
elnök

Gróf *Kunn* Géza elnök: Hálásan köszönöm a kolozsvári ereklye-múzeum üdvözlését és azon lekötelező figyelmét irántunk, hogy magát a mai közgyűlésen éppen azon férfiú által képviseltette, kinek az Ereklye-múzeum létrehozatala körül oly kiváló, nagy érdemei vannak. Én magam, szemléletből szólhatok és mondhatom, hogy sem államsegély, sem társulatok támogatása nem tudja azt a kinevet összehozni oly mértékben és oly rövid idő alatt, a mit az Ereklye-múzeum felmutat. És ebben éppen most körünkben időző jeles küldöttjének van igen nagy érdeme!

Elnök külön üdvözölte még a Székelyföldről jött *Hollaki* Arthur főispánt és dr. *Török* Albert ny. főispánt, mire d. u. 1 órakor társulatunk huszadik rendes évi közgyűlését bezárta.

Közgyűlés után a megjelent vendégek s a társulat néhány választmányi tagja az estét dr. gróf *Kunn* Géza elnök meghívására a marosnémeti kastélyban töltötték; melyről az »Ellenzék« másnapi számában jellemző tudósítást olvastunk.

HUNYADMEGYE NEMES CSALÁDJAI

Előszó.

E füzetünkkel a megvalósulás stádiumába jutott az a terv, melyet társulatunk 1898 decz. 14-iki igazgató-választmányi ülésén indítványoztam, illetve: előadtam. Ezennel megindítjuk »Hunyadmegye nemes családjai« cz. új vállalatunkat, mely időhöz nem kötött füzetekben s időhöz és betűrendhez nem ragaszkodva, kiváló családjaink történetét, genealogiáját fogja tágabb körökben megismertetni, vagy egyes életrajzokat fog közölni, képekkel, címerrajzokkal, aláírásokkal és mummellékletekkel díszítve, miként az ma már szokásos.

Vállalkozásunk azt hisszük hézagot pótló, mivel (Nagy Iván munkájától eltekintve) még mindig nincs irodalmunknak olyan specialis műve, mely megyénk nemes családjai történetét adná elő.

Első kísérlet e téren *Dobai István* 1739-ben megjelent »Tiszesség oszlopa,« mely falvak szerint sorolja fel megyénk nemeségét és birtokosságát, úgy, a mint ő azt maga is ismerte. Fogytékos kis mű, de igen ritka, alig maradt fenn belőle egy-két példány, és azért, meg mivel megyénk múlt századi családjairól sok apróságot feljegyez, egész terjedelmében ki fogjuk adni.

Korunkban, az ötvenes évek közepén *Köváry László*, az erdélyi magyar genealogia megalapítója ismertette főbb családjainkat »Erdély nevezetesebb családai« cz. művében (8-r. 279 l. Kolozsvárt, 1854.); a kit ép azért kértünk fel, hogy munkánkhoz bevezetést, mint ő mondja: initialét írjon.

Végül *Böjthe Ödön* ref. pap írta meg levéltári kutatásai nyomán »Hunyadmegye Sztrigymelléki részének és nemes családainak története, tekintettel a birtokviszonyokra« (8-r. 307 l. Budapest, 1891.) cz. munkájában megyénk nemes családjai közül százötven-

nek kisebb-nagyobb történetét, s könyve ép ezért még sokáig nélkülözhetetlen forrásmunkánk marad fogvatkozásai mellett is.

E számottevő előmunkálatok után most mi vesszük fel működésünk programjába a családtörténelem szakszerű művelését, s ha vállalatunkat Hunyadmegye nemes családjai és a hazai történelem iránt érdeklődő olvasóközönség kellően támogatja, biztosnak tartjuk, hogy próbálkozásunk nem lesz hiábavaló.

Ismertetni fogjuk az élő és kihalt, a főúri és köznemesi családokat egyaránt.

Felléptetjük a br. Bánffy, Barcsay, gr. Bethlen, br. Győrffy, gr. Gyulay, gr. Haller, gr. Horváth-Tholdy, Hunyadi, br. Jósika, br. Kemény, Kenderesy, gr. Kuun, gr. Lázár, br. Naláczy, br. Nőpces, gr. Teleki és gr. Tholdalaghy-családok történetét.

De nem feledkezünk meg a köznemesi Brády, Buda, Csáki, Csulay, Kenderesi, Mara, Pogány, Ponory, Puy, Szilvász, Tornya, Török, Várady, Zejk és más családról sem.

Az életrajzok közül is készül a Geszthy Ferenczé és Barcsay Ákosé. S közöljük mindezt úgy és akkor, a mint elkészülnek és anyagi erőnk engedi.

Közreműködésöket megígérték: dr. Amlacher Albert, Doby Antal, Koncz József, Kőváry László, Krenner Miklós, dr. Sólyom-Fekete Ferencz, Téglás Gábor, dr. Veress Endre, dr. Wertner Mór és mások, úgy, hogy rajtunk nem fog múlni e szerény viszonyok közt megindult új történelmi vállalat fejlesztése és fentartása.

Déván, 1900 márczius 1-én.

A szerkesztő.

Hunyadmegeye kihalt családjairól.

(Adalék Dobai nyomán, a hunyadmegeyei családok aranykönyvéhez.)

Köszönteni tisztesség, fogadni kötelesség. A mit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra. Az én korom ily arany szabályai indítanak, hogy kötelességemet teljesítsem a »Hunyadmegeyei történelmi és régészeti társulat« iránt, mely, lehet hogy életem 80-ik, írói életem 60-ik éve alkalmából, tiszteleti tagjai sorába méltatott.

Ha valaki, a történetíró másoknak él. A történetíró gyönyöre: dicsőíteni másokat, különösen azokat, kiktől nem várhat semmit. S nem oda esik tekintetem, hogy mit érez, ha az élők elismeréssel jutalmaznak: hanem oda, hogy a kitől nem vártam volna, egyik munkám írásánál segített, emlékezetével, írásával, mit most, fél-század múlva előkerestem; s mert hunyadmegeyei volt, nem köszönhetem az ő s társulatunk hazáját méltóbb tárggyal, minthogy iratát ismertetem s emlékezetét hálából felújítom.

Társulatunk közelebből, a történelem és régészet mellett, programjába vette a történet másik segédtudományát, a *család-történetet* is Hunyadmegeyére nézve. Initialét kívántam rajzolni társulatunk ez új munkájához, hogy ha árad belőle valamelyes dicsőség, essék vissza az is a megeyére, hű fiára, ki nekem Hunyadmegeye élő s kihalt családjait összeírta. S az is vezet, hogy mint nem hunyadmegeyeinek méltatása, a tárgy érdemét növelni fogja.

Tizenkét év előtt, mint az országos »Magyar történelmi társulat« tagjai, 1887 július végén vendégei voltunk Hunyadmegeyének s egyik felolvasónk részéről azzal köszöntöttük vendéglátóinkat, hogy magyar eredetüket kétségessé tettük. Hazamentem. Elővettem *Erdélyi történelmem* I. kötetét s benne (a 114—116. lapon) a kenézeokról írt czikkelyt. Szerettem volna figyelmeztetni az illetőt, hogy az erdélyi történetbúvárok még a forradalom előtt tisztázták e kérdést, még pedig okmányok alapján, s azon ered-

ményre jutottak, hogy nemcsak a királyi váraknak, hanem az egyes családoknak is voltak kenézei, s ha voltak, azt kérdehetjük már most, miféle natio volt a földesúr, s ha nem volt magyar, kinek kenéze volt?

Az akkor lefolyt vitára, melyhez magyarok, szászok hozzászóltak, egy névtelen munkácska adott okot, mely azt vitatta, hogy az erdélyi kenézek oláhok és pedig oláh nemesek voltak. A vita folytán kiderült, hogy Erdélyben mindenfelé, még a Székelyföldön is voltak kenézségek, s kitűnt az is, hogy a legtöbb Hunyadmegyében volt; mint különben is Erdély legnagyobb megyéjében. Ez az észmemenet kelthette fel a gondolatot, hogy a hunyadmegyei családok e kenézek utódai. Különben, hogy a hunyadmegyei kenézek később magyar családok törzseivé lehettek, történeti ténynek vehetjük. S ha van Erdélyben pont, hol kérdésessé lehetne tenni a családok magyar eredetét, az egyedül Fogaras vidéke, mely a történeti nyomozások gyanítása során a honfoglalás utáni időkből szakadt Oláhország akkori területéből Erdélyhez. Mindezt futólag hoztam fel, mint társulatunk egyik feladatát. Annnyival is inkább, mert czimem a hunyadmegyei kihalt családok emlékezetének felújítására szolgál.

Pusztúlunk, hangzik naponta a sajtóban. Minden családfa kipusztulásában, hogy azzal a kifejezéssel éljünk, egy magfa dőli ki. Minden család kipusztulása nemzeti veszteség. Ez a gondolat arra vezetett, hogy ha félszázaddal ezelőtt összeírtam az erdélyi nevezetesebb családokat, különös tekintettel az élőkire: pillantást vessek az Erdélyben századunk utolsó felében kihalt családokra. S azon szomorú eredményre jöttem, hogy a forradalomra lejött mintegy hatvan mágnás-család majdnem fele kihalt, legalább erdélyi ága nálunk kipusztult. S bár főbb nemes családjaink közt is nagy volt a pusztulás, aránylag még sem volt e félszázad pusztítása akkora, mint a mágnás családoknál, kiknek utolsó sarjairól emlékiratot vettem fel. Ez úton érkeztem a hunyadmegyei kihalt családok témájához, melynek már czíme is jelzi, hogy csakis *adalék* kíván lenni. Azzal a megjegyzéssel, hogy a ki utánam jön, szerencsésen kutathat, a honnan én merítettem: gr. Kemény Józsefnek az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárába letett stemmatografiája kézirati dolgozatában, s ha megtalálható: Torma József, Hodor Károly, Mike Sándor genealogiai gyűjteményében.

Ha van Erdélyben megye, mely büszke lehet fiaira, családjaira, az első sorban Hunyadmegye. Jó talaj, jó levegő csakúgy termette a nagy embereket. A dicső Hunyadiak, a legnagyobb magyar hadvezér, a legfelejtethetlenebb király, s Bethlen Gábor bölcsője ringott ott, a legnagyobb erdélyi fejedelemé, ki nélkül nem lett volna megmentve az erdélyi fejedelemség, s ha nem lett volna megmentve, most a magyar állam csak történeti emlék volna. S ha Erdély történetét a millenium századában vesszük, Hunyadmegye fiai, családjai neve futja végig századunk történetét. A forradalom előtt a Nopcsák, Jósikák lobogtatják a kormány, s velök szemben a Kendefiek, Gyulaiak a liberalizmus zászlóját; s a forradalom után a Kuunok neve emelkedett történelmi magaslatra. Egy ily megye tudományos világának figyelme méltán fordult a megyei családok történetére. Már azért is, hogy éppen Hunyadmegyében történik a legkevesebb változás a családi viszonyokban. Kifejezést nyert, mit méltán hangoztatunk: kié a föld, azé az ország.

Ha csak az újabb időket tekintjük is, társulatunk nyomozása előtt bőven elég tágas tér áll, mert, ha az élő családokat s azon kihalt családokat, melyeknek neve a köztörténet, vagy a megye történetébe szövődött, következő névkoszorút adja: Ágh, Bája, Balia, Balika, Bálint, Balog, Barcsai, Brázovai, Benedikti, Biskári (később Dédácsi), Bobik, Borbély, Buda, Csolnakosi, Csulai, Dobai, Fekete, Folti, Gargócs, Győrfi, Gyulai, Gridi, Goró, Ivuly, Jósika, Jordán, Kakucsi, Kapi, Kéméndi, Kendefi, Kenderesi, Koncz, Kuun, Lugosi, Lukács, Makrai, Mara, Moldován, Naláczi, Nopcsa, Palatics, Pogány, Ponor, Puji, Rápolti, Szálfi, Sándor, Szeredai, Torna, Török, Zalasdi, Zeyk, Zudor, Vadas, Váradi.

Azonban Hunyadmegyére nézve sem vagyok csupán saját tudásomra utalva. Forrás áll előttem Hunyadmegye egy öreg fiától, ki felkérésemre akkor, midőn az ötvenes években genealógiával foglalkoztam, az akkor élő családok lajstroma mellett, kitért a kihalt családokra is. Ez *Dobai* György, kinek Szilágy-Somlyón 1856 jul. 9-én kelt szomorú jelentésének kezdő sorai 76 évre terjedő életét siratják, s mint végszavai mondják: benne kihalt a páratlan emlékező tehetség s a tudományok gazdag kincstára egyike: a mit, mint a ki Kolozsvárt lakása alatt az öreg urat ismerni tanultam, szintén aláírok.

Dobai félivre terjedő hagyatéka már azért is érdekes, mert

családi tradíciókon alapúl. A tudtával kihalt családokat három csoportban közli: régen, kora előtt és korában kihaltakra osztva. Mihez én egy negyedik korszakot hozok, mi írása keltétől, 1853-tól kezdődik.

A régen kihaltak közül csakis azokról emlékeznek, kik nem Hunyadmegyéből írták magokat, mint :

Borbély, kik Simáról — Magyarország öt Sima nevű községe valamelyikéről — írták magokat. Fiúágon utolsó Borbély György, a nevezetes hadvezér, ki sánta lévén, szekérből intézkedett. Egy alkalommal ezer rabot kapott, azzal építtette Algyógyon azon nagy kastélyt, melyet a Kuun-család bír. Maga is ott lakott.

Kapi, kik közül Kapi Gyögyről emlékeznek meg, ki Aranyon lakott, mely hajdan Rápolti Györgyé volt, kit Apafi fejedelem kegyetlenkedése miatt, fenyegetőzése miatt elfogatván, szűk tömlőcsebe zárattott a dévai várban, honnan cselédjei el akarván szöktetni, kötél-lajtortája elszakadt, sziklára zuhant és kínosan halt el. Felemlítem, hogy a Kapiak fészke, a Kapivár romja Eperjesnél ma is hirdeti a család egykori fényét.

Lugosi, Lugosról írták magokat. Emlékezete szerint az utolsó Lugosi László volt, kinek két leánya : Anna radnóti Balog Jánosné, Judit Miksa Gáborné lett.

Moldován, Tótiban lakott, Piski mellett. Teljesen kihalt.

Palatics, utolsó volt György ; leánya Erzsébet Barcsai Ferenczné lett.

Egy más fejezetben hozza a fiakban, leányokban kihalt törzökös családokat, melyek az ő kora előtt nem sokkal haltak ki, kiknek egy részével Dobai családja kötelékben állott. Milyenek :

A *Balika* család, maros-németi előnévvel. Nagybirtokú család. Nevezetes tagja Balika Bálint, ki mutua fassionál fogva Kéméndi Márkkal a branyicskai (régebben brancsikai) uradalmat is bírván, a branyicskai kastélyt ketten építették. Az utolsó, Balika Ferenczet — mint írja — értem, mint gyermek elégszer voltam nála Kituden, a hol lakott ; mintegy 68 évvel ezelőtt halt meg. Szép birtoka egy részét a leánymaradékok bírják. A Muncsel nevű havast a királyi kamara a hunyadi várhoz csatolta.

A *Dédácsi*, régebb Biskári család, dédácsi előnévvel. A Biskári nevet egyelőre Dédács oláh nevére Biskárról vette volt. Az utolsó fiú Dédácsi László, feleségétől, alpestesi Balog Annától, egy

leányok volt: Erzsébet, később Török Ferenczné. Ez volt utolsó leány. Ennek — a mint írja — én vagyok maradéka s néhai testvérem, Dobai Eszter kéméndi Váradi Ignáczné fiai: Albert, Ádám és Gyula.

A *Folti* családról megjegyzi, hogy Foltról írta magát s ott is lakott, a többiekben utódaira utal. Nőm nővére kezén levén egykori birtokuk, mint látogató, hogy pótoljam egy részét az utódok helyett, a következőket írhatom róluk. Mint Hodor Károlynak az ötvenes években nekem küldött jegyzéke mutatja, az utolsó Foltiak: Bálint és Ferencz. Bálint, kinek neje Jósika Mária, 1683 jun. 28-ikáról végrendelkezett. Egy leánya volt, Mária, ki gróf Bethlen Lászlóné lett, kitől a hatodik nemzedék egyik tagja gr. Bethlen Gergely adta el mai birtokosának. Az udvarban, helyéről kimozdítva, két kőlap van feltámasztva, egyiken a felirat: Josika Márja, s alatta czímer, melyen a Bethlenek kígyója, úgy vélem, a Jósikák czímerét fogja körül. A másik lapon hosszas feliratban megvan írva, hogy ezt a tornyot, (mi egyébiránt csak 7—8 méter magas, egy szobát tartalmazó emeletes épület) Folti Bálint párja építtette 1719-ben. A másik utolsó Foltinak, Ferencznek, nejét Hodor nem jegyzi. Ennek is csak egy leánya van, Anna, ki Pókai Miklósné lett, kinek szintén Anna leánya csapói Turóczi Jánosné. Folt községén kívül, a hegyoldalban két kis rom áll, fedél nélkül, egyik pincze lehetett, a másik biztosan egy kápolna, mi alatt boltozott sírbolt, feltörve, teljesen üresen. Mellette egy földön heverő kőlap, rajta félig olvasható felirat, miről az évszám ki nem vehető, de a Folti név igen, pár év előtt a *Ferencz* név is kivehető volt; szintén olvastam. A harmadik utolsónak, Jánosnak, kinek Borka leánya P. Horváth Kozmáné, Folton semmi nyoma.

A *Rápolti* család, rápolti előnévvel. Az utolsó fiú, Rápolti György horvát bán, neje magyarországi Ravazdi Kata. Leányok Ilona, férjhez ment az akkori időben élt három Tárnok-Macskási testvér közül az egyikhez. Meghalván Rápolti György, a három Macskási fiú nyerte meg jószágait, azok maradékai birják most is. Mint Dobai írja, onnan tudja, mert anyai ágon ezek egyikének maradéka. S megjegyzi, hogy családfája nála a forradalomkor pusztult el.

A *Szálfai* család, sárfalvi előnévvel. Kipusztúlt, jószágai a Barsai-családra szálltak.

A *Zalásdi* család, zalásdi előnévvel. Jóságai az utolsó leánynyal, Borbárával, a Barcsaiakra szálltak. A gridi *Gridi* családot utána veti, de megjegyzése hozzá nincs.

Az ő éveire kihalt családok czíme alatt hozzá:

A *Bája* családot, borbátvízi előnévvel. Utolsó fiú Ignác, egy igen kedves, sokat utazott, jó készülségű ifjú, ki élete virágában halt el. S hozzá adhatjuk, hogy az utolsó Bája leány Mária, a báró Bánfi Albert anyja volt.

A *Bobik* család, karánsebesi előnévvel. Az utolsó fiút, Bobik Ferenczet, Dobai gyerekkorában sokszor látta.

A *Gargots* család nagyváradi előnévvel. Utolsó fiú Dániel volt, kedves jó ember. A név Borbárában, Baliánében élt tovább, Dániel leánytestvérében.

Hogy Dobait pótoljam, útalok »Erdély nevezetes családai« cz. munkám 270. lapjára, hol az általa említett Balika, Bája, Biszkári-Dédácsi, Folti, Rápolti, Sálfi, Zalásdi már a forradalom előtt kihalt családok mellett, mint szintén kihaltakat, felhozom az alpestesi *Ágh*, a gyógyi *Gyógyi*, a reketeyei *Marsinai* s a benczenci *Olasz* családokat.

Hogy a kihalt családokkal végezzünk, fejezzük be azzal, hogy Dobai 1856-ban történt halála előtt (a mit nem említett) már kihalt volt fiágban a gróf *Kendeffi* család Kendeffi Ádámban 1832-ben, a báró *Naláczi* család, Naláczi Istvánban 1844-ben, s halála után a gróf *Gyulai* család polgári, illetőleg Erdélyben élő ága, gróf Gyulai Lajossal, 1869-ben.

Az élő családokra térve, Dobai nyomán haladva, szerinte, amennyire eszébe jutottak, 1853-ban a következő nagyobb családok éltek: a nagybarcsai *Barcsai*, galaczi, bugyesdi *Buda*, brázovai *Brázovai*, fejevéri *Bálint*, felsőszilvási *Balia*, csolnakosi *Csolnakosi*, csulai *Csulai*; következik, mit nem sorol elő: a kis- és nagydobai *Dobai*, felsőszálláspataki *Kenderesi*, seréli *Kenderesi*, malomvízi *Kendefi*, demsusi *Lukács*, felső-szálláspataki *Mara*, vízszentgyörgyi *Makrai*, naláczi *Naláczi*, felső-szilvási *Nopcsa*, puji *Puy*, klopotivai *Pogány*, pónori *Ponori*, kéméni *Várad*, alpestesi *Válya*. S végül, kik nem Hunyadmegyéből íratják magokat, de régtől fogva a megye tagjai: a karánsebesi *Ivuly*, toronyfalvi *Tornya*, béltéki *Vadas* család.

S hogy becses jegyzékében semmi se maradjon figyelmen

kívül, oda veti: »Lozsád olyan helység mely mai napig is a régi székely mód szerint, ágazatokra oszolva bírja három falu javait, úgy mint: a *Fekete, Györfi, Zudor* ágazatok, s ezek onnan is íratják magokat.«

S hogy emlékezetét utánpótoljuk, kimaradtak: a *Benedikti*, báró *Györfi*, báró *Jósika*, gróf *Kuun*, *Zeyk*, s az akkor még élő gróf *Gyulai* családok; kikről »Erdély nevezetes családai«-ban bővebben megemlékeztem, az általam tárgyalt 24 hunyadmegyei család között, mit aztán Nagy Iván »Magyarország családai«-ban kiegészített. E családok a következők: Alsó, Barcsai, Benedikti, Brádi, Brúz, Csolnokosi, Eperjesi, Györfi, Gyulai, Hollaki, Hunyadi, Jósika, Kapi, Kendefi, Kenderesi, Kozma, Kriszcsóri, Kun, Macskási, Makrai, Naláczi, Nopcsa, Váradai és Zeyk.

Végigpillantva a Dobai és általam ismert kihalt és élő hunyadmegyei családok névsorán, előadásom célja nem volt más, mint Dobai reminiscenciáit közzétenni. Hangsúlyozni társulatunk családtörténeti mozgalmának jelentőségét, mi a tudomány szolgálata mellett nem lehet más, mint az, mi abban a sötét korszakban Erdély nevezetesebb családjai megéneklésére indított, mit munkám végszávaiban így fejeztem ki: egy nemes ambíziót kívántam termékenyíteni, mely családaink falanxát, a nemzet érdekében tisztelben tartassa. Mert minden családdal a nemzeti ügy egy magfája pusztúl ki.

Előszámláltam a családokat, nyissunk minden névnek egy lapot s jegyezzük, melyik mit hozott a nemzet, a haza és szűkebb hazája (megyéje) oltárára. Mint a hogy már több vármegye megtette vagy teszi, hagyjuk fenn, kiknek köszönhetjük ezredéves fennmaradásunkat, kik ünnepelték meg a Milleniumot, s kik kezébe teszi le a génusz a második ezerévünk kezdetét — Hunyadmegyében.

KÖVÁRY LÁSZLÓ.

Hunyadmegye legrégebb tisztikara.

(A XV. század végéig.)

Tudvalévő dolog, hogy a hunyadi főesperességet legelőször 1265-ben találjuk meg, midőn Céba »*hungnodi*« főesperes a gyulafejevári káptalan tagjaival együttesen arról tanúskodik, hogy (Borsa nb.) Gyula fiai a dobokamegyei Polyán nevű birtokot sógoruknak, Ivánnak, eladják.¹ Mint önálló megyére legelőször egy 1276 nov. 25-én kelt okiratban akadtam reá, midőn arról van szó, hogy a gyulafejevári káptalan Biharmegyében fekvő kőrösfői birtokát az erdélyi püspököknek »*Hunod*« megyében a Sztrigy-folyó mentén lévő Piski nevű birtokával felcseréli.²

Ez utóbbi adatból minden kétséget kizáró módon kiviláglik tehát, hogy e megyének legalább is már 1276-ban külön tisztviselői voltak. Mindamellett még sem mondhatjuk, hogy *árpádkori* hunyadmegyei tisztviselőt ismernénk. A »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« (1880-iki) első Évkönyve közöl ugyan egy oklevelet, melynek értelmében Hunyadmegyének már 1295-ben lettek volna ismeretes tisztviselői, át is ment ez okirat szövege a »Hazai okmánytár« VIII. kötetébe, de, mint majd alább meglátjuk, ez okiratnak mindkét helyen közzétett keltezése helytelen, minek következtében az Erdélyi honismertető egyeslet XXIX. archivumában általam közölt hunyadmegyei archontologiai adatok egy része,³ valamint más kutatóknak egyéb helyen nyilvánított, e keltezésen alapuló állításai és következtetései ezennel valódi értékükre redukálандók és helyreigazítандók.

¹ A »Hazai okmánytár« VI. köt. 135. l.

² Fejér: Codex diplomaticus V. 2. köt. 371. l.

³ Ld. a nagyszebeni »Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde« (1899-iki) 29. kötete 255—256. lapján.

A Hunyadmegyéről szóló legrégibb okirati kútfők oly gyéren folynak, hogy a nyilvánosságra jutottak alapján e megye *legrégibb* tisztviselőinek csak némileg teljes sorozatát sem lehet összeállítani s a mit egyáltalában az ismertek csekély csoportjáról tudunk, az is oly keveset nyújt, hogy az illetők életírásáról szó sem lehet. Az adott körülményeknél fogva azzal kell tehát beérnünk, hogy ezt a gyér anyagot legalább chronologiailag feldolgozzuk.

1. Márton főispán.

1333.

Hunyadmegyének ez idő szerinti *első ismert* tisztviselője ¹ bizonyos Márton főispán és dévai várnagy, ki az alább nevezettekkel együttesen Déván 1333 szept. 29-én a Hasdadiak osztályozási ügyében ítélt. 1366-ban már »néhai.« ² Meghatározására tehát semmi nyomunk sincs, mindamellett mégis felemlítjük, hogy Bogár fia Márton (a felvidéki Berencsiék őse) 1324-ben Szilágymegye főispánja s hogy — miután biztossággal nem mondhatjuk, hogy 1333-ban már nem élt — nincsen kizárva annak a lehetősége, miszerint szilágyi főispánságát a hunyadival cserélte fel; a mi annál is valószínűbb, mivel tudjuk, hogy Bogár fia Márton már 1324 előtt a Károly király és Baszaráb havasalföldi vajda közötti alkudozások alkalmával, mint királyi követ működött, és így nagyon is természetesnek látszik, hogy Károly a Baszaráb által 1330-ban szenvedett nagy kudarcz után a vidékkel és lakóival ismerős Mártont a Baszaráb országával határos Hunyadmegyének kormányzójává nevezte ki.

2. Aranyi István szolgabíró.

1333.

Előfordúl az előbbivel ugyanazon napon és ügyben; a valószínűség a mellett szól, hogy 1366-ban ő sem élt. Meghatározására szóló adataink nincsenek.

3. Keresztúri Péter szolgabíró.

1333.

Keresztúri Pál fia, ki a két előbbivel ugyanazon időben és ügyben szerepel; úgy látszik, hogy 1366-ban már nem élt.

¹ Megjegyzendő, hogy a várnagyokat nem tekintjük itt megyei tisztviselőknak. Dévának első ismert várnagyja különben *László fia Pál* 1308-ban, kinek Vörös János a rokona.

² A társulati Évkönyv V. köt. 81, 86. 1.

4. *Saul főispán.*

1365.

E főispán létéről Járai Péter erdélyi alvajdának Apródfalvi Bertalan perében hozott ítélete tesz tanuságot.¹ E Sault tartják a Barcsai-család egyik őseinek, mert dr. gróf Kuun Géza úr szerint² egész 1848-ig létezett egy határjárási egyezkedés a család egyik ágának levéltárában, melynek értelmében Saul és Ruben testvérek megosztzkodnak és Saulnak jut Saulfalva nevű barcsai birtok. Emlékét az oláh Seulia vagy Saulesti, (magyarul Sárfalva) nevű hunyadmegyei helység őrzi.

5. *Harói Dömötör szolgabíró.*

1390.

Harói Beke [Benedek] fia János 1363 decz. 9-én és 15-én alvajdai ember, Harói Dömötör pedig 1390 jan. 26-án Hunyadmegye szolgabírája,³ ki bírótársaival együtt nevezett napon Barsán tanusítja, hogy Sztrigy fia Péter egy év tartamára ügyvédeit vallotta. 1390 febr. 24-én azon nemesek sorában találjuk, kik Posztós Mihály temesvári bíró javára a Pala helység határjárásával megvannak bizva, de akkor és 1390 szept. 21-én egyszerűen csak mint Harói Barnabás fia Dömötör szerepel. További pályáját nem ismerjük. 1412-ben ráakadunk Harói Tamás fia Jánosra és Harói András fia Jánosra.

6. *Pestesi István szolgabíró.*

1390—1395.

1302-től 1325-ig találkozunk Ebes fiával, Alsó-Pestesi Csánáddal, ki számos rokonával együtt a keresztúri birtokosok ellen pört indít. E Csánád fia István 1390 jan. 26-án az előbbivel együtt Hunyadmegye szolgabírája,⁴ mely minőségben ugyanazon helyen és ügyben tanuskodik. Másodszor ráakadunk, mint szolgabíróra, egy oly okmányban, mely 1295 ápr. 19-iki keltezéssel tétetett ugyan közzé, de a melyről majd alább kimutatjuk, hogy száz évvel később állítottatott ki.

A »Turul« 1896. évf. 29. oldalán azon határozott vélemény-

¹ A Hazai okmánytár VIII. köt. 72. l.

² Lásd 1899. évi elnöki megnyitóbeszédében e kötetünk 8. lapján.

³ A Barabás-féle: Teleki-okmánytár I. köt. 223. l.

⁴ Ugyanott, az id. helyen.

nek adatott kifejezés, hogy e Csanád fia István, hunyadmegyei szolgabíró a Csanád nb. Waffa comesnek (1247 † 1256 előtt) a fia. A jelzett értekezés érdemes szerzője nyilván arra támaszkodik, hogy a szolgabíró említő okirat keltezése 1295-re mutat. Miután azonban tudjuk, hogy ez helytelen, — hogy Pestesi Csanád atyja nem Waffa, hanem Ebes — a vele egyidejűleg (1302-ben) szereplő rokonai között egyre sem akadunk, kit a Csanád-nemzetségnek eléggé ismert nemzedékrendjébe beleilleszteni tudnánk, és a Csanád-név — bár ritkán — más nemzetségbeli egyéneknél is előfordul: kézzelfogható, hogy Pestesi István szolgabíró és rokonai nem a Csanád-nemzetség tagjai. Megjegyzendő még, hogy a Csanád nb. Telegdi-család 1337-ben Pestesen birtokol ugyan, de e Pestes nem hunyad-, hanem aradmegyei helység volt.

7. *Pestesi Mihály szolgabíró.*

1395.

Bencze fia: Pestesi Mihály 1395 ápr. 19-én az előbbivel együtt mint szolgabíró működik ugyanazon helyen és ügyben.

8. *László főispán.*

1395.

A társulati Évkönyv I. köt. 77. és a Hazai okmánytár VIII. köt. 350. lapján egy 1295 ápr. 19-én kelt oklevelet közöl, melynek értelmében Miklós fia: László mester, dévai várnagy és Hunyadmegye főispánja, Pestesi Csanád fia István és Pestesi Bencze fia Mihály hunyadmegyei szolgabírákkal együtt a fentebbi napon Barcsán tanúsítja, hogy a Bujtur (Bojtor) helységben székelő nemesek kérésére nevezett napon a bujturi birtokot ezek között felosztották. A megye egyéb nemesei sorából tanúkként szerepeltek Illyei Sándor fia Dénes és Sztrigy fiai Péter és Dénes.

Az előttem fekvő okirat¹ keltezése így hangzik: »anno II nonagesimo quinto«; érdemes kiadójának, dr. Sólyom-Fekete Ferencz úrnak tehát teljesen igaza volt, midőn azt 1295-nek vette, de az okirat tartalmának összehasonlítás útján tett elemzése bebizonyítja, hogy keltezése hamis. Már maga az az alaki körülmény, hogy az okirat írója az ezres számot (Mo = Millesimo) kihagyta, elég gyanússá teszi a dolgot; s miután korántsem mondhatjuk,

¹ Dr. Sólyom-Fekete Ferencz úr, kinek szívessége lehetővé tette, hogy az okirat eredetijét megismerhettem, fogadja e helyen is őszinte köszönetem kifejezését.

hogy az ezres szám mellőzése vagy kihagyása az akkori okiratok kiállításánál dívó volt, igen természetesnek kell találnunk, hogy az írnok szórakozottságában az évszázadot jelölő harmadik egyest is elfeledte. Egyébiránt az oklevél cursivra hajló írása is a XIV. század végére utal, a mikor az írás nem volt olyan calligraphicus, mint száz évvel előbb; de meg a B betű lefektetett írási modora is mutatja, hogy az oklevél 1395-ből való, a mit az alábbi körülmények is kétségkívüli dologgá tesznek. Nézzük csak:

A Teleki-okmánytár I. kötetének 223-ik oldalán egy okmányt tesz közzé, melynek erejével István dévai, *Miklós fia János* hátszegi várnagy, *Csanád fia István* és *Harói Demeter* hunyadmegyei szolgabírák Barcsán 1390 jan. 26-án tanusítják, hogy *Sztrigy fia Péter* egy év tartamára ügyvédeit bejelentette.¹

Miután már most tudjuk, hogy a szintén Barcsán 295 évi keltezés alatt kiállított okmányban (Pestesi) Csanád fia István szolgabíró és Sztrigy fia Péter tanu szerepel, kézzelfogható, hogy a két okmány között szerves összefüggésnek kell lennie. Csak az a kérdés: hogy kettejük között melyik a helyes keltezésű? Erre pedig a következők válaszolnak: *Miklós fia Benczenci János, hátszegi várnagy* tanusítja Hátszegen 1390 okt. 28-án, hogy Posztós Mihály temesvári városbíró és az oláh Tátul előtte a hátszegi kerületben fekvő palai birtok iránt egyezkedett.² Miután már most látjuk, hogy az 1390 jan. havában kiállított okmányban szereplő Miklós fia János hátszegi várnagy 1390 okt. hóban szintén említetik, kétségkívüli dolog, hogy Csanád fia István 1390-ben és *nem* 1290-ben volt szolgabíró. Továbbá látjuk, hogy az aradi káptalan, midőn 1390 okt. 31-én a fentebbi palai ügyben határjarást eszközöl, Zsigmond királynak egy Temesvártt 1390 szept. 21-én kelt parancsára hivatkozik, melynek értelmében többek között a következő királyi emberek vannak kijelölve: 1. Barnabás fia: *Harói Demeter* és *Hystergi Péter*.³ Látjuk tehát, hogy Harói Demeter, ki 1390 januáriusában Pestesi Csanád fia István mellett szolgabíró, ugyanazon év szeptemberében is említettik; Hystergi Péter pedig

¹ Megjegyzendő, hogy az okmányban szereplő »Stephanus Chanadini,« az egyik szolgabíró nem »Csanádi István,« hanem — mint már mondtam — Csanád fia István.

² A Temesmegyei oklevéltár I. köt. 195 l.

³ Ugyanott 196. l.

nem más, mint az 1401 óta az erdélyi alvajdasággal felruházott Sztrígyi (de Strigh, Stryg, Strygh, Sztrígy, Istrig, Iztryg) Péter, ki-ben Sztrígy fia Pétert ismerjük fel, a ki 1390 januáriusában ügyvédeit vallja.

Mindezekből tehát megczáfolhatatlanul kitűnik, hogy Miklós fia László főispán és a vele együtt működő Pestesi Csanád és Mihály szolgabírák *nem* 1295-ben, hanem 1395-ben szerepeltek. Különben még azt is betudjuk bizonyítani, hogy Pestesi István szolgabírónak az atyja, Ebes fia Csanád, 1302—től 1325-ig ismeretes, a mi szintén kizárja azt, hogy fia harmincz évvel *korábban* lett légyen szolgabíró.

Benczenci Miklós fia János hátszegi várnagyról pedig tudjuk, hogy neje: Kelneki Anna (1388) és leányai Dorottya és Anna 1394-ben élnek. 1400-ban már csak özvegyéről van szó, 1397 és 1411-ben fiát (Lászlót) is ismerjük. Kétséget sem szenvedhet továbbá, hogy azon Miklós fia János piskinczi nemessel és dévai várnaggyal azonos, ki 1387 febr. 2-án a kalánteleki knyéz és fivérének a Sztrígy folyón lévő malomhelyét zálogba veszi. ¹

9. Hunyadi Simon főispán.

1431.

Négy megyei bírójával 1431 május 15-én jogosító levelet ad Malomvízi Annának, a csak pár nappal előbb meghalt Farkadini János özvegyének, a saját és Aranyi Máté szomszédos birtoka közti határ megállapítására. ²

Megállapítására nincsenek ugyan egyéb adataink, de annyi áll, hogy biztossággal nem szabad őt a királyi Hunyadi-családdal rokonságban lévőnek tartanunk. Mert egészen eltekintve attól, hogy Vajda-Hunyadon egyéb birtokosok is használhatták a Hunyadi nevet, nem szabad felednünk, hogy még egy más (Bánfi-) Hunyadi helység is létezett. Valószínű azonban, hogy Hunyadi Pál ardszizsi cz. püspökkel rokon, ki 1451-ben Hunyadi János kormányzónak követeként szerepel.

¹ Az Országos levéltár DL. 29435 sz. a.; dr. Pauler Gyula úr szíves közlése.

² Dobó József gyűjteményéből közölte Kenderesi Ferencz a »Tudományos Gyűjtemény« 1831. évf. VII. f. 31/2. lapján, a honnan Teleki »Hunyadiak kora« I. köt. 47. l. hibásan 1451-re, Hunyadi Simont pedig *alispánnak* teszi.

10. *Kérei Kristóf főispán.*

[1468.]

Miklós fia László után majdnem egy század zajlik le, a nélkül, hogy e hosszú tartam alatt, Hunyadi Simonon kívül, hunyadmegyei tisztviselőre akadnánk. Csak 1478 okt. 20-án mondja egyik oklevél,¹ hogy Rédei János erdélyi alvajda és Kérei Kristóf Hunyadmegyének ispánjai.

A mi Rédei Jánost illeti, már itt ki kell emelnünk, hogy erdélyi alvajdai minőségében csak 1470-ig ismerjük, hogy 1473-ban már csak »volt erdélyi alvajda« és hogy 1475-ben már nem él,² és hogy egyetlen egy okmány sincs még közzétéve, mely őt erdélyi alvajdasága idejében egyúttal Hunyadmegye ispánjának is nevezné. Ebből tehát következik, hogy a fentebbi okirat keltezése (»7-mo octavo«) helytelen, hogy 1468-ra teendő, és hogy akkor csak Kérei Kristóf a hunyadmegyei főispán.

Kere, Kére vagy Köre nevű helységet jelenleg nem ismerünk, miért is a nevezett főispánt közelebről meg nem határozhatjuk; de ismerünk Torontálmegyében egy Kere vagy Köre nevű helységet még 1503-ban és még más Kérei-családbelit. Kérei István 1470 decz. 27-én a marosszéki székelyek alispánja és görgényi várnagy; Kerey Balázs pedig († 1519 junius 18-ika előtt) a sabáczvári bánóság tisztviselője.

11. *Alpestesi Csanád Bertalan szolgabíró.*

[1468.]

Kétségkívül a már ismert Ebes fia Csanádnak egyik ivadéka, ki a fentebbivel együtt ugyanazon napon és helyen a Hasdadiak pörös ügyében bíraskodik.

12. *Lozsádi Benedek szolgabíró.*

[1468.]

Bereczk fia; előfordúl az előbbi kettővel ugyanazon napon, helyen és ügyben.

13. *Boiczai András alispán.*

1479.

Wayca-i András 1479 márcz. 16-án az alábbival együtt hu-

¹ A társulati Évkönyv V. köt. 96. l.

² Csánki: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I. köt. 83. és a »Turul« I. köt. 123. l.

nyadi várnagy és a megyének ez időszakbeli *első ismert alispánja*.¹ Hogy mely helység legyen e »Wayca« alatt értelmezendő, határozottsággal meg nem mondhatjuk, mert e megjelölés esetleg több helyre ráillene; de azt hisszük, hogy ez a Boica szlávok kiolvasásából lett Woica = Vaica.

14. *Temesvári Vincze alispán.*

1479—1483.

Működik 1479 márcz. 16-án a fentebbeli együtt, mint hunyadi várnagy és megyei alispán ugyanazon ügyben; 1481 febr. 13-án ugyanazon minőségben szerepel, midőn Tivadar knyéz utódainak a törzsöki birtokot statuuálja;² utóljára mint várnagy és alispánra 1483 jun. 24-én akadunk rá, midőn Hasdadi Jánosi Mihály előtte s tisztársai előtt egyik szöllőjét elzálogosítja.³

15. *Harói Csuka Tamás szolgabíró.*

1479—1483.

Felmerül mint Thomas *Chwka* de Haro szolgabíró 1479 márcz. 16-án, midőn a két előbbi alispánnal együtt Hasdadi Jánosi Mihály birtokügyében tanuskodik. 1481 febr. 13-án Fejér XI. 506. l. szerint Harói János a szolgabíró, de ez, úgy látszik, helytelen adat, mert más kútfők ellene mondanak. Megtaláljuk különben 1483 jun. 24-én megint »Thomas chwka de Haro« szolgabírót, ki ugyanazon Hasdadi Jánosi Mihály elzálogosítási ügyében szerepel.⁴

16. *Alpestesi Máté szolgabíró.*

1479—1483.

1479 márcz. 16-tól 1483 jun. 24-ig az előbbivel együtt, mint szolgabíró, ugyanazon ügyben és helyen fordul elő.

17. *Nagy Pál [al]ispán.*

1481—1483.

Felmerül Temesvári Vinczével együtt 1481 febr. 13-án, mint hunyadi várnagy és megyei [al]ispán, mely két tisztségét 1484 jun. 24-én is viseli. Miután a kútfők őt csak »paulus magnus«-nak nevezik, meg nem határozhatjuk.

¹ A társulati Évkönyv V. köt. 97. l.

² Fejér XI. köt. 505. l.

³ A társulati Évkönyv V. köt. 98. l.

⁴ Ugyanott az id. helyen.

18. *Vizközi András főispán.*

1488.

Tanusítja Barcsán 1488 jul. 1-én, mint hunyadi várnagy és megyei főispán, hogy az Alpestesi család két tagja egyik nő-rokonát bizonyos telekkel megajándékozta.¹

Vizköz dr. Sólyom-Fekete Ferencz szerint a borbátvízi járásban még ma is létező Hobicza helységgel azonos; korábbi történetéből ismeretes, hogy 1412-ben az oláli Lehel fiai és rokonainak birtokát képezte.

19. *Harói Bálint szolgabíró.*

1488.

Működik a fentebbel együtt 1488 julius 1-én ugyanazon helyen és ügyben.

20. *Harói Péter szolgabíró.*

1488.

A két előbbinek tisztára 1488 jul. 1-én.

21. *Keresztúri Kelemen szolgabíró.*

1488.

A három előbbivel együtt 1488 jul. 1-én ugyanazon ügyben és helyen. A Keresztúri-család első ismert őse bizonyos Ján, kinek fia István 1302-ben már nem élt, és ki Telek, Mihály, András, Jankó és Egyed nevű fiaikat hagyott hátra maga után. Kelement még 1507 jan. 20-án is ismerjük, midőn mint egyszerű birtokos Szentimrei Dániel ügyvédeként van megnevezve.²

22. *Bikali Bikali János főispán.*

1494, 1500, 1503.

Bikali (Bykly) János 1494 aug. 12-én hunyadi várnagy és főispán,³ mely minőségben Barcsán a Sztrigyi és Barcsai-családbeliek közt bizonyos birtokügyet rendez; 1496 jan. 3-án csak hunyadi várnagy;⁴ midőn 1500 nov. 3-ikán újra találkozunk vele, akkor csak hunyadmegyei főispán;⁵ 1503 febr. 21-én »Johannes

¹ A társulati Évkönyv I. köt. 68. l.

² A Teleki-okmánytár II. köt. 292. l.

³ A Teleki-okmánytár II. köt. 195. l.

⁴ Amlacher: Urkundenbuch von Broos 61. l.

⁵ A társulati Évkönyv V. köt. 99. l.

Bijklj de Bijkol« néven még mindig Hunyadmegye főispánja;¹ 1504 aug. 7-én »Bykoli János« néven többekkel együttesen a somkerei Erdélyi és Csekeiek közötti ügyben választott bíró szerepében működik; 1507 jun. 29-én ugyanazon ügyben újra választott bíró, de most már »Johannes Bykly de Bykol« néven szerepel,² a mi a fentebbi hunyadmegyei főispánnal való azonosságát kétségtelenné teszi. Ő tehát kolozsmegyei család sarja.

Családi viszonyaira némi fényt vet az a körülmény, hogy 1503 kezdetén (Katisz nb.) Harinnai Farkas Jánossal együtt néhai öregebb Harinnai Farkas Miklós leányát Dorottyát, özv. Illyei Dénesi Jánosnét, hitbéri és leánynegyedi követeléseire nézve kielégítette. Továbbá tudjuk, hogy Bikali György 1450-ben erdélyi alvajda és a székelyek ispánja.

23. *Szentgyörgyi Császár Dömötör szolgabíró.*

1494.

Működik a fentebbivel együtt ugyanazon helyen és napon, mint szolgabíró.

24. *Keresztúri Furka Balázs szolgabíró.*

1494.

A két fentebbinek tisztvársa 1494 aug. 12-én. A már ismert Keresztúri család tagja, melyből többek között bizonyos Miklósnak Balázs és Lőrincz nevű fiai a »Furka« nevet viselték. E Miklós fia Balázs — a fentebbi szolgabíró — szerepel még 1496 febr. 16-án is, de akkor csak birtokos.

25. *Bojtori György alispán.*

1496.

Az 1395-ből ismert család sarja. Tanuskodik mint alispán 1496-ban a Keresztúri Furka család birtokperében.³

26. *Pestesi Zakariás alispán.*

1496.

Az előbbinek tisztvársa ugyanazon ügyben és napon.

*

Tudjuk, hogy a mai Hunyadmegyének egyik részét a valamikor önálló *Hátszeg-vármegye* képezte, melyet Zsigmond király

¹ A Székely oklevéltár III. köt. 152. l.

² A Teleki-okmánytár II. köt. 265, 298. l.

³ A társulati Évkönyv I. köt. 72. l.

még 1390-ben is megyének nevez. E megyének egyetlen egy *árpád-kori* tisztviselőjét ismerjük: az 1276-ban előforduló »*Petrus* magister agazonum comes de *Hatzak*«-ot. Ennek meghatározására szolgáljanak a következők:

Az ősrégi hazai Aba nemzetség abaujvármegyei ágából bizonyos Dávidot ismerünk, ki 1280-ban még él és kinek három fia Erdélylyel szoros kapcsolatban áll. Egyikök, Finta, az abaujvármegyei Szaláncz birtokosa, 1278-tól 1279-ig erdélyi vajda, később nádor; egyetlen leánya az Erdélylyel szintén összefüggésben állt (baranyamegyei) Kán nb. Gyulának a neje. Dávid másik fia: Amadé 1280-ban Szebenmegye főispánja, később szintén nádor, mely minőségben 1311-ben Kassán egy útczai zendülésnek áldozata lett. Fiai Karoly király ellen fellázadván, hazájukat elhagyták, úgy hogy későbbi nyomaira biztossággal már nem akadhatunk.

Péter, Dávidnak harmadik fia, ki Finta magvaszakadtán a szalánczi várat örökölte s kit azért a »Szalánczi« név illet meg, 1274 szept. 25-én kezdi meg pályáját, mely napon mint az Osl nb. Herbert utódja, a király lovászmestere; ez állásban találjuk őt még 1279 márcz. 13-án is, csakhogy a mellett 1274 szept. 25-től 1275 április 3-ig Szolgagyörmegeye főispánja is volt; 1276-ban átveszi Hátszegmegeye kormányzását,¹ melyet azonban csak rövid ideig tart meg; 1277-ben Somlyómegeyének főispánja, 1279-ben pedig Szebenmegyéé. 1280-ban átveszi tőle az utóbbit fivére: Amadé, míg maga (*Péter*) az országbírói hivatalt kapja. 1281 ápr. 21-től 1283 nov. 11-ig királyi tárnokmester; utóljára 1284-ben akadunk rá, midőn »Börényi« *Péter* néven a király báróinak sorában fordul elő, a nélkül, hogy a tőle akkor elfoglalt hivatalt ismernök; annyit tudunk csupán, hogy 1284-ben már más a királyi tárnokmester. Halála évét nem ismerjük. Fiai folytatták az Aba nemzetség ez ágát, melyből számos család származik.

*

Átkutattam a rendelkezésemre állott okirati anyagot, de minden erőltetésem mellett is a felsoroltaknál több tisztviselőt nem tudtam kimutatni. Ha számukat más erdélyi megyéknek a XV-ik század végéig kimutatható tisztviselőivel összehasonlítjuk, azt találjuk, hogy *elenyészőleg* kicsiny. Ennek oka abban keresendő, hogy

¹ Wenzel: Árpád-kori új okmánytár XII. köt. 174. l.

a közzétett anyag alig anyagnak mondható, a közzé nem tett pedig részint magán-, részint nyilvános levéltárakban őriztetik, hol nem éppen minden kutató számára hozzáférhető.

Tudjuk, hogy a terjedelmes Hunyadmegyében még roppant nagy okirati anyag van egyesek és községek levéltáraiban, ládáiban, könyvtáraiban stb. százéves porral betakarva, melynek lerázása után a megye régibb idejében működött tisztviselőinek egész seregére ráakadnánk; arról pedig, hogy ily természetű anyag az Országos levéltárban található, még vagyok győződve.

A megye ki akarja adni monographiáját, melynek egyik kimagasló részét mindenesetre a megye története van hivatva képviselni. Ha valamely megyének története alatt csak a megyének az országos történet keretébe való belenyúlását és a nagy közös anyaföldön lezajlott események előidézésében kifejtett szereplését értjük, akkor elég megyére akadunk, melynek legrégibb történetét minden mesterkéltnyűjtás és bőbeszédűség mellett is egynéhány lapon megírhatnók; de mivel a megyének történetét elsősorban a megyének *helységei* és *azoknak családjai*, mindenkori *tisztviselőivel* együtt alkotják: *elengedhetlen* követelmény, hogy mindenek előtt a megyére vonatkozó minden néven nevezendő és bárhol található okirati anyag, mint »Hunyadmegye okmánytára« a megye később megírandó történetének vezérfonalául szolgáljon.

Hangoztatta ezt már Hunyadmegye történetének nagyérdemű kutatója: dr. Sólyom F. Ferencz is, midőn 1887-ben Hunyadvármegye okmánykincseiről értekezvén, a Kendeffy-család okleveleiről reményének adott kifejezést, hogy társulatunk »a derék és áldozatkész család tagjainak hozzájárulásával, éppen e levéltár kincseit közre fogja bocsátani, még pedig a *Hunyadmegyei Diplomatarium* legelső kötetei gyanánt.«¹

Hangoztatta ezt társulatunk n. é. elnöke: dr. gróf Kuun Géza, és t. titkára is különböző üléseken, s míg Hunyadmegye közönsége *legalább a mohácsi vészig*, 1526-ig terjedő *oklevéltárát* a maga *teljességébe* ki nem adja, higgye el, nem lehet megírni a monographiát úgy, a mint a mai tudomány követeli s a mint a megye szép múltja is megkívánja!

DR. WERTNER MÓR.

¹ Ld. »A magyar történelmi társulat« 1887. évi jul. 24—27-iki vidéki kirándulása Déva városába és Hunyadvármegyébe. (Budapest, 1887.) 35. l.)

Hunyadmegye a kolozsvári nemzeti színházért.

(Dr. Ferenczi Zoltán könyve nyomán.)

Midőn a múlt század végén Aranka György kezdeményezésére megindult a mozgalom egy magyar színtársulat szervezése és állandó színház létesítése érdekében, Hunyadmegye lelkes lakószói voltak azok, kik a kolozsmegyeieken kívül e nagy eszme megvalósításáért leginkább fáradoztak s azt anyagilag is a legnagyobb mértékben segítették.

Báró *Nalátsi* József, Hunyadmegye főispánja 1792 nyarán hivatalos ügyben Bécsben járván, hazatérében megállott Pesten s ott értesült a Kolozsvártt felállítandó színtársulat ügyéről. Sóos Márton orvosnövendék, a ki eredetileg színész óhajtott lenni s nagy buzgalmat fejtett ki ez ügyben, többször felkereste Nalátsit, sőt jul. 21-én egyúttal bemutatta Kelemennek egy tervét is a színházi személyzetet és fizetését illetőleg; de ez be nem válván, Sóos dolgozott ki egyet, a mely az 1792-iki országgyűlés elé kerülve, általános lelkesedés közt elfogadtatott. A színtársulat meg is alakult lassanként Kotsi Patkó János alatt s Kolozsvártt 1792 nov. 11-én tartotta első előadását. Később különböző helyeken játszottak, de csak oly darabokat, melyeket a censura megengedett. Most már az országgyűlés is bővebben kezd foglalkozni a nemzeti nyelv ügyével. Így br. Jósika Antal, Kolozsmegye főispánja indítványára még az 1790—92-iki országgyűlés elhatározta, hogy Gyarmati Sámuel, Hunyadmegye főorvosa »Okoskodva tanító magyar nyelv-mesterét« kinyomatja s hogy egy magyar nyelv-mívelő társaságot alapít. E határozat végrehajtására a kormányzót kérték fel. Natorp Vilmos, római szent-birodalmi nemes és erdélyi birtokos 1792 okt. 15-ikén 1500 frtot adományozott ez ügy támogatására, melyből

951 frt 30 krt a nyomtatás költségeire fordítottak, a megmaradt 548 frt 70 krt pedig Gyarmati kapta munkájáért jutalomképen; míg az eladott példányok árát a színjátszó társaságnak szánták.

Ezután br. Wesselényi Miklós látva, hogy a színház felépítéséhez a kormány támogatása nem elégséges, adakozásra hívja fel a nemeslelkű hazafiakat az országgyűlés 1795 márcz. 20-iki ülésén előadott indítványában.

Az adakozók közül, mint hunyadmegyeieket, kiemelhetjük: br. Nalázi Józsefet, ki kötelezte magát, hogy évenként 30—30 forintot adományoz a színháznak, s br. Jósika Józsefet, ki 10 frtot küldött az ügy vezetőinek. A következő években eszközölt hunyadmegyei adakozások még a következők: 1802—1803-ban gr. Gyulai István adott 100 forintot, gr. Gyulai Sámuelné, az ifjú, 24 frtot, Matskási Paliné 12 frtot, br. Bornemisza József 60 frtot, Pogány Franczi k. a. (egy szép leány) 6 frtot, a báró Jósika Miklós branyicskai tisztje 4 frt 80 krt. Vajda, a Jósika János praefectusa 12 frtot; Hunyadvármegye 133 frtot, Hollaki István 4 frt 80 krt., br. Jósika János gyűjtéséből pedig beadott 186 forintot.

1804-ben Hunyadmegye küldött 97 frt 66 krt., br. Nalázi István 240 frtot és ígért 220 frtot s évenként ugyanannyit, míg a theatrum felépül. Konnert és Kopatz Gergely kereskedők adtak 12 forintot. Az 1804-ik évben különösen nagy tevékenységet fejt ki a bizottság a gyűjtés körül. Az egyes megyék kiváló férfiai kérik fel febr. 3-án a gyűjtésre; így Hunyadvármegyére Barcsay Lászlót, Zarándra Hollaki Istvánt. E felszólítás folytán igen sokan támogatták a színház ügyét nemcsak pénzzel, hanem más anyagi segélylyel is. Mindazonáltal az épülő színház befejezéséhez még tetemes pénzösszeg kellett s a bizottság most 1811 nyarán úgy vélt pénzt szerezni, hogy a páholyokat előre kiadja. Elsősorban természetesen azoknak ajánlották fel a páholyokat, a kik a színház felépítéséhez hozzájárultak, s a kimutatás szerint: br. Jósika Miklós 500 frtot adományozott páholyára, Barcsai Ábrahámné, gr. Kuun Zsigmond 100—100 forinton, Kendefi Ádám és Kenderesi Mihály pedig 200 váltó forinton vették meg páholyaikat. Így a páholyok árából az 1811-ik év végéig szép összeg gyűlt be, mintegy 16,120 váltó forint. A devaluatio következtében ez a szép összeg értéke azonban mintegy 3224 váltó forintra csökkent. Az építkezésnek csakhamar meg kellett állnia, mert habár az országgyűlés meg is

szavazta a színházi adót, azt nagyon bajosan tudták beszedni, s féltő volt, hogy a fedél nélküli épület megrongálódik, ha a fedél felrakásával nem sietnek.

Színházi adó tekintetében Hunyadmegye is a hátralékosok közé tartozott. A főkormányzók felszólítására azonban eleget tett kötelességének, azzal védekezvén, hogy a színházi adót a fölkelési póttadóval egyszerre szedte be s ez okból csak későn tudott azokról számolni.

Hivatalos kimutatás szerint Hunyadmegyére 12036^{15/120} sessio után 2006 forintot s 1 krt róttak ki, de ebből 1814-ig csak 328 frt 16 kr folyt be; Zarándra esett 2824^{58/120} sessio után 470 frt 44 kr, de azért befizetett 382 frt 26 krt. Csodálatos, hogy Kolozsmegyére, mely leginkább érdekelve volt, csak 1744 frt 44 kr volt kiróva s így megyénket adóztatták meg legjobban.

A bizottság 1814 szept. 1-én kelt felhívásával ismét megkísérli a gyűjtést s a sokat zaklatott hazafiak most sem vonták meg áldozatkészségüket, de minden gyűjtésnél ugyanazon áldozók nevével találkozunk. Így most is br. Jósika Miklós és Kendefi Ádám 100—100 frtot, gr. Kuun József 15, és Kenderesi Mihály 20 forintot adományoz.

A színház nagy nehezen befejeztetvén, 1821 jan. 21-én tartott ülésén a bizottság elhatározta, hogy a nagyobb áldozatokat hozott hazafiaknak örökös páholyt ajánl fel, így a többek között br. Jósika Miklósnak, gr. Kendefi Ádámnak, Kenderesi Mihálynak és br. Jósika Jánosnak. Felső páholyt kaptak még a hunyadmegyeiek közül: br. Jósika Miklós, br. Nalácz József és gr. Kendefi Ádám. Középpáholyt: Kenderesi Mihály, Hollaki Antal és Matskási Boldizsárné; a febr. 11-iki ülésen pedig a 46-ik számú páholyt kapta gr. Gyulai Ferenczné. Az örökös páholy-tulajdonosok kötelező levelet is kaptak, melyben meg vannak említve ama különös érdemek, melyeknél fogva az örökös páholyhoz jogot nyertek. A bért az örökös páholy-tulajdonosok is megfizették, jogaikat azonban, ha nem időztek Kolozsvárrt, átruházhatták másokra.

A színházi igazgatás körül is nagy tevékenységet fejtenek ki a hunyadmegyeiek. Így a bizottság 1821 febr. 1-én tartott első tanácskozásában Kenderesi Mihály indítványára abban állapodnak meg, hogy az igazgatásra egy szűkebb körű bizottságot küld ki. E bizottság elnöke: P. Horváth Dániel volt, a többi öt tag (censor)

pedig gr. Bánffy Dénes, gr. Lázár László, br. Naláczi József, gr. Csáky József és br. Kemény Simon.

A bizottságnak különösen az volt a teendője, hogy a színészekkel alkura lépjen és fogadjon fel egy olyan gondviselőt, ki a színházi épületben lakván, mindenre felügyeljen. A színészekkel kivált Horváth alkudozik, de ezek inkább azt akarják, hogy a színház bérbe adassék. Úgy látszik Horváth is pártolja ezt, mert febr. 15-én javaslatot tesz, hogy br. Naláczi József, gr. Gyulai Lajos, és ő maga hajlandók bérbe venni a színházat bizonyos időre. Bár a színészek minden áron azt akarták, hogy a színházat Sombori Eleknek adják bérbe, a bizottság elhatározta, hogy maga fogja azt kezelni. Nagy húza-vona után azonban a bizottság mégis szerződésre lép a színészekkel.

Készen lévén a színház s a szintársulat megalakítva, arra törekedett a bizottság, hogy lehetőleg hazai termékö, eredeti darabokat adjanak elő. Különösen a drámairodalom szorúlt odaadóbb művelésre. »A legelsőik közé tartoznak, kik a hiányzó drámai irodalmat a színház számára jóformán megakarják teremteni eredeti és fordított darabokkal: K. Boér Sándor és br. Barsay László.« Barsay az »Erdélyi Játékos Gyűjteményt« indította meg, melyben 5 színdarabja jelent meg.¹ Ezek közül nevezetesebb a »Jártaskeltes vőlegény« és négy fordítása: »Fayet« avagy az irtózatosszeretet, színjáték 5 felvonásban; »A gyermeki szeretetnek ereje,« színjáték 5 felvonásban; A »Tolvajok,« színjáték 5 felvonásban; »Az óra járásához alkalmaztatott ember«, vígjáték (Kippeltől) 2 felvonásban. Barsay műveit különösen az jellemzi, hogy a tárggyal szabadabban bánik, mint Boér, nyelve is könnyebb, a neveket rendesen magyarosítja s a színteret a hazai földre teszi át, mintha itthon játszódna a darab. Úgy Boér, mint Barsay szabadon dolgoznak, »a jeleneteket a díszletekhez szabják, a felvonásokat összevonják,« mint ezt Barsay a Fayel cz. fordításában teszi, melynek 5 felvonását 3-ra vonja.

Barsay és Boér működése buzdítólag hatott a korábbi írókra és a színdarabok száma a színház könyvtárában mintegy 300-ra növekedett. Buzdítólag hatott még az is, hogy Döbrentey Gábor

¹ Az »Erdélyi Játékos Gyűjtemény«-nek azonban Barsay minden buzdósága ellenében is meg kellett szünnie, mert a pártfogás a vállalat iránt csekély volt.

»Erdélyi Muzeum«-ában pályázatot hirdetett két eredeti színdarabra, melyekkel e színházat megnyitni akarták. Az első díj 700, a második 370 frt volt. A határidőre 12 dolgozat érkezett be, melyekre a bíráló 1817. júl. 17-én készült el, s az »Erdélyi Muzeum« X. füzetében jelent meg. Legjobbnek találtatott Tokody János »Pártosság tüze« cz. darabja. A jutalomdíjat azonban ennek is csak azon feltétel alatt ígérték oda, ha művét újból átdolgozza. Mivel azonban Tokody a bíráló felhívásának nem tett eleget, a jutalomdíjat ő sem kapta meg. Döbrentey tehát beszámolt az e célra begyűlt pénzüsszeggel, melyre gr. Kendefi Ádám 200, gr. Bethlen Ádám 120, br. Wesselényi Miklós és gr. Bethlen György 100—100 váltó forintot adtak.

A színház vezetése még mindig nagy nehézségekkel küzdött. A bizottság tagjai közül ugyanis többen belátták, hogy a színház jövedelme nem elég egy állandó társulat fentartására, a bér fizetésére, a szükséges szelvények gyarapítására; még kevésbbé arra, hogy a színház adósságát lassanként tisztázhassák.

A bizottság tehát indítványozza, hogy a színházat nagyszámú részvényesek vegyék át, mert csak így remélhetnek a részvények elhelyezésével már egy év alatt tekintélyes összeget szerezni. Az értekezlet 1824. ápr. 4-én br. Bánffy János házában tartott, s az »actionaria társaság« meg is alakult. E célra részvényeket bocsátanak ki 40 frtjával, nem nyereszkesre, hanem azért, hogy bővítsék a könyv- és ruhatárat és fizessék a színház adósságát. A részvényesek között találjuk br. Jósika Miklóst és Imrét, gróf Kendefi Ádámot, br. Nalácz Józsefet, gr. Kuun Gergelyt, br. Bornemisza Pált és Barcsay Jánost.

Hogy a részvényesek között voltak olyanok, a kik részvényüket nem fizették meg, kiténik br. Naláczynak egy a főkormány-székhez írt folyamodványából, melyben kéri a főkormány-székét, mint a színház védnökét, hogy hirdesse ki a megyékben, »mely szerint a részvényösszegek 16 ezüst forintban, mint közpénzek közkereset útján fognak felhajtani.« Kérésére a főkormány-szék el is rendelte a megyéknek, hogy szedjék be a hátralékosoktól a pénzt és küldjék br. Naláczhoz.

Dr. Ferenczi Zoltán nagybecsű művében¹ még az alábbi

¹ Címe: A kolozsvári színészet és színház története. Kiadja a kolozsvári színészet száz éves jubileumát rendező bizottság. Kolozsvár, 1897; 4-r. VI + 539 l.

reánk vonatkozó adatokat olvassuk. Az 1865 febr. 25-én meghalt br. Jósika Miklós emlékére, ki oly nagy áldozatkészséget tanúsított a színház iránt, díszelőadást rendeztek, mely alkalommal a »Két Barcsay« adták, melyhez Réthi Lajos írt lelkesítő ódát.

Ez a színház, mely oly nagy nehézségek után jött létre, 1892 nov. 11-én tartotta meg 100 éves jubileumát. Ez alkalommal három díszelőadást tartottak. November 10-én Katona József emlékére, 11- és 12-én pedig a színház 100 éves jubileumának emlékére. Ekkor került ismét színre korhű ruházattal *Barcsay* László »Jártas-keltes vőlegény« cz. vígjátéka, melylyel a kolozsvári színház 1792-ben megnyílt s melynek létrejöttéhez megyénk is hozzájárult tehetsége szerint.

GIRAUSCHEK ADOLF.

Népszámlálási adatok az 1787—1845-iki évekből.

Az 1785-ik évben adta ki II. József nálunk is azt a szigorú rendeletét, hogy az összeírásra kirendelt katonatiszteknek magát mindenki alávetni tartozzék. Ez első megbízható népszámlálás pontos keresztülvitelére ez időben 1200 bál papiros kellett, mely a rovatolás és vonalzással együtt 95,000 forintba került. Az 1787 márczius havában eszközölt összeírás szerint Erdélynek az 1786-ik évben a (134,144 lakóst számláló) határőrvidékkel együtt 1,555,179 lakósa volt, mely 52 évvel később (tehát az 1838—39-iki összeírás szerint) már 2,089,002-re szaporodott. Legsűrűbb volt a lakosság a szászok földjén, kik után a székelyek következtek, amelynyiben az előbbiekből egy földrajzi négyzetmértföldre 2478, az utóbbiakból 2203 lélek jutott.¹

Egy másik, 1833-iki táblázat szerint Hunyadvármegyében volt: 2 rendezett tanácsú város, 3 mezőváros, 327 falu, 299 lelkész, 7905 nemes, 171 hivatalnok és honoratior, 125,095 paraszt, összesen 133,470 lakós; Zarándmegyében 1 mezőváros, 99 falu, 54 lelkész, 670 nemes, 45 hivatalnok, 34,183 paraszt, összesen 34,952 lakós; végül a szászvárosi székben 1 rendezett tanácsú város, 14 falu, 48 lelkész, 41 hivatalnok, 4240 iparos és mesterember, 18,259 paraszt, összesen 22,588 lakós. Ebből láthatjuk, hogy iparral és kereskedelemmel kizárólag a szászvárosiak foglalkoztak, míg a többiek inkább a földművelésre szoritkoztak. Feltűnik továbbá, hogy míg Hunyadmegyében 327 falura csak 299 lelkész, és Zarándmegyében 99 falura 54 lelkész esik, addig a szászvárosi kerületben 1 falura több mint 3 lelkész jut.

Bővebb adataink vannak 1841-ből, a midőn Hunyadmegyének (ide nem értve Zarándmegyét és a szászvárosi széket) 106·4 négyzetmértföldön 124,553 főnyi lakósa volt, melyből 1 □ mértföldre 1170 ³/₅ lakós jutott. A szomszédos Zarándmegye kiterjedése 25·3 négyzetmértföld 26,300, és a szászvárosi széké 8·1 □ mfdre 17,647 lakóssal, melyből amott 1 □ mfdre 1039 ¹/₂, emitt 2178 ⁵/₈ lakós jut. E szerint a mai kiterjedésű Hunyadmegyének a jelzett időben

¹ Hintz J. »Volkszählungen in Siebenbürgen« cz. cikkében az Archiv für siebenbürgische Landeskunde III. köt. (Hermannstadt, 1848.) 50. és 60. l.

139 □ mfdnyi területén 168,400 főnyi lakósa volt, melyből 1 □ mfdre 1211 lélek számítható. Ez adatok szerint megyénk akkor is Erdély legnagyobb vármegyéje volt, de népesség tekintetében nagyon hátra állott.¹

Erdély összes lakóssága 1,803,415 volt, melyből vallás szerint: gör. kel. 526,461, gör. kath. 525,962, ev. ref. 309,990, ág. ev. 201,047, róm. kath. 186,245, unitárius 45,537 és zsidó 3577.

Van egy megyénk őstermelési viszonyaira vonatkozó 1828-iki kimutatásunk is.² E szerint a mai Hunyadmegyében művelés alatt állott állott 44,918¹/₂ hold szántóföld, 1111¹/₄ hold szőlő, 26,004⁴/₇ hold rét, összesen tehát 72,027 ausztriai hold, melynek évi productuma: búza 195,985 köből, egyéb gabonanem, len és kendermag 223,648 köből; bor 20,744³/₅ akó, széna 294,565 mázsa; marhaállománya pedig volt: ló 3529 drb, szarvasmarha 24,876, juh és kecske 27,630 drb.

Már most megyénket Erdély többi megyéivel összehasonlítva, látjuk, hogy termőképesség tekintetében a középhelyet foglalja el és hogy a lakósság legnagyobb része földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott.

Ez őstermények kivitele olcsóságuknál fogva is, legfőlebb a szomszéd megyékre vagy tartományokra szorítkozott, minek okát a rossz közlekedési eszközökben kell keresnünk; mindazáltal sok gyapju, állati bőr, gubacs, építő és tüzelőfa, nemes ércz szállított megyénkbel e század elején Magyarországra, mert szász és oláh fuvarosok 14—16 lovas szekéren továbbítják ez árucikküket, nemcsak Debreczenig, hanem Bécsig és Lipcséig is. Másfelől a Maroson leúszó 1¹/₂—2 láb járatu nyílt sóhajókon és tutajon látták el a nagy magyar alföld lakóseit mindama terményekkel, melyeknek azok hiányában voltak és nem kis öröm fogta el Hunyadmegye lakóit, midőn a megye főispánja 1845 márczius havában elfogadta egy bécsi gépészmérnök ajánlatát,³ hogy ő a Maroson (15 évre terjedő privilegiummal) gőzhajó-járatokat indít.

BÁTORI ÁRMİN.

¹ Hunyadmegye mai területe 6932.04 km² és lakóssága (az 1891-iki népszámlálás szerint) 267,895.

² Ez érdekes kimutatásokat közölte: Hann Frigyes az »Archiv« id. kötete 30—37. lapján.

³ Zur Geschichte des siebenbürgischen Handels vom Jahre 1792 bis 1845 cz. tanulmányban, ugyanott a 327. lapon.

HUNYADMEGYEI OKLEVÉLTÁR.

Károly Róbert Brithoniaról.

I. Károly király a Hátszeg vármegyében fekvő Brithonia falut, melyet a zavaros időkben Dán és Sztaniszló oláh kenézek erőszakosan elfoglaltak, törvényes vizsgálat után visszaadja Miklósnak, István fiának, Hátszeg bírájának, ki azt nagyatyjától Tamástól örökölte.¹

1315 augusztus 11-én.

[K]Arolus dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque rex. Omnibus christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in salutis largitore. Ad universorum tam presencium, quam futurorum noticiam harum serie volumus pervenire. Quod accedens ad nostram presenciam Nicolaus filius Stephani villicus de Hatzak proposuit in hunc modum, quod possessio Brythonia vocata in comitatu de Hatzak existens ipsius esset hereditaria et fuisset, sed per Dan et Ztonislov kenezios esset occupata potencialiter et iniuste, petens a nobis cum instancia, ut ipsam possessionem de regia benignitate sibi restituere dignaremur. Verum quia de qualitate ipsius terre et possessionis nobis veritas non constabat fidelibus nostris, videlicet capitulo ecclesie beati Michaelis Archangeli Transsilvane dedimus in mandatis, ut cum comite Georgio de Lelez, homine nostro hominem ipsorum pro testimonio transmitterent, ad inquirendam huius rei veritatem, qui demum nobis rescripserunt in hec verba: Excellentissimo domino suo Karolo dei gracia illustri regi Hungarie capitulum ecclesie beati Michaelis Archangeli Transsilvane oraciones in domino cum perpetua fidelitate. Litteras vestre serenitatis recepimus in hec verba: Karolus dei gracia rex Hungarie dilectis sibi et fidelibus capitulo ecclesie beati Michaelis Archangeli de Alba Jule, salutem et gratiam plenam. Dicit nobis Nicolaus filius Stephani villicus de Hatzak, quod quidam Olachi quandam terram suam Brethoniam vocatam, a Thoma avo suo sibi de iure devolutam et derelictam, hoc tempore incapato potencialiter descendissent et occupassent in sui preiudicium, et gravamen, super quo fidelitati vestre firmiter damus in mandatis, quatenus statim visis presentibus com comite Georgio de Lelez homine nostro,

¹ Néhai Szabó Károly t. tagunk e másolatát dr. Sólyom-Fekete Ferencz alelnökünk gyűjteményéből közöljük. Hogy a Brithonia (Brithonia = Brettye?) községnév minek felel meg, nem tudjuk.

mittatis hominem vestrum ydoneum pro testimonio, coram quo idem homo noster sciat et inquirat, si est predicta terra ipsius Nicolai hereditaria, et si ita invenerit reddat et restituat eidem pleno iure, et si non fuerit contradictum. Contradictores vero citet ad nostram presenciam ad terminum competentem. Post hec tocius facti seriem, diem citacionis, terminum assignatum et nomina citatorum nobis rescribatis. Datum in Themuswar sabbato proximo ante festum beati Barnabe apostoli. Nos igitur mandatis vestre celsitudinis obtemperantes sic ex fidelitatis tenemur debito una cum prefato comite Georgio homine vestro virum ydoneum Johannem sacerdotem de villa Sancte Marie, misimus pro testimonio vice nostra, qui demum ad nos reversus hanc formam execucionis eiusdem hominis vestri recitavit, quod quinta feria proxima post festum nativitatis beati Johannis Baptiste, ipso presente, idem homo vester accessisset super faciem predictae terre, Brethonia vocatae, et convocatis cometaneis et vicinis inquisivisset et certo cercius scivisset ipsam terram predicto Nicolao filio Stephani fore relictam et dimissam, a Thoma avo suo supradicto, et facta huiusmodi inquisitione nullo penitus contradictore invento, restituisset eandem terram prefato Nicolao iuxta mandatum vestre celsitudinis, pleno iure possidendam. Datum die dominico proximo infra octavas nativitatis beati Johannis Baptiste. Anno domini M. CCC. decimo quinto. Nos vero qui ex debito iure suscepti nostri regiminis unum quemque in suo iure conservare et unicuique quod suum est reddere debemus, ipsam possessionem Brethonia predicto Nicolao cum omnibus utilitatibus suis et pertinentiis universis duximus restituendam, sibi et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus, sub eisdem metis et terminis, quibus prius habita extitit et possessa, iure perpetuo et irrevocabiliter possidendam, tenendam pariter et habendam, pacifice et quiete. In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem presentes eidem nostras privilegialis concessimus litteras duplicis sigilli nostri appensione communitas. Datum per manus discreti viri magistri Johannis Albensis ecclesie prepositi, aule nostre vicecancellari et archydiaconi de Kukullu, dilecti et fidelis nostri. Anno domini M. CCC. Quintodecimo. III. ydus Augusti. Regni autem nostri anno similiter quinto-decimo.

Jun. 14.

Jun. 26.

Jul. 6.

Aug. 11.

(Eredetije pergamenen, a veres, zöld és sárga selyem-zsinórról függő kettős pecsét töredékével a gróf Thoroczkai-család levéltárában Kolozsvártt.)

A »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« részére lemásolta
Kolozsvártt, 1887 június 21-én

SZABÓ KÁROLY.

Három oklevél Gyulafehérvárról.

(1601, 1636, 1716.)

Kolozsvár, 1601 febr. 20. Csáky István Zajkányi Gábornak.

Egregie domine amice honorande. Salutem et nostrī commendationem.

Az mint megírtam Kegyelmednek, hogy kétszáz gyalogot is bocsátok oda Jenőben, ha az pénzt Kgd kezéhez veszi Fejérvártt, az gyalogot megvárja Kgd ott, addig meg ne induljon Kgd, hanem az gyaloggal együtt menjen Kgd éjjel-nappal. Tömösváry Istvánnak meghattam, Kgdnek Kőrösbányára eleiben küldjön és értésére adja Kgdnek, ott az dolog mint leszen. Ha azt írja, mind az gyaloggal kell menni Kgdnek, menjen úgy Kgd; ha pedig azt írják, hogy csak az pénzt vigye Kgd, azt cselekedje. Innét én másfélszáz gyalogot bocsátottam, ott aranyasszéki gyalog Fejérvártt száz vagyon; annak ötvenét válogassa meg Kgd és adjon az Kgd kezénél való pénzből egy hó-pénzt nekik két-két forintot. Tartsa meg Isten Kgdet. Datum ex Colosvár 20 Februarii 1601.

Stephanus Csaky mpr.

Külczim: Egregio domino Gabrieli Zaikany etc. Amico nobis honorandi.

(Eredetije mindvégig sajátkezűleg írva, Csáky papírba nyomott gyűrűs pecsétje nyomával, a gyulafehérvári Batthyányi-lyceumi könyvtár kéziratárának No. 5. IV. 3. jelzésű kötete 5. darabja.)

Maros-Illye, 1636 aug. 7. Nemes Lénárt I. Rákóczy György fejedelemnek.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Ngodnak, mint kgl's uramnak, fejedelemnek. Az úr Isten ő szent felsége minden lelki és testi szent áldásával áldja meg Nagyságodat, jó szerencsés bódog hosszú élettel stb.

Megadák az Ngod kgl's nagy parancsolatját, melyben írja Ngod, hogy az lövészerszámokat mindjártást indítsuk minden késedelem nélkül. Itt, kegyelmes uram ezeknek az lövészerszám[ok]nak semmi készületi nincsen, hogy útra vihetnék, mert ez kgl's uram csak két-két kereken vagyon, ha hajóra költöztetjük is kgl's uram, itt több két hajónál nincsen, az is rossz, azért Ngod böles ítéleti, hogy hogy vihessék az két hajóban az lövő szereszámot, az víznek kicsin volta miatt, ha pedig az szárazon viteti Ngod, azoknak első kerékkel rúdostúl, kötelestúl, lánczostúl. Kötél sincs kgl's uram egy csepp is hozzá. Hanem Ngod oly embert küldjön, az ki értsen hozzá kgl's uram, mert itt arra való ember sincsen, az ki hozzá értsen.

Ha pedig az szárazon viteti Ngod, az ispánoknak parancsoljon Ngod felőle, hogy marhát szerezzenek mindenütt elejiben. Itt mi bennünk kglis uram nincsen fogyatkozás, mi mindjárást kiadjuk kglis uram, csak volna eszköz hozzá. Az Ngod parancsolati tegnap érkeztek hozzám. Házamnál történtem lenni, az Ngod postájátúl is megizentem Ngodnak szóval, hogy az itt való lövő szerszám semmi készülettal nincsen. Az úr Isten tartsa meg Ngodat kedves jó egészségben nagy boldogúl mindvégiglen. Datum in arce Illye 7 mensis Augusti Anno D. 1636.

Ngodnak alázatos híve

Nemes Lenárt,

Külczim: Rákóczy György fejedelemnek (szokott latin címével.)

(Eredetije, sajátkezű aláírással, ugyanott az N. 5. IV. 4. jelzésű kötet 52. darabja.)

[*Vajda-Hunyad*] 1716 szept. 30.

Az erdőháti és alsó jószágok dézma-jegyzéke.

Mi ide alább subscribáló nemes személyek recognoscáljuk ez írásunk által, quod in hoc anno 1716 die ultima Septembris, hívott minket méltóságos hercegasszony¹ hunyadi dominiumabeli becsületes számtartója nemzetes Gilén Dániel uram az erdőháti és alsó jószágokban dézmálás alkalmatosságával jelen lennünk. Pro testimonio, mi is az ő kegyelme kérésére, és az méltóságos hercegasszony méltóságát előttünk viselvén ő kegyelmével kimentünk az jószágba az erdőháton szokott dézma-purtatorákon kívül kinél mit tanált igazán dézmált mi előttünk, mely dézmának regestuma következik ide alá:

Cserbelen. Vajda Mihály dénár 28. Kenderes Miklós d. 32. Laczkus Gyurka d. 20. Laczkus Bálint d. 16. Dragota Laczk fejős bárány 2, berbécs 1. Magurán Juon juh 2, berbécs 1. Bokor Lázár d. 20. Dragota Mojsze d. 24.

Aranyoson. Sarbán András meddő juh 1.

Pojnicza-Tomi. Mircsa András juh 3, meddő juh 1, berbécs 1, ollós kecske 1, d. 20. Muresán Dragán juh 5, meddő juh 1, berbécs 1, d. 32. Grek János d. 40. Mircsa Péter meddő juh 1. Sztanyásza Toma juh 1, d. 20. Mircsa Juon d. 36.

Ferecsen. Mircsa Jánosné d. 20. Dán Avrám bárány 2, meddő juh 1. Koszta Mihály d. 24. Zsoszán Mirtin d. 48. Mogos Péter juh 1, meddő juh 2.

¹ Ez talán Steinville osztrák tábornok, dévai várparancsnok neje, a ki ügylátszik a hunyadi uradalmat is bírta.

Leleszen. Pátru András d. 8. Petró Miklós d. 20. Mogos Miklós d. 20. Sztojka Miklós bárány 1.

Cserisor. Vinka Mihály d. 21.

Goiesen. Kalin Mihály d. 32. Zepa Pászku d. 20. Plapán Russul d. 24. Sztojka Péter d. 20. Zepa Dines d. 32.

Rudán. Zevoján János d. 24. Korgya András d. 20. Ruda Juon d. 12.

Kerges. Vaszili Miklós d. 28. Gyólya Miklós d. 24. Vaszili Mihók d. 16. Gócz Mihók d. 32. Petruján János d. 12. Motorga Marian d. 32.

Alsó-Nádas. Szimion Stephan d. 20. Dombolya János d. 8. Priboj Mihók d. 16. György Kracsuneszku d. 12.

Magyarósd. Poese Marian d. 24. Pripás János d. 16. Poese Miklósné d. 8. Pripás Juon d. 12. Sztojka János d. 12. Sztojka Stephan d. 8.

Ezen dézmálásnak alkalmatosságával szedettek fel az falukra telelésre kiadott majorság-juhok és kecskék, u. m. bárány és fejős juh nro 44, bárány nélkül fejős u. m. kinek ellés után megholt a báránya 4. Tavalyi bárány: kos és nőstény nro 23. Meddő juh nro 22. Berbécs nro 7. Ollós fejős kecske nro 7. Olló nélkül kecske 1. Meddő kecske nro 12. Tavalyi olló-bak és nőstény nro 14. Czáp nro 4.

Mely dézmálás mi általunk így menvén véghez, adjuk azért ez testimonialis és pecsétes kezünkkel íratott [levelünket] fide nostra mediante.

Datum anno ut supra, die 8 Maii.

Farkas János, rákosdi nemes személy mpr.

Bethleni István mpr.

(Eredetije, az aláírók gyűrűs pecsétjeivel megerősítve, ugyanott az N. 5. IV. 3. jelzésű kötet 129. darabja.)

Közli: DR. VERESS ENDRE.

HIVATALOS ÉRTESEITŐ.

Választmányi ülések.

I.

Társulatunk 1899 decz. hó 17-én d. e. tartotta közgyűlése utáni első igazgató-választmányi és felolvasó ülést.

Jelen voltak: dr. gróf Kuun Géza elnök, dr. Sólyom-Fekete Ferencz alelnök, dr. Veress Endre titkár, Téglás Gábor múzeum-igazgató, Kolumbán Samu könyvtáros, Szöllősy Lajos pénztáros; továbbá Bátorfi Ármin, Buda Imre, Issekutz Antal, br. Jósika Lajos, László Zsigmond, Mailand Oszkár, Réthi Lajos. Tóth Ferencz és dr. Wilt György vál. és rendes tagok. *Mint vendég:* br. Kemény Béláné Szent-Erzsébetről (Udvarhelymege).

Megnyitó beszédét az elnök egészen dr. Torma Zsófia t. tagunk emlékezetének szentelte, fájdalmas részvétellel említvén fel: hogy alig üdvözöltük nov. 5-iki közgyűlésünkéből a tordosi őstelep feltárásával társulatunknak is hírt és dicsőséget szerző kiváló tudósnot a kolozsvári egyetemről nyert nagy kitüntetése alkalmából, tizednapra, nov. 14-én ime már kiszakítá őt egész váratlanul körünkéből a kérlelhetetlen halál. Indítványára a társulat jegyzőkönyvileg örökíti meg dr. Torma Zsófia elévülhetetlen érdemeit, részvétiratot intéz nevelt fiához: *Makray* László felpestesi birtokoshoz és emlékbeszéd tartására kéri fel *Téglás* Gábort, mint a ki először hívta fel a hazai tudós körök figyelmét Torma Zsófia tordosi ásatásainak jelentőségére. Az emlékbeszéd a következő közgyűlésen fog megtartatni.

Ezzel kapcsolatosan az alelnök intézkedésére a társulat gróf Bethlen Miklós, br. Jósika Lajos, Kontz Domokos, László Zsigmond, Réthi Lajos és dr. Veress Endre vál. tagjai által képviseltette magát az elhunyt temetésén. Díszes koszorúját *Réthi* Lajos kir. tan. tanfelügyelő helyezte rövid beszéddel a ravatalra, kinek erről tett jelentését a választmány köszönettel veszi tudomásúl.

A felolvasások során *Bátorfi* Ármin áll. főreáliskolai tanár Hunyadmegyére vonatkozó 1787—1845 közti népszámlálási és közgazdasági adatokat mutat be. (Lásd jelen füzetünk 76—77. lapján.)

Utána *Girauschek* Adolf arról szól: »Miként járult hozzá Hunyadmegye a Kolozsvári nemzeti színház létrejöttéhez,« érdekesen ismertetvén

azt a száz év előtti nemzeti felpezsdülést nyelvünkért, mely megyénk nemességét és jobbait is — élükön báró Nalácz József főispánnal — elragadta. (Olvasható e fűzetünk 70—75. lapján.)

Mindkét felolvasás tetszéssel találkozott.

Elnök bemutatja dr. Wlassics Gyula kultuszminiszter, t. tagnak a közgyűlésből küldött táviratra adott alábbi válaszát:

Tisztelt barátom!

Kérlek fogadd őszinte, igaz köszönetemet a nagybecsű üdvözlétért, melyet a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat«-nak közgyűlése nevében hozzám intézni méltóztattál s légy meggyőződve, hogy úgy a társulat, mint annak múzeuma iránt a legszívesebb figyelemmel s készséges hajlandósággal viseltetem.

Az elismerő levél a társulat jegyzőkönyvéhez mellékelten fog megőriztetni, s egyúttal örömmel veszi tudomásul a válaszmány, hogy Téglás Gábor közbenjárására a vallás- és közoktatásügyi minisztérium átengedi múzeumunknak a tulajdonát képező épületet, addig, a míg önálló múzeum-épületünk nem lesz.

Titkár felolvassa *Köváry* László újonnan választott tiszteleti tagnak az elnökhöz és alelnökhöz intézett alábbi két levelét, melyben megválasztásáért köszönetet mond.

Kolozsvár, 1899 nov. 14.

Méltóságos Gróf Elnök Úr,
Kegyelmes Uram!

Orvosi kényeztetés útján pihentetett tollam sem bírna egyebet kezdeni, mint megköszönni Excellentiádnak csekélységgemmel éreztetett meleg figyelmét.

A lapok s megbízva volt barátaim meghozták a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« kitüntetését, melyre a koszorút Excellentiád pohárköszöntője tette.

Nem annyira magam, mint 80 évem érdemének számítom s talán még inkább annak, hogy ott, Erdély klasszikus történelmi pontján, inkább érzik, mint másutt, hogy az emlékiratok és historiák hazájában a történelmi érzék pusztul s a történetírás mind kevesebbet lelkesít; s társulatunk, mint egyik legmelegebb góczpontja, e kitüntetés által is hatni akart az ifjabb nemzedékre.

Nem keresem, kinek szívéből pattant ki ez inkább érzés, mint gondolat. De hogy Excellentiád gondolataival fejezzem ki magamat, azoktól jött, kik az erény templomán át jutottak be a tisztelet templomába, s kik megértették a felirat felhívását, successorem dare.

Excellentiádat kellett megrabolnom, s ezért is hálás vagyok, mert mint a kiből a kitüntetések iránti érzék hosszú életemen át hiányzott, a megköszönésre még kellő szavakkal sem rendelkezem.

De nem hiányzott s nem hiányzik nálam az érzés és tudat, hogy a megtiszteltetések kötelezettségekkel járnak. Ifjabb erővel ígéreteket tennék, így be kell érnem azzal a nyilatkozattal, hogy mint eddig gyönyörködtem a társaságunk munkásságában, nemzeti szellemében, ezután nemes céljait csekély erőmhöz képest elősegíteni kötelességemnek fogom ismerni.

Excellentiádnak pedig vezetéséhez kívánom mindazt, a mit egész Erdély kíván, hogy elődeinek zászlóját lobogtathassa. Mi azt is akarja mondani, hogy megbízottai meghozták sajnálattal, hogy Excellentiád gyengélkedik. Nem jött még el annak ideje, ne is jöjjön. Kik a történetet csinálják és írják, rendesen hosszasan tanúi koruknak. Tán, hogy vezessék. S a minék én is annyit köszönök, Párkáink, Excellentiád Párkája: a páratlan grófné gondozása ezt nekünk, tisztelőinek biztosítja.

De bevégezem, még pedig nem azzal hogy *lassus sum*, hanem azzal az engedelem-kéréssel, hogy levelemmel nem bírtam megvárni, míg eröm a biztosabb íráshoz megjött volna.

*

Kolozsvár, 1899 nov. 14.

Igen tisztelt Alelnök Úr!

A nyolczvan év egy kis pihenőt tartatott, ezért jövök csak most megköszönni azt a váratlan s annál meglepőbb figyelmét, hogy tekintete csekélységemre esett s fáradtságot vett, hogy tiszteleti tagságra ajánljon a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat«-nál, melynek működését eleitől érdeklődéssel kísértem s mely engem lekötölte.

A kitüntetés értékét nevelte az, hogy az indítvány az Elnökségtől, s attól jött, ki a Magyar történelmi társulat dévai gyűlésén rám azt a felejthetlen kedvező benyomást tette, hogy le tudnám festeni s hangja most is fülembé cseng, s ki Hunyadmegye szellemi élete élesztésére annyi sokat tett.

Nyolczvan évem, melyet már betöltöttem, szépen volt honorálva. Hálás vagyok. De semmi sem volt váratlanabb s szerzett a nyolczvan évért több kárpótlást mint társulatunk s így alelnök úr megemlékezése, oly férfiaké, kik az én elődeim, a Benkők, Kemény Józsefek munkásságát folytatják s Erdély ismertetésének, történetírásának Dévát, Hunyadot központjává tették, legalább útban vannak.

Az én koromban a megtiszteltetés kötelezettségeit csak érezni lehet. Mint a régi gárda iskolájában nevedezett ember, kétszeresen érzem. Nem is szoktam volt a munka reám eső része elől kitérni. De most már Andrásyval szólók: »Megtartani könnyű, ígérni a bajos.«

Hanem annyit, gondolom, megtarthatok, hogy az alapító tagok sorába is fel kívánom vétetni magam. A mire alelnök urat megkérem.

S minden eshetőségre lekötöm, s ha egészségem s az időjárás megengedi, elküldöm Brúz Lajosnak nálam levő hagyatékát: Szászváros történetét s hunyadmegyei regéit, mit fia hagyott 1873-ban nálam; mit régi nyaralómba hozott s ott maradt künn levő könyvtáramban, összekötve, a mint hozta. S ha a felettem járó időjárás megengedi, Brúzról, fiatalkori barátomról visszaemlékezéssel fogom kísérni.

A többi a végzet dolga. De azt nem bízom a végzetre, hogy alelnök úrnak irányomban tanúsított barátságos jóindulatát szívemből újra meg ne köszönjem.

A két levél éljenzéssel fogadtatott, s írójukat — ajánlkozása szerint — egyúttal az alapító tagok sorába is beiktatta a választmány.

A múzeum-igazgató két mamuth-agyar-töredéket és egy őskori Tritoncsigát mutat be, melyek *Fáy* Béláné (gr. Kuun Irma) dédácsi birtokán az alluvialis homokban találtattak. A csiga *Tritonium nodiferum*nak látszik, mely mainap a Középtengerben fordul elő, s példányunk kidolgozottsága s a zsinegek helyére mutató lyukak után ítélve, *harcsi kúrt*-nek minősíthető; a minék a régiek e csigafajtát tényleg használták is. Mindkét tárgy azért is becses, mert ilyenek megyénk területén még eddig nem fordultak elő. A választmány az ajándékot elfogadja és azért jegyzőkönyvi köszönetet mond a grófnőnek.

Pénztáros jelentésével kapcsolatosan elhatározottat, hogy a három évnél régibb tagdíj-hátralékos tagok a társulat ügyésze által szólítandók fel kötelezettségek teljesítésére — nehogy hátralékuk tulságosan felszaporodjék — sőt az alapszabályok 12. §. rendelkezése szerint: beperesítendők.

Titkár előadja jelentését a folyó ügyekről és bemutatja az idei Évkönyv befejező negyedik füzetét, mely már szétküldetett.

Végül új tagokul (1900 jan. 1-től) bejelenti a következőket: báró *Kemény* József 100 koronás alapító tag, Maros-Németi (aj. gr. Kuun Géza); *Csulay* Lajos főszolgabíró, Déva (aj. gr. Kuun Géza); dr. *Nagy* Lajos kir. alügyész, Déva (aj. Téglás Gábor) és *Halaváts* Gyula orsz. főgeológus, Budapest 1899-től (aj. a titkár); a kik valamennyien felvétetnek.

II.

Társulatunk f. é. febr. hó 4-én d. e. 11 órakor látogatott felolvasó-és választmányi ülést tartott.

Jelen voltak: dr. gr. Kuun Géza elnök, dr. Sólyom-Fekete Ferenc alelnök, dr. Veress Endre titkár, Téglás Gábor múzeum-igazgató, Kolumbán Samu könyvtáros, dr. Réthi Gyula ügyész; Beke Ferencz, Bíró József, Borostyáni Béla, Buda Imre, Csulay Albert, Csürös Imre, Halász Imre, br. Kemény József, Klimó Mihály,

Krenner Miklós, gróf Kún István, Lázár László, Mailand Oszkár, Makray Aladár, dr. Papp Domokos, Réthi Lajos, Strausz Nándor és a főreáliskola számos növendéke. *A hölgyek közül* : Mailand Oszkárné, Mangesius Hermin és Sólyom-F. Margit.

Elnök szívélyes szavakban üdvözölvén a megjelenteket, azzal a kívánsággal nyitja meg az ülést, hogy legyen ez az új év is a munkásság és tevékenység igazi éve társulatunkra nézve, mely immár fennállása harmadik évtizedébe lépett. A sikeres működésre kedvező előjeleknek tekinti különben a következőket: Hogy gróf *Bethlen* Miklós főispán elrendelte a hátszegi főszolgabíróságnak, hogy készítse el a Várhelyen, az amphiteatrum helyén és másutt lévő régiségek leltárát és szedje össze azokat az emlékeket, melyeket egyesek a társulat tulajdonát képező területről jogtalanul elvittek. Hogy közgyűlésünk óta jelent meg *Téglás* Gábornak az u. n. »*Tabula Peutingeriana*« daciai vonatkozásairól szóló akadémiai munkája, s végül, hogy az új évet mindjárt egy olyan mű bemutatásával kezdjük, mint a milyen a dr. *Wertner* Mór a Hunyadiak eredetéről, melynek adatai éppen a mi körünkől fognak átmenni az országos történeti irodalomba, hogy annak e kérdésben százados homályát eloszlassa és hibáit helyreigazítsa.

A decemberi ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után, új tagokul a titkár bejelenti a következőket: Ludányi *Bay* Ilona úrnő, a »Magyar történelmi társulat« alapító tagja stb. Csarada (Bereg vm.), *Krenner* Miklós áll. főreáliskolai tanár Déva, *Szirtes* Henrik áll. főreáliskolai tanár Déva (aj. a titkár); a kik valamennyien felvétetnek.

Olvasztatik *Fogolyán* Sándor segédtitkár levele, melyben betegeskedésére való tekintettel állásáról lemond, s lemondásának elfogadását kéri. Elnök és a választmány sajnálattal veszi ezt tudomásul s midőn sok éven át tett buzgó működéséért *Fogolyán* Sándornak jk. köszönetét fejezi ki, reméli, hogy mint választmányunk tagja továbbra is híve lesz ügyünknek.

A megürült állásra elnök ajánlatára a választmány egyhangúlag *Krenner* Miklóst választja meg segédtitkárnak; Mérő István vál. tagnak a fővárosba költözködése folytán megürült vál. tagsági helyre pedig (a jövő közgyűlésig) *Szirtes* Henrik r. tagot.

Titkár bemutatja dr. *Wertner* Mór »A királyi Hunyadi-család eredete és nemzedék-rendje« cz. tanulmányát, melyben szerző vonzó előadásban dolgozta fel a tárgy egész irodalmát, majd bonczkés alá vesz minden adatot, érdekesen mutatja ki a Bibliából s az ó-kori népek mondáiból vett példákkal, hogy Hunyadi Jánosnak Zsigmond királytól való származása s a gyűrűs hollóról szóló hagyomány csupán a kedély szü-

leménye, s végül éles kritikái észszel találja meg egy dr. Sólyom-F. Ferencz birtokában lévő s általa húsz évvel ezelőtt közölt oklevél családtörténeti vonatkozásában a Hunyadiak eddig ismeretlen őseit.

Wertner kutatásai szerint a Hunyadiak első őse a Havasalföldről Hunyadmegyébe menekült Koszta, a ki Nagy Lajos király uralkodása elején fiával együtt telepíti a hátszegvidéki *Reketyefalvát*, melyet családja már 1360-ban bír. Itt született Koszta unokája Sorb, Hunyadi János nagyatyja, s innen származik a törökverő vitéz kormányzó is, a ki feleségül vette a szomszédos Demsusról Morzsina Erzsébetet, kinek családja később aztán maga is a reketyei predikátumot használta.

Dr. Sólyom-Fekete Ferencz elismeréssel adózik dr. Wertner Mór fejtegetése nagyszerű eredményének, de kijelenti, hogy maga is gyanította ezt a leszármazást, melyet Wertner megállapított, sőt tovább megy, s most már a Kendefiek rokonságát a Hunyadiakkal is tisztán látja. A választmány felkérésére alelnök ígéretet tesz, hogy a legközelebbi ülésre összeállítja erre vonatkozó ismereteit; melyek Wertner munkája folytatása gyanánt most már egész új alapra fektetik a Hunyadiak származása és a hunyadmegyei nemes családok összekötése kérdését.

Erre Téglás Gábor olvasta fel *Kőváry* László tiszteleti tag »Adalék a hunyadmegyei családok aranykönyvéhez, különös tekintettel a kihalt családokra« cz. kis visszaemlékezését, melyben (az 1856-ban elhalt Dobay György feljegyzései kapsán) felsorolja megyénk vezető családjait és hangsúlyozza a családtörténelem művelésének fontosságát.

Mindkét köszönettel fogadott tanulmány Évkönyvünkben, (s külön lenyomatként) »Hunyadmegye nemes családjai« című új vállalatunkban fog megjelenni, melynek jelen első füzetét ezennel kibocsátjuk.

Zárt ülésben *Kolumbán* Samu előterjesztette a pénztáros jelentését a pénztár múlt havi forgalmáról, dr. *Réthi* Gyula ügyész pedig jelentését a tagdíjhátralékosok felszólításáról, s előterjesztését a választmány mindenben magáévá tevén, buzgó fáradozását hálásan fogadta.

Téglás Gábor múzeumigazgató előadja, hogy *Brúz* László gyógyszerész, alapító tag, dévai szőlőjében ismét néhány Árpádkori sírra akadt, melyeknek tárgyairól külön fog értekezni, a mint tanulmányozásukkal elkészül.

Végül a titkár jelentéséből kiemeljük, hogy a társulat meghívotván a »Magyar történelmi társulat« által néhai n. é. titkára: Szilágyi Sándor emlékezetére f. évi január 27-én a fővárosban rendezett ünnepi ülésére, azon társulatunkat dr. *Pauler* Gyula tiszteleti tagunk képviselte s megjelenéséről jelentést is tett.

HUNYADMEGYE NEMES CSALÁDJAI

A Hunyadiak.

(A család eredete és nemzedékrendje.)

A ki csak némi kritikai bírálatra méltatja az utolsó három század családtörténelmi irodalma termékeit, könnyen meggyőződik arról, hogy e korszak genealogiai irodalma korántsem megbízható. El kell ismernie, hogy igazságszeretet, történelmi kritikai kutatás és valódi tudományos jellegtől áthatott felfogás oly dolgok, melyekkel a genealogiai irodalomban csak igen késő korszakokban találkozunk. S még a XIX-ik század — sőt hébe-korba még napjaink — idevágó termékeiben is, azoknak egész seregét találjuk, melyek elmúlt századokból való elődeiktől megbízhatóság tekintetében egy hajszálnyira sem térnek el.

Kétféle az az irány, melyen családtörténelmi téren a történeti hűség és kritika ellen vétkeztek. Az egyik bizonyos családok leszármaztatására és összekapcsolására vonatkozik, míg a másik a családtörténelem általános művelését azon korszakban illeti, melyben az egyes családok eredetét a történelmi bírálat fáklyájával már megvilágítani lehetett.

Ez áramlatok elseje mindig és mindenütt arra törekedett, hogy kedvencz családjai eredetét a történelmileg még meg nem világított, vagy még homályos korszakokba visszavezesse. E jelenség oka abban keresendő, hogy számos család nemzedékrendjének a legelérhetőbb történelmi korszakokba való helyezésével dicsekedni akart, másrészt pedig — és ez rendszeren a gyakoribb ok — oda törekedtek, hogy jogtalanul vagy kétségesen szerzett birtokaikat, neveiket, czimereiket a jogos birtokosoktól való leszármaztatásuk által, vagy az előttük élt családokkal való némi összefüggésük látzata útján a törvényesség nimbuszával övezzék.

Igaz, hogy ezt az irányt nagyobbára a megvásárolható »ge-

nealogisták«-k hízelgési vágya növesztette, a kik, hogy némely hatalmas vagy a homályból egyszerre feltűnt család nagyravágásának hódoljanak, a görög és római korszakba eső családfák gyártásával jövedelmező sportot űztek. A régibb genealogusok ez irányában (eltekintve a vele járt önző indoktól, melyek által befolyásoltatták magukat és melyeket sehogy sem lehet menteni) kisebb-nagyobb mérvben még megbocsátható. Némely család eredetét első, történelmileg kimutatható ősig történeti szigorral helyesen rajzolni: oly valami, mely még napjainkban sem vált a genealogiai kutatás köztulajdonává. S ha még fontolóra vesszük, hogy elődeink (különösen a múlt századokban) a krónikások minden írott és nyomtatott szavában odaadó pietással hittek, s azokban az elvitázhatlan igazságot vélték rejteni, s hogy az elődök tisztessége ellen elkövetett bűnnek tekintették, ha valaki a hagyományokat a kritika bonczoló kése alá vette: akkor az utolsó századok genealogusainak — mint mondtam — már meg kell bocsátanunk, ha némely család leszármaztatásánál és más családokkal való rokonságának összeállításánál nem jártak el azon szigorral és igazságszeretettel, melyet a mai családtörténelmi kutatás eredményeitől megkövetelni szoktunk.

Nem szabad ily elnézőleg a másik irányt megbírálni, melylyel az igazság és a kritika ellen vétkeztek. Mihelyt egyszer a mesés és mondaszerű leszármazás terét elhagyták, és mihelyt valamely család történetileg már megvilágított korszakának csarnokába léptek, arra voltak kötelezve, hogy a mesés leszármaztatás rajzolásában tudva vagy akaratlanul elkövetett hibákat a már történetileg ismereteseeknek pontos visszaadása által lehetőleg helyreigazítsák. Az kellett volna lennie tehát feladatuknak, hogy a már hozzáférhető időelőtti és egyidejű kútföket és tudósításokat gondosan tanulmányozzák, hogy összehasonlító tanulmányozás által valódi értékükre redukálják, szóval: hogy legalább a már történetileg kimutatható családi állást és a családról szóló már ismert és megbízható adatokat pontosan és okiratilag megállapítsák.

De nem tették meg. Még a régibb korszak megbízhatóbb genealogusai is eltérnek egymástól egyidejű családok genealogiai ábrázolásánál s egynéhányan némely családnak oly korszakba eső múltjának felderítésénél, melyet korukban — ha lelkiismeretesen fordultak volna a hozzáférhető kútforrásokhoz — már igen köny-

nyen meg lehetett volna történelmileg világítani, oly hibákba esnek és oly könnyelműséggel járnak el, melyről csak sajnálandó, hogy némely végpontja még napjaink egyik-másik termékében is — nomina sunt odiosa — visszatükröződik.

*

Magától értetődik, hogy oly család, mint a Hunyadiaké, mely már első felléptével úgyszólván európai jelentőséget nyert, az ilyfajta családok általános sorsát: hogy eredetét a legkalandosabb módon iparkodtak levezetni, ki nem kerülhette. Ismerjük is jól e levezetések egyes variációit, fejlődésök mozzanatait és joggal mondhatjuk róluk, hogy a mai kritikai szellem, mely csak azt ismeri el igazinak, a mit az oklevél és a kézzelfogható egyidejű emlék bizonyít, mind e meséket oda útasítja, a hová valók. Mindamellet még sem tartom feleslegesnek, néhány példáját rövid elemzés tárgyává tenni; hadd tanulja meg belőle előrehaladott korszakunk egyik-másik tagja, hogy az emberek a legnagyobb hazugságot is elhitték, ha csak valamelyes rendszerbe bélepéselték.

Nem czélom a Hunyadi-család eredetét és leszármazását tárgyaló egész irodalmat felsorolni, csupán arra szorítkozom, hogy e leszármazásra vonatkozó s eddig nyilvánosságra került négy főverziót bonczkés alá vegyem, megjegyezvén, hogy minden egyéb (bárkitől származó) változat, csak az alábbi főverziók egyike-másikának lényegéből kiinduló módosítása.

Az egyik verzió, mely Heltaí Gáspár és Petthő Gergely krónikái útján legismertebbé és legelterjedtebbé vált, a következőleg hangzik.

Zsigmond király 1392-ben a törökökhez hajló Dán havasalföldi vajda ellen vonult. Erdélyben Déván megállt, hogy hadsergének többi osztályait bevárja. Unalmát és a hadbaszállással járó gondokat elűzendő, magához hívatta egy bojár igen szép leányát, Morzsinaí¹ Erzsébetet. A leány azonban nem akart engedni a király kívánságának, míg rá-nem állt, hogy ha teherbe esnék tőle, mind magára, mind gyermekére gondot viseljen. A viszonynak meg

¹ Marzsina jelenleg Krassó-Szörénymegye fácsesi járásában fekvő, oláhoktól lakott helység, melyet a XV-ik században még Temesmegyéhez számítottak; 1439-ben zálogosítás útján Hunyadi János kezébe jutott és azóta a Hunyadiak kezén maradt. De alább meglátjuk, hogy a »Morzsinaí« névnek más jelentősége van.

is lett természetes következménye. Midőn Zsigmond diadalmas hadjáratából visszatért, magához hívatta a leányt és arról értesülvén, hogy ez várandós állapotban van, egy gyűrűt adott neki, azon meghagyással, hogyha fiút szülne, hozza azt fel Budára, hol majd gondoskodik róla; meg is adta a leálynak az útasra való költséget. Erzsébet csakugyan fiút szült, a ki János nevet kapott.

Bizonyos idő múlva felkérte a leány bátyját: Morzsinai Gáspárt, hogy a gyermekkel együtt Budára vigye a királyhoz. El is indultak mind a hárman Buda felé. Egyszer az asszony útközben ruhát mosván, letevő a gyermeket és kezébe adá a király gyűrűjét, hogy legyen mivel játszania. De egy holló meglátta a gyermek kezében a fényes gyűrűt, oda röpült, kiragadta kezéből a szép jóságot és felvitte azt egy fára. A gyermek erre sírni kezdett, mire anyja abbahagyván a mosást, hozzáfutott; s mivel nem látta nála a gyűrűt, feltekintett véletlenül a fára, melyen a hollót a csőrében lévő gyűrűvel együtt megpillantotta. Kétségbeesésében felkérte Morzsinai Gáspárt, hogy szerezze vissza neki a gyűrűt, mely nélkül nem mehetne a királyhoz. Gáspárnak sikerült is a holló mellét keresztül löni, mire a madár a gyűrűvel együtt földre hullott. Végre megérkeztek Budára, hol alkalmas pillanatra lestek, hogy a királylyal találkozzanak. Egy napon, midőn Zsigmond ebéd után palotája környékén sétált, előlépett az asszony a fiúval, átadta a királynak a gyűrűt és emlékezetébe idézte a dévai találka alkalmával neki tett ígérését. Zsigmondnak kezdetben nem igen tetszett a dolog, de nemsokára rámosolygott a fiúra és a gyűrűt visszaadván az asszonynak, azt mondta: Jól cselekedtél, hogy felhoztad a gyermeket, gondodat viselem, úrrá teszem Jánost és nemzetségedről sem feledkezem el. Ezek után rábízta őket Ferencz bánra. Nehány nap múlva megajándékozta Zsigmond Jánost Hunyad várával, miről pecsétes levelet állított ki és megparancsolá az erdélyi vajdának, iktassa őt be Hunyad várába és oltalmazza meg mindenki ellen. Erről nevezték aztán Jánost Hunyadinak, a hollót pedig, melynek aranygyűrű vala a csőrében, czímerül kapta a királytól.

E verzió a *kedély* szüleménye. Visszavezethető ez az emberi nem gyermekkorába, midőn romlatlan, a modern társadalmi ziláltságtól ment, andalgó szívének sugallatától indítva, egyszerű, de egyszerűségében is megható közvetlenségi hitében, az isteni tökéletesség szikrájának emberi szellembe való behatolását nem tudta

magának másként elképzelni, mint hogy valamely isten olympusi magaslatairól leszállva, halandók módjára a föld valamelyik szépevel szerelmi viszonyt kötött, vagy hogy egyes szerencsés halandó vadászok vagy harcosok az erdők hallgatag sűrűjében és a patakok búbajos csörgedezésében istennők és tündérek bájaiban gyönyörködtek.

Eltűntek az istenek, maradt az Olymp! Az istenek helyét elfoglalták a földi királyok, kik útazásaik és hadjárataik alatt valamely szép alattvalónőjük mellett elfeledvén uralkodói gondjaikat, a későbbi hősök atyjává váltak. Így lett Zsigmond is Hunyadi Jánosnak az atyja. A gyűrűnek illetén való szereplése sem újabbkori szülemény. Megtaláljuk azt számos ó-kori nép monda- és mondakörében, hasonló viszonyok között; s megtaláljuk már az emberiség egyik ősrégi s legtisztéletreméltóbb irodalmi termékében: a Bibliában is, midőn arról szól, hogy a jogaiban magát sértve érzett Tamar ipjától, Jehuda zsidó törzsfőnöktől fel nem ismerve, vele szerelmi kalandot élt át és tőle gyűrűjét elkérte. E gyűrű tanúsága rábírta aztán Jehudát, hogy Tamarnak e kaland után született fiát sajátjának ismerte el s tudjuk, hogy e fiúnak egyik késő ivadéka nem csekélyebb személyiség, mint Dávid, a zsidók ünneptelt királya. Ráakadunk a gyűrű e szerepére az ó-görög mondában is, mely szerint Syrakusának egyik szülöttje, Kyane nevű leány, midőn tudatlanságában egyszer saját atyjával, Kyanipossal szerelmi kalandot élt, a férfi újjáról lehúzta gyűrűjét, mely később, midőn a dolognak végzetes következménye lett, az illetőnek felismerésére vezetett.

Távol legyen tőlünk Zsigmond király házas vagy házasságon kívüli életét védelmezni; a róla ismertek alapján meg lehetünk győződve, hogy a dévai vagy zsigmondhegyi¹ kaland ráillene, de a történelmi kritika nagyon is tagadja, hogy Hunyadi Jánoshoz való atyafisága *a monda keretében adottak alapján* őt illesse meg.

Mindenekelőtt kiemeljük, hogy azok, kik a mondát chronologiai adatokkal kibővítették, nem ok nélkül helyezték az eseményt 1392-be. A múlt század elején a nagy *Hübner* János, kinek nemzedékrendi táblái megjelenésüktől kezdve majdnem 150 évig ge-

¹ Bőjtje Ödön említi »Hunyadmegye Sztrigymelléki részének és nemes családjainak története« cz. munkája 45. lapján, hogy ez a kaland a Kalánfürdő melletti Zsigmondhegyen történt volna.

neologiai szentírás-számba mentek, Mária halálát 1392-re tette; de még *Lorenz* Ottokár is, 1895-ben.¹ Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy a mondát is e téves adattal — melynek az volt czélja, hogy Zsigmond *özvegylétét* kiemelve — megtoldták.

Tudjuk, hogy Zsigmond koronáztatásakor, tehát 1387-ben, Garai Miklós Dán lázadó fiait: Mihályt és Lászlót a Temesközben legyőzte, de hogy Zsigmond maga 1392-ben Dán vajda ellen vonult volna, annak okleveles nyoma nincsen. Tény csak az, hogy Zsigmond 1392. júl. 9-én a Morava inneni mentén Szerbiában, a branicsevoi kerületben tartózkodott és hogy seregét akkor a törökök ellen menesztette;² tudjuk továbbá, hogy 1392-ben nem Dán, hanem Mircsa volt az oláh vajda; Ferencz bán (ki nem más, mint pelsőzi Böhék Ferencz) pedig csak 1397 óta macsói bán. Végül *Mihály és László, kiket Garai Miklós 1387-ben legyőzött, nem Dán vajda fiai, hanem a Temesmegye buziási járásában ma is létező Duboz nevű helység urai.*³

¹ Ld. »Genealogisches Handbuch der europäischen Staatengeschichte«-je 19. 1.

² A Zichy-család okmánytára VI. köt. 139—140. 1.

³ Dánról (Dán = Daan kétséggel a Dániel név rövidítése) mitsem tudunk. Fiai: Dubozi Demeter, László és Mihály 1371 május 30-án merülnek fel. A XV-ik század 70-es éveiben találjuk, hogy a dubozi Dánfiak ősök Dán és ennek testvére Nágó után a temesmegyei Rékásra igényt tartanak. (Csánki: Magyarország földrajza a Hunyadiak korában. II. köt. 19. 1.) Nemzedékrendjük egy töredék szerint így alakúlna:

dubozi Dánfiak			Ismeretlen	Rékásiak	
Dán				Nagul	
Demeter 1371	László 1371	Mihály 1371 † 1405 előtt Neje: 1405		Miklós 1391—93	Anna 1404 férje: Török István
	Demeter 1409—1428			Szaniszló 1404 † m. n. 1453 kör. Neje: 1449.	
Mihály 1410—1416	János 1410	László 1410—1428			

Csánkinak az az adata, hogy Dán volna Nagulnak a fivére, úgy látszik csak arra vezetendő vissza, hogy itt a »frater« szó csak *távolabb rokoni* jelent. Azt találom, hogy Szárna fia László fiai: Karapeh, Szaniszló, Negu, Wlanyk, Miklós és László akkor, midőn Baszaráb fia Sándor I. Lajos király ellen fellázadt, havasalföldi hazájukat elhagyván, Magyarországra jöttek, hol 1359 aug. 29-én Lajostól Rékást és hozzátartozóit kapták. A személynevek az illető helyen (Temesmegye okmánytára I. köt. 87. 1.) úgy látszik el vannak fordítva, mert Negu helyett 1391-

Hunyad-várát illetőleg, az már 1409 előtt Hunyadi János ősei birtokában volt.¹

A mi pedig a hollós czímert illeti, a következőket kell tekintetbe vennünk: Vannak olyanok is, kik a czímer eredetét nem János, hanem Mátyás korába teszik. Schmidt G. A. pl. azt mondja, hogy a holló Mátyástól vitte el a gyűrűt és hogy Mátyás a repülő madarat szerencsésen lelőtte, minek örökös emlékére a csőrében gyűrűt tartó holló képével díszített úgynevezett holló-aranyakat verette. A dolog lényege azonban az, hogy midőn V. László 1453 febr. 1-én Pozsonyban kelt fontos oklevelével Hunyadi Jánosnak a képünkön látható bővített czímert adományozza, világosan kiemeli, hogy már János ősei viselték »a nemesség jelvényeül sárga vagy kék mezőn természetes színű, szárnyait kissé emelő és csőrében arany gyűrűt tartó hollót« — a régi magyar királyok kegyelméből. De érdekes, hogy maga Hunyadi János nem használta következetesen a gyűrűs hollót, mert a holló sem 1450-iki oklevele pecsétjén, sem pedig pénzein nem tart gyűrűt csőrében; a miből talán arra is lehet következtetni, hogy a gyűrű-rablásról szóló legenda később: Mátyás idejében vagy éppen tán mesegyártó udvarában keletkezett, vagy legalább is *nem volt még általánosan ismeretes* Hunyadi János idejében. S jellemző még az is, hogy a Hunyadi-ház azontúl is csak egyszerű ősi czímere mellett maradt.²

Hunyadi János pecsétje.

ben (u. o. 213. l.) már Nagol és Karapeh helyett Crapch áll. László még él 1391-ben. A Dán nevet tehát nem találjuk az 1359-ben szereplők sorában. De találjuk (a 216. l.) Rékási Craphot. Megjegyzendő, hogy Jánki László, ki a Dán-fiakkal együtt Horváti-párti ember volt és kit Garai Miklós szintén 1387-ben legyőzött, (a Hazai okmánytár VII. köt. 434. l.) krassómegyei birtokos volt.

¹ Vannak írók, kik a hollós czímer révén Hunyadi őseit bizonyos *Hollósvár*-ral hozzák kapcsolatba. E Hollósvár szerintük Csanádmegyében a kúnok földjén (jelenleg Torontálban) Kikinda és Szöllös között feküdt és már az 1380-as években lett volna Hunyadi János atyja kezében. Tény csak az, hogy a régi Csanádmegyében egy jobbágy- és egy Kún-Hollós nevű helység (nem vár) létezett, de ez még 1433-ban a berekszói Hagymás-család birtoka és csak 1451-ben van Hunyadi János kezén; ebből tehát nem igen lehet kibetűzni, hogy János atyja már az 1380-as években lett volna a tulajdonosa.

² Báró Nyáry Albert megjegyzése »A heraldika vezérfonala« cz. műve 121. lapján, a hol először közli — mellékletképen — Hunyadi János bővített czímerképét színes hasonmásban.

A Hunyadiak új czímerének leírása a következő: Osztott és hasított czímerpajzs 1. és 4. kék mezejében fekete holló látható, csőrében ékköves arany gyűrűvel, a 2. és 3. ezüst mezőben vörös oroslán, mely mellső ballabával nyílt arany-koronát emel. A pajzsot ezüst sisak fedi, arany koronájából kinövő ezüst sas-szárnynyal és arany-ezüst sisak-foszlánynyal. A háttérteret halvány vörös alapon sárga arabeszkekkel díszített kárpit képezi, világos zöld és meggyszín keretbe foglalva.¹ Sokkal érdekesebb azonban, miként írja le a czímert s az adományozás körülményeit maga az idézett oklevél.

»Mi pedig — olvassuk a király oklevelében — most új dísze és magasabb méltósága jeléül, egyházfőink és báróink tanácsával, [Hunyadi János] említett régi czímeréhez vörös színű oroslánt adományozunk, a mely

Hunyadi János bővített czímere 1453-ból.

fehér mezőben, lábait szétvetve, harcra kész, ordító s dühös, nyitott szájjal ágaskodik s egyik első lábában, mintegy kézben, arany koronát tart s úgyszólván felajánl. Úgy hogy mindkét czímer színeivel együtt keresztrel szelt pajzsban kettősen helyeztessék el; a pajzs fölé pedig arany koronával és a szokásos foszlányokkal ékített sisak, oromdíszül pedig hasonlóképp arany szárny helyeztessék. Hogy pedig úgy ne lássék, mintha ezt a czímerbővítésünket ok nélkül adtuk, annak magyarázatát és okát kifejtteni nem mulaszt-hatjuk el. Mert a fejez mezőben ágaskodó vörös oroslán

magát János grófot jelzi, a ki a nemrég mult időkben, a mi távollétünkben, midőn tudniillik a zavargás az országban lecsillapúlt, a főkormányzói tisztet méltóságával és terhével együtt elvállalta, a mi nevünkben viselte, s mind-

¹ Az u. n. »Milleniumi történet« IV. köt. 663. 1.

azt, a mi az ország és a mi jogunk védelmére alkalmas volt, őszinte hűséggel és buzgalommal — mely őszinteséget a fejér szín jelzi — megtette és gyakorolta, miközben, mivel sok dicső háborút, a maga és övéinek vére kiontásával, nagy lélekkel és — a mint mondani szokás — oroszlán bátorsággal viselt, a harczoló és vérző oroszlánhoz nem méltatlanul hasonlított; az a hozzáadás pedig, hogy az oroszlán egyik első lábában arany koronát tart és felajánl, világosan jelenti, hogy nevezett János gróf koronánk jogait és birtokát saját munkájával és verejtékével a támadók kezéből kiragadván, hűségesen megtartotta, Felségünknek hódolatteljes készséggel felajánlotta és visszaadta s bennünket annak birtokába szerencsésen bevezetett.«¹

Bonfinius és Ranzano, Mátyás király olasz udvari történetírói urukat *Corvinus*-nak kezdték nevezni, azt állítván, hogy családja a régi római Valeria-nemzetség *Corvina* nevű ágától származik; a bizonyítást persze nem adták.

A patriciusi Valeria-nemzetségnek, melyből igen sok család vette eredetét, egyik őse a szabin eredetű Valerius Volusus, ki állítólag Romulus alatt Tatius szabin királylyal Rómába költözött. Dédunokájának, Marcusnak, több gyermeke volt, kik közül Marcus, a 494-ből ismert dictator, a *Maximus* nevet vette fel, mely utódaira átszállt. Dédunokájának fiáról, Marcus Valerius Maximusról azt tartja a hagyomány, hogy 349-ben a gallusok ellen harczolván, egy ellene párviadalt vívó óriási gallust csak úgy tudott legyőzni, hogy egy sisakjára szállt holló szárnyaival annyira verte az ellenség arczát, hogy ez nem volt képes ellenfelének csapásait kellőleg észrevenni; innen kapta a győztes a »Corvus« melléknevet. Unokája Marcus, consul 289-től 288-ig, már a »Corvinus« nevet használja, mely egyelőre csak két fiára szállt át. Ezeknek egyike: Marcus Valerius Maximus Corvinus, kitüntette magát 264-ben a szicíliai Messana város előtt, minek következtében még a »Messala« nevet is felvette. Utódai csak a Messala nevet használták. Egyik késő ivadéka: Marcus Valerius Messala orator, consul 30-ban, felvette megint a Corvinus nevet, melyet két fia: Marcus és Lucius is használt. Mindketten folytatták ugyan a családot, de utánuk már

¹ Dr. Czobor Béla »Magyarország történeti emlékei az ezredéves országos kiállításon« cz. díszmű 100—101. l. Az Országos levéltárban őrzött oklevél szövegét lásd a Teleki-oklevéltár X. köt. 366. s köv. lapján. V. ö. a Zichy-család okmánytára IX. köt. 353. l.

nem akadunk a Corvinus-névre. Marcusnak utolsó egyenes ivadéka Marcus Valerius Messala 59-ben Kr. u. consul, Luciusé Marcus Aurelius Cotta. A később fellépő Valeriusokat már nem tudjuk összefüggő nemzedékrendi lánczolatba illeszteni.

Bonfinius és Ranzano levezetése tehát nem más, mint a holló-czímernek bizonyos költött családi filiatióba való belevonása, hogy vele az akkor még ismeretes oláh eredetet a római ősiség dicsfényével övedzék. Hunyadi János nem nevezte magát sohasem Corvinusnak és addig, míg ő élt, a családjáról szóló oklevelek nem is ismerik e melléknevet.

Van azonban még más család is, mely legrégebb történetét hasonló motivumokkal kiékesíti s melynek alapján némelyek őt a Hunyadiakkal bizonyos kapcsolatba hozni iparkodtak, ez pedig a lengyel eredetű Wierzbicki- és Corvin-Wiersbitzki-család. E család egyik tagja, Wiersbitzki György Lajos († 1778 márcz. 9-én) a berlini királyi levéltárban (a Collectio genealogica 106-ik kötete) őrzött kézirati krónikájában a család legrégebb történetére vonatkozólag a következő, Magyarországon — azt hiszem — alig ismert adatokat szolgáltatja.¹

A számos Wierzbicki-családok egyike a »Slepowron«-címerrel használja, mely a Korwinski-ektől származik; a címer pedig a következő: rézsutosan fekvő fatuskó, melyen két ág felfelé, kettő lefelé látható. A tuskón fekete holló áll, mely csőrében egy gyémántjával lefelé néző gyűrűt tart; felette vörös mezőben három strucz-toll. Variációként némelyeknél a sisakon is holló van. E címerrel használja az e nemzetségből eredetét vevő grófi Krasinski-család is.

A valószínűség a mellett szól, hogy két fivér Magyarországból vagy Erdélyből akkor jött Lengyelországba, midőn Kálmán, II. András magyar király fia, fehér Leskó lengyel király nővérét, Salomeát, nőül vette és a halicsi királyságot nyerte. Midőn Leskó nemsokára ezután 1216 táján, fivérének Konrádnak, Mazoviát, Kujaviát és Dobriget átadta, s e tartományokat a poroszok megtámadták, s Konrád többek között a két Korwin fivért (kik a halicsi háborukban beváltak) hívta magához, hogy a poroszok ellen harcoljanak, egyikök továbbra is használta a Korwin-címerrel.

Korwin Wratislav vagy Wacorzeta (Lőrincz) e Konrádnak

¹ V. ö. a bécsi »Adler« 1897. évf. 228. l.

udvari marsallja; 1220 táján Mazóviában a Slepowrony, Strazkow, Drozdinc és Wola nevű helységek ura, melyekre nézve Konrádtól 1224-ben külön szabadalmi levelet kapott. A Pobog nemzetségből származó egyik nővel történt egybekelése után a Pobog-nemzetség czímerét sajátja mellé helyezte. Slepowrony birtoka után a Korwin-Slepowron nevet is viselte. Ifj. Konrád herceg alatt a lengyel »szemérmertes« Boleszló ellen menesztett hadsereg parancsnoka volt, mely minőségben a sendomiri vajdaságban fekvő Suchodólnál Kelemen krakói vajda által teljesen megveretett. Vajjon már ő vagy csak egyik rokona vette-e fel a Wierzbicki nevet, nincsen teljesen megvilágítva. Két fia volt: Román és Uldimir vagy Broniszló; az utóbbtól származik a Krasinski-család, mely a Kraszy nevű birtoktól vette nevét. Román folytatta a Wierzbicki-családot. A Korwin-Slepowron-család holló czímerét Paprocki, Okolski és Bielski lengyel írók úgy magyarázzák, hogy egy Korwin Magyarországból jött volna Lengyelországba s hogy a magyar család magát az ismert Valerius Corvinstól származtatta volna le. Ugyanazon okból mondják, hogy Hunyadi János és fia Mátyás a Korwin nevet viselte s egy oly érmet veretett, melyen csőrében gyűrűt tartó holló látható, a szerző (Wierzbicki György) azonban jónak találja kiemelni, hogy a Lengyelországban keletkezett Korwin-család az 1224. évi Konrád-féle okmány szerint sokkal korábbi, mint a Hunyadiaké, mely csak 1400 táján vált ismeretessé. Látjuk tehát, hogy Wierzbicki György Lajos a Hunyadiak és a Wierzbicki-család közötti összefüggést, melyet a lengyel írók elfogadnak, nem veszi komolyan. Megjegyzendő még, hogy a Wierzbicki-család porosz tagjai csak szerzőnk után kezdték a Corvin—Wierzbicki nevet felvenni, a mi talán először 1792 körül történhetett.

Cornides Dániel († 1787) történetírónk, ki e részleteket nem ismerte és csak egy lengyel Corvin-családról hallott valamit, volt az, a ki a mult században ama véleménynek adott kifejezést, hogy a Hunyadiak ebből a lengyel Korwin-családból származtak; miután azonban látjuk, hogy a lengyel család hagyományában a két család közös eredete hangsúlyozva nincsen és biztosra vehetjük, hogy Mátyás király, ki még anyai rokonságát is nagyra becsülte, a lengyel közös nemzetségbeli rokonairól is megemlékezett volna: e verziót alaptalannak és hasznavehetetlennek declaráljuk.

Végezetül még egy oly leszármaztatási verzióról akarok szólni,

melyről — úgy hiszem — jelenleg csak kevés magyar kutatónak van tudomása, s mely azért érdemel bővebb megvilágítást, mert azok, a kik annak idején gyártották és később készpénz gyanánt terjesztették, koholmányukat a tudományos kutatás palástjával burkolták be és jellemző világosságot vetnek azon korszakokra, midőn a valódi kutató, a *verbum magistri* dogmájának bilincsei alatt, tudásvágyát és az igazság utáni szomját nem csillapíthatta; mert, ha megtette, ki volt téve annak, hogy merészségét a máglya tetején bánja meg.

A tudományos genealogia első német művelője, *Henninges Jeromos*, kutatásainak eredményét 1598-ban »Theatrum genealogicum« czíme alatt adta ki; óriási mű, mely szorgalom és méhtürelem dolgában párját ritkítja s mindaddig; míg egy másik óriás, *Imhoff* Jakab Vilmos, fel nem lépett: a genealogia evangeliumát képezte. *Henninges* állításait kétségbevonni, annak idején azonos lett volna az istentagadással; csakhogy belértékére nézve — bár helyenként sok tekintetben még ma is érdekes — körülbelől annyit ér, mintha mai napság valaki az ó-kori genealogiáról szóló művében azt mondaná, hogy a szép Helenének első férje Mene-laos spártai király, második Párisz trójai királyfi, harmadika Dr. Faust János és az utóbbi állítás bebizonyítására Goethe »Faust«-jára hivatkozna.

*Henninges*nek egyik főgyengesége abban mutatkozik, hogy túlgyakran a legkülönbözőbb és egymástól nagyon is távol álló családokat közös őstől származtatja le s ennek legdrasztikusabb terményének tekintjük azt, hogy a Schalai, Burghauseni, Clammi, Machlandi, Neuenburgi, Beilsteini, Regensburgi grófokat, a Hochbergi, Badeni és Veronai örgrófokat egynehány boszniai királyokkal és a *Hunyadiakkal* együtt egy és ugyanazon családtól, az olasz Scaligerektől (della Scala) vezeti le. Hogy leszármaztatásának nagyobb valószínűséget szerezzen, gondoskodik, hogy már a Scaligerek első ivadékait valahogy a magyar történelemmel összekapcsolja.

Szerinte a Scaligerek őse Gizulph vagy Guelf, Benevent hercege, nagy Theodorik gót király ivadéka. Theodoriknak a nagyatyját, Vinitárt, a skyták Alanusnak (szittyia nyelven = kutya), az etruszkok pedig Scalinusnak (Scalanus) nevezték; ennek az lett a következménye, hogy a nemzetség némely tagja a Can (Cane) keresztnevet, az egész család pedig a Scaliger nevet vette fel.

A Scaligereknek Magyarországon szereplő első sarja bizonyos Bothó, ki Pannóniában hadi jelessége következtében az ó-kori óriásokéhoz hasonló hírnevet szerzett magának; neje, Balda, Péter magyar királynak a nővére. Meghalt 1103-ban. Fia, Trebellio, István, Péter és András királyok alatt nyerte kiképeztetését. Első hadi babérait Salomo király alatt vívta ki magának, midőn a görögök, bolgárok, lithvánok, oroszok és poroszok ellen harczolt; harczolt ő különben még a »hunok« ellen is, bevette Krakót és neki köszönhette Magyarország, hogy Dalmátiát és Horvátországot elfoglalta. Számos érdeme elismeréseül megkapta I. László királytól Horvátországnak Likka nevű részét; megkapta azonkívül 1080 körül Bulgáriát is, miért is bolgár királynak nevezik. Neje Kázmér dalmát királynak a leánya. Ezekhez mi csak azt fűzzük hozzá, hogy szerző szerint Trebellio Bolgárországot már 23 évvel atyjának halála előtt nyerte. Fia, Schalich Ottó, folytatja a családot. Utódai, Likka urai, kivétel nélkül mind nagy hadvezérek, kik részben Rótszakállu Frigyes császár alatt tüntették ki magukat.

Magyarország történelmében csak Trebellionak hatodik ivadéka szerepel megint: Schalich Fülöp, ki a tatárok elvonulása után IV. Bélát országába vezette vissza s azért Bélától »commilito regalis et strenuissimus«-nak neveztetett. Likkai területéhez megkapta Bélától a Hun folyó mindegyik partján lévő földet és a Horvátországban feküdt, a Korána mentén állt Szkrad-várát; azonkívül 1273-ban még egy czímerbővítést. Neje, Ilona, valamely despotának a leánya. Erre megjegyezzük, hogy IV. Bélának likkai Szkalics Fülöp és Bertalan számára a Boszna mellett 1263-ban (nem 1273-ban) kiállított oklevele Fejérnél (IV. 3, 129—131.) olvasható ugyan, de *otromba hamisítvány*.

A Hun folyó mentén lévő birtok képezi már most a Hunyadiakhoz vezető hidat.

Fülöpnek két fia volt: Vid és István. István neje révén, ki a boszniai király örököse volt, megkapta a boszniai koronát. Fia: Stephanus »Husubus banus«¹ örökli tőle a koronát és nőül veszi Erzsébetet, Kázmér gnézeni fejedelem leányát. Ez három gyermeket szül: Erzsébetet, I. Lajos magyar király nejét, Máriát, Helfensteini Ulrik nejét és egy névleg ismeretlen fiút, kinek fia István,

¹ Ez a »Husubus« nem lehet más, mint a török »Uzum« elferdítése. Uzum pedig azonos »előkelő«-vel, »Husubus banus« tehát: Uzumbán.

boszniai király vagy bán, kit Mohamed szultán 1464-ben megöletett. Neje, Magdolna, Lázár szerb fejedelemnek a leánya.

Mily hibás e genealogia, mutatják legjobban »A délszláv uralkodók genealogiai története« című művemben az illető családokról szóló nemzedékrendi táblák. Itt csak azt említem, hogy ez István (a Kotromanidák őse) eredetét mai napig sem ismerjük.

Fülöpnek egyik leánya egy római Corvin neje; egy másika férjhez ment egy estei örgrófhhoz; harmadikát egy Karlovicz (Corbáviai) vette nőül; ezeken kívül még öt ismeretlen gyermeke is volt.

Vid, Fülöp fia, a Hun folyó¹ mindkét partján lévő területet kormányozván, Hunia-várát építette Erdélyben. Innen kapták utódai — a Hunok fejedelmei — a Hunyadi nevet. Neje valamely római Corvinnak a leánya. Egyetlen fia, *Húgó*, nőül vette »Harzianitis Comminatis« leányát, Dorkát. Csakhogy ez nem más, mint az Epiroszban (Thessaliában) valamikor uralkodott *Arianiti-Komnén* család nevének elferdítése; ismerünk is e családból egy Theodora (rövidítve Dorka) nevű leányt, de ez sokkal később élt és valamely ismeretlen albániai emberhez ment férjhez.

Húgónak a fia *Buthó*, a hunok és oláhok fejedelme, kinek neje a görög Palaiologa Erzsébet. E házasságból származik János, kit születési földje után »Huniades«-nek, dédanyja (Vid neje) után pedig »Corvinus«-nak neveztek.

Henninges fejtegetéseit ezzel bevégezvén, még csak azt akarom említeni, hogy Frangepán Beatrix, kiről jól tudjuk, hogy csak János unokájának, Corvin Jánosnak volt a neje, Henninges szerint a nagy Hunyadi János leánya, ki először modrusi Frangepán László vagy Bernardinhoz, azután György brandenburgi örgrófhhoz ment férjhez. És mindez György örgróf halála után csupán 55 évvel később lett nyomtatva!

De ennek a Scaliger-mondának is van ferdítése, a mennyiben némelyek szerint Hunyadi János egy Scaligernek a boszniai Erzsébettel folytatott viszonyának köszöni születését. E boszniai Erzsébet nem más, mint Nagy Lajos király neje. Mily alaptalan e ferdítés, legjobban kitűnik abból, hogy boszniai Erzsébet 1387 elején, még Hunyadi János *születése előtt*, mint koros asszony halt meg.

¹ A mi a Hun folyót illeti, tudjuk, hogy ez Horvátországban folyt és hogy 1278-ban Lapaci Azarjás nevű horvát embernek birtokai a Hun mentén feküdtek. (A Blagaj-okmánytár 31. l.) Hun a mai *Unna* folyóval azonos.

Végezetül még dr. Réthy László nézetét akarjuk kifejezésre juttatni, mint olyat, mely a kérdést philologiai szempontból tárgyalta.¹

Szerinte a Hunyadi-család az oláh nép köréből való ugyan, de nemzetiségre nézve aligha rumén, inkább délszláv volt. Ezt a Vojk vagy Vuk név mutatja, a mi Vk-nak is íratik. A Vuk ugyanis szerb nemzeti név és Farkast jelent, és valamint a magyarban és németben, megvan az a ruménben is Lupu és Lupul alakban, mely néven több oláh knyézt és vajdát ismerünk. Hogy Buthi Vuk (Hunyadi János atyja) magát szerb nemzeti néven nevezte s nem ruménesen Lupu vagy Lupulnak, ebből sejthetjük a nemzetiségi viszonyt, ha ugyan a Vuk névben nem az erdélyi szerb-ség műveltségi hatását kell látnunk. Azonkívül még említendő, hogy Hunyadmegyének e korban sok szerb lakossága volt és hogy a vár egyik őstornyát ma is szerb nyelven *Nyebojsza*-nak (Ne félj!) hívja a nép. Hivatkozik Réthy továbbá Mátyás királynak a délszláv és albán fejedelmi családokkal tartott rokonságára, s a szerb vitézi énekekre, melyek Hunyadi Jánost és Mátyást sokat emlegetik.

Abban, hogy Farkast szerbül Vlk-nak, oláhlul pedig Lupulnak nevezik, igaza van szerzőnek, de egészen eltekintve attól, hogy a kutatás mai állása majdnem kényszerítőleg a Hunyadiak oláh nemzetiségére mutat rá, csak azt az egyet akarjuk hangsúlyozni, hogy a legrégebb okiratok, melyek különben a szerb Vlk, Vulc, Wukac stb. nevet igen jól ismerik és elég gyakran használják, Hunyadi János atyját nem is Vlk vagy Vuknak, hanem kivétel nélkül Woyk és Wayk-nak nevezik, a miből kitűnik, hogy a két név írásmódjában különbséget tettek.

De térjünk most már át a történelem terére.

A királyi Hunyadi-család őseire vonatkozó kutatási eredmények jelen állását legvilágosabban fejezi ki dr. Fraknoi Vilmos, midőn »Mátyás király élete« című művében azt mondja, hogy ez ősök az »oláhok« gyűjtőnéven ismeretes albániai, rumén és bolgár elemekből álló pásztornéphez tartoznak, mely részint elégtelen legeltetési viszonyok, részint a törökök előrenyomulása következtében eredeti székhelyét elhagyván, a határos Magyarország déli része felé vonúlt, hol a benszülöttek részéről, mint kapóra jött munkások a terjedelmes erdőségekben telepedési helyeket kaptak. Azok, kik

¹ Dr. Réthy László: Az oláh nyelv és nemzet megalakulása, II-ik kiadása (Nagy-Becskereken, 1890.) 145. l.

köztük testi vagy szellemi felsőbbség által kimagaslóbb szerepet vittek, az idők folyamán a telep főnökének hivatalát: a »vajda« vagy »knyéz« méltóságot nyerték, mely rendszeren az atyától a fiára szállt át. Midőn később a jövevények között olyanok is akadtak, kik törzsi előkelőségüket a magyar nemesek jogaival akarták kikerekíteni, a magyar királyok helyes dolognak találták e kívánságokat teljesíteni és így lettek az »oláh« vajdákból magyar nemesek.

Ezek sorában bizonyos *Sorb*¹ is szerepel, kinek atyját nem ismerjük és kiről nevéen kívül mit sem tudunk; de volt neki egy névleg ismeretlen fivére, ki *Radul* nevű fiút hagyott maga után. Sorbnak volt három fia: *Vojk*, *Magas* és *Radul*. A Magas névre azon megjegyzést kell tennem, hogy 1404-ben a sebesvidéki Mutnokiak családjában Demeter fia Mogos és 1410-ben Belényes vidékén Fejérkőrösi Moga fordul elő,² miből apodiktikus módon kiviláglik, hogy a »Magas« nem más, mint az oláh »Moga« névnek latinizált alakja.

E három fivér, és unokatestvérök *Radul*, és *Vajk* fia János, megkapják Zsigmond királytól 1409 okt. 18-án az erdélyi Hunyadvárat, mely — minthogy a király újított adományozásról szól — már azelőtt is a család birtokában volt. Fejér György jegyzetei szerint a Hunyadiak Nagy Lajostól kapták adományul e várat 1378-ban,³ de ismeretlen okokból 1409-ben a koronabirtokokhoz tartozott.⁴

¹ Egy 1406-ban kiállított oklevélben (a Teleki-okmánytár I. köt. 309. l.) arról van szó, hogy Oroszfáji Mátyás a Kolozsmegyében tartózkodott *Sorb* nevű oláh embert el nem fogta; 1446-ban a Csolnokosiak sorában egy *Sorb* nevű családtagot találunk és 1453-ban arról értesülünk, hogy Bojtori Istvánnak az ipja: *Sorb* Tóti helységnek a knyéze volt. Ezek alapján helyes úton járunk, ha *Vajk* atyját nem *Serbn*ek, hanem »*Sorb*«-nak nevezzük. Az 1409. évi oklevélnek erre vonatkozó passzusát kivétel nélkül »*Wayk filii Serbe*«-nek olvasták. Csakhogy az illető szóban (*Serbe*) az *S* betű után következő magánhangzó az *r* betűvel összefolyik és egyetlen egy betűt képez, úgy hogy ezt most már *e* vagy *o*-nak is lehet venni. E »*Serbe*« vagy »*Sorbe*« pedig nem más, mint a »*Serb*« vagy »*Sorb*« genitivusa, a miből megint az tűnik ki, hogy nominativusa nem »*Serban*«, mert ez esetben állana: »*Wayk filius Serbani*«. *Serban* és *Sorb* két egymástól teljesen megkülönböztetendő név.

² Densusianu, Documente privitoare la istoria Romanilor. II. köt. 437, 469. l.

³ Ld. Fejér, Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad. Budae, 1844, 32. lapján, *Köváry* László idézete nyomán, a ki (Teleki műve alapján) az »Erdély nevezetes családai« 121/3. lapján ír a Hunyadiakról. Legutoljára írt összefoglalóan a Hunyadiakról *Márki* Sándor »Aradvármegye és Arad szabad királyi város története« cz. műve I. köt. (Arad, 1892.) 313—316. l.

⁴ 1364 jul. 16-án bizonyos *Öböl* (*Ubul*) a hunyadi várnagy és az erdélyi

A Hunyadi-családot érintő ennél régibb okiratot nem ismerünk. De a család nemzetiségének végleges eldöntése czéljából már itt ki kell emelnünk, hogy Vajk fiát, Jánost, Zsigmond király Bázelen 1434 jan. 17-én kelt okiratában »egregius Johannes dictus Oláh, filius condam Woyk de Hunyad, aulae nostrae miles«-nek (néhai Vajk fia: Hunyadi Oláh János testórnek) nevezi, és hogy egy Nagyszombatban 1435 jun. 2-án kiállított okirat róla szintén mint »Johannes dictus Oláh«-ról tesz említést.¹

A Hunyadiak oláh származása úgyszólván köztudomású volt hazánkban s azt az egykorúak se nem vitatták, se nem tagadták. Erről tesz tanuságot egy pozitív feljegyzés is, melyet egy velencei követnek köszönhetünk. Egy ízben t. i. midőn Várdai Pál esztergami érsek 1539 febr. 11-én Bécsben meglátogatta Girolamo Aleandro bibornok velencei követet, beszélgetés közben, a mint neki hazánk történetéről szólt, elmondta azt is, hogy Hunyadi János atyja oláh ember volt.²

Sorb fia *Moga* és ennek unokafivére I. *Radul*³ eltűnik a nélkül, hogy róluk valamit ismernénk. Miután teljesen ki van zárva, hogy unokaöccsük ragyogó pályája révén valamely magasabb polczra nem vergődtek volna és hogy kimagasló rokonuk oldalán teljesen észrevétlenül maradtak légyen, apodiktikus bizonyossággal kimondhatjuk, hogy korán és fiörökösök hátrahagyása nélkül haltak meg.

Vajk fivére, II. *Radul*, 1419 febr. 12-én a *László* nevet is viseli. Életéből semmi sem ismeretes, de 1429-ben már nem él. Özvegye: *Anka* (Anna) ez évben mint birtokos fordul elő.⁴

vajda embere, miből következik, hogy a vár akkor még a király kezében volt. A mi ez Öbölt illeti, alig lehet kétséges, hogy azon Semjén nb. Kállai Öbölettel azonos, ki 1387 jun. 6-án kiállított végrendeletében nejét, az erdélyi Kelneki Mihály leányát, Magdolnát Bereg-, Ugoesa- és Szabolesmegyében fekvő birtokainak örökösévé teszi. (A Károlyi-okmánytár I. 426. l. Teleki okmánytár I. köt. 133. l.)

¹ Az 1409, 1434 és 1435. évi oklevél eredetije az Országos levéltárban.

² Igy: Quod rex Mathias (cujus laudes in celum extollit) sit natus e Joanne Huniade, qui natus est e patre Vallako in Transsylvania. (Aleandro naplójában, *Friedensburg*: Nuntiatürberichte aus Deutschland IV. köt. 297. l.)

³ Deusianu a »Documente« czimű idézett munkájában közzétett Hunyadi-féle nemzédékrendi táblán e Radult Sorb fivérének és Vajk nagybátyjának veszi; pedig az eredeti oklevélben előforduló »frater patruelis« kifejezés elég világos. A nagybátya mindig és mindenütt »patruus« vagy (anyai révén) »avunculus«; »frater patruelis« pedig a nagybátyának fia, a franczia »cousin« és a német »Vetter.«

⁴ 1419-ben »Ladislaus nomine Radul germanus Wajk militis«-nek említik; 1429-ben pedig »Anko condam Ladislai dicti Wayk de Hunyad relicta.« (V. ö. Csánki »Hunyadmegye és a Hunyadiak« cz. értekezésének 27. l.)

I. Vajk, kit sokan »Buthi Vojk«-nak is neveznek, a család első sarja, kiról a tudósítások (bár elég gyéren) valamivel többet mondanak.

Mindenek előtt hangsúlyozandó, hogy neve, mely a kútfők legnagyobb részében Vojknak mondatik, magyarosan csakis Vajknak ejtendő ki. Bizonyítja ezt a régi oklevelek fonetikai összehasonlításán kívül még azon körülmény is, hogy 1406-ban a kolozsmegyei Nyulas helységben Vayk nevű oláh emberrel találkoztunk¹ és hogy az 1409. évi és egy 1414. évi okirat őt határozottan *Wayk* néven ismeri.²

Első nyomára — mint láttuk — 1409 okt. 18-án akadunk, midőn fivéreivel és unokatestvérével együtt Hunyadvárát kapja és a királyi testőrségben magasabb rangú tisztséget visel. 1414 július 1-én találjuk, hogy mint »Wayk miles de Hunyad« azaz mint »Hunyadi Vajk katonatiszt« Hunyadvárában tartózkodik és hogy Nádasdi László akkori erdélyi alvajda egyik hozzá intézett levelében szívének jóságáról nem éppen hízelgő módon szól. Tudjuk az illető oklevélből,³ hogy a Zalasdon lakott Péter fiait ok nélkül annyira sanyargatta és károsította, hogy ezek a hunyadvári járást el akarták hagyni, miért is az alvajda elég erélyesen felhívja, hogy zaklatásával felhagyjon és az okozott károkat megtérítse. Miután 1419 február 12-én Radul-Lászlóról mondatik, hogy »germanus Woyk militis,« és Vajk helyett már csak három fiát említik, feltételezhető, hogy utóbbi akkor már nem élt; biztosan azonban csak azt tudjuk, hogy a »néhai« jelzővel csak 1434 január 17-én jelölik meg.

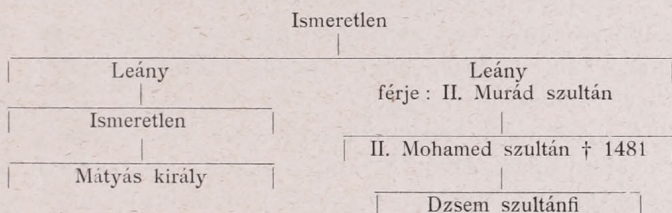
Hogy ki volt a neje, arról reneteg sokat vitatkoztak. Bonfini, kinek ezt tudnia kellett, azt mondja, hogy görög császári családból származott. Mátyás király állítólag 1459-ben oly okmányokat állított ki, melyekben magát a bolgár czárok utódjának, s Ivánovics Györgyöt, Thessália herczegét, Albánia, Dibra, Zadrimia, Croja, Ochrida, Castoria, Dioclea urát, nisi Marnovics Thomkát, Zvornik vára urát és Rácország starostját, Branicevó birtokosát rokonának (consanguineus) nevezi.⁴ Ezzel kapcsolatba hozzák Mátyásnak egy más előadását is.

Mátyás 1483 körül azt beszélte a pápai követnek, hogy nagy-

¹ Teleki-okmánytár I. köt. 309. l. ² Évkönyvünk I. köt. 76. l. ³ U. o.

⁴ Kerchelich, De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae not. praelimin. 280—282. l. Kaprinai, Historia diplomatica II. köt. 559—569. l.

anyjának nővére ötven egynehány évvel azelőtt kóborló rabló törökök kezébe kerülvén, II. Murád szultán háremébe jutott, hol a későbbi II. Mohamed szultánt szülte. II. Mohamed meghalt 1481 május 3-án, mire fiai II. Bajazet és Dzsem között trónvillongások törték ki. Dzsem külföldre szökött azon reményben, hogy trónigényeit a vele rokon magyar király segítségével érvényesíti, a mi azonban nem sikerült. Mátyás egyik, a szultánfihoz, 1483 körül intézett levelében ezt »szeretett fivérének és vérrokoná«-nak nevezi. Mátyás állítása szerint II. Mohamed anyja tehát Vajk nejének lett volna a nővére, s így Dzsemnek Mátyással tartott rokonsága a következő stemmán alapúlna:

Mindezekre nézve a következő megjegyezni valónk van:

1. A régi bolgár czároktól való leszármaztatás, ha ez okiratok hitelesek — a mi még nagyon kérdéses — nem más, mint Mátyásnak azon engedménye, melyben mindazokat részesítette, kik őt mindenáron valamely uralkodó család sarjává akarták emelni. De ha ez nem füllentés és Mátyás állítólagos szavai »a regibus vero Bulgariae atavis nostris« történeti háttérrel bírnak, akkor valószínűleg csak az ifjabb Sismanida-dynastiával kapcsolhatók össze. Tudjuk, hogy III. Sisman bolgár czár fia, *Fruzsín*, Zsigmond magyar királytól 1426-ban a temesmegyei Lippát és a kevegyeie Maxondot kapta, melyről magát meg is nevezte, s hogy Hunyadi János Fruzsín halála után 1454-ben Maxondot cserében a szentmiklósi Pongrácz családnak adta. Miután tehát azt találjuk, hogy Fruzsín maxondi birtoka Hunyadi Jánosra szállt át, feltételezhető, hogy Fruzsín és a Hunyadi-család között magyarországi tartózkodása révén valamely rokonsági kapocs jöhetett létre, melyet azonban közelebről nem ismerünk. Annyit tudunk, hogy Fruzsinnak két nővére is volt: Kyracza és Mária, de hogy férjhezmentek-e, ismeretlen.

jun. 2-án, hogy Murk fia Myk azon panaszszal fordúlt hozzá, miszerint Mozsana fiai Sztoján és Buljén, továbbá Koszta unokái: Balata, Baj, Surb¹ és Nán, valamint ezeknek összes rokonai őt a hátszegi kerületben fekvő, a knyézsegi jogokkal őt illető Reketye és Nyires nevű birtokokból kizárták. Alperesek erre azzal védekeztek, hogy Koszta és fia, t. i. Balata, Baj, Surb és Nán nagyatyja és atyja, mivel maguk saját erejükből erre nem lettek volna képesek, Mozsana segítségével Reketyét telepítés útján szerezték, hogy Mozsánát e birtokba hívták, szívesen fogadták, de hogy Nyirest, mely már régi idők óta fogva Mozsana családjának birtokában volt, Mozsana maga telepítés útján népesítette be, miért is jelenleg Mozsana fiainak tulajdonát képezi; Myknek semmi köze hozzájuk. A vajda erre elrendelte, hogy többek között a következő esküdtek és öregek ez ügyre vonatkozó véleményüket nyilvánítsák: 1. a knyézsek: öreg Szaraczén, Vörös Prodán, Csamak fia Román, Gulya fia Mihály, Csolnokosi Dán, Szállási Konstantin, Baj fia Nán, Borbát fia Demeter, Hosszú Baszaráb, Demsusi Dusa, Gonászfalvi (?) Vlád, 2. Konstantin fia Nán jobbágysai: Vörös Tatamér és Pityk Sztoján, 3. Klopotivai Buz fia Baya, 4. Zombor fia László, 5. Szilvási Dragomér. A tanúk egybehangzólag alperesek mellett vallván, az ügy azzal végződött, hogy az alvajda Nyirest egészben Mozsana fiainak ítélte, Reketyére pedig kimondta, hogy ennek két része Mozsana fiai és rokonai, harmadik része azonban Koszta unokái és rokonai birtokában maradjon; 1380 szept. 12-ikén még azt olvassuk, hogy Lajos király Mozsina fia Nyiresi Sztojánnak, a hátszegkerületi oláhok knyézének a hunyadi vár területén fekvő Polonyiczát és a hátszegi vár kerületében fekvő Bobozmezőt adományozza.²

Ha már most szemügyre vesszük, hogy itt Reketye telepítéséről van szó, akkor nagyon közel fekszik az a feltevés, hogy a fentebbi okiratban felsoroltak sorában a Hunyadiak őseit is szabad

¹ Igaz ugyan, hogy az illető okiratban dr. Sólyom-Fekete Ferencz néhai Pesty Friggyessel egyetértőleg a nevet »Surs«-nak olvasta s ez alakban tette közzé, de az eredeti oklevélben a kétes szó utolsó betűje nem *s* hanem *b*, a mint ezt nemcsak az eredetinek fényképben adott hasonmásában, hanem egy szintén 1360-ból származó, de még egyéb egykorú eredeti oklevéllel való összehasonlítás útján is minden kétséget kizáró módon megállapítottam, a mennyiben a kérdéses szó végbetűje az okmányban előforduló összes *b* betűivel azonos.

² A társulati Évkönyv I. köt. 63. l.

Handwritten text in Latin script, likely a historical document or legal record. The text is dense and covers most of the page, with some lines appearing to be crossed out or heavily faded. The script is a cursive style typical of the 16th or 17th century.

A Hunyadiak őseire vonatkozó legrégibb oklevél kicsinyített hasonmása.

Péter erdélyi alvajda és hátszegi várnagy ítéletlevele 1360 jun. 2-ról.

(A 38 cm. hosszú és 15 cm. magas oklevél eredetije dr. Sölyom-Fehete Ferencz gyűjtéséből saját levéltárában, a ki közölte is 1880-ban a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« I. Évkönyve 60—62. lapján.)

Péntek Elek fényképész felvétele.

Wessely Lipót clichéje.

Hirsch Adolf nyomása.

keresnünk és *hogy Koszta unokája »Surb« csak a »Serb« vagy »Sorb« névnek latinizálás útján történt módosítása és ilyformán Vajk atyjával, Sorbbal azonos.*

Támogatja ezt azonban még más körülmény is, mely egyidejűleg Vajk nejeére is világitó fényt vet.

A hagyomány és a krónika egyetértőleg azt mondja, hogy Hunyadi János atya *Vajk a hunyadvári birtokaival határos Reketye és Demsus helységeknek vele rokonságban álló Mursinai Erzsébet nevű hajadon úrnőjével lépett házasságra.* Ebben a hagyományos és krónikai adatban nagy történeti mag rejlik.

Miután Hunyadmegyében — mint már jeleztük — Morzsina nevű helység nincsen, kénytelenek volnánk, a mint azt gr. Teleki József teszi, Morzsina Erzsébetet krassómegyei származásúnak tartani, de ez teljesen felesleges, mert nem »Morzsina« Erzsébet ez, hanem csak »Morzsina« Erzsébet! 1404-ben találkozunk Nyiresi Sztoján fiaival: Musinával és Jánossal, kik magukat Reketye és Demsus helységekbe beiktatják; 1416 ápr. 28-ikán tanúsítja váraskeszi Lépes Lóránd erdélyi alvajda, hogy nemes Demsusi Mwsyna összes birtokait, u. m. *Pogyenicza, Demsus, Reketye, Nyires, Tótfalú, Sylotena, Oklos és Bunyila* helységeket eladóvá tevén, azokkal fivérét »Mwsina« Jánost és összes osztályos rokonait eredménytelenül kínálta meg.¹ »Mwsina« 1426-ban Demsusi Mosyna néven szerepel; 1427-ben »Demsusi Musina«; 1438-ban már Demsusi Mursina, 1439-ben Demsusi Mursyna. 1444-ben I. Ulászló a krassómegyei Kőszeg várost többiek között Domsosi vagy Damsosi Musinának adja. János fia: »Stephanus, alias Mursina vocatus de Domsos«; 1438-ban István és Sandrin új adományként többi között kapják Reketye, Nyíres, Hasdat, Bunyila, Demsus és egyéb helységeket; 1456-ban demsusi Morzsina Sándorral találkozunk.²

Látjuk tehát, hogy Demsusi Morzsina neve utódaira ragadt és hogy a »Morzsina«, bár eredetileg csak keresztnév, idővel családnévvé válik, a mint ezt számtalan más esetben is tudjuk bizonyítani, melyekben egyik-másik kiváló ősnék a keresztnévét a hálás utódok családi névül fogadják el. Ennek alapján most már be van bizonyítva, hogy Morzsina Erzsébet Reketye és Demsus

¹ A társulati Évkönyv IV. köt. 80. 81. 1.

² Teleki-okmánytár I. köt. 485. 502. I. II. köt. 1. 5. 59. 1. »Századok« 1887.

tulajdonosa, azon Morzsanának az ivadéka, kinek fiai Sztoján és Buljén 1360-ban Koszta unokáival Reketye helységet felosztották, kiknek utódai Demsuson is szereztek birtokot, és kiktől nemcsak a demsusi Morzsina-, hanem a »reketyei« Morzsina-család is származott. Ennek bizonyítékát pedig még világosabban találjuk, ha szemügyre vesszük, hogy Morzsina fia Sztoján 1380-ban Lajos királytól Pojeniczát kapta, *hogy e Sztoján fia János 1412 ápr. 16-án már a »Demsusi« névvel él*¹ és fivére Morzsina, mint fentebb láttuk, 1416-ban Pojenicza, Demsus, Reketye és Nyíres ura. Megkapjuk tehát a következő nemzedékrendi töredéket:

I. Morzsina

Sztoján 1360—1380 1380-ban »Nyíresi« és knyéz		Bo[l]ján 1360
II. (demsusi) Morzsina 1404—1444	»Morzsina« János 1404—1416	? »Morzsina« Erzsébet férje: Hunyadi Vajk 1409—1414
	István 1438	Sándor 1438—1456

Kinek a leánya volt demsusi Morzsina Erzsébet, nem tudjuk, de a valószínűség mellett szól, hogy Bo[l]ján ivadéka.²

Hogy Morzsina fiai Koszta unokáival nemzetségbeli rokon-ságban voltak, azt Járai Péter alvajdának oklevele nem mondja, de nem is szenvedhet kétséget, hogy az egy és ugyanazon birtokban élő, folytonos érdekközösségben állott két család között gyakori házassági összeköttetések jöttek létre, úgy hogy mindkettejük utódai magukat joggal rokonoknak nevezhették.

Miután már most tudjuk, hogy Koszta unokái és Morzsina (Morzsana) fiai 1360-ban Reketyén osztozkodtak: azon határozott véleményemnek adok kifejezést, hogy mivel Hunyadi Vajk a vele rokon Morzsina Erzsébetet, Reketye és Demsus úrnőjét vette feleségül, **e Vajk atyja Sorb az 1360-ban szereplő Sorb-bal, vagyis Koszta unokájával azonos és hogy ezek alapján a Hunyadi-család első őseit Kosztában kell látnunk.** Vélekedésemet megerősíti az is,

¹ A társulati Évkönyv II. köt. 25. l.

² Megjegyzendő, hogy Demsuson még más családbeli birtokosok is voltak (1360-ban már Dusa), kik csak a »Demsusi« nevet használták. Nem szenvedhet kétséget, hogy Morzsina, illetőleg Sztoján utódai, az előbbiektől való megkülönböztetésök végett vették fel a »demsusi« praedicatum mellé még a »Morzsina« családi-nevet is,

hogy a Mardsinai-család mindvégig használta reketyei előnevét; így pl. 1593-ban: Mardsinai Katalin, Mardsinai Ferencz »de Reketye« leánya, Tserményi alias Farkas Mihály felesége.¹ A család 1521-ben újabb adományt kap Reketyére, nyoma van 1633-ban is, és úgylátszik ekkor halt ki a XVII. század közepén.²

Biztos vagyok benne, hogy a valahol még egyik-másik levéltár porában heverő okiratok napra kerülésével, nálamnál szerencsésebb kutató e véleményemet fényesen meg fogja erősíteni.

Kosztában kell tehát azon oláht felismernünk, ki fiával és oldalrokonaival együtt Erdélybe vándorolván, a szintén oláh származású Morzsínának és ennek családja segítségével Reketyét telepítette és benépesítette. Hogy mikor történt e bevándorlás, nem tudhatjuk, de kétségkívüli dolog, hogy azon időre esik, midőn Baszaráb (1330) és fia Sándor (1344) havasalföldi vajdák uralkodása alatt egyik-másik oláh ember magyar érzelmű magatartása miatt kénytelen volt hazáját otthagyni s magát magyar oltalom alá helyezni; mert arra pl. hogy akkor, midőn Baszaráb fia Sándor nagy Lajos király ellen fellázadt, az oláh Szárna fia László fiai: Karap, Szaniszló, Negu, Vlányik, Miklós és László összes havasalföldi birtokaikat elhagyván, Magyarországra menekültek, hol a temesmegyei Rékást kapták, okleveles bizonyítékunk van.

A Koszta és Morzsina ivadékainál előforduló személyneveket még ma létező helységek neveiben is felismerjük: *Baláta* és *Boj* most is van Hunyadmegyében, *Bolján* vagy *Boján* oláh helység Szilágymegyében, míg Koszta köztudomás szerint nem más, mint Konstantin. Máramarosmegyében pedig 1428-ban bizonyos Balota a közép-apsai oláh lelkész, míg 1439-ben Hunyadmegyében Osztrói Balatha nevű birtokossal találkozunk.³

Mennyire kiaknázták Vajk nejének ismeretlen történetét és mennyire lett e nő a hagyomány ferdítésének tárgya, azt abból is látjuk, hogy némelyek szerint Morzsínai Erzsébet »Buti Vojk« halála után Jariszló nevű oláh emberhez ment férjhez, kitől Dán, Vojk, Péter és János fiai lettek. Ezeknek ajándékozta volna Hunyadi János, a Hunyadhoz közel, egy völgyben fekvő, Csolnakos nevű falut, melyről Jariszló helyett a Csolnakosi nevet vették fel.

¹ Említve a »Tudományos Gyűjtemény« 1831. VII. f. 31. l.

² Bőjtje Ödön id. műve 218. lapján.

³ A Magyar történelmi társulat 1889. évi kirándulása 65. l. A Teleki-okmánytár II. 6. l.

Erre nézve találjuk (Fejér VIII. 2. végén) Hunyadi Jánosnak 1448 aug. 26-án Karánsebesen kiállított és Báthori Gábortól 1609 ápr. 29-én megerősített oklevelét, melynek hitelességére vonatkozólag csak annyit mondhatok, hogy keltezésének helye és ideje valódisága ellen nem bizonyít; legyen azonban hiteles vagy nem, annyi áll, hogy egyik passzusát alaposan félreértették. Hunyadi János ez állítólagos oklevelében előadja, hogy Chionoki Vojk »*frater noster condivisionalis*« saját, úgy mint fiai László és Sandrin, továbbá Jarisló fia: Chionoki Daan nevében előtte panaszkodik, hogy birtokaikban sokféle zaklatásoknak vannak kitéve, miért is az összes tisztviselőknak meghagyja, hogy nevezettek a hátszegi kerületben lévő Chionok és a hunyadi kerületben fekvő Doboka nevű birtokaikban sehogy se sanyargassák. E »*frater condivisionalis*« kifejezést némelyek a szorosabb értelemben veendő fivérnek értették és így lett szükségessé, hogy Hunyadi János anyja, Vajk halála után újra férjhez menjen. A *frater condivisionalis* pedig sohasem »fivér,« hanem csak egy és ugyanazon nemzetséghöz tartozó osztályos rokon. Ha az említett okmány nem hamisítvány, akkor tudnók, hogy azon nemzetségnek, melyből a Hunyadi-család kiágazott, még egy másik hajtása is volt, mely a Csolnokosi néven 1448-ban Csolnokosi Vajk és fiaiban, továbbá Jarosló fia Csolnokosi Dánban virágzott. A két család közötti összefüggés talán azon alapúlhatna, hogy Csolnokosi Vajk Koszta unokáinak már 1360-ban szereplő nemzetségbeli rokonainak utóda lehetett. Erre nézve még megjegyzendő, hogy Hunyadi János a Csolnokosiak részére kiállított egyéb okirataiban a velök tartott rokonságról nem tesz említést. 1446 május 26-án megerősíti néhai Jarosló fiát, Csolnokosi Dánt, továbbá: »Woyk, ac Petri, Sorbe et Johannis, filii dicti Jaroszlaw de eadem Chonokos« a csolnokosi knyézségben. Mátyás király pedig tanusítja 1464-ben, hogy László és Sandrin fivéreknak Csolnokos, Ohába és Doboka nevű birtokaikat újra adományozza.¹ Ez okiratokban a felsorolt családtagok hovátartozandósága elég zavarosan van adva; de a valószínűség a mellett szól, hogy Vajk, Péter és Sorb Jarosló fiának vagy fivérének Jánosnak a fiai voltak.

Említendő még erre nézve, hogy a velenczei tanács 1446

¹ Csánki: Hunyadmegye és a Hunyadiak 18, és 41. 1. *Fejér*: Hunyadyana 91. és 99. 1.

május 1-én Hunyadi János követének, *Vulkó comes*nek, választ ad;¹ miután fel nem tételezzük, hogy Hunyadi János holmi Vlk (Vuk) nevű szerb embert bízott volna meg e fontos követségével és a latin »Vulko« ez esetben teljes jogosultsággal »Vajk«-kal is azonosítható, nem épen valószínűtlen, hogy e Vulkó comes követ alatt Hunyadi Jánosnak állítólagos osztályos rokona: Csolnokosi Vajk lappang.

Szükséges továbbá tudnunk, hogy azon esküdtek sorában, kik a hátszegi területben fekvő Reketye és Nyíres nevű falvak birtokügyében 1360 június 2-án tanúvallomást tesznek, *Csolnokosi Dán* knyéz is szerepel,² de ezzel még nincsen bebizonyítva, hogy Hunyadi János állítólagos osztályos rokona, Csolnokosi Vajk épen e Dánnak lenne az ivadéka.

Nem végezhetem be a Hunyadi-család eredetéről szóló sorokat a nélkül, hogy még a következőt ki ne emeljem. Mondják, hogy Hunyadi János rokonai a hunyadmegyei Toti helységben knyézek voltak; egyikének, (a ki Toti helységben viselte a knyézi tiszte) nevét is vélik ismerni.³ Dr. Csánki Dezső a többek közt Teleki X. köt. 393. lapjára is hivatkozik; de azt találom, hogy az idézett hely állítását nem támogatja.

Ott ugyanis azt olvassuk, hogy Bojtori István 1453 jun. 22-én bojtori birtokrészét Hunyadi Jánosnak 203 aranyért és egyebek mellett még a Toti helységet illető knyéztségért eladja, kiemelve, hogy a Totira vonatkozó knyéztséget mindazon jövedelmekkel és jogokkal kívánja átvenni, a melyeket *az ő ipja Sorb* annak idején élvezett.

Miután tudjuk, hogy Hunyadi Jánosnak nem Sorb, hanem horogszegi Szilágyi László volt az ipja, világos, hogy Sorb, a volt tóti knyéz Bojtori Istvánnak az ipja. Szerző valószínűleg úgy fogta fel a dolgot, hogy a tóti knyéztség, mivel 1453-ban Hunyadi János kezén találjuk, már az ő ősei birtokában volt és miután Hunyadi Jánosnak nagyatyja Serb, biztosra vette, hogy Bojtori István ipja Sorb, Hunyadi Jánosnak Serb nevű nagyatyjával azonos.

De ez az említett szövegből ki nem tűnik. Egészen eltekintve attól, hogy a Hunyadiak kezén számtalan oly birtokot találunk,

¹ Óváry, Oklevélmásolatok I. köt. 129. l.

² A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat I. Évkönyve 61. l.

³ »A magyar történelmi társulat 1887. évi vidéki kirándulása« cz. mű 11. és 27. lapján,

melyeket királyi adományozás, vétel és csere útján — tehát nem öröklési jogon — szereztek, nem feledhetjük, hogy Bojtori Istvánt, mint Hunyadi János atyai nagynénjének férjét az illető okirat mindenestre Hunyadi János rokonának nevezte volna, a mit az okirat pedig nem tesz; de másrésről találjuk, hogy a tóti Sorbnak Koszta unokájával, Sorbbal való azonossága ellen az időszámítás is szól. Koszta unokájának, Sorbnak a leánya *legalább* is 1380-ban született, 1453-ban tehát már legalább 73 éves asszonynak kellett lennie, és így biztosra vehetjük, hogy a bizony nem fiatalabb férje akkor, midőn ama csereszerződést kötötte, már nem lehetett oly korban, hogy ilyen, az élet delére és a vállalatkész testi és szellemi rugékonyságra valló transzaktióra adta volna magát; pedig sokkal valószínűbb, hogy Sorb leánya, illetőleg Hunyadi János atyai nagynénje 1453-ban már 80—90 éves lehetett és így férjének is legalább oly korosnak kellett lennie.

Nem szabad továbbá felednünk, hogy ha Bojtori István tényleg arra akart volna hivatkozni, hogy ő a tóti knyézséget épen úgy akarja átvenni, mint azt Hunyadi János ősei bírták, sokkal közelebb feküdt volna maga Hunyadi János birtokos jogaira hivatkozni, mintsem a már réges-régen elhalt nagyatyjáéra.

Végre még azt is fel kell említenünk, hogy Hunyadi János kormányzó 1451 jun. 12-én Kenderes munkácsi várnagyot és Beregmegeye főispánját »frater«-jének mondja.¹ E Kenderes a hunyadmegyei Kendefi-család egyik oldalóse. Hogy mily rokonság állt közte és Hunyadi János között, azt az eddig ismert anyagból kideríteni nem lehet. De mivel alaposan feltehető, hogy Hunyadi Jánosnak firokonai között egyik-másikuk leányokat is hagyott maga után, nagyon valószínűnek kell tartanunk, hogy Kenderes ezek egyikét bírta nőül és hogy ennek alapján (lehet az is, hogy valamely Hunyadi Kende-leányt vett nőül) közte és Hunyadi János között sógorsági kapocs létezett.

*

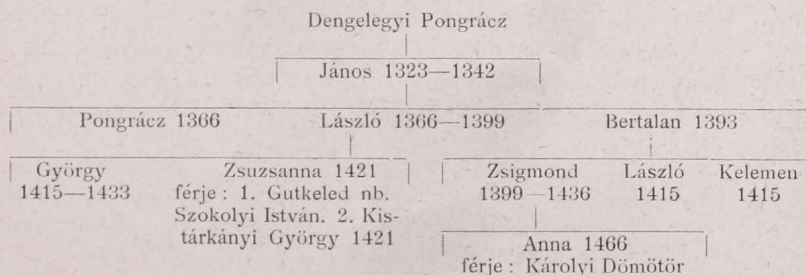
I. Vajknak három fia volt: két János, egy Vajk és három leánya. Egyike e leányoknak állítólag *Marina* (Mária) »az oláh vajda fiához« — így mondja az eddigi irodalom — ment férjhez. De ebből csupán annyi tény, hogy e házasságból bizonyos Oláh

¹ Teleki: Hunyadiak kora X. köt. 296. 1.

István született, ki Mátyás idejében Erdélyben letelepedvén, több gyermeket és ezek közül Oláh Miklóst (szül. 1493-ban) hagyott hátra. Ez a Miklós meghalt 1568 jan. 14-én, mint esztergami érsek. Maga állítólag mondta volna, hogy fejedelmi családból származott és hogy nagyanyja Marina Hunyadi Jánosnak lett volna a nővére. Bécsben 1562 szept. 14-én kiállított végrendeletében¹ olvassuk, hogy egy sas képével díszített nagy arany-pecsétgyűrűjét, mely valamikor »patruusa,« Myhna, oláh vajda birtokában volt, Miksa cseh királynak hagyományozza. Miután a »patruus« rendesen az atya fivérét jelöli, úgy látszik, hogy Oláh István, Hunyadi János sógorának oláh fejedelmi származása nem épen hihetetlen.

Myhnának e »patruus-ságá«-val ellentétben áll azonban Oláh Miklós érsek egyik korábbi előadása, mely szerint Hunyadi Marina Dán oláh vajda fiához Ardszisi Manzillához ment volna férjhez, kitől Stanchul (Szaniszló) és Sztoján (István) fiakat szült. Stanchul fiai: Dán és Péter. Sztoján vagy István Mátyás királyhoz menekült és Erdélyben bizonyos Huszár Borbálát vett nőül, kitől Miklós (az érsek), Máté, Orsolya és Ilona születtek. Myhna tehát inkább Manzillának a fivére. Vajk másik leánya *Klára*, ki még 1456-ban is él, bizonyos *Dengelegyi Pongrácz*hoz ment férjhez. A Szolnok-Doboka megyében fekvő Dengelegen kívül többi között Szatmár-megyében is van Dengeleg (eredetileg Dengelegy) nevű helység, melyben már 1323-ban Pongrácz fiát: Dengelegi Jánost találjuk. E János (ki 1342-ben is él) Pongráczot (1366), Lászlót (1366—1399) és Bertalant (1393) hagyta maga után. Nemzedékrendi stemmájából a következő töredéket ismerjük:

Mindamellett azonban, hogy e családnál a Pongrácz név elég gyakran szerepel, azt hiszem, hogy Hunyadi Klárának férje nem

¹ A Történelmi Tár 1896, évf. 153. 1.

a szatmár-, hanem a szolnok-dobokamegyei Dengelegről való. Itt pedig legelőször akadunk Dengelegyi Jánosra, ki 1373 febr. 17-én vajdai embernek van kiszemelve,¹ midőn arról van szó, hogy Kendi István a küiküllőmegyei Gyákos-ba statuáltassék. Dengelegi István 1392 május 1-én belső-szolnokmegyei szolgabíró, 1397 nov. 4-én csak birtokos; mellette szerepel aznapon János fia Miklós; 1399-ben István belsőszolnoki szolgabíró; 1411-ben találjuk Demeter fia Mihályt, mint birtokost; 1425-ben él László fia Péter és neje Dorottya; ugyanazon évi február 7-én Bernát, de 1451-ben középszolnoki fő- vagy alispán. Dengelegyi Bernát (miles dioecesis Transsilvaniensis) 1473 ápr. 22-én a dengelegyi, Szt. Mihályról nevezett, templom számára búcsúkat kér; István fia: Dengelegyi Beke pedig, ki 1320-ban az erdélyi vajda embereként Abrudbánya és Ompolyicza birtokok ügyében működik,² valószínűleg azért a szatmármegyei család tagja, mert midőn Károly király 1324-ben Gutkeled nb. Báthori Jánosnak azon károkat megbocsátja, melyeket mint a szatmármegyei Gilvác várnagyja annak idején a király ellenségeinek tett, az utóbbiak között Dengelegyi Beke is szerepel.³

E Klárára vonatkozólag meg kell jegyeznünk, hogy gr. Teleki József »Hunyadiak kora« cz. művének X. köt. 495. lapján a róla szóló okirat rubrumában őt Hunyadi János *mostoha hugának* nevezi, de ez teljesen alaptalan. Teleki állítása azon alapszik, hogy az idézett okirat Klárát Hunyadi János »soror uteriná«-jának nevezi, s hogy nemcsak Teleki idejében, de még mai napság is akadnak olyanok, kik az »uterinus« kifejezés alatt csakis az egy és ugyanazon anyától (uterus = méh), de más atyától származott testvért értik. Már pedig czáfolhatatlan dolog, hogy az okiratok az »uterinus« alatt mindig az ugyanazon atya és ugyanazon anyától származó vagyis magyarosan mondva az *édes testvért* értik, míg az egy atyától, de más anyától származó testvért a »carnalis« megjelölés illeti meg.⁴

¹ Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen II. köt. 400 l.

² Fejér, VIII/2. köt. 279. l. Az »Urkundenbuch« I. köt. 375. száma pedig hamisítvány. ³ Anjoukori okmánytár II. köt. 166. l.

⁴ Bizonyítja ezt legfényesebben Wenzel XII. 623, hol Kórógyi János 1298-ban előadja, hogy »Cum fratribus nostris carnalibus et non uterinis« bizonyos birtokügyet rendezett. Miután egyúttal *közös atyukról, mostoha anyjáról és ennek fiairól* is szól, világos, hogy a »carnalis fratres« alatt közös atyától nemzett, de más anyától született fivéreit érti. Van erre még számtalan más bizonyíték is.

Tudjuk továbbá, hogy Hunyadi János, midőn 1450-ben Giskra Jánossal, a cseh csapatok vezérével egyezsége lépett, utóbbinak özvegy nővére kezét ígérte. Tekintettel arra, hogy Klára férjének, Dengelegyi Pongrácznak elhalálozása évét nem ismerjük, hogy mindkettejük fia János már 1458 márcz. 15-én néhány erdélyi falu királyi tisztje, hogy tehát Klára 1450-ben már nem lehetett igen fiatal asszony: a valószínűség inkább a mellett szól, hogy az özvegy alatt Székely Jánosnét kell értenünk, ki csak 1448 okt. 17-én lett özvegy, és kinek fiai csak 1472-ben lépnek nyilvánosságra. Klárának utódait a következő stemma-töredék mutatja.

Dengelegyi Pongrácz † 1456 előtt
1439-ben mágnás, 1442-ben erdélyi alvajda
Neje: Hunyadi Klára 1456

László † 1463 a kolozsvári apátság kormányzója	János † 1476 1458-ban kir. tisztviselő, 1461- ben tálnokmester, 1464-ben erdélyi vajda	András 1456—1464 1464-ben tálnokmester
Neje: Erzsébet 1478—1493 márcz. 30.		

Mátyás 1479—1496 Neje: 1. 1489 Frangepán Mária Magdolna 2. Perényi Orsolya 1508	Katalin 1479
---	-----------------

Vajk harmadik leánya kövendi Székely János, erdélyi emberhez ment férjhez, ki mint Szlavonia bánja 1448 okt. 17-én a Rigómezőn a törökök elleni harcban esett el. Fia Jakab, Mátyás király alatt nagy szerepet játszott; utódai, a stájer Fridau (Ormosd) birtokuk révén mint »Zäckl von Fridau«¹ az osztrák főrangú családokhoz tartoztak.

Nemzedékrendjük egy töredékét a következő stemma ábrázolja.

Ismeretlen

János † 1448 okt. 17-én Neje: Hunyadi János nővére	Ismeretlen	Tamás † 1449 szept. 5-én vannak utódai
Ormosdi Jakab 1472—1503 Neje: 1481 után Balog nb. felsőlendvai Szécsi Margit 1481—1505 (Utódait lásd a 120. lapon.)	Leány	Miklós † 1517 Neje: Ratold nb. Gyulafi Orsolya 1501—1528 (Utódait lásd a 120. lapon.)

¹ A »Zäckl« természetesen nem más, mint a »Székely« név német fordítása. Midőn később a latinizálás jött divatba, lett a »Zäckl«-ből »Czekelius.«

Ormosdi Jakab				Miklós		
Ferencz	Mihály	László	Jakab	Magdolna	Klára	
sz. 1508 kör.	1515-1527	1515 27	1517-50	1507-1546	1507-1524	
él még 1543-ban				férjei: 1. Balog nb, férje: Perényi		
Neje: Korlátkői Anna				felsőlendvai Szécsi Péter sz. 1502		
				Tamás † 1526 † 1548		
				2. Thurzó Elek sz. 1490		
				† 1543 jan. 25-én		
				3. Pernstein János		
				† 1548		
Lukács	Margit					
sz. 1494	1524	férje: Buzád-Hahót				
† 1575 febr. 8	nb. alsólendvai	Bánfi János				
				† 1534 jan. 30-án		
Jakab		Katalin				
		férje: 1552 jun. 7-én				
Károly		Perényi Mihály				
† 1600 aug. 21-én		† 1557 decz. 25-én				
Neje: 1594 febr. 13-án						
Keglevich Simon leánya:						
Anna						

Vajk fia *II. Vajk* még csak 1419 febr. 12-én fordul elő s így biztosra vehetjük, hogy fiatal korban, utódok hátrahagyása nélkül halt meg. Bizonyítja ezt azon körülmény, hogy I. Ulászló, midőn Vajk fiait, a két Jánost, 1440-ben megajándékozta, az adományozást Vajkra nem terjeszti ki, a mit — ha az utóbbi akkor még él — biztosan megtett volna. De már 1435 junius 2-án sincsen említve, mert akkor szintén csak a két Jánosról van szó. Mindamellettt Oroszországban még most is él egy család, mely e Vajkot ősatyjának vallja. Hivatalos, a császári orosz heraldikai departement által tanusított és egyéb családkrónikai adatok azt állítják, hogy az orosz *Wojeikoff* család őse Serb fia Woiko (Radul) fia Woitech, ki a nagy szerb-bolgár birodalom idejében a bolgár Tirnova ura lett volna. Ennek hasonnevű fia, tehát szintén Woitech, elhagyta Bolgárországot és Poroszországba vonúlt, hol valamely területet nyert birtokul; innen jutott 1388-ban Oroszországba. A család czímerét, két kigyót egy felettök lebegő koronával, mondják, hogy már magával hozta. Mily gyenge lábon áll e levezetés, misem világítja jobban, mint az, hogy 1388-ban, midőn ifj. Woitech Oroszországba jött, a család állítólagos őse, Vajk fia Vajk, még nem is élt.

Vajk második fiát, *II. Jánost* nevezi V. László 1453-ban öregebb János »sanguine frater«-jének, miből sokan azt következtetik, hogy ő a híres Jánosnak csak vérszerinti rokona volt; támogatták ezt azzal is, hogy egy és ugyanazon atyának csak nem volt

két egyenlő nevű fia. Ez az állítás teljesen alaptalan. Az erdélyi káptalannak 1419 febr. 12-én kiállított oklevelében világosan áll: »Johannis, Johan et Woyk filiorum dicti Woyk nobilium de Hunyad« és I. Ulászló király 1440 aug. 9-én elég világosan mondja: »utriusque Joannis filiorum Wayk de Hunyad,« Tudjuk továbbá, hogy Zsigmond 1435 jun. 2-án és 1437-ben kelt okleveleiben »Joanni Olah, filio quondam Voyk de Hunyad et per eum alteri Joanni similiter Olah, *fratri ejus carnali*« szavakkal él, s 1437-ben azonkívül még »utriusque Johannis Oláh filiis condam Woyk de Hunyad« szavakra akadunk.

Ez ifjabb Jánosról azt tartják, hogy őt Albert király 1438 nyarán bátyja János mellé szörényi bánná nevezte volna ki; de az 1438. évi okiratokban ezt nem találjuk igazolva. V. László 1453-ban kiállított okmányában¹ csak azt mondja, hogy Albert király öregebb Hunyadi Jánost, ki addig csak csapattiszt volt, a szörényi bán fényes méltóságára emelte, s hogy számos harczában egy másik Hunyadi János, vérszerinti *fratere* dicsőségesen vett részt. Azon főurak sorában pedig, kikkel 1439 szept. 19-én a király oldalán a titelrévi táborban találkozunk, egyszerűen csak »Hunyadi Jánost« találjuk.² Ellenben igaz, hogy 1439 szept. 27-én »uterque Johannes de Hunyad bani nostri Zewrienses« szerepelnek és I. Ulászló 1440 aug. 9-én Vajk fiait: mindkét Hunyadi Jánost szörényi bánoknak nevezi és az ifjabb Jánosnak, néhai Csáki Lajos erdélyi vajda oldalán, Havasalföldén, a törökök ellen tanúsított vitézségét különös kiemelés tárgyává teszi.³

Általánosan azt mondják, hogy a törökök ellen 1442 nyarán Maros-Szentimrén vívott csatában esett volna el, de Hunyadi János vajdának egyik, 1442 január 10-én kiállított okmánya ezzel ellentétben áll. János vajda kijelenti nevezett napon, hogy a kezére került fejmegyei birtokokat saját lelki üdvéért és *testvére János* (militis militum) *lelki nyugalmaért* alapítványképen az erdélyi káptalannak adományozza.⁴ Minthogy a maros-szentimrei csatát 1442 nyarára teszik, lehetetlen, hogy II. János ugyanazon évi január 10-én már részt vett volna benne, s így — ha az idézett okirat keltezése helyes — azon következtetésre kell jutnunk, hogy ifjabb János 1441-ben halt meg.

¹ Teleki: Hunyadiak kora X. köt. 358. l. ² Ugyanott, a 72. l. ³ U.o. a 90. l.

⁴ A Történelmi Tár 1897. évf. 351. l. Fejér, Hunyadyana 46—50. l.

Ugyanezen okiratban azt is mondja János vajda, hogy öcsese, János, a gyulafejérvári templomban nyugszik, a hova maga is kíván temetkezni. Ezúttal már itt is kiemelendőnek tartjuk, hogy Mátyás király 1460 táján Bolkács és Sidve küküllőmegyei birtokait az erdélyi prépostságnak azon kikötéssel adományozza, hogy atyja, testvére és *rokonai* sírjánál a székestemplomban Gyulafehérvárt az oltáron, mely elé testeik temetve vannak, naponként misét végeztessen.

Vajk legöregebb fia *I. János* az a hős, a ki korában valódi meteor alakjában merült fel. Születési évét nem ismerjük ugyan, de mindamellett azt a legtöbb író 1388-ra teszi. Nézetem szerint ez a következő okoknál fogva sehogysem állhat meg. Tudjuk, hogy János már az 1409. évi adománylevélben szerepel, akkor tehát már 21 éves ifjúnak kellett lennie, a mi azért valószínűtlen, mert Vajk 1409-ben, mint egy 21 éves fiú atyja, már alig lett volna testőr; hozzájárul még, hogy maga János első fia születésekor (1433) 45, második fia születésekor pláne 52 éves volt, a mi korántsem lehetetlen, de nem is igen valószínű; 1450-ben pedig az egyik nővére még oly fiatal, hogy második férjhezmeneteléről van szó. A földolog itt a következő: Biztosra vehetjük, hogy ha Vajknak 1409-ben Jánoson kívül még más fiai lettek volna, azokat mindenesetre épen úgy belevették volna az adományozásba, mint Jánost; miután azonban csak Jánost említik, meg lehetünk győződve arról, hogy Vajknak 1409-ben Jánoson kívül nem is volt más gyermeke. Tekintettel már most azon körülményre, hogy Vajk 1409-ben, mint testőr és egyetlen gyermek atyja, még meglehetősen fiatal férfi volt, nehezen hihetjük el, hogy legközelebbi gyermeke neki csak 21 éves fia után született volna. Kell tehát, hogy János születése 1388-nál sokkal későbbre helyeztessék.

Már korán találjuk őt Zsigmond király oldalán Német- és Csehországban. Albert alatt 1438-ban lett szörényi bán. I. Ulászló kinevezte őt erdélyi vajdának és belgrádi főkapitánynak; 1446 tavaszán megválasztották őt a magyar rendek V. László kiskorúságának tartamára Magyarország kormányzójának, mely minőségben 1452-ig működött; 1453-ban megkapta Lászlótól az örökös beszercei főispáni méltóságot. A törökök ellen vívott utolsó győzelme után Zimonyban 1456 aug. 11-én lehelte ki nagy lelkét.

Neje *Erzsébet*, horogszegi *Szilágyi László* leánya.

E család eredetét mai napig sem ismerjük kellő világossággal. Általában elismert dolog, hogy a horogszegi Szilágyi-család a keresztúri Garázda-családdal közös törzsből való és némelyek azt hiszik, hogy a Drina mentén lévő Gorasda helység e család bölcsője.

Tényleg azonban a következőket találjuk:

a) Péter fiai Dénes és Péter 1398-ban Zsigmond királytól néhány zalamegyei helységet kapnak; 1408-ban megerősíti Zsigmond ez adományozást Dénes és fivérének, Péternek fiai: János, Miklós, István és Péter számára.¹

b) A kőrösmegyei Garázda-Keresztúr helység a Voyk nemzetség néhány tagjának birtokát képezte.²

c) 1408 szept. 29-én a következők kapják meg a Temes megyében fekvő Horogszeg nevű birtokot:

1. Keresztúri Garázda István és fiai: Miklós, Imre, László és János;

2. Szilágyi Miklós és fiai: László, Gergely, Mihály, Albert, Domonkos és Sebestyén;

3. László fia: Gergely, a Szilágyiak frater patruelis—unoka-fivére. Az illető okirat³ elmondja, hogy keresztúri Garázda Miklós és Szilágyi László akkora a boszniai Zrebernek várnagyai, és hogy részint ott, részint Branics előtt a törökök ellen kitüntették magukat. Azelőtt már Heves megyében is birtokoltak, amennyiben Szúcs, Fajzat, Réde és Ecsed között volt, mely birtokokat most Horogszeggel felcserélik. Horogszegnek előbbi birtokosa, Katyi Pál, örökösök hátrahagyása nélkül halt meg, minek folytán tulajdona a királyra szállt.

d) 1419 május 11-én megerősíti Zsigmond hívének: horogszegi Garázda Miklósnak a tolnamegyei Lak helységet és kiemeli ez alkalommal, hogy e birtok már Miklós őseinek kezében volt.⁴

e) 1385 jun. 8-án a Kőrösmegyében, a Mecsencza mentén lévő Szent-kereszt-egyháznak következő kegyurai szerepelnek:

1. a¹) Pál fia: Pekri Miklós özvegye;

a²) c Pál fia: Pekri István és ennek fia Miklós;

a³) a fentebbi † Miklós fiai: Pekri Domonkos és Miklós.

2. András hantai prépost, *Garázda István, László, Lőkös,*

¹ A Zalai okmánytár II. köt. 351—359. l. ² Csánki, Kőrösmegye 47. l.

³ A Temesmegyei okmánytár I. köt. 398—401. l.

⁴ A »Hazai okmánytár« IV. köt. 278. l.

János, Tamás, Péter, Dénes, Imre, Miklós és még egy másik László; mindnyájan Garázda nevűek.¹

1409-ben nevezi őket Zsigmond király világosan »Nicolaus et Dionysius dicti Garázda de Mechinche«; tudjuk továbbá, hogy a Garázdák a Szilágyiakkal akkor az ismert közös czimert kapják.²

Az 1385. évi oklevél a Garázda és Szilágyi-család meghatározására talán némi támpontot nyújthat. Miután t. i. az 1385 után szereplő mindkét családbeli tagok elődei ez oklevélben képviselve vannak, sokkal valószínűbbnek tartom, hogy a keresztúri és horogszei Garázda-család nem Boszniából, hanem Kőrösmegyéből származik. A Szilágyi-családdal való rokonság kétségen kívül áll, mert azonos érdekkör mellett azonos czimert kapnak; így találjuk, hogy az 1385-ben szereplő Miklós valószínűleg az 1408-ban szereplő Szilágyi Miklóssal azonos; azt azonban nem tudjuk, hogy a közös törzsből származó István és Miklós miért nem viselt közös nevet; ismeretlen továbbá, hogy a »Szilágy« alatt tulajdonképen melyik értendő. Miután már most több mint valószínű, hogy a kőrösmegyebeli Pekriek, a mecseniczai egyház társ-kegyurai, a Garázdákkal rokonok és a Pekriek a Tétény nemzetség tagjai voltak, nagyon valószínű, hogy a Garázda- és Szilágyi-család szintén a Tétény nemzetségnek sarja. E feltevést még azon körülmény is támogatja, hogy a Pekriek ősein kívül még a Tétény nemzetségnek a XIII-ik században szereplő oly tagjait ismerjük, kiknek utódaira mindeddig nem akadtunk,³ kiktől tehát e családok származhattak és hogy a Pekriek pl. a Temes [később Krassó] megyében fekiüdt Szent-László helységben is birtokoltak.

A fentebbi Szilágyi László a szerém- vagy hevesmegyebeli⁴

¹ A Blagaj-okmánytár 182. 1.

² A Zichy-okmánytár VI. köt. 556. 1. A Teleki-okmánytár I. köt. 346. 1.

³ V. ö. »A magyar nemzetségek« cz. munkám II. köt. 350. lapjával. A Tétény-nemzetségnek erdélyi vonatkozásairól más alkalommal.

⁴ Belyén helység valamikor Szerémmegyében volt. Ugyanott találjuk a Belyéni-családot is, melynek tagjai: Márk és fiai János, Miklós és Mihály, továbbá † Dálya fiai: Miklós, János, Maka, Mihály és Dálya 1320-ban Szerémmegyében szerepelnek. A XV. században már nem találjuk a Belyénieket Szerémmegyében, de akadunk ilyenévű családra Hevesmegyében. Találjuk például, hogy Laczk fia: Belyéni István Hevesmegyében fekvő szúcsi és (jelenleg Gömörmegyében lévő) borosznoki birtokát 1349-ben zálogba adja. Belyéni Benedek fiai: Péter, László és Mihály 1444-ben Szúcs részbirtokosai stb. Mindamellett (bár tudjuk, hogy a horogszei Szilágyiak azelőtt szintén Szúcson birtokoltak) mégis sokkal valószínűbb, hogy itt nem a szerémmegyei Belyéniekről, hanem a Gömörmegyében még ma is létező Belény falu birtokosairól, a Bellényiekről, van szó.

Belyéni-családból származó István leányával, Katalinnal: Mihály, László, Osvát, Erzsébet, Zsófia és Orsolya nevű gyermekeket nemzett, kik közül *Erzsébet* Hunyadi Jánosnak lett a neje. Egybekelési idejét nem ismerjük; halála idejét sem; csak annyit tudunk, hogy 1484 nov. 11-én már nem élt; birtokait unokájának, Corvin Jánosnak hagyományozta.¹

Házasságából két fiú származott: László és Mátyás.

László 1433-ban született. Már 1448-ban eljegyezték Erzsébettel, Czillei Ulrik leányával, Brankovics György szerb fejedelem unokájával; ez volt a feltétel, mely alatt atyja György fogságából kiszabadulni tudott; a házasságot azonban nemsokára elejtették. Mindamellett találjuk, hogy Hunyadi János 1453 márcz. 20-án *fia László házassága alkalmából* teendő vásárlások végett követet küldött Velenczébe, ki 13000 arany értékig különféle ékszereket, aranyhímzésű s gyapjúszőveteket vásárolván, csak 8000 aranyat fizetett ki s a hátralévő 5000 aranyért a velencezi signoria vállalt kezességet.² De a házasság közelebbi részleteit nem ismerjük.

1453-ban kinevezték Lászlót horvát bánnak. Atyja halála után közte s Czillei Ulrik között nyílt civódásra került a dolog, minek az lett a következménye, hogy László hívei Ulrikot 1456 nov. 9-én Nándorfejérvárrt megölték. V. László látszólag nem akarta a bűnösöket megbüntetni s annak bizonyítására Hunyadi Lászlót még országos főkapitánynak is kinevezte, valóban pedig a tettetés minden mesterségét arra használta fel, hogy a Hunyadiak pártját elaltassa, s az egésznek az lett a vége, hogy Hunyadi Lászlót Budán 1457 márczius 16-án lefejeztette.

Hunyadi János ifjabb fia *Mátyás* Kolozsvárrt 1440 február 23-án született.³ Alig volt tizenegy éves, midőn a politikai élet zajába belevonták, a mennyiben atyja, hogy a hatalmas Czillei-Brankovics-pártot a maga részére megnyerje, őt 1451 aug. 17-én Czillei Erzsébettel, Ulrik leányával eljegyezte és elhatározta, hogy az akkor tíz éves menyasszony és a tizenegy éves vőlegény között létesítendő házasság 1453 decz. 6-án köttessék meg.⁴ A fiatal pár szülői között többrendbeli viszálykodások és kibékeltetések után 1455 nyarán meg is kötötték az egyházi frigyet, mire Erzsébet Hunyadvárra, Mátyás pedig a királyi udvarba ment. Erzsébet azon-

¹ Teleki XII. köt. 271. l.

² Óváry, Oklevélmásolatok I. fűz. 130. l.

³ Fraknói: Mátyás király 13. l.

⁴ Teleki id. műve X. köt. 305. l.

ban nemsokára, hogy Hunyadvárban tartózkodott, általános kelevény-kórban megbetegedett, melynek három hónapig tartott házassága után áldozatul esett.

Mátyás, ki trónralépése előtt előbb V. László, azután Podjebrád György cseh király fogságában volt, késznek nyilatkozott, az utóbbi leányát, *Katalint*, nőül venni, ha György a magyar korona megnyerésében támogatja. Míg ő Györggyel tárgyalt, az alatt anyja és pártja, hogy a hatalmas Garai Lászlót megnyerje, megígérte az utóbbinak, hogy Mátyás leányát, Annát nőül veszi. E dilemmában találjuk Mátyást Prágában, míg Magyarország rendjei őt 1458 jan. 23-án királynak választották. A Prágába érte jött magyar küldöttség előtt azonban kijelentette, hogy Podjebrádnak adott szavát beváltja, s így nem maradt más hátra, mint a fiatal pár egybekelését helybenhagyni. Az egybekelés valószínűleg 1463 első felében történt, de a fiatal asszony már 1464 januáriusában nehéz szülésben meghalt, a nélkül, hogy férjét életképes gyermekkel megajándékozta volna.

Katalin halálával kezdetét veszi azon házassági tervek sora, melyek, mert kizárólag csak politikai rugók szüleményei voltak, sohasem érvényesültek. Legelőször Mátyás Frigyes császárt kérte: jelöljön ki számára menyasszonyt a vele rokonságban lévő családok egyikéből, mire Brandenburi Frigyes választófejedelem és Albert örgróf késznek nyilatkozott, Mátyással házassági összekötetésbe lépni. Midőn e terv a magyar rendek ellentállásán megheiusult, Mátyás Olaszország felé hajolt, hogy ott keressen feleséget. Kezdetben az volt a terve, hogy magát Hippolitával, Sforza Ferencz milánói herczeg leányával, jegyezze el (1465), de mivel Velence e tervét megheiusította, Hippolita (szül. 1445 ápr. 18-án) még ugyanazon évben Alfonz, a későbbi nápolyi király nejévé lett. Midőn Mátyás ugyanazon év (1465) nyarán a császárral békét kötött, azt tervezték, hogy őt a császár nővére, Margit szász választófejedelemné egyik leányával jegyezzék el, de ebből sem lett házasság. A legközelebbi tervre 1468-ban akadunk, midőn Mátyás maga számára a lengyel király öregebb leányát és a még csak tíz éves Miksa főherczeg számára menyasszonyának hűgát akarta kiszemelni. Midőn a lengyel király ebbe bele nem egyezett, Mátyás Schonberg pozsonyi prépostot küldte Szászországba, hogy az egy szász herczegnővel kötendő házasságról szóló és egyszer már elejtett

tervet újra felvegye. Ez sem vezetvén célra, arra törekedett, hogy a brandenburgi választófejedelem vagy Frigyes császár leányának kezét nyerje meg, csakhogy a politikai áskálódások mind e terveit meghiúsították.

1476-ban végre-valahára sikerült neki nápolyi II. Ferdinánd királynak és Clermonti Izabellának körülbelül 23 éves leányában, *Beatrix*ban, új házastársra szert tenni, kivel ugyanazon évi decz. havában egybekelt.

Az új királyné férjére oly erős befolyást gyakorolt, hogy ennek érvényesülését elég gyakran Mátyás uralkodói tetteiben is felismerjük. A király halála után is a politikai téren találjuk *Beatrix*ot, de mindazon törekvése, hogy Mátyásnak utódával történendő egybekelése útján a hatalmat kezében összpontosítsa, eredménytelen maradt.¹ Meghalt 1508 szept. 23-án.

Maga Mátyás meghalt Bécsben 1490 április 6-ikán, a nagyhét keddjén. Hogy megmérgezték volna, mint annak idején és még később is vélték, sehogy sincsen bebizonyítva. A halált megelőzőtt kórjelek arra mutatnak, hogy fokozatos agyvérzésben halt meg.

A hatalmas férfi nem hagyott maga után »törvényes« fiútódot, hanem csak egy természetes fiút: *Corvin* Jánost. Hogy ki volt e János anyja, nem ismerjük. Bízossággal csak azt tudjuk, hogy *Borbálának* nevezték. A mölki krónika azon állítása, hogy az osztrák Steinból való szolgáló, ugyanolyan mese, mint a későbbi írók ama véleménye, hogy Krebil Péter boroszlói polgármesternek Mária nevű leánya lett volna. Fraknói azt véli, hogy Mátyás vele 1469 tavaszán boroszlói tartózkodása alatt lépett érintkezésbe.

János 1473 ápr. 2-án született. Már gyermekkorában megkapta a lipitói herczeg és hunyadi gróf címét. Mátyás azt az eredeti tervét, hogy fiát a papi pályára szánja, nemsokára elejtette és évek folyamán mind jobban azt a szándékát igyekezett megvalósítani, hogy »törvényes« örökös hiányában Jánost trónutódjává nyilvánítsa. Ezért számára már korán fejedelmi családból származó arát keresett. 1485-ben meg is tették ez irányban az első lépést, amennyiben *Beatrix*, fivérének Frigyes herczegnek leányát ajánlá,

¹ V. ö. »Zur Familiengeschichte der Hohenzollern« cz. a berlini »Vierteljahrsschrift für Familien- Siegel- und Wappenkunde« 1896. évi folyamában megjelent dolgozattal.

Mátyás azonban jobbnak találta jövődöbeli menyét Milanóban, Sforza Blanka hercegleány személyében keresni; 1487 nov. 25-én alá is írták a fiatal pár között kötendő házasságról szóló szerződést. Beatrixnak mindamellet mégis annyi hatalma maradt, hogy Jánosnak trónutóddá való nyílt és kötelező nyilvánítatását elhalassza és a hatalmas Mátyás (ki e feleségével szemben csak papucs-hős volt) e kinyilvánítást mindaddig halasztotta is, míg halála tervének kivitelében megakadályozta. Mátyás halála János trónutódlását megsemmisítette. Az új király — Ulászló lengyel herceg — a Sforza-családdal alkudozásokba lépett az iránt, hogy Blanka hercegleány kezét a maga számára nyerje meg, de terve nem sikerült. A hercegleány, kinek Jánossal történt eljegyzését VI. Sándor pápa 1493 nov. 10-én felbontotta, később Miksa római királyhoz ment férjhez.

1496-ban találjuk, hogy János Frangepán Bernát és arragoniai Lujza leányát, *Beatrixot* nőül vette. 1496 ápr. 6-án olvassuk t. i., hogy Frangepán Bernát és Corvin János Bálint nevű követüket a velencei signoriához küldik és hogy a velencei államtanács válaszában mindenekelőtt a kettejük közt létrejött házassági összeköttetés feletti örömeinek ad kifejezést. Alig szenved kétséget, hogy Beatrix királyné, kinek arragoniai Lujza volt a rokona, s kinek tiszteletére Lujzának e leánya a Beatrix nevet kapta, a házasságot közvetítette, a mi annál inkább hihető, mivel biztosan tudjuk, hogy Beatrix Lujzának egy öregebb leányát, Mária Magdolnát, 1489-ben Dengelegyi Pongrácz János fiával: Mátyással háziasította össze.¹

E házassági összeköttetés Jánosra, atyjának »természetes« fiára nézve, még mindig elég fényes és előkelő volt.

Beatrix ősei ősrégi velencei patricius-családból származtatták le magukat, melynek egyik tagja, Doym, már a XII. század első harmadában Veglia szigetének hűbéres ura volt. Midőn utódai az évek folyamán uralmukat kiterjesztették, roppant vagyona tettek szert, és a XV. század első felében az ősrégi olasz Frangipani-családdal magukat azonosítva, a Frangepán nevet és címert vették fel, már minden uralkodói családdal egyenrangúak voltak. A család egyik tagja, II. István († 1481), Izottát, III. Miklós estei uralkodó örgrófnak természetes leányát vette nőül, mely házasságból

¹ Teleki: Hunyadiak kora XII. köt. 455. l.

Bernát származott, kinek neje: Arragoniai Lujza, szintén uralkodó család sarja volt.¹

Corvin Jánosnak Frangepán Beatrix-szal kötött házasságából két gyermek származott: Kristóf és Erzsébet; de házassági boldogságuk nem tartott sokáig, mert János már 1504 október 12-én meghalt. Beatrix és két gyermeke örökölték a rengeteg vagyont.

Kristóf, ki nevét anyjának fivére² után kapta, már 1505 márcz. 17-én meghalt, mire öröksége anyjára és nővérére szállt.

De már János halála után akadtak mások, kik a királyi vagyont szerették volna magok részére megszerezni. A hatalmas és messzire látó Szapolyai-család, mely akkor már a főrangúak legelőkelőbbjeihez tartozott, mindent elkövetett, hogy az óriási vagyont és a királyi Hunyadi-családdal járó nimbust saját czéljaira kiaknázza, és így történt, hogy Szapolyai István nádor özvegye Hedvig (született tescheni hercegleány) az özvegy Beatrix-szal már 1505-ben oly szerződést kötött, melynek erejével Istvánnak ifjabb fia, György, Corvin Erzsébetet nőül veszi és Kristóf magvaszakadtán Corvin János összes birtokait kapja. Tudjuk, hogy Kristóf nemsokára a szerződés létrejötte után meghalt, de Szapolyai Györgynek nem lett belőle haszna, mert az 1496-ban született Erzsébet fivérét már 1508 kezdetén követte a sírba.

Frangepán Beatrix, a szép fiatal özvegy³ most már a Hunyadiak vagyonának korlátlan tulajdonosa volt. E körülményt kiaknázza II. Ulászló király, a mennyiben a fiatal özvegyet arra szemelte ki, hogy nővérének akkor az ő udvarában tartózkodó fiához, György ansbachi herceghez férjhez menjen és György ez úton az óriási vagyon birtokába jusson.

¹ Mátyás király 1489-ben a Lujzát (Loisia de Arragonia) saját neje Arragoniai Beatrix »consobriná«-jának nevezi. Különös, hogy Lujza még most is genealogiai talány, a mennyiben őt az arragoniai királyi családnak különben jól ismert nemzedékrendi táblájában nem tudjuk elhelyezni. »Consobrina« alatt a középkori latinság rendszeren a francia »cousine«-t érti, miből az következne, hogy Lujza nápolyi-arragoniai Ferdinánd, Beatrix királyné atyja egyik fivérének a leánya; lehet azonban, hogy Beatrixnak valamely »természetes« rokona.

² E Frangepán Kristóf meghalt 1527 szept. 22-én. Neje, a regényes történetéből ismeretes augsburgi patricius-leány, Lang Apollónia, előbb (1498-ban) gróf Lodron Gyulához ment férjhez. Apollónia 1519 szept. 14-én halt meg.

³ Arczképe 1883-ban az akkori porosz trónörökös birtokában volt. Stillfried gróf az eredetit lefényképezte.

Beatrix, ki a vőlegénynél öregebb volt,¹ kezdetben nem mutatkozott hajlandónak e tervet elfogadni, de a király unszolására végre mégis beleegyezett. 1508 nov. 1-én kötötték meg a házassági szerződést, melynek erejénél fogva György örgróf arra kötelezte magát, hogy nejét ennek akarata ellen nem viszi külföldre és birtokait idegen kézre nem bocsátja; egyúttal abban állapodtak meg, hogy a Hunyadi-birtokok összes várnagyjai úgy Beatrixnak, mint Györgynek hűséget esküdjenek. A nászünnepelemek után György fiatal feleségét 1509 jan. végén mutatta be családjának, mire a házaspár lakomák és egyéb mulatságok között Heilsbronnban (Bajorországban) töltötte a nyarat; 1509 őszén Magyarországra tértek vissza. Beatrix 1510 kezdetén fiút szült, de már kevés nappal a szülés után elragadta a halál az újszülöttet anyjával együtt.²

Hátra van még, hogy a Hunyadi-birtokok további sorsáról mondjunk egyet-mást.

A házassági szerződés és a királyi adományozási levelek

¹ György született 1484 márcz. 4-én, Beatrix születési évét nem ismerjük; de alig szenvedhet kétséget, hogy az 1476 körüli időre esik, mivel 1476-ban volt Beatrix királynénak a férjhezmenetele.

² A halál napját nem ismerjük. Egyik okirati kútfő csak azt mondja, hogy Beatrix 1510 márcziusában már nem élt. Szerémi György mondja, hogy tetemeit a Ferencz-rendiek békés-gyulai klostromában helyezték örök nyugalomra.

A társulati Évkönyv IX. kötete 119-ik lapján olvassuk, hogy Corvin János özvegye Frangepán Beatrix Raknok (?) várában 1516 ápr. 24-én egy görög keleti oláh papot esperesnek nevez ki. E keltezés azonban teljesen hibás s ez valószínűleg írási hiba lesz, mert, ha a hatos szám helyes, csakis 1506-ra helyezendő. A mi pedig a kérdéses Raknok várát illeti, biztosan tudjuk, hogy ez nem más, mint a Kőrösmegyében fekvő *Rakonok*, mely a jelenlegi Belovármegyében létező Rakovac-nak felel meg és melyet — miután 1244 óta számos kézen ment keresztül — Mátyás király 1489-ben Corvin Jánosnak adományozott; 1507-ben János özvegye birtokában találjuk; utána örökli második férje György, ki azt 1524-ben Mária királynénak előörökíti.

Hova vezet az idegen kutatástól való idegenkedés és a külföldi tudományos vívmányoknak mellőzése, elég hathatósan mutatja, hogy a berlini »Vierteljahrschrift für Wappen- Siegel- und Familienkunde« 1895. évfolyamának 177-ik lapján a brandenburgi örgrókok czímeréről szóló, különben felette érdekes és értékes dolgozatban szószerinti fordításban e Beatrixról a következőket olvassuk: »György (t. i. Beatrix férje) háromszor nősült; első neje (1506!) »Beatrix Hunyadi von Ungarn« († 1524!!) János király (Corvin Mátyás király fiának) özvegye.« Hogy Beatrix fiút szült, nem tudja a szerző.

alapján Beatrix összes birtokai már most György tulajdonába mentek át. Így kapta a Maros mentén fekvő Gyulát, Lippát és Solymost, a Szlavóniában fekvő Varasd, Medvevár, Krapina és Rakonok birtokát, az erdélyi Hunyadot és Vingártot.

Magától értetődik, hogy Szapolyai János, György fivére, kinek magasra törő tervei már akkor csiráztak, mint a nemzeti párt feje bele nem nyugodott abba, hogy holmi külföldi ember a Hunyadi-család vagyonát örökölje, ez által az udvari párt céljait és irányait támogassa és őt forró óhajainak megvalósításában akadályozza. György, ki nemsokára Beatrix halála után az őt fenyegető veszélyt felismerte, hiába fordult rokonához, a lengyel királyhoz, hogy lépjen fel közvetítőnek, mert az 1513-ban tartott országgyűlésen a rendek arra kérték a királyt, hogy Györgyöt, mert az országos törvényeket nem tartja tiszteletben, magyar birtokaitól foszszá meg. Mindamellett sikerült Györgynek a fenyegető zivatart egyelőre még elhárítani. Ulászlónak 1516-ban bekövetkezett halála változtatott azonban a dolgon, amennyiben György a kiskorú II. Lajosnak gyámja lett.

Szapolyai János arra kötelezte magát az 1516. évi országgyűlésen, hogy Györgynek a solymosi és lippai várat visszaadja, ez azokat Perényi nádornak eladja, mire utóbbi Szapolyaival elcsereéli. A kibékülésnek azonban még sem lettek állandó és rendezett következményei. György feslett élete nem volt alkalmas arra, hogy elleneit lefegyverezze és a nemzet jóindulatát magának megszerezze és midőn a II. Lajos uralkodása alatti zilált közviszonyok napról-napra nőttek és a nemzeti párt vezéreiből a külföldiekkel szemben fenyegető állást kezdtek foglalni, a »markoláb« György már azzal kezdett törődni, hogy magyar birtokain túladván, az országot elhagyja. Sikerült is neki a királyné és Burgos császári követ közvetítésével, hogy 1523 nyarán szlavóniai jószágainak egy részét Korbáviai Jánosnak és 1524 őszén Varasd, Medvevár, Rakonok és Lukovecz birtokát Mária királynénak eladja. 1525 június 18-ikán jelenti aztán a pápai követ, hogy György örgróf az országból véglegesen távozott.

György, ki 1536-ban az ansbachi trónt elfoglalta (és még kétszer nősült), meghalt 1543 decz. 27-én. Fiával, György Frigyes-sel 1603 ápr. 26-án kihalt az egyenes ága, mire Ansbach a Hohenzollern-család másik ágára szállt.

Corvin János fiával, Kristóffal, kihalt a királyi Hunyadi-család fiága, melyet a túlsó lapon látható nemzedékrendi tábla ábrázol.¹

E nemzedékrendi táblára vonatkozólag még a következő megjegyezni valónk van: lovag Puscariu Hilarion² Hunyadi János harmadik nővérét, Székely János feleségét, Erzsébetnek nevezi, de anélkül, hogy ezt indokolná. Hogy Erzsébetnek nevezi, annak valószínűleg az az oka, hogy némely régibb íronál: egy Szilágyi Erzsébet »Johannis Zekel de Hunyad«-nak a neje. Világos, hogy itt megint csak Hunyadi Jánosról és nejéről, Szilágyi Erzsébetről, nem pedig Hunyadi János sógoráról, Székely Jánosról van szó, miért is utóbbi nejének nevét egyelőre még mindig meg nem határozottnak kell vennünk. A »Johannes Zekel de Hunyad«-ot úgy magyarázták a régibb írók, hogy abból Hunyadi János *székely nemzetiségét* akarták kibetűzni.

Ugyan e művében azonban számos Koszta nevű hunyadmegyei birtokost is felemlít, kiknek viszonyairól (gr. Kemény József kézirati oklevéltára adatai alapján) a következőket közli:

1. *Koszta de Haczkok* 1404-ben adományt kap Zsigmond királytól Szálláspatakán lévő knyézi birtokára.

2. *Koszta de Szálláspataka*, Jariszlavnak a fia, Barb két fiával és Kenderesi Dénessel együtt 1421-ben kapja Csáki Miklós erdélyi vajdától Kis-Barisor birtokát.

¹ E helyen is ki kell emelnem, hogy a kútfők legvilágosabb adatait és kifejezéseit számos író félreérti és e hibás magyarázás és felfogás által elég gyakran *alig kiirtható helytelenségeket* vezetnek be az irodalomba. Így találok, hogy *Schmidt* Vilmos »Die Stamburg der Hunyade in Siebenbürgen« cz. 1865-ben megjelent tanulmányának 79-ik és 85-ik lapján rajzolt stemmájában Vajk »frater patruelis«-át: Radult, szintén Sorb fivérének, tehát Vajk nagybátyjának veszi. Van azonban e könyvben egy annál *veszélyesebb* hiba is, melyet azért akarunk e helyen kiemelni, mert e mű, (mivel Hunyadmege múltjáról egyet-mást német nyelven közöl) a német közönségnél valószínűleg még most is a Vajda-Hunyad- és a Hunyadiakról szóló ismeretek főforrását képezi. Hibája pedig az, hogy Vajda-Hunyad első várnagyának bizonyos Leustach-ot mond, ki 1267-ben István ifjabb királynak az embere. Pedig az a feltevés, hogy az István és atya között az 1260—65-iki években kitört villongások alatt a feketehalmi vár ostromlása 1267-ben történt és hogy akkor ez a Lesták várnagy szerepelt, csak gr. Kemény József *egyik hamisításának a szüleménye*, mely bámulatraméltó következetességgel majdnem napjainkig tudott magának útát törni. És szinte hihetetlen, hogy oly nyomorult készítmény, melyben a szorongatott István »az ostromlás második napján« a hunyadi várnagyot felhívja, hogy többi között egynehány »cochy bene vasatis« (jól vasalt kocsikkal) »Gerői« Lőrincz ellen segítségére siessen és melynek állítólagos eredetijét sehol sem találták meg, oly sokáig tudta a mérvadó köröket tévútra vezetni; valamint magam is csak szegyenpirral tudok visszaemlékezni azon időre, midőn e koholmány nyomán indulva Lőrincz nádor birtokai között Gyerő nevűt hiába kerestem.

² I. Cav. de Puscariu: Date istorice privitorie la familieie nobile române (Sibiu, 1892—95.) I. köt. 143. és II. köt. 148. lapján közölt Hunyadi-stemmában.

Kosztá † 1360 előtt
Reketye helységnek egyik telepítője

Füü † 1360 előtt
Telepíti Reketyét atyjával együttesen

Sorb 1360
reketyei birtokos

Balata 1360   Baj 1360   Nán 1360
reketyei birtokosok

I. Vajk   Moga   Radul-László
1409—1414   1409   1409—1419 † 1429 előtt

Ezek egyikének a fia:

megkapják 1409-ben Hunyadvárt

Radul 1409

Neje: demsusi Morzsina Erzsébet

Neje: Anka 1429

Hunyadvár társbirtokosa

I. János Magyarország kormányzója † 1456 aug. 11-én Neje: horogszegi Szilágyi Erzsébet † 1484	II. János szörényi bán † 1441	II. Vajk 1419 † 1440 előtt	Mária férje: Dán oláh vajda fia Manzilla, az Oláh- család őse	Klára 1456 férje: Dengelegyi Pongrácz vajda; a dengelegyi Pongrácz- család egyik őse	Leány férje: kövendi Székely János † 1448 a kövendi (ormosdi) Székely-család őse
---	-------------------------------------	----------------------------------	--	--	--

László
szül. 1433-ban
† 1457 márcz. 16-án

Mátyás király
szül. 1440 febr. 23-án, király 1458 jan. 23-án, † 1490 ápr. 6-án
Nejei: 1. 1455 Czilley Erzsébet † 1455. 2. 1463 Podjebrád Katalin † 1464
jan. havában; 3. 1476 decz. nápolyi és arragoniai Beatrix
† 1508 szept. 23-án; 4. (ágyas) Borbála

4. »Corvin« III. János
szül. 1473 ápr. 2-án, † 1504 okt. 12-én
Neje: 1496 Frangepán Beatrix, † 1510 kezdetén

Erzsébet
szül. 1496 decz. 21-én, † 1508 kezdetén

Kristóf
† 1505 márcz. 17-én

3. *Kosztá de Macskás* fia Román elesvén a törökök elleni harcban, Chula, Ruginocz, Toplicza, Leurdina és Tinkova nevű birtokait Zsigmond király 1428-ban rokonainak adományozza.

4. *Kosztá de Fejérvíz* 1435-ben hűtlenség miatt elveszti Ryusor-on és Syerelen (Hátszegmegyében) lévő knyézi birtokait, és Stanchul és Volkul nevű két knyéz-társával Moldovába menekül.

5. *Kosztá de Livádia* fiát, Tódort, Hunyadi János 1446-ban megerősíti livádiai knyézi birtokában.

6. *Kosztá de Felső-Szilvás* új adományul kapja 1496-ban »ab antiquo« birtokolt ősi birtokait, a mi ellen három felső-szilvási nemes tiltakozik.¹

Ezekre nézve már most egy kis elemzés szükséges.

Mindenekelőtt újra kiemelendő, hogy »Kosztá« nem más, mint Konstantin és hogy az okiratok *mindkét alakot* használják. Így találjuk pl. már az ismert 1360. évi okiratunkban *Szállási Konstantin-t* és *Konstantin fia Nán-t*; 1398-ban pedig *Custa de Riusor* fordul elő, midőn arról van szó, hogy Dragota és János, fejérvízi knyézek, Janustinus, Baszaráb és e Custa ellen Stibor hátszegi várnagy előtt bizonyos vitás ügyet elintézzenek,² csak hogy Janustinus helyett valószínűleg itt is »Konstantinus« lesz a helyes; Custa pedig kétségkívül »Kosztá«. 1404 aug. 29-én *Miklós fia Kosztá* a hátszegi knyéz, ki Gergely fiaival Kenderes-sel és Barb-bal együttesen a szálláspataki knyéztséget kapja.³ 1412-ből ismerünk egy *Coztát*, a ki a Borbátvíziek rokona,⁴ és ugyanez évben találkozunk *Jariszló fiával: Szálláspataki Kosztával*, míg 1418-ban csak Szállási *Cozta* ismeretes.⁵ A mi pedig az 1421. évi okiratot illeti, ezt azzal kell pótolnunk, hogy *Jariszlav fia Szálláspataki Kosztá* kisbarisori adományozásában még 1. Barbul fia Jariszló, 2. Nanul és 3. Kenderes fia Dénes a részesek.⁶ Az 1435. évi oklevél ellenben, mely azt mondja, hogy a rusori knyézek: *Koztha*, Sztancsul és Volcul pap⁷ fiaikkal és rokonaikkal hűtlenségbe estek, a Mold-

¹ Ugyanott a II. köt. 196. lapján s onnan az I. kötet utalt különböző lapjain.

² Densusianu id. műve II. köt. 397. 1. Fejér X/8. köt. 447. 1. szerint.

³ Densusianu II. köt. 428. 1., hol a genealogiai adatok igen zavarosan vannak előadva. ⁴ A társulati Évkönyv II. köt. 25. 1.

⁵ Ugyanott, a II. köt. 24. 1.

⁶ Densusianu id. műve II. köt. 515. 1.

⁷ A Borbátvíziek rokonságában szerepelnek 1412-ben: a) a fentebbi *Kosztá*, b) Péter fia *Sztancsul*, c) Fülöp fia *Sztancsul*, d) Gyurka fia *Valcul*.

vába menekültek, rusori és sereli birtokukat elvesztették, melyeket ugyanazon évben (1435) néhai Rusori János¹ fiai: Mihály, Baszaráb és János kapnak — Fejér codexében (XI. köt. 503—505. l.) is olvasható.

Mindezekből azt hiszem kétségtelenül kitűnik, hogy a felsorolt Koszta nevű egyének ugyan közös keresztnévet viseltek, de különböző családokhoz tartoztak. Bennök »Kosztafit,« »Koszta unokáit« vagy szóval valamely Koszta-család ivadékát nem láthatjuk. Azt pedig, hogy Kosztától, a Hunyadiak ősétől származnának, nem állíthatjuk, mert eltekintve attól, hogy az 1360. évi tanúk sorában már két Ko[n]stantin szerepel, ki a Koszta-ivadékokkal nem rokon, nem szabad felednünk, hogy a fentebb felsorolt Koszta nevű személyek sorában Balata, Boj és Nán — Koszta unokáinak — nevével nem találkozunk. De miután már 1360-ban arról van szó, hogy Koszta unokáinak rokonaik is vannak, nincsen kizárva, hogy azon családok, kikhez a fentebbi Koszták egyike-másika tartozott, esetleg Koszta nemzetségének egy ágát képezték.

*

Tanulmányunk immár végéhez közelget, egyéb fontos genealogiai mondani valónk nincsen, s bevégezhetnők. Ha ezt mindamellet még nem tesszük, kötelesek vagyunk indokolni.

Minden emberi kutatásnak végcélja: az igazság elérése, minden tudomány végpontja: hogy belőle valamely általánosan elismert, hasznos és boldogító végkövetkeztetést vonjunk le. S ha ez minden tudományos kutatónak meg van engedve, ne vegye ki belőle a genealogus is az ő részét?!

Mutassuk meg, hogy családtörténelmi kutatások nemcsak azon eredményre jutnak, hogy valaki született, megnősült és meghalt, hanem találunk bennök oszlopos alapigazságokat is.

Jelen kutatásainkból is kiderült, hogy Kosztának 1360-ban felmerülő unokái nem valami gazdag emberek lehettek, hisz Rekeyének csak egy harmadát kapták és ezt is többi rokonaikkal kellett megosztaniok. Így magyarázható, hogy — mint ezt Sorb fia Vajknál látjuk — mindannyian valószínűleg *királyi*, illetőleg *katonai* szolgálatba léptek és örökölt birtokuk kezelése útján

¹ Felmerül mint Baszaráb fia 1412-ben,

vagyonukat nem igen szaporították, mint ezt nemzetségbeli rokonai talán megtehették.

Csakhogy Koszta egyenes utódai, nevezetesen Vajk közvetlen leszármazói ezért sokkal nagyobb és minden anyagi birtoknál értékesebb jutalmazásban részesültek. Vajk elhagyta szülőháza szűk határát, beállt a magyar udvar testőrségébe, hol a magyar nemzeti légkör elevenítő hatása és az udvari élet középhatású erejének befolyása alatt szűkebb hazája és nemzetiségi körének velleitárait levetvén, *nemcsak névleg, hanem lényegében is magyar nemessé* alakult át; s midőn fiát is e szellemben nevelte: egyengette számára és unokája számára a halhatatlansághoz vezető utat.

Mert tény a mi tény! Bárhogy is hozzászórtak a rövidlátó epigónok töredékei, hogy az emberiség történetében feltűnt kimagasló alakokat az üres phrasisoktól duzzadó egyoldalúság és a célzatos elfogultság szemüvegével nézzék és bárhogy is bírálják Hunyadi János egyéniségét és működését: annyi áll, hogy Hunyadi János *csak úgy lett azzá, a mivé lett*, hogy félretévén minden particularismust, mindig és mindenütt, tekintet nélkül az egyes és az egyéni érdekekre, csak egyetlen-egy közös cél elérésére törekedett: a közös magyar haza boldogítására és az egységes magyar állameszme megszilárdítására.

Csak így eshetett meg az a — nemzetek múltjában nem igen gyakran előforduló — esemény, hogy az oláh származású Hunyadi Jánost, bár ősei nem Ázsiából és nem is párducz-kaczagánnyal jöttek az országba, ugyanazon ország törzsökös főurai országuk kormányzójává, fiát pedig királyukká választották.

Csakhogy minden emberi tökéletességet az emberi gyarlóság halomra is dönt, és a legmagasabb fejlődés a hanyatlás csíráját is magában foglalja! Ha Hunyadi Mátyás halála után a nemzet sorsát igazgató vezér-emberei ferde és kóros felfogásukban Corvin Jánosban nemcsak kizárólag atyjának »természetes« fiát látják, akkor az 1526 aug. 29-én felszállt nap, a helyett, hogy forró sugaraival egy nemzet önállóságának vonaglását világítsa meg a mohácsi csatatéren: a nemzet jólétéről és boldogító békéről tanúskodó, szántó-göröngytől fényessé csiszolt ekében tükröződik vala vissza. . .

DR. WERTNER MÓR.

A Hunyadiak rokonsága.

(Adalékok dr. Wertner Mór Hunyadi-tanúlmányához.)

A »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« igazgató-választmányának 1900 évi febr. 4-én tartott ülésében olvastatott fel Wertner Hunyadi-tanúlmánya, mely jelen füzetünkben olvasható. Tagadhatatlanul a legnagyobb érdeklődést érdemlik a királyi Hunyadi-család eredete és vérségi összeköttetései. Szinte érthetetlen az a homály, mely e kérdést napjainkig fődte; az a sokféle mese, melyet legkiválóbb történetíróink versenyezve dobtak világgá. Magyarázatúl csak az szolgálhat, hogy Hunyadi János és Mátyás neveinek ragyogását féltették; némelyek pedig a mesterkedéstől sem riadtak vissza, nehogy — felfogásuk szerint — a magyar nemzet csorbát szenvedjen. De hiszen lett légyen a Hunyadi-család bolgár-oláh eredetű, soha senki nem bizonyította be inkább, hogy magyarrá lett legkisebb ízében is, s hogy a magyar hazáért és nemzetért lángolt lelke, dobogott szíve.

Mindjárt a tanúlmány végighallgatása után megjegyzéseket tettem. Ezeket most írásba is foglalom. Wertner merészen realépett arra a térre, melyre én nem bátorkodtam, sőt magamat elterletetni engedtem. De ezzel nem azt akarom mondani, hogy a kérdést teljesen tisztázottnak tartom. Az alábbiakban fősorolandó adatokból levonható következtetések is a hihetőséget magukon viselik; de még nem megczáfolhatatlan igazságok. Ez áll Wertner felállított tételére nézve is. További kutatások és szerencsés fölfedezések kívánatnak ahhoz, hogy az általam — megengedem hibás olvasással — Surs nevezetű egyénben Surb, tehát Sorb vagy Serb áll előttünk és így Hunyadi János atyai nagyatyja.

A »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« 1882-ben kiadott I. Évkönyve 52—59. lapján megjelent »A magyarság és az oláh incolatus Hunyadban« cz. értekezésem megírásánál csupán azon szempont vezérelt, melyet a címben kifejezek. Családi leszármaztatásokkal nem foglalkoztam, mind a mellett az érteke-

zésem függelékéül (a 60—78. lapon) között oklevelek kiszemelésével és a Hunyadi-család érintésével mintegy újjal kívántam arra mutatni, hogy a Hunyadiak elődei az okleveleimben érintett kenézi családok tagjai közt lappangnak. Hogy ezt nyíltan nem jeleztem, ennek következő története van.

Pesty Frigyes tudós hazánkfia 1879 nyarán itt Déván fölkeresett és kért, hogy a hallomása szerint kezeimnél lévő eredeti oklevelek között netán Krassóvármegyére vonatkozókat lemásolás végett engedném át. Ez alkalommal sok őt érdeklő oklevelet válogatott ki és vett magához, melyeket aztán később nekem visszaküldött. Az együtt töltött időt arra is használtam, hogy megbeszéljek némely dolgokat. Fölhoztam egyebek közt az idézett értekezésem 1. sz. mellékletét képező 1360-iki oklevél eredetijét, elmondva Pestynek: hogy ez oklevélben Surb név is előfordúl, vajjon tehát e név alatt nem Sorb vagy Serb alakban ismeretes kenéz, Hunyadi nagyatya, rejlik-e? Olvasásomat Pesty kételyekkel fogadta és figyelmeztetett, hogy Surs használatos vezeték- és keresztnév az oláhoknál. Jelentése megfelel a György keresztnévnek és magyarosan jelenleg Zsurzsna írjuk. Óvott attól is, hogy a teljes összekötő adatok hiányában és egy pusztá névből határozott állításokba bocsátkozzam. Megadtam magam, annyival inkább, mert a Kendeffy-család levéltárából lemásolt darabok közt Leel Borbátvizi kenéz birtokaira vonatkozó egy oklevélben nevezett Leel kenéz vérei között Gyurke nevű fordul elő,¹ mely név egyenlő a magyar György és oláh Zsurzs névvel. Ugyancsak az említett Kendeffy-féle oklevelek mintegy elárulni látszanak, hogy Leel kenéz és vérsége azon kenéz-családokhoz számít, melyek a Hunyadiakkal valamelyes rokonságban állottak, pl. összeházasodások következtében.

Szemeim láterejének gyöngülése éppen 1881-re vihető vissza, e miatt csak keveset bolygathattam az általam eladdig és azután is gyűjtött eredeti okleveleket. Elmémben sok kérdést forgattam, de kevésre tudtam megfelelni; legfőlebb társulatunk ülésen léptem föl még néhány írott értekezéssel, vagy több ízben élőszóval mutattam rá némely jelenségre, így különösen arra is, hogy Hunyadi János oldala mellett méltó bajtársaként küzdve hunyadme-

¹ Lásd a társulati Évkönyv II. köt. 24. 1, 3. sz. mellékletén.

gyei már kihalt, avagy most is élő családok ivadékait, illetve elődeit találjuk; és hogy szerencsés kutatások bizonyára kiderítenedik ama körülménynek egyik szülőökát a vérségi és egyéb családi összeköttetésekben.

Egészen váratlanul lepett meg és rázott föl dr. Wertner Mór három egymást követő levelével.

A legelsőben kérdést intézett hozzám az iránt, vajjon a közzéttem 1295-ik évi oklevél eme keltezése nem hibás olvasás-e? Mire válaszolólag elküldöttem az eredetit. Folyó évi jan. 12-ikéről kelt második levelével visszaküldé Wertner az okíratot és valóán találja azon körülményt, hogy a keltezésben csak CC áll, tehát kétszáz. Ugyane levelében még az alábbi újabb kérdést veti föl: »A társulati Évkönyv I. kötete 60-ik lapján közzétett okíratban többek között az oláh Surs nevet is láttam. Nagyon kérem szíveskedjék velem minél előbb tudatni, vajjon csakis Surnak olvasandó-e e név, vagy van-e esetleg megengedve ezt Surbnak is venni?« Mi már ez újabb kérdést illeti, válaszom mindazt felölelte, mit fönnebb Pesty Frigyessel folytatott eszmecserémről elmondék. Hangsúlyoztam, miszerint Hunyadi János kormányzó elődeit ama közzéttem oklevél segélyével puhatoltam magam is és utólag készségesen elállok a Surs-féle olvasástól.

Ezek megírásakor sejtelmem sem volt arról, hogy Wertner a Hunyadiak családfájának történetén dolgozik. Ezt ő sem érinti hozzám intézett harmadik és legutolsó levelében sem, mely ugyan-csak f. évi jan. hó 26-ikáról kelt és az általam írottakat köszönettel veszi tudomásúl, jelezve, hogy készülő tanulmányában ki fog mindezekre terjeszkedni.

A most már nyomtatásban is megjelent értekezésében Wertner tisztán látja, hogy a tárgyalt s vele fényképi másolatban is közölt oklevélben: Surb vagy Sorb áll, és így Hunyadi nagyapja, ki unokája vala nyíresi Kosztának.

Dr. Réthy László »Az oláh nyelv és nemzet megalakulása« cz. munkájában kifejezett azon nézete, hogy a Hunyadiak inkább bolgár eredetűek volnának és a család tűzhelyénél inkább a délszláv nyelvet beszélték nem oly feltétlenül elvetendő. Évkönyveink 1884-ben megjelent II. kötete 14—21. lapján »Vázlatok az oláh-kenézi intézmény története- s ismertetéséhez« cz. értekezésemben megírtam, hogy a bolgár elem volt majdnem kizárólag a vezérlő s így

a legtöbb azon korbéli kenéz is bolgárnak vehető. Hogy sem Réthy László, sem Fraknoi Vilmos az ő »Hunyadi Mátyás Király«-ában,¹ dolgozatomról említést nem tesznek, ez tény; de végeredményben Fraknoi sem czáfol eme szövegezésével, id. műve 5. lapján: »Kétségtelenül áll az a tény, hogy Mátyás atyjának elei az oláhok elnevezésével összefoglalt albán, rumén és bolgár eredetű pásztor néphez tartoztak.«

Álláspontom mellett erős bizonyítékul hozhatom föl, hogy a Kendeffy-család legfontosabb adományozási hártya-oklevelein 1440-től 1497-ig lemenőleg a beltartalmat jelző rövid följegyzések fordulnak elő Cyrill írásjegyekkel. Tudjuk, hogy a családok ama féltett kincseibe idegennek bepillantani soha módjában nem állott, és így a följegyzéseket az oklevelek hátán egyedül a családfő vagy vérbeli rokona, teszem fia írhatta. Említettem följegyzések másait 1879-ben elküldöttem Hunfalvy Pál, tudós hazánkfiának, hogy kérdésemre eszközöljön fölvilágosításokat. A választ 1881 május 18-iki kelettel kaptam meg. Ebben mentegetésképen előre bocsátja Hunfalvy, hogy sok utánjárással és Majláth Béla összeköttetéseinek révén Miklosich, bécsi tanár, híres szlávista tudta megadni a kívántakat. Ezután így folytatja válaszoló levelét Hunfalvy: »A facsimilé, — úgymond Miklosich — Cyrill-betűkkel és *szerb* nyelven írt adomány-kezdetek; a tulajdonnevek homályosak Miklosich előtt. Az írás formája az, mely az oláh és moldvai fejedelmek kanczelláriáiban szokásos vala a XIV. századtól fogva; régebbit Miklosich nem ismer, a ki sok ilyen írású oklevelet forgatott már. Még nagyobb számú ilyeneket Vendelin János adott ki Szt.-Pétervárt 1840-ben e cím alatt »Vlahobolgarskaja ili dakoslavanskija gramoty«, vagyis magyarul: Oláh-, bolgár vagy dák, szláv írások.«

Ily módon tisztán áll, hogy még 1497-ben a Kendeffyek tűzhelyénél a bolgárok által beszélt nyelv vala használatban. Vegyük ehhez, hogy a Kendeffyek oly viszonyban állnak Hunyadi Jánossal, mely valami bensőbb köteléket föltételez. E kötelék lehetett bizonyára az ugyanazon faj és nyelvcsaládhoz tartozás érzete; de ezenkívül és az idők folyamán létesülhetett egy másnemű kötelék is. Nyíltan *familiaris*nak, családinak mondja eme köteléket I.

¹ Megjelent a »Magyar Történeti Életrajzok« 1890. évfolyamában.

Ulászló Budán 1443 ápr. 16-án kelt adománylevelében e szavakkal: »familiarium fidelis nostri dilecti magnifici Johannes de Hunyad«. A középkori latinságban »familiaris« jelentett ugyan családhoz tartozót, háznépet, szolgákat és szegődötteket is; azonban e jelentések egyike sem alkalmazható a Kendeffy-herosokra, kik Hunyadihoz hasonló hatalmas urak, kiterjedt nagy uradalmak adományosai voltak. Előfordul még az oklevelekben »aulae nostrae familiaris« vagyis udvari apród is, milyennek felsónádasdi Ungor Jánost nevezi Hunyadi János egy okiratban. De ily aulae familiaris sem érthető Hunyadi János kor- és bajtársaira: a Kendeffyekre. Marad tehát a rokonsági kötelék: familiaritás. Milyen lehetett ez és min alapúlt, fájdalom — jogi nyelven szólva — csak összetett bizonyítékokkal állhatok elő. Mindamellett összetett bizonyítékom nemcsak valószínű, hanem valósnak tetszik előttem. Erről azonban alább és ott kívánok szólni, hol a borbátvízi kenéz-családok összeköttetéseiről is tárgyalhatok.

Fönnebb említett Leel kenéznek, a ponori Ponori és Török ma is virágzó családok kimutatható legrégebbi ősenek fia Barb nőül Kendeffy Klárát birta, a ki Hunyadi János kortársának, Kendének, Kendeffy János testvérének volt leánya. Barb egyik fia Demeter csak leányokat hagyván maga után, részjóságait Kendeffyék kerítették magukhoz és sokáig perlekedtek Demeter kenéz atyafiaival. E pöröknek véget vetni kívánó egyezség-levelet egész terjedelmében én adtam ki a kenézségekről írott értekezésemben.¹ Még igen sok oklevél váraozik általam vett másolatban közlésre vagy felhasználásra. Ezúttal csak egy párnak érintésére szoritkozom.

A gyulafejevári káptalan statutionalis levelé, hivatkozással Báthori István országbíró ítélet-levelére és beigtatási, ill. végrehajtási parancsára.

A káptalan jelentésében átírt és befoglalt különböző oklevelek jelzése szerint borlávízi Oláh László saját és István, Demeter, Bálint fitestvérei nevében Kendi Antal erdélyi alvajda előtt és által kiállított megbízó levéllel perbe vonta nevezett alvajda ítélőszéke előtt néhai malomvízi Kendeffy Lászlónak Mihály és Miklós nevű fiait. Ugyanis nevezett alperesek atyja és ennek halála után ők maguk önhatalmúlag elfoglalták volna néhai borbátvízi Demeter-

¹Lásd a II. Évkönyv 3. sz. mellékletét, a 24—29. lapon.

nek, Barbo fiának felperesek osztályos testvérének javait, Borbátvize, Ponor, Baar, Urik, Ohabicza és Feder possessiókban. E tárgyban Pongrácz János volt erdélyi vajda vizsgálatot is tartott. Alpereseket Johannes Herczeg de Olnok meghatalmazott képviselte az alvajdaszék előtt és hivatkozott az illető birtokokra nézve feleinek kezei közt található többrendű adománylevélre és megtörtént statutiókra. Mindezek ellenében Oláh László felperes fölhozta, hogy a kérdéses birtokokat eladományozni nem lehetett, mivel néhai borbátvízi Demeter felperesek osztályos testvérek és ugyanegy őstől leszármazó lévén, javai öröklés címén felperesekre szállottak, de továbbá az első adományozó: Szilágyi Mihálynak semmi hatalma sem volt örök időkre szóló adományozást tenni. Oláh László felperes állításainak igazsága mellett perdöntő bajvivást — duellum — ajánlott, ellenben alperesek meghatalmazottja ezt nem fogadta el, hanem a szomszédok és környékbeli nemesség tanúságtételére hivatkozott. Nevezett Kendi Antal a vele széket ülő nemesekkel egyetemben érvénytelennek találta alperesek okleveleit, mert azok közül csak Szilágyi levele erősített meg statutio által, ámde Szilágyi adományt nem tehetett; hogy Mátyás király ama leveleket átírta s megerősítette a királyi jognak adományozása mellett, ez sem határoz semmit, mert statutio nem követte. Ezekhez járult, hogy felperes Oláh László szintén mutatott fel Mátyás királytól egy új adományozást tartalmazó levelet, a felperesek javára.

Ez adománylevél a szóban lévő ítéletbe szórúl-szóra bevezetvén, tartalma a következő: Mátyás király Budán »*feria secunda proxima ante festum nativitatis beati Johannis Baptistae 1478*«, borbátvízi Olah Lászlónak és testvére Demeternek tekintettel ezek kiváló érdemeire, valamint általuk István és Bálint édes testvéreiknek adományozza a netán lappangó királyi jogot azon birtokokban, melyek a per tárgyát képezik. Az ügy az országbíró székéhez felebbeztetvén, itt felpereseket Martinus de Edeles, alpereseket pedig Gallus de Besseniod képviselte. Mielőtt az országbíró végítéletét meghozta volna, nevezett megbízottak kijelentették, hogy békére akarnak lépni. Ezt az országbíró kegyesen megengedvén, a nemsokára kitűzött határidőben személyesen megjelentek Oláh László és Bálint, magukra vévén a felelősséget vérrokonai, ugyancsak borbátvízi István, Jákob, Zemen és Dancho tekin-

tetében, másik részről Mihály, fia néhai Kendeffy Lászlónak és András, fia néhai Kenderes Jánosnak — ezek is magukra vévén testvérök Miklós és illetve János, László és Péterért a felelősséget — következő egyezségekre léptek: Feder birtokát egészen, Ponor felét és Baar kétrészletét kapják a Kendeffyek, ellenben Urikot és Ohabiczát, Borbátvíz negyedrészt Oláh László és nevezett vérei. Ez egyezséget az országbíró megerősítvén, elrendeli a birtokbavezetést, kiküldöttként megnevezve: Paulus de Chomafaya, Paulus kolozsmonostori conventi jegyző, vagy Ladislaus de Chomafaya magisterek és a királyi curiától kiküldött homo regiusok valamelyike a káptalan emberével együtt teljesítsék a beigtatást és annak eredményét »ad octavas festi nativitatis beati Johannis Baptistae nunc venturas«, Tordán az erdélyi részekre nézve törvényesen tartandó ítélszékre az országbírónak magának jelentsék be.

E beigtatási parancs kelt Budán sexagesimo octavo die octavarum festi beati Michaelis Archangeli 1479. A káptalan Chomafay Pál magister mellé Gerard kebli áldozárt rendelte ki. Nevezettek »in feria sexta proxima ante festum beatae Agathae virginis« megjelenvén az illető birtokokon, meghívott szomszédok és közeli birtokosok közül Bazarab de Ryusor, Johannes de eadem, Michael de Galacz, Andreas de Puly, Dan de Bary, Stephanus de Hunyad¹ és többek jelenlétében végezték a beigtatást; miről a káptalan jelen privilegialis levelét a beigtatás utáni 14-ik napon 1480-ban adja ki, tagjai közül megnevezetvén Péter prépost, Máté éneklő kanonok és az egyházjog tudora, Ágyai Péter örkanonok, Kelemen dékán és tordai archidiakonus.

Hogy borbátvízi Leel és ennek leszármazói, másrészt Hunyadi János közt valamely bensőbb, mondjuk rokoni köteléknek is kellett léteznie, ezt tán nem alaptalanul gyaníttatja Hunyadi Jánosnak azon parancslevele,² melyben saját úri várának várispánját, továbbá I. Ulászló király tanúságtétele szerint familiárisa Kendeffy

¹ Vajjon ez a Stephanus de Hunyad szomszédos nemes birtokos a Hunyadi királyi család életében honnan kapta és viselte vezetéknévét; vajjon csakugyan a Hunyadiak családjához, helyesebben vérségéhez tartozott-e, előttem megoldatlan kérdés.

² Az oklevél kelt Diodon 1453 feria quarta proxima ante festum exaltationis sanctae crucis. Bevezető szövege így hangzik: »Johannes de Hunyad perpetuus comes Byztriciensis summus capitaneus regiae maiestatis in regno Hungariae constitutus etc. Egregiis Francisco Litterato, castellano castri nostri Hunyad et Ladislao filio Kende de Malomyze. Salutem cum favore etc.

Lászlót útasítja, hogy Demetert, Barb fiát és Leel unokáját, Víz-köz és Havaspatak birtokában megtámadói ellen védelmezzék.

Wertner tanulmányában a következő érdekes utalást teszi: »Végre még azt is fel kell említenünk, hogy Hunyadi János kormányzó 1451 jún. 12-én Kenderes munkácsi várnagyot és Bereg-megye főispánját »frater«-jének mondja. E Kenderes a hunyad-megyei Kendefi család egy oldalóse. Hogy mily rokonság állt közte és Hunyadi János között, azt az eddig ismert anyagból kideríteni nem lehet. De mivel alaposan feltehető, hogy Hunyadi Jánosnak firokonai között egyik-másikuk leányokat is hagyott maga után, nagyon valószínűnek kell tartanunk, hogy Kenderes ezek egyikét bírta nőül és hogy ennek alapján (lehet az is, hogy valamely Hunyadi Kende leányt vett nőül) közte és Hunyadi János között só-gorsági kapocs létezett.«

Szerintem elfogadhatóbbnak látszik az, hogy malomvízi Kende neje Hunyadi János valamely közeli nőrokona, vagy valamelyik rokonának leánya lehetett. Így világos, hogy ezen Kende és Hunyadi János nőrokona házaspárnak egyik szülötte Kenderes — teljes nevén Kende fia, azaz Kenderes János — lévén, őt Hunyadi János méltán és határozottan mondhatta frater-ének, azaz testvérnek. Így megértjük azt is, hogy említett Kendétől és saját nőrokonától született Klára asszony, Barb kenéz feleségének fia Demeter kenéznek, védelmét Hunyadi János saját várnagyára és Kendeffy Lászlóra bizta, a már idézett parancsban. Így értjük meg végül, hogy Kenderes János munkácsi várnagyot és beregi főispánt különösen Hunyadi Mátyás király miért halmozta el annyi jelentékeny jószág-adományozásával Szabolcs, Bereg, Szatmár és részben Bihar vármegyék területén. Hiszen ezen Kenderes János fia volt, következtetésem szerint, Mátyás király atyai nőrokonának. Az oklevelek a Kendeffy-család irományai közül általam lemásolva birtokomba vannak és belőlök itt csak azt említtem föl, miszerint már maga Kenderes János és még inkább gyermekei folytonos megtámadásban és ádáz üldözésben tartattak az ős bennszülött náményi Lónyay, továbbá szatmármegyei Komoróczi és más családok részéről, míg nem a fölsorolt vármegyék területén birtokolt uradalmaik veszendőbe mentek, a Kendeffy-családnak Kenderes Jánostól leszármazói pedig a XVI. században leányágon is kihaltak.

Malomvízi Kende s általa a Kendeffyek, valamint a Hunya-

diak közti rokonság egy jele, indiciuma vehető ki a mindjárt ismertetendő oklevélből. Zápolya Jánosnak 1526 pütkösdi táján Medgyesén kelt parancsára tanúkihallgatás történt annak kiderítése végett, hogy a Kendeffy-család birtokainak körüljárása, becslése, mi okból nem teljesítettett nevezett vajda megbízottjai által. Tanúk az eset lefolyását részletesen elbeszélik és hivatkoznak arra is, hogy akkor Kenderes János úrilakásán éppen ott időzött és szem- és fültanú volt néhai Morsina András özvegye.¹ Tehát Morsina András özvegye Kenderes János egyik unokájánál vendéggként tartózkodásából szintén következtethető, hogy az oklevél keltekor, 1526-ban a Morsina család tagjai belső viszonyukat még mindig fentartották Kende leszármazóival.

Zápolya János egy Perényi Péter erdélyi vajda és Abauj- és Baranyavármegyék főispánja által átírt, Kolozsvártt »1519 duodecimo die diei octavarum festi Epiphaniarum domini« kelt parancslevelében így sorolja fel malomvízi II. Kende leszármazóit: II. Kende fia volt Kenderes János, ennek fiai László — össze nem vétendő a Demeter kenéz védelmére Hunyadi által kirendelt Lászlóval — továbbá szintén Kenderes; Leel és illetve Barb leszármazói pedig szöveg szerint imígy: »pro nobilibus dominabus Katherina consortae egregii Georgii Basii de Felpesthes filia videlicet condam nobilis dominae Clarae filia olim dominae Bwnisaii filiae condam Barb fili olim Leel de Barbatwyze procreatis; necnon Clarae consortae nobilis Lucae de Marga, filia olim dominae Clarae, filiae olim dominae Berzana filia prefati condam Barb, fili ipsius Leel, necnon Andrea filiae condam nobilis Zeyk dicti, fili condam dominae Kendada filiae prefati condam Barb«. Ez tehát Barb leányainak családfája. Ugyanazon Barb fiát megkapjuk Demeterben, kiról a fentebb kivonatolt Báthori-féle ítéletlevél is szól. Barbnak testvéreit felsorolja azon oklevél, melyet a kenézi intézményről írott értekezésem 2-ik sz. mellékleteként kiadtam; e testvérek Demeter, Stephanus, Danch és Gyurke.

Itt van helyén arra is kitérnem, hogy Barb nevezett testvérei közül kerültek ki a Ponori család tagjai, kiknek Ponor birtok megmaradt részeit és Ohábát, illetőleg Mátyás király Budán 1458-ban

¹ Így »Quo viso Johannes Kenderes, relictæ dominae condam Andreae Morsina tunc ibi existentis, sed et ipsis aliisque omnibus tunc ibi circumstantibus protestasset«.

új adományt tesz; még pedig Stanchul fia Lászlónak és általa Péter és Halmágyi patruelsei, továbbá Sorban fia János és Roman Miklós osztályos testvérei javára is.

*

Az 1360-ik évi tárgyalt oklevél Kosztának névszerint fölso-
rolt négy unokája után általánosságban veti oda »caeterique fratres
et consanguinei ipsorum«, vagyis többi meg nem nevezett testvé-
reik és vérrokonaik. Valószínű tehát, hogy ama névtelen testvérek
Hátszeg vidékén más birtokokba ültek be; de hol, bizonyossággal
ki mondhatná meg. Részemről csak arra mutatok, hogy a Leel és
maradékai Dobrota oláh esperes rokonok közt létrejött békeegyez-
ség mondja »Quod licet ipsi olim retroactis temporibus septem
fuissent fratres condivisionales«¹, azaz: jól lehet ők hajdan lefolyt
időkben osztályos testvérek heten lettek volna.

Tekintve, hogy ezen most említett egyezés 1411-ben kelt
és így 1360-tól csak 51 év esik közbe: *éppen nem lehetetlen, hogy
Dobrota esperes, a ki Constantin—Koszta fiának mondatik, nyíresi
és reketyei Koszta fia lett legyen.* A két oklevél által előszámlált
nevek közt is sok az azonos, pl. Baly-Baj, Ballan változata Bo-
lyen, Nán, Stephan, Stolyán stb., a mi arra is utalhat, hogy ugyan-
azon családban, ugyanazon neveket kapják szokás szerint a ké-
sőbbi leszármazók is. Hangsúlyozom azonban, miként már fönnebb
tettem, hogy nyíresi Costha, Dobrota és a Nyíresfalvát megszálló
fiak (ezek közt Sorb), másrészt a Hunyadiak közötti családi le-
származást én megegzáfolthatlan tényként el nem fogadhatom, a
rendelkezésre álló adatok sokféle hiánya és szakadozottsága miatt.

Az imént méltatott okíratban a Jarizlaus vagy Jarizló név is
előjön ismételten. Itt van tehát helyén foglalkoznom a Csolnakosi
családdal is. Hogy Morzsinai Erzsébet csolnakosi Jarizlóhoz ment
másodsor férjhez és ezzel Dán, Vojk, Péter, János fiakat nem-
zette volna, s így ezeket Hunyadi János osztályos testvéreinek
méltán nevezhette, Wertner félreértésen alapúlónak véli. Ugyanis
abból, hogy Hunyadi János a Csolnakosiaknak adott védlevelében
a »frater condivisionalis« kifejezést használja, valóban testvéri, illetve
féltestvéri atyafiságra következtetni nem lehetne. Ez ellen és az
atyafiság mellett szól a Csolnakosi családban maig is élő hagyo-

¹ A társulati II. Évkönyv 3. sz. okíratában, a 25. lapon.

mány, hogy ők a nagy Hunyadiak rokonai. Mi már a »frater noster condivisionalis« kifejezés értékét illeti, számtalan okleveles adattal bizonyítható, miszerint idézett kifejezés édes testvérekre, valamelyik közös szülőtől eredt testvérek- és unokatestvérekre alkalmaztatott. Elég e részben hivatkoznom a fennebb regisztrált okíratra, melyben testvérekről állítatik »septem fuissent fratres condivisionales«. Nem oly rég múlt, 1748-ban galaczi Buda János, László, Gáspár és András intetik és szavatossági pörbe idéztetik »Brázovay Boldizsár és Péter uramékat és több condivisionalis atyafiaikat«.

Oláh Miklós esztergomi érsek leszármazását illetőleg Wertner azon versiohoz hajlik, hogy Hunyadi Jánosnak Marina nevezetű nőtestvére, Dán oláh fejedelem Manzilla nevű fiához menvén férjhez, e házasságból Stanchul és Stoján születtek; Stanchul fiai Dán és Péter valának, Sztoján pedig Mátyás király idejében Magyarországra költözött; itt nőül vette Huszár Borbálát és fiúk Oláh Miklós érsek lett volna. E kérdésben is sok még a tisztázni való. De megkapó jelenség, hogy az általam közzétett és fennebb hivatkozott okíratban a borbátvízi kenéz-familiák tagjai közt fordulnak elő az imént említett nevek, u. m. Sztaján, Stanchul, Dán, Péter, sőt egy Miklós is és még az Oláh vezetéknév viselője: László.

Befejezésül hivatkozom egy Barcsán, a megyei tisztség őszi üléséből 1512-ben kelt okíratra, mely szerint Pestény községben, Nyíres és Reketye szomszédságában néhai Sorbán leánya Katalin (férjezett Nagy Gergelyné) két jobbágytelket elzálogosít malomvízi Kendeffy Lászlónak. Ez adatot csak annyiban tartom fontosnak, mert a Ponori-elődök között is ott van egy Sorbán és mert bármiként íratott Hunyadi nagyatyjának neve, az Sorb vagy Serb alakban közelíti meg a valóságot. Sorbán és Serbán oláh nevek annyit jelentenek, mint Sorb- vagy Serb-ivadék, leszármazott; Surbán alakban soha nem fordul elő az oláh népnél ma is gyakori családnév.

HUNYADMEGYEI OKLEVÉLTÁR.

Adatok Szászváros történetéhez.

(1602, 1603, 1620, 1686.)

Gyulafejérvár, 1602 okl. 30.

Basta György generális Szászváros tanácsának.

Georgius Basta dominus in Sult, eques auratus Sacrae Cesareae Regiaeque Maiestatis, ac Hispaniarum regis catholici consiliarius bellicus eiusdemque Maiestatis Cesareae per Transsilvaniam generalis capitaneus. Magnifico generosis ac egregis nobilibus, comitibus, vice-comitibus et iudlium comitatum Huniadiensis et de Zaránd dominis amicis nobis honorandis. Salutem et nostri benevolam commendationem.

Az szászvárosiak jelentették minékünk könyörgésökben, hogy noha ennekelőtte is megparancsoltuk volna kegyelmeteknek, hogy ezen szászvárosiakkal az postaság terhe viselésében egyenlő terhet viselnének, de mindeddig is nem cselekedtéték volna, kit miért nem cselekedtéték azokat, nem tudjuk, nem is tudjuk mire vélni, hogy az mi parancsolatunknak engedetlenek voltatok. Hagyjuk azért meg is császár ő felsége nekünk adatott authoritásunkból, hogy ennekutánna az postaság terhe viselésében minden időkbén egyenlő terhet és gondviselést viseljen Kegyelmetek az szászvárosiakkal, de nevezet szerint az Haczoknak és Keresbányának. Secus nullo modo facturis. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate Albensi die tricesima mensis Octobris. Anno Millesimo sexcentesimo secundo.

Basta mpr.

(Eredeti sajátkezűleg aláírva, s papírba nyomott pecséttel lezárva.)

Déva, 1603 szept. 4.

Basta György Szászváros tanácsának.

Georgius Basta comes Huzlensis, liber baro dominus in Sult, eques auratus Sacrae Cesareae Regiaeque Maiestatis ac catholici regis Hispaniarum consiliarius bellicus, eiusdemque Sacrae Ces. Regiaeque Maiestatis exercitus et regni Transsilvaniae generalis capitaneus etc. Universis et singulis magnificis, generosis, egregiis nobilibus, strenuis, capitaneis, vice-capitaneis, ductoribus belliductoribus, centurionibus, decurionibus, prae-

fectis castrorum et excubiarum magistris. Item prudentibus et circumspectis regio et sedis iudicibus caeteris et juratis civibus ac universis incolis et inhabitatoribus oppidi Szászváros. Salutem et benevolum nostri commendationem.

Quoniam nos quam plurimos milites intelligimus esse, qui vexillo et castris relinquentibus ad certa ditionis hujus Transsilvaniae loca excursiones impetitiones faciunt violentiamque essercent, puta equos prudes, et alia jumenta, caeterasque res mobiles vi adimunt, ideo vobis omnibus committimus et auctoritati a Sacra Ces. Regiaque M^{late} nobis attributa mandamus firmiter, quatenus omnis ejusmodi violentias exercendos, excursiones faciendos de praedatores vagabundosque milites, qui jumenta et alias quaslibet res adimunt, in castra suae M^{latis} delegari, jumentaque eorum in rationem praefatae M^{latis} consignare et confiscare modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturis. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in castris ad Devam positis, quarta die mensis Septembris. Anno Domini Millesimo sexcentesimo tertio.

G. Basta mpr.

(Eredetije sajátkezűleg aláírva.)

[Maros-Ilye], 1620 május 10.

Bethlen István főispán Literatus Bálint vajda-hunyadi várparancsnoknak.

Stephanus Bethlen de Iktár, comitatum Hunyadiensis et Maramrosiensis perpetuus comes, necnon Ser^{mi} domini, dni Gabrielis Dei gratia regnorum Hungariae Transsilvaniaeque principis et Sicularum comitis ac supremus et intimus consiliarius ac per Transsilvaniam locumtenens etc. Egregio Valentino Literato de Maros-Ujvár, arcis Vajda-Hunyadiensis praefecto, moderno et futuris quoque pro tempore constituentis cunctis etiam aliis quorum interest seu intererit praesentes visuris. Amico honorandi. Salutem et amicitiam benevolam commendationem.

Az miképpen urunk ő felsége szászvárosi székben lévő négy faluknak, úgy mint Alsó- és Felső-Kenyérnek, Kucsernak és Balamérnak mindennemű juh, bárány és kecske-dézmáját örökösen Hunyadvárához deputálta és conferálta, az szászvárosiak pedig azon falukbeli dézmálásnak és dézmáknak exactióinak modalitásáról régi privilegiumokat hozván kezemben az dézmálásnak formáját abból eszemben vévén és megolvassván, a kívül én is nem akarom, hogy az a dézma exigáltassék, hanem az mely régi jó szokást, rendtartást és módot privilegiumok szerint dézmálásakor tartottanak és azzal mind ez napig is éltenek, Kgdnek

az ő felségétől [nekünk a]datott autoritásomból hagyom és parancsolom is külömben ennek utánna is ne dézmáljon, hanem az megírt falukbeli juh, bárány és kecske dézmáját az szászvárosiaknak régi privilegiumok continentiája szerint exigálja. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum ex arce die decima mensis Maii. Anno Domini Millesimo sexcentesimo vigesimo.

Stephanus Bethlen mpria.

Caspar Beöleony Secr. mpr.

(Eredetije sajátkezű aláírásokkal s gyűrűpecséttel lezárva.)

Vajda-Hunyad, 1686 jun. 3.

Thököly Imre védlevele a szászvárosiaknak.

Emericus Thököly princeps ac partium regni Hungariae dominus etc. Minthogy ez hazában való jövetelünk nem oly véggel lött, hogy az szégenységben kár tétetessék, hanem inkább azon idő alatt is, a míg ez országban való késésünk léssen, oltalmaztattok tőlünk, a hatalmas török császár mostan fizetésünkön lévő török, tatár és egyéb nemzetségekből álló hadai számára kívántató élésnek és szekereknek adásában, azért az szászvárosiak engedelmességeket mutatván az székhez tartozó falubeliekkel együtt, mi is vettük őket oltalmunk és gondviselésünk alá; parancsolván említett hadainknak, senkit az megvezett Szászváros lakósokat és az székbeli lakósokat is ez hazában való mostani lételünknek alkalmatosságával meg ne károsítsa, rajtok ne hatalmaskodják, sőt hatalmas császárunk fenírt hadaiban a kik ezentúl ebben az országban jönnek is, azoknak vezéreit és pasáit is illendő becsülettel kérjük, legyenek hozzájuk illendő tekintettel és oltalommal, hogy annyival is inkább maradhasanak meg hatalmas és tündöklő császárunk szárnyai alatt. Praesentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum in Hunyad 3 Junii 1686.

Emericus Thököly mpr.

(Eredetije sajátkezűleg aláírva és a fejedelem ovalis alakú papírba nyomott pecsétjével lezárva. Mind e négy okirat 1848 előtt Szászváros levéltárában volt, de ma már ott nyoma sincs).

Közli: DR. AMLACHER ALBERT.

HIVATALOS ÉRTESEITŐ.

Választmányi ülés.

Társulatunk f. évi május hó 23-án délután élénken látogatott felolvasó- és választmányi ülést tartott:

Jelen voltak: dr. Sólyom-Fekete Ferencz alelnök, dr. Veress Endre titkár, Krenner Miklós segédtitkár, Téglás Gábor múzeum-igazgató, Szöllősy Lajos pénztáros, dr. Réthi Gyula ügyész, Kolumbán Samu könyvtáros; Apáthy Árpád, Barsay Kálmán, Beke Ferencz, gr. Bethlen Miklós főispán, Biró József, Borostyáni Béla, Buda Imre, Hajduczki József, Issekutz Antal, br. Jósika Lajos, Makray Aladár, Nagy Lajos, Pogány Béla, Strausz Nándor, Tóth Ferencz r. és vál. tagok. *A hölgyek közül:* dr. Réthi Gyuláné, Sólyom-Fekete Margit és Téglás Gáborné.

Dr. Sólyom-Fekete Ferencz alelnök előadván, hogy az utolsó ülésünk óta felgyült és elintézését váró ügyek tették szükségessé e tavaszi ülés korábbi összehívását (mielőtt még gróf elnök-urunkat körünkben tisztelhetnénk), üdvözli a megjelenteket és egyszersmind részvétellel emlékezik meg a f. évi márczius 24-én elhunyt Pogány György t. tagunkról, kinek emlékét — indítványára — a választmány jegyzőkönyvében örökíti meg, azzal a hozzátétellel, hogy annak kivonata az elhunyt fiával: Pogány Károly krassó-szörénymegyei főispán, választmányi tagunkkal közöltessék.

Dr. Sólyom-Fekete Ferencz »A Hunyadiak rokonsága« című érdekes adalékokkal egészíti ki dr. Wertner Mór Hunyadi-tanulmányát, s azokat leánya: Sólyom-Fekete Margit k. a. olvasta fel.

Az eddigi ismereteinket bővítő dolgozat a Wertner tanulmánya mellett jelen füzetünkben jelent meg, hogy most, midőn Kolozsvár Mátyás király szobra leleplezésére készül, úgyszólván mintegy Hunyadi-számot alkosson; s a munkában lévő alkalmi műveknek is új történeti anyaggal szolgáljon.

Szöllősy pénztári jelentése után a titkár ismertette a folyó ügyeket.

Ludányi Bay Ilona tagtárs értesíti a választmányt, hogy »jövőben alapítója lesz« a társulatnak.

Az »Esztergom-vidéki régészeti és történelmi társulat« megküldvén eddigi 5 kötet kiadványát, csereviszonyra szólítja fel társulatunkat, a mit a választmány készséggel teljesít.

A dévai áll. főreáliskola igazgatósága azzal a törekvéssel, »hogy a történelmi társulat iránti érdeklődést az ifjúságban is fokozni s a társulat üdvös eszméit, tudományos sikereit ily uton is terjeszteni« lehessen, néhány példányt kér a társulat kiadványaiból a magasabb főreáliskolai tanulók vizsgái jutalmazására. — A választmány állandóan, minden évi vizsgálatra 10 példányt szavaz meg e nemes cél előmozdítása érdekében.

Dr. Amlacher Albert t. tag f. évi február 25—26-án a titkárral kutatásokat végzett a megyei monographia érdekében dr. Sólyom-Fekete Ferencz alelnök gazdag levéltárában.

Gr. Bethlen Miklós főispán f. évi április 10-ikéről kelt átíratával beterjeszti a hátszegi járásban összeírt római régiségek jegyzékét. Kiadatik Téglás Gábor múzeum-igazgatónak, hogy jelentést tegyen e régiségek mikénti megszerzése ügyében.

Péntek Elek dévai fényképész a társulatnak adományozza a Hunyadiak legrégebb őseire vonatkozó 1360-iki oklevél fényképét, melyet az eredetiről színérzékeny lemezzel készített.

Doby Antal történetírónk megküldi múzeumunknak »A kihalt homonnai és gereni gróf Drugeth-család ismertetése« cz. kiadatlan kézirati művét; s felajánlja egyúttal közreműködését »Hunyadmegye nemes családjai« cz. új kiadványunk számára.

Barcsay Gábor megyei vonatkozású halotti jelentéseket, Halaváts Gyula r. tag erdélyi tárgyú földtani dolgozatait, a csurgói ev. ref. gymnasium a fennállása évszázados emlékére kiadott emlékermet küldi be.

Végül dr. Sólyom-Fekete Ferencz 20 drb múlt századi rézpénzt és egy kis kiszívott tajtékipipát nyújt át.

A választmány mindezt köszönettel veszi, s erről a szíves adományozókat jegyzőkönyvi kivonatban értesíti.

Téglás Gábor jelenti, hogy városunk közvetlen határában, a vár melletti szőlőkben a tél folyamán 20 darab bronzkori tárgyat találtak, melyeket a múzeumnak megszerzvéen, azok tudományos becséről legközelebbi ülésünkön fog értekezni.

Utolsónak tárgyalta a választmány a dévai lövész-egylet ama kérését, hogy a f. évi márcz. 17-én Barcsay Kálmán főlövész-mester elnöklete alatt tartott értekezlet határozata alapján felállítandó lőpálya számára, a történelmi és régészeti társulatunk tulajdonát képező Várhegy északi lankás területén adjon át megfelelő területet, »miáltal a Várhegy e félreeső része is meg fog élénkülni és az ott sétálók kedves multságban fognak részesülni«. A kérést a választmány teljesítendőnek véli és dr. Sólyom-Fekete Ferencz, Hajduczki József, dr. Réthi Gyula ügyész és a titkár személyében bizottságot küld ki, hogy a térképvázlatban megjelölt helyet kiszemelje, s azt a tulajdonjog fentartásával szerződés szerűleg adja át a lövészegyletnek, mely a tervezett lőpályát még a tavasz folyamán el akarja készíttetni.

Új tagul titkár bejelenti *Péter* Gábor városi tisztviselőt Debreczenből.

Adalékok a Makray-család származásához.

(A család 1577-iki ítéletlevele nyomán. 1)

Lassanként oszladozni kezd az a homály, mely eddig Hunyadvármegye keletkezése és régebbi történetét, s ezekkel együtt a Maros-, Sztrigy- és Csernavölgyi letelepüléseket fedte. Társulati Évkönyvünkben ² dr. Sólyom-Fekete Ferencz közölt tanulmányokat és okleveleket e tárgyban, melyek meglepően sok új adatot tartalmaznak. Övé az elvitázhatatlan érdem, hogy az imént említett kérdéseket nemcsak felvetette, hanem az első fénysugárt lövelte az áthatatlannak tetsző sötétségbe. De, habár az utóbbi években sok új anyag került felszínre, mivel a hunyadmegyei nemes családok a legnagyobb készséggel nyitották fel levelesládájukat a kutatóknak, még sem haladtunk többre, minthogy amaz események körvonalait legalább bizonyos félhomályban felismerhetjük. Látókörünk azonban napról-napra bővül, mivel a kutatás mind határozottabb nyomokra vezet.

A Déva körüli Marosvölgy benépesítése nyugatról vagy északnyugatról történt, mivel, még nem állapítható meg teljes bizonyossággal, vajjon a települők zöme az alföldről, a Maros- vagy a Kőrös völgyén vonult-e be? Csak miután a gyarmatosok Déva körül megvetették lábukat, történhetett a Sztrigy és Csernavölgyek elfoglalása. A magyar telepek egész fekvése ³ azt mutatja, hogy a Marostól és Küküllőtől délre eső területek vagy egyáltalán nem voltak, vagy legalább is nagyon bizonytalan birtokai valának a magyar koronának Szt. István s az első Árpádok idejében. S habár nincs is egyetlen Hunyadmegyére vonatkozó okiratunk sem amaz időkből, mivel bizonyosan a tatárjárás ide-

¹ Ez értekezést a szerző eredeti kéziratából Sólyom-Fekete Margit fordította.

² Az I. Évkönyv 52, a II. 15, az V. 75. s következő lapjain.

³ E telepek felsorolását 1332-ből lásd Theiner: Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia I. köt. 560. 1.

jében pusztultak el) mégis fenmaradt néhány XIV. századi okirat, melyekből a régmúlt eseményekre vonhatunk következtetéseket és pedig meglehetősen biztonsággal. S ha e következtetések a történelmi kritikát megállják, nemcsak az erdélyi ősnemzetségek és sok ma is virágzó hunyadmegyei család közti összefüggést mutathatjuk ki, de bizonyítják ez okiratok azt is, hogy e családok ősei a mai Hunyadmegye területének betelepítésénél és elfoglalásánál kiváló szerepet játszottak.

Egyike e családoknak a felpestesi és vízszentgyörgyi Makray család, mely nézetem szerint a Hermann ősnemzetség egyik ágát képezi és a hírneves kerekegyházi Laczkfi családdal közös törzsből származik.

Teljes hatszáz éven át lakik a Makray család megyénkben, s tudta megtartani szakadatlanul ősi fészket Felpestesen, egész a mai napig. A Felpestesen csak részben feltalálható családi levéltárban (melyet Makray László a legnagyobb előzékenységgel engedett átnézni, a miért neki e helyen is köszönetet mondok) van egy terjedelmes okirat, Báthory Kristóf fejedelem idejében 1577. márcz. 31-én Gyulafehérvártn kiállított latin ítéletlevél, egész sorozatával a XIV—XVI. századi hitelesen átirított okiratoknak. Ez az oklevél a kutatók előtt nem volt ismeretlen. Dr. Sólyom-Fekete Ferencz ismerte, s egy csomó régi magyar helynevet böngészett ki belőle. ¹ Ez az okirat ösztönzött az alábbi sorok megírására, melyeknek alapjává vált. Bírjuk ez okiratnak néhai Torma József által készített jeles magyar fordítását is, melyet mellékelten közöl-
vén, remélem, hogy tágabb körnek teszek vele szolgálatot.

Báthory Kristóf említett okirata ². az országos törvényszék ítéletét tartalmazza, mely szerint Vízszentgyörgyöt (Belső-Szolnokmegyében) továbbá Felpestet és Németit Hunyadmegyében tartozékaival együtt, fiági birtokoknak nyilvánítja és így a fiutódok nélkül elhalt Szentgyörgyi Boldizsár és Szentgyörgyi György jószágait a férfiág képviselőjének Makray Bertalannak ítéli. Hogy a vele közös törzsből származó és fiutódok nélkül elhalt két Szentgyörgyi összes javai mint fiági javak őt illetik, s azok csak férfi-

¹ Ld. A magyarság és az oláh incolatus Hunyadmegyében, Évkönyvünk I. köt. 551. l.

² Eredetije hártyalévre írt 8 lapnyi negyedréti fűzet, melynek első és utolsó két lapja üres. A lapok zöld, kék és barna selyemzsinórral vannak összefűzve, a fehér viasz-csészébe nyomott vöröspecsét-töredékek a zsinóron lógnak.

ágon örökölhetők Makray kilencz régi oklevél bemutatásával igazolta a gyulafejevári törvényszék előtt. Ez oklevelek adatai alapján már most a család mellékelt leszármazási táblája állítható össze. Soraim további célja bebizonyítani, hogy a Makrayak közös származásuak a Hermann nemzetségbeli kerekegyházi Laczkfy-családdal, s így csak azokat az okiratokat tárgyalom bővebben, melyek ez állítást megerősítik.

1329 aug. 20-án Károly Róbert király meghagyta a gyulafejevári káptalannak, Dénes fia László mester és atyai unokaöcscsei: Gecze fia János és Gergely fia Barabás kérésére, hogy miután ők összes birtokukat egymás közt felosztani hajlandók, küldene a káptalan egy megbízottat Gewik fia András vagy Branyicskai András kíséretében, hogy a felosztás a nevezettek jelenlétében történjék meg, s annak eredményéről ő (a király) értesíttessék.

A dolog megtörtént a következő év tavaszán, és 1330. ápr. 14-én jelenti a királynak a káptalan a meghagyás teljesítését. Húsvét-utáni szerdán ápr. 11-én — írja a káptalan — az ő követe László mester kanonok Branyicskai András homo regius kíséretében Németiben és Felpestesen járt, és jelenlétökben János comes és Barabás (unokaöcscsük: László mester otléte nincs említve) a következő módon teljesíté a felosztást. János gróf kapott Németiben egy nemesi udvarházat a község déli részén, a szomszéd udvarral és a hozzátartozó birtokkal az északi oldalon; ezeken kívül kapta Németi tartozékaiból túl a Maroson Hosszúliget és Kajánfő falvak felét, Felpestesen az udvart a hozzátartozó részjószággal Szt.-Miklós kőtemplomával szemben, valamint Középtelek falvát.¹ Németi és tartozékainak másik fele Mátyás fia László, valamint Péter fia András birtoka lévén, ez osztály által nem érintett. László mester osztályrészeül jutott egy az északi oldalon fekvő udvar és részjóság, a Maros mellett Karjántó és Bezán falvak fele, Felpestesen udvar és részjóság János comes mellett, kinek birtokától az észak felől csörgedező Kerekügy patakocska választja el; továbbá Nándorfalva. Barabás nyerte Németiben a déli, alsó udvart és birtokot, s hozzá Kis-Kaján és Tathamérháza falvak felét, Felpestesen udvart és részjóságot, szintén

¹ A falu neve I. Rákóczy György 1642 márcz. 17-iki oklevelében mint Gyosán alias Középtelek fordul elő. (Eredetije hártylevelen a Makray-család felpesesti levéltárában.)

a déli részen, melyeket János comes és László mester birtokaitól a Pesthes-patak különített el, s végül Eölyvesség (a mai Nándorvallya) birtokát. Mindezen birtokok erdőségeit és vizeit János, László mester és Barabás maguk és alattvalóik közös használatára szánták, éppúgy külső-szolnokmegyei Keech birtokukat, oly módon megosztva, hogy az mégis közös használatban maradjon. ¹

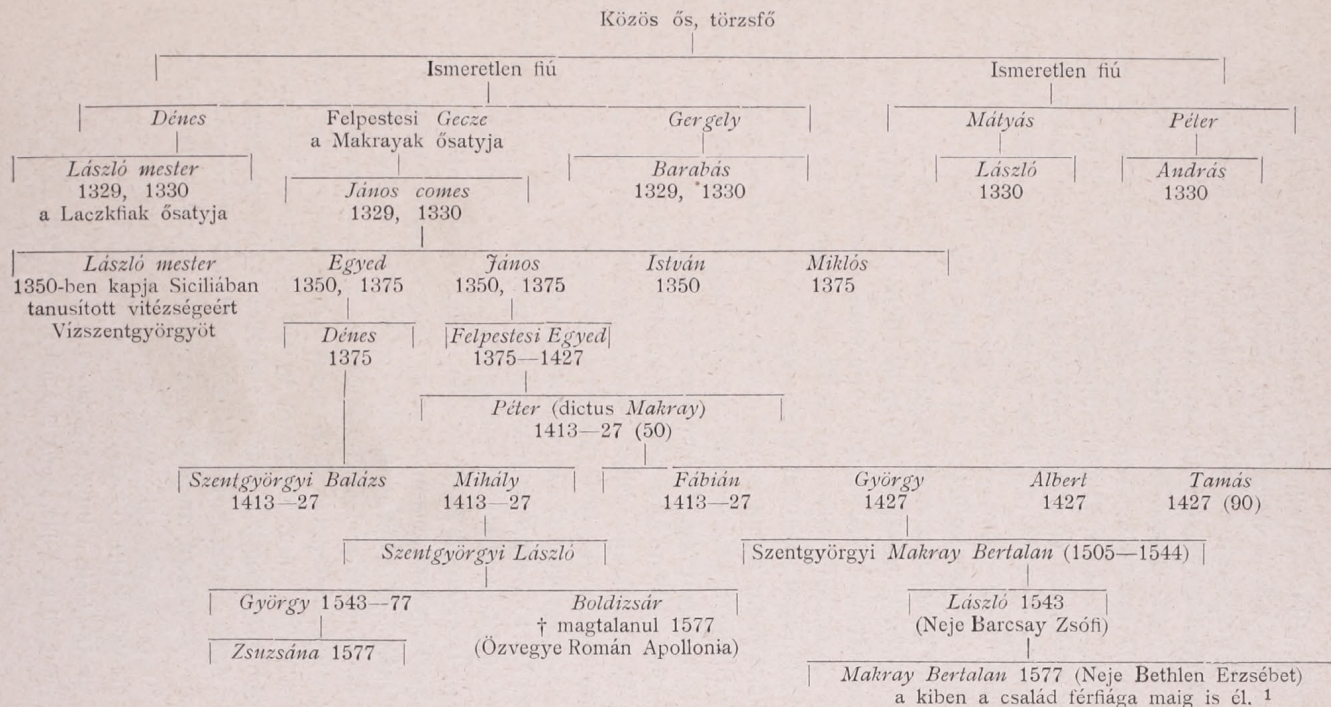
Az idézett oklevelekből kitetszik, hogy Németi, Felpestes és a hozzátartozó részjóságok már 1330-ban a Makray család birtokát alkották s eredetileg Németi volt az uradalmak feje. Hogy pedig Németi és tartozékai felerészben rokonuk: Mátyás fia László és Péter fia András tulajdonát képezték, onnan van, hogy Dénes, Gecze és Gergely apja testvére volt Mátyás és Péter apjának, kik apjok, a közös törzsfő örökölt jószágait egymás között felosztották. E felosztáskor (mely alig történhetett a XIV-ik század közepe előtt,) Dénes, Gecze és Gergely apja kapta Németi felét tartozékaival. Testvérének, Mátyás és Péter apjának jutott Németi másik fele tartozékaival, továbbá valamely Felpestessel egyenértékű birtok, mit azonban teljes biztonsággal nem mutathatunk ki, de Németi közelében gyaníthatunk. Az ősi lakóhely Maros-Németi nevét illetőleg azonban önkéntelenül is felmerül a kérdés, miféle német telepestől, vagy német telepítőktől kapta nevét?

Hogy ez óriási birtok, mely számos okirat tanúsága szerint 2—3 négyszögmérföld kiterjedésű volt, egy tagban húzódott Déva mögött Felpestestől és Nándortól nyugatra a Maros völgyén és északon Németinél a Maroson túl a Kalán völgyébe a mai Szuligetig, azt bizonyítja, hogy e nagy kiterjedésű uradalom egyetlen adományozás által juthatott az első ős kezébe. Feltevésünket erősíti Felpestes és környéke népének következő regéje, melyet Makray Sarolta ő nagysága volt szíves velem közölni. Árpád idejében úgy jutott a család feje és alapítója birtokához, hogy Árpád ezt mondá neki: »Annyi földet foglalhatsz el magadnak, a mennyit egy nap alatt körül tudsz lovagolni.« Makray erre hajnalban föl-pattant tüzes lovára s mikor este visszatért udvarába, lova holtan rogyott össze alatta. Természetes, hogy ez uradalomnak Árpád idejében való elfoglalását nem vehetjük komolyan, de birtokbavételét mégis igen régi időkre kell visszavezetnünk, ha — mint a

¹ A mellékleten közölt Adjudicatoria 8. okirata szerint.

A felpestesi és vízszentgyörgyi Makray-család nemzedékrendje.

¹ Makray Bertalan utódjait és a család újabb nemzedékrendjét (1854-ig) lásd *Köváry* László: Erdély nevezetesebb családai 179. l. és utána Nagy Iván: Magyarország családai VII. köt. 273/4. l.

hogy reméljük — sikerül a Makray család s az ősi Hermann-nemzetség között összefüggést kimutatnunk.

A Felpetest és Németit maguk között felosztó három unokatestvértől két külön ág származott: az egyik Gecze fia János comesé, mely a Makray családban ma is tovább él s a másik Dénes fia László mesteré, kitől a kerekegyházi Laczkfi család ered.

Míg Dénes fia László mester, mint a székelyek grófja, Csánád, Besztercze és Brassó főispánja, ¹ s fia István mint hadvezér, Erdély vajdája s később horvátországi bán előkelő állást töltenek be és fényes szerepet játszanak hazánk történelmében, ² felpestesi Gecze unokája: János comes fia László mester is, maradandó emléket állított magának, dicső hadi tettei által. Neki s általa Egyed, János és István nevű testvéreinek adományozza t. i. István vajda, Nagy Lajos királyunk hadvezére Olaszországban Manfredóniában, 1350 május 1-én a Görgényi Péter fiaitól: Istvántól és Jánostól elkobzott Vizszenygyörgyöt, Belső-Szolnokmegyében. Történt pedig ez az adományozás e szavakkal, hogy mivel »ve-lünk Sicilia országában létezve, legnagyobb igyekezettel és elhatározott elszántsággal, nem kímélve értékét és személyét, a szerencsének különféle s véletlen körülményeiben, és személyes veszélyek közt a mi hírünk és tekintélyünk emelése végett törekedett magát érdemessé, kedvelté és becsessé tenni, holott tulajdon szemünk láttára is több veszélyes sebeket kapott; ugyanazért, noha tőlünk jóval többet érdemelne, mindazonáltal szolgálatainak némü jutalmául« kapja a birtokot, a maga és testvérei részére.³ Ez okiratban ugyan nem említi István vajda, hogy László mester neki unokaöccse lenne, de bizonyos, hogy a rokonsági viszony felemlítésének még hadi érdemekért való adományozás alkalmából is nagyon különös mellékize lenne. Hanem egy másik, Budán ⁴ 1353 márcz. 31-én kiadott oklevélből kitetszik Lajos király érdeklődése a megajándékozott iránt. E szerint István az egykori erdélyi vajda, és később horvátországi bán, az egykori Görgényi Péter fiainak halálos ágyán visszaadja Jáára és Abafája tordamegyei falvakat. Ennek ellenében megerősíti azonban László mestert és fivéreit

¹ Dr. Wertner Mór: Urgeschlechter in Siebenbürgen. Az »Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde« 29-ik kötete 188. s köv. lapjain.

² Ugyanott, a 191. s köv. lapjain.

³ Lásd az Adjudicatoria első oklevelét. ⁴ Lásd u. o. a. 2-ik oklevélben.

Vizsentsgyörgy háborítatlan birtokában, melynek adományozását éppen az ő kérelmére szentesítette a király. ¹

A Makray és Laczkfi családok közti atyafiságot eddig az a kis adat mutatja, hogy a Laczkfiak törzsatyja, (az első) Dénes fia László mester volt; de egy XV-ik századi oklevél egyszerre felderíti és megerősíti a két család közti belső kapcsolatot. Ugyanis 1427 márczius 28-án az erdélyi káptalan elé járul felpestési Egyed fia Péter és ünnepélyesen tiltakozik a saját, valamint fiai Fábián, György, Albert és Tamás, továbbá rokonai felpestesi Balázs, János és László nevében, »hogy a mint értették, felséges úr Sigmund király tisztelt urunk, a *néhai kerekegyházi Laczk fiainak Hunyad megyebéli említett Felpestes és Németi helységekben lévő birtokrészüket minden járulékaikkal méltóságos Gara János úrnak eladta és adományozta, azok felette való sérelmökre. Mely illetén ellentmondását nevezett Péter Egyednek fia, maga és az említettek érdekében megtévén, a tisztelt királyt azon birtokrészeknek s járulékaiknak nevezett Gara János vagy bárkik mások részére leendő eladásától, vagy bármí móddali adományozásától s idegenítésétől, János urat pedig azoknak elfoglalásától, vagy azokba bármí szín alatti beigtatásától, előrökösítésétől, jövedelmeinek és haszonvételeinek használatától mind az eddig valókra, mind pedig a jövendőikre nézt eltiltotta, ellentmondván, s ellentmondott eltiltván a hazai törvényekhez és gyakorlatokhoz képest.*« ² Megczáfolhatatlanul kítűnik e tiltakozásból a Makray s a kerekegyházi Laczkfi családok közti fiágon való rokonság. Mily jogalapja lenne máskülönben e tiltakozásnak? Az ok vagy alap nincs ugyan felemlítve, de oly világos, hogy a tiltakozásban megemlíteni feleslegesnek tünhetett fel. Bizonyára, külön megadatott volna az ok, ha pl. egy másik, mondjuk a női rokonság kimutatása lett volna a kérdés. Ezért nyilvánította 1428 aug. 25-én asszonyfalvai Osl fia Ferencz, Osl nemzetségéből saját, valamint fia László és berekszói Hagymási László nevében, hogy tiltakozik a *fiörökösök nélkül elhalt kerekegyházi László és Mihály* (László mester unokái) birtokainak a király által, a Garaiaknak szándékolt adomá-

¹ Ez oklevél állítólag 1351-ben kelt, de még eddig nem volt alkalmam megtekinteni.

² Az Adjudicatoria negyedik oklevelében.

nyozása tárgyában, mivel *anyai jusson* e birtokok némelyike őt és a két Lászlót illetik. ¹

A tény elvitázhatatlan, hogy a Laczkfiaknak Felpestesen, Németiben s tartozékain birtokuk volt, mert különben hogyan adományozhatta volna ezeket Zsigmond király magtalan kihalásuk után a Garaiaknak? De hogyan jutottak a Laczkfiak e birtokokhoz? Bizonyára öröklés útján, és miután fiági birtokkal van dolgunk csupán férfiágon való öröklés által, mert más feltevésre a legcsekélyebb adatunk sincs. S ha ezt elfogadjuk, könnyen megérthetjük az egész ügyet, ha Gecze unokájában, tehát Dénes fia László mesterben a Laczi, Laczkó és már azon időben kihalóféltben levő Laczkfi-család őstörzsatyját tekintjük, a kik 1427-ben ép úgy nem mondanak le örökségökről, mint a hogy utódjaik 1577-ben tiltakoztak kisajátításuk ellen! Így aztán a Zsigmond király s a Garaiak elleni tiltakozás is könnyen érthető, mint a mely honi jogszokások szerint teljesen helyén való volt.

A kerekegyházi Laczkfi-család pedig a Hermann ősnemzetiségnek egyik ága, mely még Gizella királynénk idejében bevándorolt Magyarországra, mint ezt egy 1339 és 1349-iki oklevél elvitázhatatlanul bizonyítja. ² Ezek egyikében László mester magát Dénes fia de genere Herman-nak, a másokban László fia András »de progenie Herman«-nak nevezi magát pecsétje köriratán. Ha pedig Dénes de genere Hermann fivére Geczének, kétségtelen, hogy az utóbbi és a tőle leszármazó Makrayak is »de genere Hermann« kell hogy legyenek.

Mily kevés fejtörést okoz most már a család ősi székhelye, Németi nevének megfejtése. Ha Németi a Hermann-nemzetség ősi birtoka volt, nem nehéz elképzelnünk, hogy a nürnbergi Hermann alapította, ki a monda szerint Hermannstadt-nak is (Nagy-Szeben) alapítója; vagy valamelyik utódja, kik gyorsan beolvadtak ugyan a magyar nemességbe, de német származásuk emléke nem veszett el oly hamar. E körülménynek köszönheti nevét a telep, bár nincs kizárva, hogy alapításához német telepesek is hozzájárultak. Kerekegyházi György is, László mester unokája (a Hermann nemzetségbeli Dénes fia) Németi-belinek nevezi magát,

¹ Wertner id. műve 207. l.

² Zimmermann; Urkundenbuch I. köt. 500 l. és II. köt. 72. l. Wertner id. műve 188. l.

Wertner felfogása szerint anyja valkói birtoka után. ¹ De nem jelentheti-e ez a predicatum a mi Németi-nket, mely György kezében lehetett, és 1399 előtt való utódnélküli halálakor (később szintén magtalan) Mihály és László nevű unokaöcscseire szállott?

Kézai Simon krónikásunk szerint »Hermann nemzetsége Nürnbergből való. Tagjai kiváló nemesek, és Gizella királynéval jöttek be.« ² Majdnem ugyanabban az időben hódítá meg Szt. István királyunk is azt a földrészt, melyen ma Hunyadmegye áll, s mely előbb Fejérvármegyéhez, ahhoz a roppant nagy területhez tartozott, mely a Marostól s a Küküllőtől délre egész a déli Kárpátok karéjáig terjedt. Marczona besenyők laktak akkoriban azon a földön, kiket csak nehéz küzdelemmel, ³ s a magyar és német telepések tervszerű előtolásával lehetett a termékeny völgyekből a határhegység járhatatlan vadonjaiba kiszorítani. ⁴ S a nyugat felől, az alföldről benyomuló telepések bizonyára 1003, vagyis Achtum vezér leveretése után jövegettek be e vidékre, melynek meredek hegycsúcsán nemsokára a dévai királyi vár épült fel (ősregi falmaradványokon) hogy a környező földet első királyunk jogarának megtartsa. Ez első nyugati telepések egyike lehetett az a Hermann nemzetségbeli is, a ki a dévai vártól nyugatra első uratlan területet hűbérül kapta a királytól, hogy aztán kíséretével a rómaiakhoz hasonló hadi szempontból letelepedjék a Maros-völgyének azon a védelemre alkalmas helyén, (a rómaiak Miciaján) mely aztán Németi nevet kapott.

Nincs kiderítve még azonban, miként jutnak a felpestesi Gecze utódai a Makray névhez. Ez csupán a XV. század első negyedében tűnik fel, egy 1425 márcz. 9-iki oklevélben, mely felpestesi Egyed fiát Pétert Makray-nak nevezi, ⁵ anélkül, hogy megtudnók miért? Makra nevű község ⁶ Aradvármegyében fekszik, mely ugyan már 1412-ben előfordúl egy oklevélben, de semmi összefüggésben a Felpestesi családdal. Az akkori Aradmegyében volt Kerekegyháza is, az a birtok, melyet Dénes fia László mester, a Laczkfiak őse szerzett. Unokái közül kettő, u. m. Kerek-

¹ Wertner id. műve 206. l.

² Kézai: De nobilibus advenis 14.

³ S. Stephani regis legenda major 14, minor 7.

⁴ Ld. II. Endre király 1224-iki u. n. Adreanum oklevelében »Silva Blaccorum et Bissenorum« néven említve.

⁵ Így »Petrus dictus Makray«. (A Makrayak családi levéltárában.)

⁶ Makrát és Makrahegyet Márki Sándor többször említi »Aradvármegye és Arad története« cz. műve I. kötetében.

egyházi Imre és Mihály ismeretlen okból részvett a Zsigmond király elleni felkelésben, ¹ 1403-ban pedig Mihály mellett (a ki később kibékül királyával) »a lázadók feje« a tanult Makray Benedek lovag, a ki Bécsben és Párisban, theologiai bölcsészeti és jogi tanulmányokat folytatott, sőt mindkét jog doktora is lett. Sok évi börtön után kegyelmet kap Makray Benedek Zsigmond királytól, kinek 1416-ban egyik követe, ² 1421-ben titkos tanácsosa és az egrí püspökség kormányzója. ³ A két Laczkfi és Makray Benedek közt azonban ma még ép oly kevésé állapítható meg a rokonság, mint ez utóbbi s a felpestesi Geceze utódjai közt. De nem hívták-e már vajjon Makraynak a Laczkfiak és Felpestesiek közös atyját, Németi alapítóját? S nem kapták-e nevöket a belsőszolnoki Makráról, mely Mátyásé és Péteré, Dénes és Geceze atyai unokaöccségei volt, s aztán utódjaikra szállott a névvel együtt? Így lehetne Makray Benedek mester azok utódja, mint a Laczkfiak, s a felpestesi és vízszentgyörgyi Makray család rokona.

DR. AMLACHER ALBERT.

Privilegialis adiudicatoria-ja a Makrai-családnak.⁴⁾

Mi somlyai *Báthory* Kristóf Erdély vajdája és székelyek grófja, ispánja stb. Adjuk emlékezetül, hogy midőn mi Laetare-vasárnap utáni

Márc. 20.
Márc. 2.

negyedik ferian, t. i. a közelebbi mult Reminiscere-vasárnapon kezdődött törvényszékezesek folyta alatt — mely törvénykezési szakaszra néhai boldog emlékü felséges fejedelem Lajos magyar király stb. elhunytától óta — országos határozat nyomán elláttatni szokott minden keresetei az országos nemesi rendnek általunk elhalasztvák, midőn ítélő-mestereinkkel és törvényszékünk hűtös ülnökeivel bírói széket ülnénk: Pisthaky Lukács vitézlő szent-egyedi Litteráti Gergelynek, ügyeink igazgatójának és fiscalisunknak, mint felperesnek részéről, kire a jelen kereset az igazgatósági hivatal elnyerésével vitézlő Sombori Lászlóról mint szintén ügyeink igazgatójától átszállott, szószólói megbízó-levelünk mellett, két rendbéli levéllel, melyek elseje felséges fejedelem István, Isten kegyelméből lengyel király, Lithvánia, Orosz és Poroszthon nagyfejedelme stb., különben pedig ezen

¹ Wertner: id. műve 206. l.

² Fraknoi Vilmos értekezése Makray-ról a »Századok« 1894-ik évf. 387—395. l.

³ Dr. Karácsonyi János újabb adata róla ugyanott az 1898. évf. 658/9. 1.

⁴⁾ A latin eredetiből magyarra fordította *Torma* József.

Erdélyországának vajdája és székelyek grófja stb., nagyon tisztelt urunk és testvérünknek intő, kihívó és bizonyosító; másika pedig nagyságos Zwcháki Péter és némai Deseo Istvánnak mint vajdai embereinek hivatalos eljárásairól szóló levele — törvényszékünk színén megjelenvén, az érdekllett intő, kihívó és bizonyosító levélbe foglalt keresetéhez képest ns Román Apollonia néhai vitézlő Szentgyörgyi Boldizsár özvegye és Zsuzsa vitézlő Szentgyörgyi Györgynek hajadon leánya mint alperesek és jelen nem lévők ellen, ekként tette fel keresetét: minthogy említett néhai Szentgyörgyi Boldizsár nem régen mindkét nemen való magszakadtával kihalt, javaiban csupán özvegye tisztelt Román Apollonia asszony az alperes maradván hátra; édes testvére pedig Szentgyörgyi György maga után hagyva egyetlen leányát, t. i. említett Susanna hajadont szintén alperest, fiú-örökös nélkül halt el, kiknek birtokaira nézt, midőn bizonytalan lenne: ha vajjon Szentgyörgy és Széplak helységei Belső-Szolnokban, s bármely más megyebéliek leányt is, vagy csak fiút illetnek-e? sőt az országnak régen bevett gyakorlata szerint, az említett felperes, t. i. közügyi igazgatónk előtt hihetőbb lenne az, miszerint azon a nemes-ségnek rendszeren szolgálatért adadni szokott birtokok csak fiat illettek, azoknak pedig kihaltával most már fiscusunkra szállottak volna; ugyanazért az említett felperes mindazon okleveleknek és iratoknak, melyek az érdekllett javak iránt szerkesztvék és kelvék, az alperesek által hit mellett bemutatását és adatását megkívánta, hogy a birtokok állapotja és természetje törvényszerűleg s értelmében azokból kiderülhessen. Egyébiránt a felperesnek nevezett szószólója ezen záradékánál fogva (»latius declaranda«) azon bővebbi előterjesztésre hagyván fenn jogát: azon helységek neveit, melyeket az említett intő, kihívó és bizonyosító levélben nem sorolt volna elő, hanem csak így említette meg (»s másutt bármely megyében létezők stb.«) most a következő renddel sorolja elő: nemkülönben Felpestes, Tamástelke, Középtelek, Nándor, Chyelvecz, Kurcz, Balyesd, Kysmunchyal, Némethy, Nagy-Kayán és Hosszuligeth nevű Hunyadbéli részbirtokok leányt is, vagy csak fiút illetnek-e? stb. Mely utánpótlást ekkint tévén meg, ugyanazon felperesi szószóló, a nevezett öszves birtokokat és birtokrészeket a per eldőlteig általunk bírói zár alá vettetni megkívánta; és mi ugyanazon javakat, mennyiben az említett alperesek előttünk meg nem jelentek, a felperes kívánatára bírói zár alá vettetni el is határoztuk. Mit értvén komádi Baxas Mihály vitézlő Szentgyörgyi Makrai Bertalan részéről élőkbe állott, hozzá mint ügyészéhez segédkint csatolva s ez ügybe avatva be magát személyesen maga Makrai

Bertalan is, és miután nevezett ingerens Makrai Bertalan magát az érdekllett per alatti javakban leendő igazi örökösnek, s azokat említett néhai Szentgyörgyi Boldizsár és György haláluk, s fiú-ágoni magszakadásuk után fiú-ágoni törvényes örökösödés által magára az ingerensre szállottnak s e javaknak koránt sem leányt, de csak fiat illetőségöket vitatta, s ezen állításának bebizonyíthatására tőlünk törvény szerint elégséges időhaladékot kívánt volna; mi mind erre, mennyiben az ingerens beavatkozása által magát felperessé tette, semmi esetre időbalaadékot részére nem határozhattunk.

Mi e szerint tehát az ügyet az érdekllett Laetare-vasárnapot követő Márc. 12. 6-ik ferian ismét elővévén, egyfelől nevezett Pisthaky Lukács a felperes részéről, és másfelől Baxas Mihály az említett ingerenséről, valamint harmadrésről Hayossy Ferencz fentérintett Román Apollonia asszony és Zsuzsa hajadon alperesekéről, mindnyájan szószólói felhatalmazó levelekkel a szék színén előttünk megjelenvén, s az alperesek szószólója egy évi haladékat adatni megkívánván, de mi azt nekie teljességgel nem adhatván, hanem valamíg az felperes és ingerens között e jelen kereset törvényszerűleg elláttatnék, az alpereseket azalatti hallgatásra szorítván: végre az ingerens szószólója maga genealogiáját a felperes irányában ekként terjesztette elő: hogy t. i. említett Makray Bertalan ingerens légyen fia Lászlónak, ez másik Bertalannak, ez Tamásnak, ez Péternek, ez Egyednek, ez Jánosnak, ez másik Jánosnak, és ez Felpesthesy Gecsének; viszont hogy magvaszakadt Szentgyörgyi Boldizsár említett Apollonia asszony alperes férje légyen fia Lászlónak, ez Mihálynak, ez Dénesnek, ez már említett Egyednek az idősb János fiának és Felpestesről nevezett Gecse unokájának. Továbbá említett Szentgyörgyi György hajadon Zsuzsa alperes atyja légyen édes testvére, említett Szentgyörgyi Boldizsárnak, s hogy a nemzetségi leszarmazás ugyanazon egy lenne; és ezen előadott állításának bizonyítására és genealogiájának igazolására előmutatott 9 darab levelet.

Az első: néhai tekintetes és méltóságos István ur, mint ezen Erdélyországa vajdája és Szolnok főispánja által 1350-ben kiadva azt bizonyítja: hogy említett néhai Gecsének, kit az ingerens genealogiájának törzsökéül tett fel, lenne fia idősb János, kinek szintén fiai lettek volna László, Egyed, János és István, s e levélből még az is kitetszett: hogy Szentgyörgy helységének szerzője lett légyen említett László.

A második, üdvezült felséges fejedelem Lajos magyar király által 1375-ben kiadva bizonyítja, hogy Egyed lett volna fia Jánosnak, ez

idősb másik Jánosnak, s hogy Dénes volt fia Egyednek, ez pedig említett ifj. Jánosnak.

A harmadik az erdélyi káptalantól 1427-ben kiadva, azt igazolván, hogy említett Mihály volt volna fia Dénesnek.

A negyedik szintén azon káptalanban és évben kelve, azt bizonyítja, hogy Tamás lenne fia Péternek, ez pedig Egyednek.

Az ötödik a miénk legközelebről mult 1576-ik évben készülve azt nyilvánítja, miszerint nevezett néhai Bertalan az ingerens nagyatyja lenne fia Tamásnak.

A hatodik közelebről idvezült néhai boldog emlékü fejedelem II-ik János választott magyar király stb. által Gyulafejérvárt Úrnapja utáni első vasárnapon 1568-ban kiadva bizonyítja, hogy László lenne fia Szent-Jun. 20.
györgyi Mihálynak.

A hetedik néhai vitézlő Bank Pál gyerő-monostori Kemény János, Zalonkeményi Albert ítélőmester, szamosfalvai Gyereoffy Mihály, inakthelkei másik Gyereoffy Mihály, Chereny Boldizsár, mikeházi Nagy Benedek, Wárzai Vajda Balázs, Kijdei Litteráti Demény, és némai Deseu Antal által 1543-ban készítve igazolja, hogy Szentgyörgyi Lászlónak lettek volna fiai: György és Boldizsár, s hogy néhai Makrai Bertalannak fia volt volna László az ingerensnek atyja.

A nyolczadik a Boldogságos Szűz Mária kolos-monostori zárdája által 1430-ban adva ki, bizonyítván, hogy a per alatti hunyadmegyei birtokrészeket az ingerens clei a magszakadók elődeivel felosztották volna egymás közt.

A kilencedik és utolsó pedig néhai Nádosi László volt erdély-országi alvajda által 1413-ban kiadva, azt erősítvén: hogy szintén a belső-szolnoki Zenthgeorg és Zéplak helységeket is az ingerens és magszakadtak elődei felosztották volna, s e felett ezen levél még azt is nyíltan kifejezte, miszerint az érdekllett javak leányt épen nem, s csak fiat illetők lennének.

Mivel pedig a mi ötödik levelünk s a dicsőült választott király — és a hatodik szám alatti, csakis bizonyos ítéletnek valódiságáról, és bírói kinyomozására vonatkozólag a birtokok eredeti szerzéséről épen semmit, s csupán az ingerens genealogiájának némű részletességéről szólanak, azért ezeket nem tartottuk szükségesnek ide beigatni, hanem a többi 7 darab levelet, hogy azokból az első adatokra nézt, a valóság kitűnőbb s tetszőbb lehessen, szóról-szóra itten elősorolni jónak láttuk; melyek közül az első tartalma ez: Mi István erdélyi vajda és solnoki főispán

adjuk emlékezetül jelentvén mindenkinek, kit illet e levelünk rendében, hogy mivel László mester fia Jánosnak, ki fia volt Felpestesy Gecsének, velünk Sicilia országában létezve legnagyobb igyekezettel és elhatározott elszántsággal, nem kímélve értékét és személyét a szerencsének különféle s véletlen körülményeiben, és személyes veszélyek közt a mi hírünk és tekintélyünk emelése végett törekedett magát érdemessé, kedvelté és becsessé tenni, holott tulajdon szemünk láttára is több veszélyes sebeket kapott; — ugyanazért, noha tőlünk jóval többet érdemelne, mindazonáltal szolgálatainak némű jutalmául, az erdélyi részekben, a szolnoki vidékben Wyzamos folyó mellett Zentt-Georg nevezet alatti bizonyos helységet, mely az azon erdélyi részek és nevezett vidékbeli hütös táblabírák és öszves nemesség állítása és bizonyítása szerint, három rendbeli közönséges gyűlésünkben rendkívüli ártalmas és istentelen közesínyokért ítéletesen megbélyegzett Georgényi István és Jánosról Péternek fiairól magarendjén és módjával reánk szállott mindennemű haszonvételeivel és öszves járulékaival azon határszélek és jegyek között, melyek közt előbbi birtokosai alatt is léteztek, említett László mesternek, és általa édes testvéreinek: Egyednek, Jánosnak és Istvánnak, úgy fiúörököseiknek, ivadékaiknak és maradékaiknak azon joggal, minővel a mi adományozói tisztünkre szállott, adtuk, adományoztuk és ajándékoztuk, örökös joggal és megmásíthatlanul bírhatólag, tarthatólag és használhatólag, mások jogainak sérelme nélkül, ígervén, hogy a midőn a beigtatásról eljárásról értesítendünk, e levelünket kiváltságos levél alakjában fogjuk kiadni. Kelt

Május 1. Manfredoniában, Szentgyörgy martyr innepe nyoleczadán 1350.

A második tartalma pedig ez: Mi Lajos Isten kegyelméből Magyar-, Lengyel-, Dalmát országok királya stb. jelentjük ezennel mindeneknek, az kiket illet: hogy Egyed, Jánosnak fia, ki volt viszont Szentgyörgyi Jánosnak fia, a maga úgy atyjának, Jánosnak és Miklósnak az említett idősb János fiának, nemkülönben Jánosnak, a László fiának és Dénesnek, az Egyed fiának, az említett idősb János fiának nevében és képében a mi magasságunk színe elébe állván, s bizonyos nyílt, és a mi előbbi régi, de uzsurában alattomoson ellopott pecsétünkkel megerősített és néhai Dénes, az egykori bán: István fia, Georgynről neveztetett Péter fia, és a János említett fiai között Jaara, Abafája, és említett Zenthgeorgh iránt az alább elősorolandó tartalomban készült egyezményes levelet mutatván be nekünk, mély alázattal esdeklett magasságunk előtt: hogy azt hasonló nyílt levél alakjában leírta, a mi új és hiteles pecsétünk reáfűggesztésével a maguk, úgy örököseik és ivadékaik részére megerősíteni méltóz-

atnánk ; mely levélnek tartalma ez : Mi Lajos, Isten kegyelméből Magyarország királya, ezennel emlékül adván mindenkinek, kit illet, jelentjük, hogy egyfelől Dénes tárnokmesterünk néhai Istvánnak, egész Tót- és Horvát-országok bánjának fia, másfelől János a Georgynről nevezett Péternek fia előttünk személyesen megjelenvén, előnkbe terjesztette említett Dénes mester előszóval azt, miszerint ő bizonyos helységeket Jaara és Abafája nevüket Torda-megyében, melyek az ő atyjára — mint az erdélyi részek akkori vajdájára Istvánnak, említett János testvérének csínyjaiért és kihágásaiért, kit az erdélyi részek hites törvénybírái és nemesi rendjei több rendbéli közgyűlésekben mint országos gonosztévőt és ártalmas egyént megbélyegezve, s a kivégzendők lajstromábai ígatásra ítélték volt — szállottak vala, tisztelt édes anyjának utolsó pillanatiban tett végrendeletbéli meghagyásához képest lelke nyugalmaért, de azért is, mivel azt, hogy a fennebbiek szerint az atyjára szállott helységek közül ez a János illetőségét kiesztve, régen megparancsoltuk volna nevezett Jánosnak, örököseinek és ivadékainak teljes joggal minden haszonvételeivel és öszves járulékaival visszaadott volna, sőt visszaadta és bocsátotta a mi felségünk színe előtt.

Ellenben pedig ugyanazon János a Péter fia B.-Szolnokban a Wizamoss mellett Zentgeorgh helységét — melyet a mi felségünk Lászlónak a János fiának, nemkülönben Egyednek, Jánosnak és Istvánnak, a László testvéreinek hűséges szolgálatjáért az István úr egykori bán helybenhagyása és kérése nyomán, kinek t. i. bírói kezére, mint fennebb említett, törvényesen szálla, — adott és adományozott vala, mint a maga testvérének Istvánnak, ki is azokat kihágásaiért veszté el, egykori illetőségét, miként állittatik, az általunk János fiai részökre tett adományunk eredményeül, minden haszonvételeivel és öszves járulékaival azon határszélek és megállított pontok között, melyek közt azon helységet maga Georgynről nevezett Péter is tartotta és birta nevezett János fiainak, örököseiknek és ivadékaiknak átadta és örökösítette megmáshatatlan joggal állandóul magának és ivadékainak semminemű jogot vagy tulajdonosságot fenn nem tartván, hanem minden igazát és uradalmát, melyekkel bírt, mindenkiben a János fiaira átruháfván, oly fenntartott kikötés mellett : hogy ha ide hátrább Zentgeorgh helységeért maga János Péternek fia, vagy ivadéki, Jánosnak említett fiait vagy örökösait perbe fogják, vagy ellenökben kérdést támasztának, úgy és akkor ők azonnal a János fiai irányában hatalmaskodó bajvívás büntetésén marasztaltassanak. Továbbá a Zentgeorgh helységét illető mindennemű egyszerű

és okleveleket bármí tárgyban szerkesztettek és kelteket ugyancsak János a Péter fia, a János említett fiainak átadta, s ha mégis némelyeket közülök csalárdúl úgy tartana, azokat semmiseknek, érvényteleneknek, erőtleneknek nyilvánította; azok csakis az előadónak leendvén ártalmára. Mely előadottakra nézt, nevezett János a Péter fia magát személyesen önkéntes akaratjából kötelezte előttünk. Kelt Budán, husvét innepe nyolczadán 1353. Mi is azért említett Egyednek a János fiának az elősoroltak nevében felségünk elébe terjesztett kérését igazságosnak találva, említett levelünket egészben meghamisítás nélkülinek találván, bármí elvétel vagy hozzáadás nélkül ide igtatva a szerint, minőnek az érdekllett egyezmény, a birtok átadása, adományozása és helybenhagyásunk arra nézt megtörtént, s a mennyiben azok a valósággal megegyeznek s érvényeseknek ismertetnek, a János, nevezett fiainak, s ezek testvéreinek, örökösseinek s ivadékaiknak uj és hiteles peesétünk feltételével kiadni méltónak tartottuk, mindazáltal más jogának épségben tartásával, — e levelünket pedig midőn az ezzeli eljárásról értesítettni fogunk, kiváltságos levél alakjában adandjuk ki. Kelt Temesváron, Szent Orbán pápa innepét megelőző legközelebbi szombaton 1375.

Márc. 31.

Május 19.

A harmadik tartalma pedig ez: Mi erdélyi káptalan adjuk emlékül, hogy Péter Felpestesi Egyednek fia maga, úgy fiainak: Fábiánnak, Györgynek, Albertnek és Tamásnak személyében, előnkbe jöven ellentmondás gyanánt jelenteni kívánván nekünk azt: miszerint a mint értették, Szentgyörgyi Balázs és Mihály a Dénes fiai, és Miklós a László fia saját birtokrészüket említett Zenthgeorgh és Zéplak helységekben Szolnokmegyében fekvőkben, bizonyos Woloz nevezetű Sebestyénnek eladni, és idegeníteni, és őt azokban megnesemesíteni törekednének, felette nagy sérelmökre; mely illetén ellentmondását nevezett Péter maga és az említettek részéről megtévén, a megnevezett nemeseket az érdekllett birtokrészek eladásától és idegenítésétől, említett Sebestyént pedig azoknak megvételétől, vagy bármí szín alatti elfoglalásától, örökítésétől, jövedelmeinek és haszonvételének megtörtént vagy történendő elvételétől eltiltotta, ellentmondván, és ellentmondott eltiltván a törvény és országos gyakorlat nyomán előttünk, e sorainak bizonyítása szerint. Kelt Szent Sixtus pápa

Márc. 28. és mártyr innepén 1427.

A negyedik tartalma pedig e szerint következik: Mi erdélyi káptalan adjuk emlékül: hogy Péter Felpestesi Egyednek fia, maga, úgy fiainak: Fábiánnak, Györgynek, Albertnek, Tamásnak, nemkülönben Balásznak, Jánosnak, Lászlónak mint rokonainak szintén Felpesthesieknek sze-

mélyökben előnkbe állván ellenmondás gyanánt jelenté nekünk: hogy a mint értették, felséges úr Sigmond király tisztelt urunk, a néhai kerekgyházi Laczk fiainak Hunyad-megyebéli említett Felpesthes és Némethy helységeiben lévő birtokrészüket minden járulékaikkal mlgos Ghara János úrnak eladta és adományozta, azok felette való sérelmökre. Mely illetén ellentmondását nevezet Péter Egyednek fia, maga és az említettek érdekében megévén, a tisztelt királyt azon birtokrészeknek, s járulékaiknak nevezet Ghara János vagy bárkik mások, részére leendő eladásától, vagy bármimóddali adományozásától s idegenítésétől, János urat pedig azoknak elfoglalásától, vagy azokba bármi szín alatti beigtatásától, előrkösítésétől, jövedelmeinek s haszonvételeinek használatától mind az eddig valókra, mind pedig a jövendőikre nézt eltiltotta, ellentmondván, s ellentmondott eltiltván a hazai törvények és gyakorlatokhoz képest előttünk e levelünk bizonyítása szerint. Kelt Szent Sixtus pápa és martyr innepén 1427. Márc. 28.

Az érintett ötödik és hatodik levelet tehát itten kihagyva, a hetedik tartalma ez: Mi Bank Pál Wybálwányos vára várnagya gyerőmonostori Kemény János, Zalonkeményi Albert ítélmester, szamosfalvi Gyereoffy Mihály, inaktelki másik Gyereoffy Mihály, szenth-andrási Chereny Boldizsár, mykeházi Nagy Benedek, warzai Wayda Balázs, kydei Litterati Demény és némai Deseo Antal, az alább említendő jelek által közösen választott bírák adjuk emlékül ezennel, jelentvén minden illetőknek: hogy egyfelől b. Szolnoki Szentgyörgyi vitézlő László fiával, Györggyel mint felperes, és másfelől ugyancsak szentgyörgyi Makrai Bertalan alperes szintén fiával, Lászlóval előttünk állván, személy szerint említett Szentgyörgyi László kereset gyanánt azt terjeszté elő: miszerint néha ő, nevezet Makrai Bertalannal egy törzsöktől származva, és az ezen b. Szolnoki Zenthgeorgh és Zéplak helységei mindennemű haszonvételökkel és öszves járulékaikkal mindnyájokra egyenlő joggal szállottak volna; mindazáltal érintett Makrai Bertalan fiával, Lászlóval nem tudni minő joggal, illetőségüknél igaztalanul jóval többet bírnának és használnának a felperes tetemes kárával, miért is az alperestől atyafiságosan azon két helysége és járulékaire nézt általunk elhatározandó osztályos javítást kívánna.

Mit hallván említett Makrai Bertalan, alperes és fia László azt felették, hogy noha léteznének némely olyatén birtokrészek, melyek részint pénzben, részint különféle joggal szállottak reájok, mindamelltt az atyafiságos egyesség fentarthatásáért, nehogy t. i. a felperes atyafiak irányában panasza lehessen, mihelyst pénzőket, mit a széplaki zálogos réti kiváltásáért némai Litterati Miklósnak fizettek, visszakapják, rögtön készek

lennének mindkét helységet osztályos kijavításunk alá bocsátani, és a felperes részét mennyiben az kevesebb lenne kiegészíteni.

Mi tehát értve a feleknek ilyenén kívánatát, s arra tett feleletét elevei nyomós megfontolásunk után, a felek általi felhatalmaztatásunknál fogva azt határoztuk: hogy most rögtön arra alkalmas és elégséges napok alatt a feleknek mind népes, mind pusztá, mind pedig mezei öszves jobbágytelkeik előbb az itten Zenthgeorgh helységben létezők a közülünk választottak által úgy, minőleg azon falu vénei hit melletti kijárasuk után lélekismeretesen kijelentendik, számba vétessenek és felszámíttassanak, a kevesebbet bíró félnek része a többet bíróból kiegészíttessen. A szántóföldek pedig és kaszálók, mind a majorságiak, mind pedig az örökségesek, úgy a régiek, mint az írotványbéliek a maga idejében t. i. szántáskor és kaszáláskor a felek és jobbágyaik által egyenlően osztassanak fel akkint, hogy a felek ezen egyezménye és határozatunk nyomán egyik rész se bírhasson és használhasson többet, mint a másik. A Zentgeorghöz tartozó azon birtokrészt pedig, melyet nevezett Miklós deák nője után zálogban bírna; a nevezett felek közösen válthassák ki s egyenlőleg osztassék fel, s bírhasssák. Ha pedig valamelyik fél kiváltani elmúlasztaná és hanyagolná, akkor a másik magára is akár egészben, akár részben kiválthassa, s addig bírhasssa s húzhasssa jövedelmét, valamíg a másik rész a pénzt érte leteszi; azonban addig is, míg e rész kiváltatnék, az ahhoz tartozó szántók és kaszálók mindkét felek által sajátjokból Miklós deáknak mind, mennyiben lenne a nemesi, mind pedig a másféle telkeihez egyenlőleg kiadassanak. Azon 8 forintot és 33 kispénzt pedig t. i. az 50 forint harmadának felét, melyet Makray Bertalan a Wizvár melletti eladott rétnék árából fölöslegesen kapott, említett Szentgyörgyi László részére egyenlőleg visszafizetni és kipótolni köteleztetnek; mely ha akár az érdeklett birtokrész kiváltására fordítatna, akár pedig ez törvény útján, mint remélhető, valami módon visszaszerezetteté, mint előadatott egyedül Szentgyörgyi Lászlóé légyen, különben a hiányt ő tartozik szenvedni.

Ellenben pedig említett Szentgyörgyi László is az érdeklett széplaki rész zálogöszvegének felét, t. i. 30 forintot nevezett Makrai Bertalannak vagy fiának, Lászlónak rögtön szintén visszafordítani tartozzék. És így a felek csak Széplakban benn létező telkei előbb az örökségesek kijáratva, számíttassanak fel, s a kevesebbet bíró félnek része, a többet bíróból, a szerint mint fennebb előadatott kiegészíttessen, annakutána ugyanesak a két fél által az osztatlan helyeken és mezőn közelebből épített telkek

is hasonlólag kijáratás útján vétessenek számba, és azok a benne lakó zsellérekkel egyenlőleg felosztassanak a felek által örökre bírhatandóul. Szintügy a régi szántók és irtott kaszálók, erdők, és minden egyebek szintén a maga idejében a felek és jobbágyaik által egyenlőleg osztassanak fel, s bírattassanak, a feleknek megegyezéséből olyatén feltétel mellett, hahogy közülök valamelyik fél a fennírtakat egészben vagy részben meg nem tartaná, úgy rövid határnapos kihívás útján ezen ország rendes bírása, avagy a mindíg csak ideiglenesen kineveztetni szokott helyettese előtt patvarkodás büntetésen marasztasson.

Mely illetén egyezményről a feleknek s a mi határozatunkról és rendelvénységünkéről ezen mindnyájunk pecsétjével megerősített levelünket nékik jogaik jövendőbeli biztosításául kiadatni kívántuk. Kelt a fennírt Zenthgeörgyön, szent Demeter martyr innepe vasárnapján 1543.

Okt. 26.

A nyolczadik tartalma pedig így következik: Boldogságos Szűz Mária kolosmonostori zárdája Krisztus minden mind mostani, mind jövendőbeli híveinek, kik jelen sorainkat látandják, üdvöt a mindenek megváltójában! Mindenek tudtára kívánjuk adni ezennel: hogy Makray Péter, Mihály Dénesnek fia, Miklós Lászlónak fia, és Péter Miklósnak fia felpestesi nemesek a maguk, úgy Balázsnak a nevezett Felpesthesy Dénes fiának képében és nevében személyesen előnkbe állván, beadták nekünk az erdélyi fejevári tisztelendő káptalannak egy pergamentre írt, és a hátoldalon megpecsételt mindjárt következő bizonyos nyílt levelét, tisztelettel kérvén bennünket, hogy azt szóról szóra átírnók és lemásolnok s a másolatot függő pecsétünk alatt nékik ki és átadni méltóztatnánk; mely levélnek tartalma ez:

A maga kegyelmes urának, Károlynak Isten kegyelméből Magyarország jeles királyának az erdélyi káptalannak Istenben tartozó és kötelezett fohását! Legyen tudtára Felségednek, hogy mi örökös hódolataj kegyelmességednek a következő szövegű levelét megkaptuk légyen: Károly Isten kegyelméből Magyarország királya, a maga híveinek az erdélyi fejedelmi káptalannak üdvét és kegyelmet! Azt mondják nekünk László mester a Dénes fia, úgy János a Gecsi fia, és Barabás a Gergely fia apáróli unokatestvérek a mi híveink, miszerint ők örökös, bármi névvel nevezhető s bárhol található öszves birtokukat egymás között egyesült akarattal felosztani kívánnák. Mire nézt hűségűtöknek parancsolólag meghagyjuk ezennel azt, miszerint mihelyest e levelünket látandjátok, Andrásaj a Gewik fiával, vagy Branyicskai Andrással a mi emberünkkel, közületek is egy alkalmast, szavábavehető bizonyásnak oda küldjétek ki, kiknek

jelenlétökben az említett nemesek érdekelt osztozkodásukat megejtthessék, és azután magának az osztálynak, és az egész eseménynek rendjét a szerint, minőleg azt megejték és elrendelik, nekünk hűségesen megírjátok.

Aug. 20. Kelt a magas várban [Wyssegrádon] Szent István király innepén 1329.

Mi is Felséged parancsolatjának és rendeletének mint tartozunk engedelmeskedvén Branyicskai Andrással Felséged emberével, Felséged parancsának végrehajtására egyikünket, t. i. nagynevű László mestert, canonokunkat küldők magunk helyett bizonyság végett, kik is u. m. Branyicskai András Felséged embere, és László mester a mi emberünk végtére visszatérvén, kikérdeztetésök után egyértelemmel azt terjeszték előnkbe: hogy nevezett András Felséged embere a mi emberünkkel hűs-

Apr. 11. vét utáni legközelebbi 4-ik férfian Nempty helysége s a hozzá tartozók és Pesthes színére kimentek és nevezett Andrásnak Felséged emberének és a mienknek említett László mesternek jelenlétökben és tanuskodásuk mellett gróf János és Barabás a Hunyadmegyében fekvő, az őket illető Nempty földjének vagyis helységnek nyugati részt fekvő fele részére nézve olyatén módon osztozzanak meg: miszerint Gróf Jánosnak udvari telke legyen délfelől egy szomszéd udvari telekkel, és birtokrésze északról; továbbá László mesternek szintén északrészt az őt illető birtokrészszel együtt a Maros vize felől; viszont Barabásnak a Gergely fiának udvari telke illető birtokrészével délről; hasonlólag Hozsulygeth és Kayánfew nevű földeknek vagyis faluknak fele túl a Maroson a nevezett faluk felerészéhez tartozó mindennemű haszonvételekkel osztalékul Gróf Jánosnak a Gecze fiának jutott; viszont Kayantheu és Beseen nevű két falunak fele része hasonló módon a nevezett Kayantheu és Beseen faluknak feléhez tartozó mindennemű haszonvételeivel jutottak osztalékul László mesternek, a Dénes fiának; viszont Kyskályán és Thathamherháza nevű földeknek vagyis faluknak szintoly móddal a nevezett helységek feléhez tartozó mindennemű haszonvételekkel jutottak osztalékul; Barabásnak a Gergely fiának mindnyája által örökösen bírhatandúl, szabadon maradván a nevezett Nemphy, Hozsulygeth, és Kayanfew, Beoseen és Kayántew, Kyskályán és Thathamirháza nevű falvaknak, másik fele része, mint Lászlónak a Mátyás fiának, és Andrásnak a Péter fiának saját birtokrészük. Viszont említett László mester, Gróf János és Barabás Felső-Pesthes nevű falujokat, melyben Szent Miklós tiszteletére kőtemplom építetett, akként oszták fel egymás között, hogy Gróf Jánosnak a Gecze fiának udvari telke jutott volna keleti részen az őt illető birtokrészszel együtt, azonban hogy Gróf Jánosnak ezen birtokrésze udvarával szemben

lenne; viszont László mesternek a Dénes fiának udvari telke a nékie jutott birtokrészszel együtt légyen nyugati részen és Gróf Jánosnak és László mesternek birtokrészüket egymástól bizonyos északról lefolyó Kerekud nevű patakocska választja el. Meg-meg Barabásnak, Gergely fiának az említett Pestes nevű faluban udvari telke az őt illető birtokrészszel jutott a déli részen, kinek is udvarát és részét az említett Gróf János és László mester részét és udvarától elválasztja Pestes nevű patakocska; viszont nevezett nemesek, Gróf János, László mester és Barabás három falujokat; Középtelek, Nándor és Eolwesságh nevüket nevezett nagyobbik Pesteshez tartozókat olyformálag osztották fel, hogy Középtelek minden haszonvételeivel Gróf Jánosnak a Gecse fiának; Nándor nevű falu László mesternek a Dénes fiának, és Eolueosagh falu, minden haszonvételeivel Barabásnak a Gergely fiának jutott légyen osztalékul, mindeneknek fiúról-fiúra örökösön bírhatandólag, az erdőket pedig berkeket és vizeket a nevezett nemesek közrehasználhassák. Viszont említett nemesek János Gróf, László mester és Barabás egy Külső-Szolnokban fekvő Keech nevű helységeket egymás között közre hagyták fel. Kelt húsvét nyolczada előtti első szombaton 1330.

Ápril 14.

Mi azért említett Makrai Péternek, Mihálynak a Dénes fiának, Miklósnak a László fiának és Péternek a Miklós fiának törvényes és igazságos kérésükbe azonnal beleegyezvén, a nevezett fejevári káptalanak elősorolt levelét, szóról-szóra, bármi elvétel vagy hozzáadás nélkül ezen kiváltságos levelünkbe ígtatván és másolván, azt függő és hiteles pecsétünkkel megerősítve nékik jogaik fentarthatása végett kiadni kívánták. Kelt a szent kereszt megtalálataása innepe utáni 6-ik ferján 1430.

Május 6.

A kilenczediknek és utólsónak pedig szóbeli szövege ez: Mi Nádasai László erdélyi al-vajda jelentjük ezennel minden illetőknek, emlékül adván azt, miszerint midőn mi egyfelől Szentgyörgyi máskép Fodor Lászlónak és fiának Miklósnak személyében; úgy másfelől Péternek az Egyed fiának szintén személyszerint a maga és fiának Fábiánnak képében, viszont harmadrészről Balázsnak a Dénes fiának és édes testvérének Mihálynak kérelmökre embereinket, t. i. Chyaz Mátyás és szent-mihályi Tamás diákokat, a mi írástudó belső jegyzőinket a széplaki és nevezett Zenthgeorgh helységekben tartandó osztály megejtésére kirendelni kívántuk volna; végtére ők onnan hozzánk visszatérvén egyenlőleg, és ezeket terjeszték előnkbe, hogy ők a Szent Mihály archangyal-innepe utáni 4-ik ferján az alább írandókra nézt megkért és hívatott más becsületes nemesekkel az említett feleknek önkéntes megegyezésökkel ólyatén osztályt vittek légyen véghez, mely szerint mindenik félnek az előbbi osztály

Okt. 4.

mellett kellene maradnia, és mivel Péternek és szülöttjének telke hasznosabb és jobb lenne, azért ezeknek részéből Balázsnak és Miklósnak telkéhez három telket, kettőt pusztát és egyet népest az ők részöknek szomszédjában és körében Sospatak nevű bizonyos folyócskán felül egy utcának vagyis rakott útnak felső részén pótlékkul adván, a többi mind lakos, mind ház nélküli telkek is mindaddig, míg nagyobb említett Péternek és Fábiánnak részökbe jutottak; a rakott útnak alsó részén pedig egy népes telekkel hasonlólag valamíg illik, Lászlónak és Miklósnak részibe jutott. Viszont, mivel egyfelől említett Balázs és Mihály, másfelől pedig Péter és Fábián között az udvartelek két egyenlő és alkalmas részre volt osztandó, melynek egyike Péternek és Fábiánnak, másika pedig Balázsnak és Mihálynak vala jutandó, s mivel különben nevezett Balázs és Mihálynak része az alsó udvari telekben a Szent György martyr temploma és Wízzamos folyója mellett szolnoki főbíráknak e tárgybéli levelök tartalma szerint 300 frtban 100 új kispénzeivel számítva, egy szőlőnek hason felével, azon levelekben kifejezett záradékok és pontok nyomán, örökösen említett Péternél és Fábiánnál voltak lekötve; ezeknél fogva a másik felső udvartelek hasonfelét egészben említett Balázsnak és Mihálynak hagyták birtokában, s az érintett Szent György martyr temploma és Wízzamos folyója közti udvartelek fele részére nézt két telket, melyeken említett Balázs és Mihály lakjaikat építék fel, azon fennebbi számítás melletti 300 forintban, és az érintett szőlőnek felét, ezeknek kiválthatásuk idejéig mindennemű haszonvételeivel fennevezett Péternek és Fábiánnak hagyták, a mivel a felső telekből Lászlónak és Miklósnak negyedrészt vala jutandó, az érdeklett két udvartelket Balázsnak és Mihálynak kiválthatásig, fennebbi Péter és Fábián Lászlónak és Miklósnak hagyták, azon kijelentéssel, hogy ha az érintett két telek vagyis udvar Balázs és Mihály által Pétertől és Fábiántól kiválatna, úgy akkor nevezett Péter és Fábián a felső udvarteleknek hason felére, és az ezen udvartelek alatti és épületnélküli, másik udvarteleknek szintén hason felére tartozik szállani, a Péter és Fábián ellentmondása mitsem használván, s kinek-kinek a felek közül birtokrésze, mind az udvari, mind pedig zselléri telkekre nézt mindennemű haszonvételeivel és járulékaival jutottnak birtokolhatás és használhatás végett azt különösen kifejezve, hogy a felek az érdeklett udvartelkek épületeit le nem ronthatják, valamíg azokból kölcsönösen ki nem költöznek, s azon építményeket, melyeket Péter és Fábián állítottak az alsó udvar-telekről a felső udvar telekre, t. i. sajátjokra tartoznak átkísértetni, s ezt szabadon tehesék is. Ellenben

említett Balázsnak és Mihálynak némely épületi fákat udvartelkökre mozdíthatni, vagyis özveghordhatni szabados légyen oly feltétellel, hogy ha a felek valamelyike magát az osztályt visszavonni és megsemmisíteni törekednék, akkor ezen fél vagy felek, s megálló fél irányában 50 budai mértékű finom ezüst márkát büntetessen, melyből ötöt a bírónak a . . . törvénykezésbe bocsátkozás előtt köteles letenni. Mire a felek egymást, egymás között önkéntesen kötelezték. Minek örök emlékéül és állandó erősségeül ezen kiváltságos levelünket függő és hiteles pecsétünkkel megerősítve, az említett feleknek kiadni kívántuk, mint ezt az igazság hozta magával. Kelt Zenth Imréhn, említett Szent Mihály archangyal innepe nyolczadán 1413.

Okt. 6.

Mely illetén levelek beadatván és mutatván, miután a nevezett felperes szószólója azokból általunk párt adatni kívánt, s mi azt a felperesnek megadtuk, s azon keresett különféle tiltakozások s kifogásokon keresztül hurcolhatása miatt a közelebről mult Judica vasárnap utáni 3-ik feriára haladott, és mi azt azon napon vizsgálat alá vévén, az említett felperesnek, ingerensnek és alpereseknek szószólói előttünk megjelentek, s mind Apollonia asszony, mind pedig Susánna hajadon leány alpereseket illetőleg más rendbéli levelünkben — különböző határozatot hoztunk ; s végre a felperes és ingerens szószólói által elgördített különféle kifogásokat s felelgetéseket mint erőtleneket és érvényteleneket, méltán visszahánytuk és megsemmisítettük volna, minek utánna az említett felek szószólói az előadottak nyomán végső határozatunkat s annak elégtételbe vételét kívánták, de mivel a mennyiben az előadottakból, és az ingerens szószólója által beadott 9 darab levélből meggyőződünk, a nevezett ingerens genealogiáját a szerint, mint előnkbe terjeszté, azon levelei által elegendőleg és nyomósan bizonyítá s igazolta, s az érdeklött birtokokban az ingerens és magszakadtak elődei között osztozkodás valósággal tartatott, s ezen per alá fogott, és saját szolgálati érdemei által szerzett javak leányt nem, hanem csakis fiat illetnek ; s ennélfogva, hogy az ingerens mind a két nemen kihalt Zenthgeorghi Boldizsárnak, mind pedig a fiú-ágon elhunyt Zenthgeorghi Györgynek a nevezett megyékben és helységekben fekvő per alatti birtokaikban a fiú- nemzetségi és örökösödési ágoni leszármazás útján mint törvényes igazi és fiúágbeli örökös és utód törvényesen lett örökösödését eléggé világosan és nyilván bebizonyította légyen, az iránt a fennebbiekből teljesen meggyőződünk ; mindezeknél fogva hogy mind Zenthgeorghi Boldizsár, mind pedig György magszakadtaknak Belső-Szolnokban Zéplak és Zenthgeorgh, nemkülönben

Márc. 26.

Hunyadban Felpestes, Tamástelke, Kewzeptelek, Nándor, Chejelpesz, Kwrcz, Balyesd, Kysmunchyal, Némethy, Nagykáyan és Hoszwlygeth nevű helységekbeli, s bárholotti birtokrészei, mennyiben az említett ingerens azokban fiú-ágoni törvényes örökösnek méltán meg lenne ismerve, nem a mi fiscusunkra, hanem az említett ingerensre mint fiú-ágoni igazi örökösre szállandók, s hogy ezért a javak és birtokbeli részek — fenntartva mindazonáltal a fenntartandókat, s a nevezett alpereseknek ezen birtokokból netalán illető követelésök kifizettetvén — ugyanazon ingerensnek, és minden fiú-ágoni örökösének és ivadékaiknak mint igazi és örökös javak, ki- és visszaeresztendőek légyenek, azt mi az említett Itélőszék mesterének és törvényes székünk hűtös irnokai, kik velünk ezen keresetnek megvizsgálásában és ellátásában jelen voltak méltónak találtak; következőleg az ők megfontolt tanácsukból és érett határozatukból mindkét nemen kihalt Zenthgeorghy Baláznak, és fiú-ágon megszakadt szintén Zenthgeorghy Györgynek az érdeklett belső-szolnoki Zéplak és Zenthgeorghy, úgy a Hunyadmegyei Felpestes, Tamástelke, Kewzeptelek, Nándor, Cypesz, Kortz, Balyesd, Kysmwnchal, Némethy, Nagykáyan és Hoszulygeth nevű és más, bárholott fekvő helységekben minden javai és jogai s birtokrészei, minthogy a nevezett ingerens azoknak törvényes és fiú-ágoni örököséül törvényesen elismertetett, nem a mi fiscusunkra hanem magára az ingerensre mint valóságos fiú-ágoni örökösre szállottak, és azért megszakadt Zenthgeorghy Balázs és György érintett javainak és jogainak, s birtokrészeinek, fenntartva mindazáltal a fenntartandókat, s a nevezett alpereseknek ezen birtokokból netalán törvényesen illhető követelésök kifizettetvén, az ingerens és fiú-ágoni öszves örököse és ivadékaik részökre, mint valóságos tiszta és örökös jognak mindennemű haszonvételeikkel és jövedelmeikkel ki- és visszaadattatásukat ítéletesen elhatároztuk és rendeljük és határozzuk, s rendeljük ezennel a törvény és igazság kívánatára. Mely dolognak emlékeül és örökös erősségeül mi ezen ítéletünket kiváltóságos levelünk alakjába öntvén említett Makrai Bertalan ingerensnek fiú-ágoni minden örököseinek és ivadékaik jogaik jövendőbeli oltalmára függő és hiteles törvényszéki pecsétünk alatt kiadni és engedni kívántuk

Márc. 31. e soraink bizonyítása szerint. Kelt Fejérváron, Pálma vasárnapján 1577.

Olvastatta és kiadta

Wesseléni Miklós mpr.

a tisztelt erdélyi fejedelem ítélőmestere.

HIVATALOS ÉRTESEITŐ.

Választmányi ülés.

Társulatunk f. évi december hó 11-én d. u. élénken látogatott felolvasó- és választmányi ülést tartott.

Jelen voltak: dr. Sólyom Fekete Ferencz alelnök, dr. Veress Endre titkár, Krenner Miklós segéd-titkár, Téglás Gábor múzeum-igazgató, Szöllősy Lajos pénztáros, Kolumbán Samu könyvtáros; Beke Ferencz, Buda Imre, Bottyán József, Issekutz Antal, br. Jósika Lajos, Kontz Domokos, Mailand Oszkár, Makray Aladár, Pogány Béla, Rethi Lajos, Szirtes Henrik r. és vál. tagok. *A hölgyek közül:* Mailand Oszkárné, Mangesius Hermin, Pecher Annuska, dr. Réthi Gyuláné, Sólyom Fekete Margit és Téglás Gáborné.

Dr. Sólyom-Fekete Ferencz alelnök megnyitja az ülést, s az utolsó (tavaszi) választmányi ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után *Krenner* Miklós bemutatja dr. *Amlacher* Albert t. tag »Adalékok a Makray-család származásához« (A család 1577-iki ítéletlevele nyomán) cz. értekezését.

A család nevében és képviselőjében *Makray* Aladár vál. tag köszönetet mondott a szerzőnek érdekes fejtegetése miatt, a mihez a választmány is csatlakozott a maga részéről, egyszersmind *Sólyom-Fekete* Margit kisasszonynak is köszönetét fejezvé ki ama szívességeért, melylyel a dolgozatot írója eredeti, kiadatlan kéziratából számunkra lefordította. (Lásd e füzetünk 153—176 lapján.)

Issekutz Antal betérjesztvén a pénztárvizsgáló-bizottság jelentését a f. évi számadásokról, megbízott, hogy a közgyűlésen is előadja. *A titkári* jelentésből kiemeljük a következőket.

A V. K. M. »A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége« javaslatára az ideai állami javadalomból (1900 jun. 19-én kelt 37218. sz. a. utalványával) a társulat dévai múzeumának régiségtára gyarapítására, illetőleg a várhelyi ásatások folytatására 600 koronát küldött, melynek mikénti felhasználásáról *Téglás* Gábor múzeum-igazgató a közgyűlésen fog részletesen beszámolni.

Szolnok-Dobokamegye megküldötte monografiájának imént megjelent két vaskos kötetét.

A nemrég alakult »Szolnok-Dobokamegyei irodalmi, történelmi, és ethnographiai társulat« eddigi kiadványainkat kérve csereviszonyra szólítja fel a társulatot, a mit a választmány megad. Hasonlóan megadja a társulatunkkal összeköttetésben álló nagyszabeni városi levéltár kérésére, könyvtára kiegészítése végett az »Évkönyv« I—IX. kötetét, s egyúttal köszönetet mond dr. *Zimmermann* Ferencz levéltáros t. tag ama készségeért, melylyel az »Évkönyv« számára 4 Hu-

nyadmegyére vonatkozó XVI. századi oklevélmásolatot küldött, s támogatását továbbra is igéri.

A társulat megyénk fejedelmi szülöttje Bethlen Gábor Nagy-Enyeden felállítandó szobrára, valamint Vörösmarty szobrára 10—10 koronát szavaz meg.

Nagy Miklós petrosényi áll. elemi iskolai igazgató példányunk kiegészítésére a »Hunyad« 21 régi hiányzó számát küldi be. Vajha mások is követnék példáját!

Titkár bemutatja a társulat új vállalatának, a »Hunyadmegye nemes családjai« cz. munkának imént megjelent első két füzetét, mely *Kövény* László bevezető cikkét és dr. *Wertner* Mór »Hunyadmegye legrégebb tisztikara« cz. dolgozatát, illetve a Hunyadiakról írt nagybecsű tanulmányát tartalmazza. A 74 lapra terjedő díszes két füzet külön is megrendelhető 40 filléren, illetőleg 1 koronáért a társulat pénztáránál, vagy *Hirsch* Adolf könyvkereskedésében.

Feoldi *Doby* Antal családtörténeti írónk beküldte e vállalat számára a gróf *Kuun* és báró *Jósika*-család történetét tartalmazó két művét, melyek a jövő év folyamán kerülnek felolvasásra és kiadásra.

A társulat idei — dr. *Torma* Zsófia néhai t. tag emlékezetének szentelt — immár XXI-ik évi rendes közgyűlése f. hó 16-án fog megtartatni a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó dr. gróf *Kuun* Géza elnöktől. 2. *Téglás* Gábor emlékbeszéde dr. *Torma* Zsófia elhunyt tiszteleti tag fölött. 3. *Benkő* József Hunyadmegyéről. (Megyénk első monografiája 1780-ból.) Az 1814-ben elhunyt szerző »Transsylvania specialis« cz. kiadatlan latin művéből fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta s bemutatja *Koncz* József marosvásárhelyi ev. ref. kollégiumi tanár. 4. Dr. *Veress* Endre titkár évi jelentése. 5. *Téglás* Gábor múzeum-igazgató évi jelentése. 6. A számadások és a pénztár megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése, s a felmentvény megadása. 7. Az 1900—1901. évi költségvetés tárgyalása és megállapítása. 8. A jövő évi számadások és a pénztár megvizsgálására három tagú bizottság kiküldése. 9. Elnök- és alelnök-választás. 10. A választmány kilépő egyharmadának választása. 11. Tiszteleti tag ajánlása dr. gróf *Kuun* Géza elnöktől. 12. Netaláni indítványok tárgyalása, melyek legalább 24 órával a közgyűlés előtt az elnökségnél beadandók. 13. A közgyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére a társulati elnök és titkár mellé saját kebeléből egy öt tagú bizottság kijelölése. 14. Elnöki zárszó.

Az érdekes ünnepélyességre hazánk számos rokon-egyesülete jelentette be képviseletét, s a vendégek fogadására és elszállásolására Buda Imre, Issekutz Antal, Makray Aladár és a titkár személyéből külön bizottság alakított.

Téglás Gábor múzeum-igazgató több ajándékot, s a nyár folyamán szerzett régiséget jelent be, melyekről bővebben a közgyűlésen fog szólni.

Új tagúl titkár *Bottyán* József dévai főreáliskolai felügyelő-tanárt ajánlja.

TÁRSULATI NÉVKÖNYV.

1900 deczember hó közepén.

Tisztikar.

ELNÖK:

Osdolai gróf dr. KUUN GÉZA alapító és vál. tag, v. b. t. t. a főrendiház vál. tagja, bölcslelettudor s a leydeni egyetemen a sémi nyelvek tiszteletbeli tudora, az olasz koronarend középkeresztese, volt ev. ref. egyházkerületi főgondnok, a Magyarországi néprajzi társaság elnöke és alapító tagja, a szászvárosi ev. ref. Kun-collegium egyik főgondnoka, a Magyar történelmi társulat, a Magyar heraldikai és genealogiai társaság s a budapesti Philologiai társaság alapító és tiszt. tagja, a Magyar földrajzi társaság tiszt. tagja, az Erdélyrészi magyar közművelődési egyesület t. elnöke s igazgató-választmányi tagja, ugyanezen egyesület irodalmi szakosztályának elnöke s hunyadvármegyei választmányának elnöke, a dévai állami iskolák gondnokságának s az Erdélyi irodalmi társaságnak elnöke, az Alsó-fehérmegyei történeti, régészeti és természettudományi egyeslet, úgyszintén az »Ateneo di Scienza e lettere di Bassano« tiszteleti tagja, Patrono del Museo Indiano, a »Protestáns Irodalmi társaság« igazgató-választmányi tagja s a »Deutsche Morgenländische Gesellschaft« r. tagja; consigliere della Societa Nazionale per le Tradizioni Popolari Italiane, a prágai Wissenschaftlicher Verein für Volkskunde und Linguistik« és a helsingforszi finn-ugor társaság tiszt. tagja, az Erdélyi Múzeum-Egyelet alapító, s a M. Tud. Akadémia tiszt. tagja. *Maros-Németi.*

ALELNÖK:

Dr. SÓLYOM-FEKETE FERENCZ, alapító és vál. tag, ny. törv. elnök. *Déva.*

TITKÁR:

Dr. VERESS ENDRE, r. és vál. tag, áll. főreáliskolai tanár, a bécsi »Institut für oesterreichische Geschichtsforschung« cz. oklevélt. intézet volt növendéke. *Déva.*

SEGÉD-TITKÁR:

KRENNER MIKLÓS, r. és vál. tag, áll. főreáliskolai tanár. *Déva.*

PÉNZTÁROS:

SZÖLLŐSY LAJOS, r. és vál. tag, ny. áll. tanítóképezdei tanár. *Déva,*

ÜGYÉSZ:

Dr. RÉTHI GYULA, r. és vál. tag, köz- és váltó ügyvéd. *Déva.*

MÚZEUM-IGAZGATÓ:

TÉGLÁS GÁBOR, alapító és vál. tag, cz. főigazgató, az áll. főreáliskola igazgatója, a M. Tud. Akadémia I. tagja, az Országos régészeti és embertani társulat vál. tagja, s a Magyar földrajzi társaság lev. tagja. *Déva.*

KÖNYVTÁROS:

KOLUMBÁN SAMU, r. és vál. tag, áll. tanítóképezdei tanár, a Magyar néprajzi társaság vál. tagja. *Déva.*

VÁRBIZOTTSÁGI ELNÖK:

HAJDUCZKI JÓZSEF, r. és vál. tag, áll. főreáliskolai tanár. *Déva.*

Igazgató-választmány.

Dévaiak: dr. *Apáthy* Árpád megyei főügyész, *Barcsay* Béla m. kir. áll. anyakönyvi felügyelő, *Bátori* Armin főreáliskolai tanár, *Beke* Ferencz ny. kir. törv. irodaigazgató, gr. *Behlen* Miklós főispán, *Biró* József főispáni titkár, *Boga* Károly áll. tanítóképezdei igazgató, *Borosyáni* Béla főreáliskolai tanár, *Borosyáni* Béláné áll. polgári iskolai igazgatónő, *Bottyán* József főreáliskolai tanár, *Buda* Imre takarékpénztári pénztáros, *Fogolyán* Sándor főreáliskolai tanár, HAJDUCZKI József főreáliskolai tanár, *Issekutz* Antal ny. polgármester, KOLUMBÁN Samu könyvtáros, *Kontz* Domokos polgármester, KRENNER Miklós segédtitkár, *László* Ignác takarékpénztári igazgató, *László* Zsigmond ny. áll. tképző tanár, *Mailand* Oszkár főreáliskolai tanár, *Makray* Adár m. árvaszéki ülnök, *Mara* László alispán, dr. *Nagy* Béla birtokos, *Pais* Elek főreáliskolai tanár, dr. *Papp* Domokos kir. törv. elnök, *Pietsch* Lajos megyei főszámvevő, *Pogány* Béla megyei főjegyző, dr. RÉTHI Gyula ügyész, *Réthi* Lajos kir. tanácsos tanfelügyelő, *Schuber* Mátyás főreáliskolai tanár, SÓLYOM-FEKETE Ferencz alelnök, *Szirtes* Henrik főreáliskolai tanár, SZÖLLŐSY LAJOS pénztáros, *Szöts* Sándor ev. ref. lelkész, TÉGLÁS Gábor múzeum-igazgató, *Téglás* Gáborné, dr. VERESS Endre titkár, és dr. *Will* György kir. s. tanfelügyelő.

Nem dévaiak: dr. *Amlacher* Albert ev. lelkész Romosz (u. p. Szászváros), *Barcsay* Kálmán országgy. képviselő Kis-Barcsa, *Bartha* Lajos ev. ref. esperes Tordos, br. *Bornemisza* Tivadar Maros-Illye, id. *Brády* Albert földbirtokos Brád, *Buda* Ádám földbirtokos Rea (u. p. Hátszeg), *Fáy* Béla földbirtokos Dédács, *Fekete* Károly főszoigabíró Algyógy, *Fodor* Gyula főszoigabíró Szászváros, *Hollaki* Arthur főispán Székely-Udvarhely, br. *Jósika* Lajos Branyicska, br. *Kemény* József Maros-Németi, gr. dr. KUUN Géza elnök Maros-Németi, *Lázár* Árpád országgy. képviselő Dobra, ifj. *Lázár* Farkas főszoigabíró Kőrösbánya, *Markup* Ferencz vasgyári főnök Kudzsir, *Naláczy* Ákos földbirtokos Hátszeg, *Pietsch* Sándor főszoigabíró Hátszeg, *Pogány* Károly főispán Lugos, *Schalát* József főbányatanácsos Vajda-Hunyad, br. *Szentkereszt* György országgy. képviselő Hosszu-Aszó, *Török* Árpád főszoigabíró Puj, *Török* Béla főszoigabíró Vajda-Hunyad és *Váné* Ferencz bányamérnök Boicza.

Tiszteleti tagok:

- Dr. *Amlacher* Albert ág. ev. lelkész (1894*) Romosz, u. p. Szászváros.
 Dr. *Benndorf* Ottó egyetemi tanár, (1883) Bécs.
 Gr. *Csáky* Albin kir. főasztalnokmester, (1891) Szepes-Mindszent.
 Dr. *Csánki* Dezső orsz. alleveltárnok, (1887) Budapest.
 5 *Császka* György kalocsai érsek, (1891) Kalocsa.
 Dr. *Fraknoi* Vilmos arbei val. püspök, (1881) Budapest és Róma.
 Gr. *Hampel* József egyetemi tanár, (1885) Budapest.
 Dr. *Jung* Gyula egyetemi tanár, (1891) Prága.
 Dr. *Keller* Ottó egyetemi tanár, (1897) Prága.
 10 *Kőváry* László történetíró, (1899) Kolozsvár.
 Dr. *Majláth* Gusztáv Károly gróf, erdélyi püspök, (1897) Gyulafehérvár.

*) A zárjelben közölt év, azt a közgyűlésünket jelzi, melyen az illető megválasztatott.

- Dr. Márki Sándor egyetemi tanár, (1895) Kolozsvár.
 Dr. Moldován Gergely egyetemi tanár, (1897) Kolozsvár.
 Dr. Pauler Gyula országos levéltári igazgató, (1881) Budapest.
 15 Dr. Szádeczky Lajos egyetemi tanár, (1895) Kolozsvár.
 Szász Károly ev. ref. püspök, (1881) Budapest.
 Dr. Wertner Mór orvos, történetíró (1900) Muzsla.
 Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, (1897) Budapest.
 Dr. Zimmermann Ferencz, városi levéltáros, (1894) N.-Szeben.
 20 Dr. Zsilinszky Mihály államtitkár, (1897) Budapest.

Elhalálozott tiszteleti tagok:

- Dr. Arányi Lajos egyetemi tanár (1881) † Budapesten 1887 jul. 28.
 Barabás Miklós festőművész (1881) † Budapesten 1898 febr. 12.
 Baritiu György történetíró (1881) † Nagy-Szebenben 1893 decz. 27.
 Deák Farkas történetíró (1881) † Maros-Vásárhelytől 1888 jun. 4.
 5 Dr. Fínály Henrik egyetemi tanár (1881) † Kolozsvártól 1898 febr. 13.
 Dr. Haynald Lajos kalocsai érsek (1881) † Kalocsán 1891 jul. 4.
 Dr. Henszlmann Imre egyetemi tanár (1881) † Budapesten 1888 decz. 5.
 Ipolyi Arnold püspök (1881) † Nagyváradon 1886 decz. 2.
 Lönhart Ferencz erdélyi püspök (1891) † Gyulafehérvártól 1897 jun. 28.
 10 Ormos Zsigmond ny. főispán (1881) † Temesvártól 1894 nov. 16.
 Pogány György ny. főispán (1886) † Déván 1900 márcz. 24.
 Dr. Pulszky Ferencz nemz. múzeumi igazgató (1881) † Bpsten 1897 szept. 9.
 Pulszky Károly műtörténetíró (1881) † Ausztráliában 1899 jun. 6.
 Römer Flóris egyetemi tanár (1881) † Nagyváradon 1889 márcz. 18.
 15 Salamon Ferencz egyetemi tanár (1881) † Budapesten 1892 okt. 9.
 Szabó Károly egyetemi tanár (1881) † Kolozsvártól 1890 aug. 31.
 Gr. Szécsen Antal történetíró (1887) † Bécsben 1896 aug. 23.
 Szilágyi Sándor történetíró (1881) † Budapesten 1899 jan. 12.
 Dr. Teutsch Gy. Dániel ág. ev. püspök (1881) † Nagy-Szebenben 1893 jul. 2.
 20 Dr. Torma Károly egyetemi tanár (1881) † Porto d'Anzióban 1897 márcz. 2.
 Dr. Torma Zsófia régészeti író (1886) † Szászvároson 1899 nov. 14.
 Trefort Ágoston cultusminister, történetíró (1881) † Bpsten 1888 aug. 27.

Alapító tagok:

	Ő Felsege I. Ferencz József, dicső királvunk	1887	100 frt b.*
	† Alsó Elekné földbirtokosné Déva	1883	50 frt b.
	† Bárány Apor Károly Maros-Vásárhely	1884	50 frt —
	† Arányi Lajos dr. főorvos Budapest	1887	50 frt b.
5	Bágya Farkas földbirtokos Lócse	1880	50 frt k.
	† Bágya Károly, Fehérvíz	1880	50 frt b.
	Bágya Zsigmond ny. főszolgabíró, Nagy Maros	1880	50 frt b.
	Barcsay Béla m. kir. anyakönyvi felügyelő Déva	1880	50 frt k.
	Barcsay Kálmán országgyűlési képviselő, Kis-Barcsa	1880	50 frt k.
10	† Özv. Barcsay Lászlóné, Déva	1883	50 frt b.
	Beke Ferencz ny. kir. törv. irodaigazgató, Déva	1895	50 frt b.
	Benedikty József földbirtokos, Vajda-Hunyad	1880	50 frt k.
	Benedikty Lajos földbirtokos, Guraszáda	1895	50 frt k.
	† Bernád Miklós kir. közjegyző, Hátszeg	1880	50 frt b.
15	Gróf Bethlen Miklós főispán, Déva	1898	100 frt b.

* A név utáni évszám a belépés évét, az azutáni szám az alapítvány összegét, a b. betű a megtörtént befizetést jelenti, a k. pedig azt jelzi, hogy az illető eddig csak az alapítványi összeg kamatjait fizette.

	Báró Bornemisza Tivadar, Maros-Illye	1880	50 frt k.
	Báró Bornemisza Tivadarné, Maros-Illye	1891	50 frt b.
	Brúz László gyógyszerész Déva	1880	50 frt k.
	Buda Ádám földbirtokos, Rea, u. p. Hátszeg	1880	50 frt k.
20	† Buda Elek földbirtokos Alvincz	1880	50 frt k.
	Csongrády Kalmánné Vessződ, u. p. Nagy-Selyk	1888	50 frt b.
	Dévai Előlegezési szövetkezet, Déva	1885	50 frt b.
	Dévai Nemzeti Casino, Déva	1885	50 frt b.
	Emich Gusztáv kir. asztalnok, Budapest	1883	50 frt k.
25	Földváry Alexandrin, Dicső-Szt-Márton	1884	50 frt k.
	Gergelyfi Tamás magánzó, Déva	1880	50 frt b.
	L. Gyarfás Ferencz kir. kuriai bíró, Budapest	1880	50 frt b.
	† Haynald Lajos dr. kalocsai érsek, Kalocsa	1883	100 frt b.
	Hollaki Imre ügyvéd, Déva	1880	50 frt k.
30	Báró Horváth Ödönné, Alvincz	1883	50 frt b.
	† Gróf Horváth Tholdy Lajos orsz. képvis. D.-Szt.-Márton	1880	50 frt b.
	Gróf Horváth Tholdy Lajosné, Dicső-Szt-Márton	1885	50 frt k.
	Hunyadmegyei Első Takarékpénztár, Hátszeg	1880	50 frt k.
	Inkey Béla földbirtokos, Óralja-Boldogfalva	1886	50 frt k.
35	† Báró Jósika Géza, Branyicska	1880	50 frt b.
	† Báró Jósika János, Lemberg	1884	50 frt b.
	† Id. báró Jósika Lajos, Kolozsvár	1880	50 frt b.
	Báró Jósika Lajos, Branyicska	1880	50 frt b.
	Bíró Jósika Lajosné, Branyicska	1886	50 frt b.
40	† Báró Jósika Leó, Zsibó	1880	50 frt b.
	Báró Jósika Pepi Fanni, Branyicska	1885	50 frt b.
	Báró Jósika Samu v. b. t. t., Kolozsvár	1880	50 frt b.
	Báró Kemény József, Maros-Németi	1900	100 kor. b.
	† Kendeffy Sámuel, Kerynesd	1880	50 frt b.
45	† Kenderessy Ernő, Déva	1885	50 frt b.
	Kolozsvári Nemzeti Casino, Kolozsvár	1885	50 frt b.
	Gróf Kornis Berta, Kolozsvár	1888	50 frt k.
	Kőváry László történetíró, t. tag, Kolozsvár	1899	100 kor. b.
	† Gróf Kun Kocsárd, Algyógy	1880	100 frt b.
50	Gróf Kuun Géza v. b. t. t., Maros-Németi	1880	100 frt b.
	Gróf Kuun Gézané, Maros-Németi	1885	50 frt b.
	† Kun Róbert tanár, Déva	1889	50 frt b.
	Gróf Lázár Jenő, Medgyesfalva	1880	50 frt k.
	Lázár László földbirtokos, Lapusnyak ; u. p. H.-Dobra	1880	50 frt k.
55	† Lázár Pál Oszkár, Lapusnyak	1880	50 frt b.
	Lengyel Gergely szövetkezeti igazgató, Déva	1880	50 frt k.
	Gróf Lónyai Gábor Budapest	1883	50 frt k.
	† Gróf Lónyai Menyhértné, Budapest	1883	50 frt b.
	† Lönhart Ferencz erdélyi püspök, Gyulafehérvár	1884	100 frt b.
60	† Maderspach Viktor, Iszkrony	1880	50 frt b.
	Gróf Majláth Gusztáv erdélyi püspök, Gyulafehérvár	1897	100 frt b.
	† Moldován Demeter, N.-Szeben	1880	50 frt b.
	† Nemes János, Kolozsvár	1891	50 frt b.
	Báró Nopcsa Elek országgyűlési képviselő, Budapest	1880	50 frt b.
65	† Bíró Orbán Balázs, Székely-Udvarhely	1887	50 frt k.
	Petrosényi és Livazényi (megyei) községek	1886	50 frt k.
	† Pogány Ádám, Déva	1880	50 frt b.
	† Pogány György ny. főispán, Déva	1880	50 frt b.
	Pogány Károly Krassó-Szőrény. főispánja Lugos	1893	50 frt b.

70	† Puy Zsigmond, Puj	1880	50 frt —
	Báró Radák Ádámné, Mikeszásza	1885	50 frt b.
	Rudai 12 apostol bányatársaság, Brád	1880	50 frt b.
	Sólyom-Fekete Ferencz dr. ny. kir. törv. elnök, Déva	1880	50 frt k.
	† Szentiványi Gáborné, Maros-Solymos	1880	50 frt b.
75	Báró Szentkereszty György orsz. képviselő, Hoszú-Aszó	1892	50 frt k.
	Szereday Aladár földbirt. Szt.-Mihály; u. p. Kolozsvár	1880	50 frt k.
	† Szilvássy László, Ó-Bretteye	1880	50 frt —
	Téglás Gábor cz. főigazgató, Déva	1885	50 frt b.
	Téglás Gáborné, Déva	1897	50 frt k.
80	† Gróf Teleki Domokosné, Kolozsvár	1893	50 frt b.
	Gróf Teleki Samu v. b. t. t. Sáromberke	1883	50 frt b.
	† Torma Zsófia dr. régészeti író, Szászváros	1880	50 frt k.
	Török Árpád főszolgabíró, Puj	1880	50 frt k.
	Gróf Wass Ottilia, Kolozsvár	1883	50 frt b.
85	Báró Wesselényi Istvánné, Kolozsvár	1887	50 frt b.

Évdíjas rendes tagok:

Dr. Apáthy Árpád megyei főügyész, Déva 98	Borbátvíz (megyei) község 95
Apáthy László kir. táblabíró, Budapest 80	Borbély Sámuel áll. tkp. igazgató, Székely-Keresztur 98
Balog Gyula kereskedő, Déva 87	20 Dr. Borbély Sándor kir. járásbíró, Hátszeg 98
Balog József kir. járásbíró, Szászváros 80	Borostyáni Béla áll. főreálisk. tanár, Déva 87
5 Dr. Balog Pál, Hunyadmegye tisztifőorvosa, Déva 80	Borostyáni Béláné, Déva 90
Barcsay Gábor földbirt., Csóra 83	Dr. Bonts Gyula kir. közjegyző, Vajda-Hunyad 99
Baresay Lajos földbirtokos, Déva 80	Bottyán József áll. főreáliskolai felügyelő tanár, Déva 1900
Bartha Árpád kórházi gondnok, Kőrösbánya 99	25 De Bourcy Henrik cs. és kir. ny. ezredes Szászváros 99
Bartha Győző kir. törvényszéki bíró Gyulafehérvár 80	Id. Brády Albert földbirt., Brád 92
10 Bartha Lajos ev. ref. esperes Tordos, (u. p. Szászváros) 80	Ifj. Brády Albert földbirt., Brád 92
Ludányi Bay Ilona, a »Magyar történelmi társulat« alapító tagja, Csarada (Bereg vm.) 1900	Brády Árpád földbirtokos, Brád 92
Bátori Ármán áll. főreáliskolai tanár, Déva 99	Brády Lipót földbirtokos, Brád 80
Bésán Mihály kir. közjegyző, Lugos 98	30 Ifj. Brassován Ferencz bányatulajdonos, Hondol 95
Bíró József főispáni titkár, Déva 88	Brázovay Elekné, Brázova 85
15 Dr. Bíró Kálmán kir. törv. bíró, Szászváros 98	Buda Imre takarékpénztári pénztáros, Déva 98
Boga Károly áll. tanítóképző-intézeti igazgató, Déva 97	Buda Károly főszolgabíró, Petrosény 80
Boltizár László s. telekkönyvvezető Kőrösbánya 99	Candrea Gerasim ügyvéd Kőrösbánya 99
	35 Csernovics Mihály földbirt., Zám 95
	Csulay Lajos főszolgabíró, Déva 900
	Czárán Gyula földbirtokos, Mennyháza (Aradmegye) 99

* A név utáni rövidített évszám azt az évet jelenti, melyben az illető társulatunkba lépett, illetve felvétetett.

- Dáné Károly ügyvéd, Hátszeg 80
 Demián Bazil g. kel. esperes Brád 83
 40 Dévai áll. főreálisk. tanári könyvtára 97
 Dévai áll. főreáliskola »Salamon Ferencz« önképzőköre 97
 Diósi Sámuel főrabbi, Déva 98
 Dombora László körjegyző, Petrosény 86
 Dósa Dénes ref. coll. tanár, Szászváros 80
 45 Dósa Gergely ny. körjegyző, Tomesd (u. p. Kőrösbánya) 85
 Eperjesy István joghallgató, Kolozsvár 98
 Dr. Erdélyi István orvos, Szászváros 99
 Gr. Esterházy Miguel, Kolozsvár 80
 Fáy Béla földbirtokos, Dédács 30
 50 Dr. Farkas Béla ügyvéd, Déva 97
 Fekete Aladár postamester, Hátszeg 99
 Fekete Károly főszolgabíró, Algógy 99
 Ferenczi Gyula áll. főreáliskolai tanár Déva 92
 Fodor Gyula főszolgabíró, Szászváros 96
 55 Fogolyán Sándor áll. főreáliskolai tanár, Déva 97
 Franka Lajos földbirtokos, Maros-Brette (u. p. Maros-Illye) 94
 Friedmann Livius körjegyző, Alkenyér 96
 Gerbert Guidó bányatulajdonos, Petrosény 99
 Gligor Péter birt. Kőrösbánya 99
 60 Báró Györfy Árpád, Brád 92
 Halaváts Gyula orsz. főgeológus, Budapest 99
 Hajduczi József áll. főreáliskolai tanár, Déva 92
 Herlea Procop körjegyző, Kudzsir 84
 Herlea Tivadar körjegyző, Felkenyér 84
 65 Dr. Herrmann Antal egyetemi m. tanár, Budapest 98
 Hirsch Adolf kereskedő, Déva 80
 Hollaki Arthur főispán, Székely-Udvarhely 80
 Hondol (megyei) község 95
 Dr. Horváth Kamilló ügyvéd, Déva 99
 70 Horváth Simon kir. ügyész, Déva 80
 Inkó János körjegyző, Alvácza 85
 Issekutz Antal nyug. polgármester Déva 84
 Báró Jósika Samuné, Kolozsvár 81
 Dr. Kaczander József bányarvos, Lupény 98
 75 Kassián Sándor körjegyző, Kb.-Toplicza 93
 Báró Kemény Béla Szentersébet, (u. p. Héjasfalva) 86
 Király Pál áll. főgimnáziumi igazgató, Fehértemplom 80
 Kiss Sándor olajgyár-tulajdonos, Kolozsvár 99
 Kohn Jónás keresk. Maros-Illye 80
 80 Kolumbán Samu áll. tanítóképezdei tanár, Déva 87.
 Koós Ferencz kir. tan. ny. tanfelügyelő, Brassó 98
 Kontz Domokos polgármester, Déva 99
 Kovács Ödön földbirtokos, Lunka (u. p. Kőrösbánya) 80
 Kovordányi János vasúti főmérnök, Kőrösbánya 99
 85 Kozma Mihály körjegyző, Riskulicza 99
 Körmendy Gyula orvos, Brád 80
 Krasznay Olivér főszolgabíró, Brád 92
 P. Krämer Bonifác r. kath. lelkész, Kőrösbánya 99
 Krenner Miklós áll. főreáliskolai tanár, Déva 1900
 90 Krizko Bohus bányafőmérnök, Lupény 98
 Gróf Kun István, Déva 86
 Lakatos Demeter körjegyző, Zám 86
 Lassally Vilmos bányamérnök, Lupény 95
 László Ignác takarékpénztári igazgató, Déva 80
 95 László Zsigmond ny. tanítóképezdei tanár, Déva 80
 Lázár Árpád országgy. képviselő, Dobra 80
 ifj. Lázár Farkas főszolgabíró, Kőrösbánya, 90.

- Dr. Léhmann Róbert kereskedelmi
akadémiai tanár, Kolozsvár 98
- Lészay János földbirtokos, Puj 95
- 100 Löbl Salamon kereskedő, Dobra 90
- Lupényi állami népiskola 98
- Makray Aladár m. árvaszéki ül-
nök, Déva 98
- Makray László földbirtokos, Fel-
pestes 83
- Mailand Oszkár áll. főreáliskolai
tanár, Déva 84
- 105 Mara László alispán, Déva 99
- Maros-vásárhelyi ev. ref. collegium
könyvtára 98
- Markup Ferencz vasgyári főnök,
Kudzsir 94
- Mátyásovszky József körjegyző,
Vulkán 95
- Mező-Livádia (megyei) község 95
- 110 Dr. Mihó János ügyvéd, Szászvá-
ros 80
- Mikanesd (megyei) község 95
- Miklós Lajos főerdész, Brád 92
- Miksa Imre földbirtokos Hadrév 80
- Dr. Moldován Gergely egyetemi
tanár, Kolozsvár 98
- 115 Muguet Claude bánya-igazgató Lu-
pény 98
- Muntean Miklós gör. kath. lelkesz
és hitoktató, Dobra 98
- Nábráczky Gyula ügyvéd, Kőrös-
bánya 99
- Dr. Nagy Béla birtokos, Déva 98
- Nagy István földbirtokos, Rákosd
(u. p. V.-Hunyad) 80
- 120 Dr. Nagy Lajos kir. alügyész,
Déva 1900
- Dévai Nagy László ny. m. árva-
széki ülnök, Déva 98
- Naláczy Ákos földbirtokos, Nalác-
vád (u. p. Hátszeg 82
- Nemes Sámuel kir. törv. elnök,
Gyulafehérvár 80
- Nogáll Károly ügyv. Kőrösbánya 99
- 125 Olariu Virgil joghallg. Kolozsvár 98
- Dr. Oprisa Pál gimn. tanár, Brád 99
- Orbonás József szolgabíró, Szász-
város 90
- Dr. Ottobán Nándor főorvos,
Brassó 1900
- Pais Elek áll. főreáliskolai tanár,
Déva 95
- 140 Dr. Pajor Kálmán kir. törv. bíró,
Déva 99
- Pánkl Vilmos m. aljegyző, Déva 92
- Pap Adolf földbirtokos, Maros-Soly-
mos 99
- Pap Károly körjegyző, Czebe 99
- Dr. Papp Domokos kir. törv. elnök,
Déva 99
- 145 Papiu János gör. kel. szentszéki
ülnök, Nagy-Szeben 90
- Pataky László festőművész, Al-
vincz 97
- Péter Gábor városi tisztviselő, Deb-
reczen 1900.
- Dr. Petri Mór kir. tanfelügyelő, Zi-
lah 98
- Piskii állami népiskola 98
- 150 Piskii tisztviselői olvasókör 82
- Pietsch József körjegyző, Fehér-
viz 98
- Pietsch Lajos megyei főszámvevő,
Déva 94
- Pietsch Lajosné, Déva 98
- Pietsch Sándor főszolgabíró, Hát-
szeg 95
- 155 Pogány Béla megyei főjegyző, Dé-
va 99
- Ponory Sándor országgy. képviselő,
Budapest 80
- Radnóti Dezső E.K.E.-főtitkár, Ko-
lozsvár 87
- Dr. Reichenberger Zsigmond kór-
házi igazgató-főorvos, Déva 80
- Dr. Réthi Gyula ügyvéd, Déva 98
- 160 Réthi Lajos kir. tan. tanfelügyelő,
Déva 80
- Rimbás Sándor körjegyző, Nagy-
Pestyény 95
- Rouveure Charles bányamérnök, Lu-
pény 98
- Schalát József főbányatanácsos, Vaj-
da-Hunyad 98
- Schiessel Károly gyógyszerész, Kő-
rösbánya 80
- 165 Schuber Mátyás áll. főreáliskolai
tanár, Déva 95
- Schwennhammer István, Lupény 95
- Szabó Lajos körjegyző, Brád 95
- Szaacsay Sándor földbirtokos, Hid-
almás 80

- Dr. Szász Iván kir. járásbíró, Vajda-Hunyad 90
- 170 Szászvárosi ág. ev. egyház felsőbb népiskolája 98
- Szászvárosi áll. leányiskola 98
- Szászvárosi ev. ref. Kún-collegium könyvtára 98
- Szászvárosi takarékpénztár 80
- Szegedy Miklós ev. ref. lelkész, Kőrösbánya 87
- 175 Szentirmay Alajos mérnök és lapszerkesztő, Déva
- Szinte Gábor áll. főgimn. tanár, Budapest 84
- Szirtes Henrik áll. főreáliskolai tanár, Déva 1900
- Szöllősy Lajos ny. tanítóképezdei tanár, Déva 88
- Szöts Sándor ev. ref. lelkész, Déva 80
- 180 Thallacsek Ferencz ny. bányagazgató, Budapest 81
- Gr. Teleki Károly, Kolozsvár 80
- Gr. Teleki Györgyné Nalácsvád 81
- Téglás István kir. tanfelügyelő, Tor-da 85
- Tolnai János ügyvéd, Déva 87
- 185 Torna Ödön körjegyző Alsó-Telek 95
- Gr. Thoroczky Miklós országgy. képviselő, Kernyesd 86
- Thoroczky Venczel földbirtokos, Guraszáda 95
- Tóth Ferencz áll. főreáliskolai tanár, Déva 97
- Dr. Török Albert ny. főispán, Székely-Udvarhely 99
- 190 Török Béla főszolgabíró, Vajda-Hunyad 99
- Váné Ferencz bányamérn., Boicza 92
- Várady Bertalan ny. főszolgabíró, Bácsi u. p. Piski) 80
- Wenter Gerő ügyvéd, Arad 85
- Dr. Veress Endre áll. főreáliskolai tanár, Déva 97
- 195 Weiner Sándor kir. albiró, Kőrösbánya 99
- Dr. Wilt György kir. segédtanfelügyelő, Déva 98
- Zám (megyei) község 95
- Br. Zeyk József földbirtokos, Maros-Gombás (u. p. N.-Enyed) 83

Á t n é z e t.

Tiszteleti tag van	20
Alapító » »	85
Rendes » »	198
Összes tagok száma	303

A t. tagok kéretnek, hogy az e névkönyvben netalán előforduló hiányos vagy téves adatokra vonatkozó kiegészítő vagy helyreigazító észrevételeiket a titkárral közölni szíveskedjenek.

Társulatunk eddigi kiadványai:

- I. Évkönyv. Szerkesztette *Kun* Róbert (Budapest, 1882.) 190 lap 4 táblával.
- II. » » » » (Arad, 1884.) 125 » —
- III. » » » » (» 1886.) 107 » —
- IV. » » » » (Budapest, 1888.) 132 » —
- V. » » » » (» 1889.) 164 » —
- VI. » » *Mailand* Oszkár (Kolozsvár, 1891.) 145 » 2 táblával.
- VII. » » » » (» 1893.) 129 » 3 r. és 1 mell.
- VIII. Évkönyv. Szerkesztette *Kun* Róbert és *Téglás* Gábor (Kolozsvár, 1897.) 152 lap, 1 rajzzal és 1 melléklettel.
- IX. Évkönyv. Szerkesztette dr. *Veress* Endre (Kolozsvár, 1898.) 195 lap 33 rajzzal és 1 melléklettel.
- X. Évkönyv. Szerkesztette dr. *Veress* Endre (Déva, 1899.) 168 lap, 5 képpel és 1 hasonmással.
- XI. Évkönyv. Szerkesztette dr. *Veress* Endre. (Déva, 1900.) 187 lap, 2 képpel és 1 hasonmással.

Hunyadmegye nemes családjai. (Családtörténet és életrajzok.) Szerkeszti dr. *Veress* Endre. I köt. 1. sz. Hunyadmegye kihalt családjairól. *Köváry* Lászlótól. Hunyadmegye legrégibb tisztikara. Dr. *Wertner* Mórtól. Ára 40 fillér. — 2. sz. A Hunyadiak. Dr. *Wertner* Mórtól Ára 1 korona.

Dobai István »Tisztesség oszlopa« vagyis Hunyadmegye leírása 1736-ból. Kiadta *König* Pál (Déva, 1885.) 18 lap.

Rövid kalauz társulatunk múzeumának látogatói számára. Összeállította: *Téglás* Gábor, múzeum-igazgató (Déva, 1890.) 15 lap.

Dr. gróf *Kuun* Géza: A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat előzményei és előjelei. (Déva, 1899.) 22 lap.

Ez utóbbi hármat *lagjaink* 20—20 filléren, Évkönyveinket pedig (a VI. kivételével, mely teljesen elfogyott) kötetenként 2 koronáért rendelhetik meg *Szöllősy* Lajos pénztárosnál, a pénz előleges beküldésével

